

Βρυξέλλες, 26 Μαρτίου 2021
(OR. en)

7144/1/21
REV 1

SOC 152
EMPL 108
ECOFIN 252
EDUC 90

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Αποστολέας: Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου

Αποδέκτης: Αντιπροσωπίες

αριθ. προηγ. εγγρ.: 5945/1/21 REV 1

Θέμα: Κοινή έκθεση για την απασχόληση 2021 (9 Μαρτίου 2021)

Επισυνάπτεται για τις αντιπροσωπίες στο παράρτημα η κοινή έκθεση για την απασχόληση 2021, η οποία εγκρίθηκε με γραπτή διαδικασία στις 9 Μαρτίου 2021.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΚΥΡΙΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ	4
1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	34
1.1 Τάσεις της αγοράς εργασίας.....	34
1.2 Κοινωνικές τάσεις	45
2. ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΙΝΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	49
2.1 Επεξήγηση του πίνακα αποτελεσμάτων.....	50
2.2 Στοιχεία που προκύπτουν από τον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων	54
3. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΜΕΑ — ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ	59
3.1 Κατευθυντήρια γραμμή 5: Τόνωση της ζήτησης εργασίας.....	59
3.1.1 Βασικοί δείκτες.....	60
3.1.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη.....	82
3.2 Κατευθυντήρια γραμμή 6: Ενίσχυση της προσφοράς εργασίας και βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση, σε δεξιότητες και σε ικανότητες	91
3.2.1 Βασικοί δείκτες.....	92
3.2.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη.....	136
3.3 Κατευθυντήρια γραμμή 7: Βελτίωση της λειτουργίας των αγορών εργασίας και της αποτελεσματικότητας του κοινωνικού διαλόγου	166
3.3.1 Βασικοί δείκτες.....	167
3.3.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη.....	204
3.4 Κατευθυντήρια γραμμή 8: Προαγωγή των ίσων ευκαιριών για όλους, προώθηση της κοινωνικής συμπερίληψης και καταπολέμηση της φτώχειας	217
3.4.1 Βασικοί δείκτες.....	217
3.4.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη.....	245

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η κοινή έκθεση για την απασχόληση, η οποία εκδίδεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο, προβλέπεται από το άρθρο 148 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παρούσα έκθεση αποτελεί μέρος της φθινοπωρινής δέσμης εγγράφων. Η κοινή έκθεση για την απασχόληση παρουσιάζει, σε ετήσια βάση, τις κυριότερες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της απασχόλησης και στον κοινωνικό τομέα και σκιαγραφεί τις μεταρρυθμιστικές δράσεις που ανέλαβαν τα κράτη μέλη σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών¹. Η έκθεση παρουσιάζεται με βάση τη διάρθρωση των κατευθυντήριων γραμμών: τόνωση της ζήτησης εργασίας (κατευθυντήρια γραμμή 5), ενίσχυση της προσφοράς εργασίας και βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση, σε δεξιότητες και σε ικανότητες (κατευθυντήρια γραμμή 6), βελτίωση της λειτουργίας των αγορών εργασίας και της αποτελεσματικότητας του κοινωνικού διαλόγου (κατευθυντήρια γραμμή 7) και προαγωγή των ίσων ευκαιριών για όλους, προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας (κατευθυντήρια γραμμή 8).

Επιπλέον, η κοινή έκθεση για την απασχόληση παρακολουθεί τις επιδόσεις των κρατών μελών σε σχέση με τον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων, ο οποίος δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Ο πυλώνας διακηρύχθηκε από κοινού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή στις 17 Νοεμβρίου 2017. Προσδιορίζει αρχές και δικαιώματα σε τρεις τομείς: i) ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ii) δίκαιες συνθήκες εργασίας, και iii) κοινωνική προστασία και ένταξη. Η παρακολούθηση της προόδου στους τομείς αυτούς στηρίζεται σε λεπτομερή ανάλυση του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων που συνοδεύει τον πυλώνα.

Η κοινή έκθεση για την απασχόληση έχει την ακόλουθη δομή: στο εισαγωγικό κεφάλαιο (κεφάλαιο 1) παρουσιάζονται στοιχεία για τις κυριότερες τάσεις στην αγορά εργασίας και τον κοινωνικό τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που σκιαγραφούν το γενικότερο πλαίσιο. Το κεφάλαιο 2 παρουσιάζει τα κύρια αποτελέσματα από την ανάλυση του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων που συνδέονται με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Στο κεφάλαιο 3 παρατίθεται αναλυτική περιγραφή βασικών δεικτών για όλες τις χώρες (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων), μέσω της εξέτασης των επιδόσεων των κρατών μελών, των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν και των πολιτικών που εφαρμόζουν στο πλαίσιο της τήρησης των κατευθυντήριων γραμμών για τις πολιτικές απασχόλησης.

¹ Η τελευταία επικαιροποίηση των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Οκτώβριο του 2020 (EE L 344 της 19.10.2020, σ. 22).

ΚΥΡΙΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

- 1. Πριν από την έναρξη της κρίσης COVID-19, η ΕΕ κατέγραφε επιβραδυνόμενη μεν αλλά σταθερή αύξηση της απασχόλησης.** Σε συνέχεια των θετικών επιδόσεων στην αγορά εργασίας με αφετηρία το 2013, η απασχόληση αυξήθηκε περαιτέρω το 2019, προσεγγίζοντας επίπεδα ρεκόρ κατά το τέλος του έτους. Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των κρατών μελών μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση συνέβαλαν σε αυτή την οικονομική ανάπτυξη με χαρακτηριστικό τις άφθονες θέσεις εργασίας, ωστόσο σε ορισμένα κράτη μέλη και περιφέρειες οι προκλήσεις εξακολούθησαν να υφίστανται όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την ένταξη των ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας.
- 2. Η πανδημία COVID-19 ανέστρεψε αυτή την τάση, επιφέροντας αιφνίδιες αλλαγές στον τρόπο εργασίας και ζωής μας.** Το κόστος σε ανθρώπινες ζωές ήταν σημαντικό και οι κλυδωνισμοί που προκάλεσε στην οικονομία πρωτοφανείς, με σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις. Η αντίδραση των εθνικών αρχών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων ήταν άμεση. Η διασφάλιση της υγείας και των θέσεων εργασίας των πολιτών κατέστη κορυφαία πολιτική προτεραιότητα. Τα κράτη μέλη έχουν παράσχει στήριξη, ιδίως στις ομάδες και τους τομείς που υπέστησαν ιδιαίτερο πλήγμα. Χάρη στην εφαρμογή των εν λόγω μέτρων αποφεύχθηκε, έως τώρα, η πρόκληση μαζικής εργασιακής και κοινωνικής κρίσης στην ΕΕ. Εξακολουθούν, ωστόσο, να υφίστανται πολλές αβεβαιότητες, ιδίως όσον αφορά τη διάρκεια της πανδημίας, το πότε θα επιτευχθεί βιώσιμη οικονομική ανάκαμψη, καθώς και τις συνέπειες για άτομα που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση. Η κατάσταση διαφοροποιείται μεταξύ των χωρών, μεταξύ άλλων λόγω της κληρονομιάς του παρελθόντος. Τα κράτη μέλη που βίωναν ήδη σοβαρές κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις πριν από την πανδημία είναι πλέον ακόμη πιο εκτεθειμένα σε ευπάθειες.

3. **Η εφαρμογή του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς ανάκαμψης.** Οι αρχές του πυλώνα, στο πλαίσιο και των τριών διαστάσεων της ισότητας ευκαιριών και πρόσβασης στην αγορά εργασίας, των δίκαιων συνθηκών εργασίας και της κοινωνικής προστασίας, της υγείας και της ένταξης, πρέπει να κατευθύνουν τον σχεδιασμό μέτρων πολιτικής για τη στήριξη εργαζομένων και νοικοκυριών. Η καταπολέμηση των επιπτώσεων της πανδημίας, όπως και η προετοιμασία για την ανάκαμψη, απαιτεί ενίσχυση της κοινωνικής ανθεκτικότητας και ανοδική σύγκλιση με επίκεντρο τους ανθρώπους και την ευημερία τους. Οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση που εκδόθηκαν πρόσφατα ενσωματώνουν ειδικές οδηγίες που αποσκοπούν στον μετριασμό των επιπτώσεων της νόσου COVID-19 στην απασχόληση και στην κοινωνία και παρέχουν σαφή καθοδήγηση στα κράτη μέλη ως προς τον τρόπο εκσυγχρονισμού των θεσμικών φορέων στην αγορά εργασίας, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, καθώς και των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και υγείας, με στόχο να καταστούν πιο δίκαια και χωρίς αποκλεισμούς. Επίσης, ενσωματώνουν νέα στοιχεία τα οποία αντικατοπτρίζουν τις προτεραιότητες της Ένωσης, ιδίως όσον αφορά την κοινωνικά δίκαιη, πράσινη και ψηφιακή μετάβαση. Η μετατροπή των κλιματικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων σε ευκαιρίες και η δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς μετάβαση αποτελούν βασικό στόχο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.
4. **Η αντίδραση της ΕΕ στην κρίση ήταν άμεση και σθεναρή.** Τα κράτη μέλη έλαβαν άνευ προηγουμένου χρηματοδοτική στήριξη για τον μετριασμό των οικονομικών, κοινωνικών και υγειονομικών επιπτώσεων της κρίσης και την ενίσχυση της ανάκαμψης, μεταξύ άλλων μέσω του νέου μέσου στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), του μέσου στήριξης έκτακτης ανάγκης και μέσω αυξημένης ευελιξίας στη χρήση των ταμείων για την πολιτική συνοχής στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας επενδύσεων για την αντιμετώπιση του κορονοϊού. Επιπλέον, ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας —που αποτελεί τον πυρήνα του Next Generation EU— θα παράσχει μεγάλης κλίμακας χρηματοδοτική στήριξη για τη διενέργεια μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που έχουν ως στόχο να στηρίζουν τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και να καταστήσουν τις οικονομίες, τις κοινωνίες και τα συστήματα υγείας της ΕΕ πιο ανθεκτικά και καλύτερα προετοιμασμένα για την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Πρόκειται για μοναδική ευκαιρία να δοθεί ώθηση στις επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό και να πραγματοποιηθούν μεταρρυθμίσεις που θα επιταχύνουν την οικονομική ανάκαμψη. Αυτή η άμεση αντίδραση εντάσσεται στο πλαίσιο μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής και συνεισφέρει στη δυνατότητα της Ένωσης να επιτύχει τους μακροπρόθεσμους στόχους της.

5. **Η κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2021 έχει ως στόχο να βοηθήσει τα κράτη μέλη στον προσδιορισμό τομέων προτεραιότητας όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις.** Η κοινή έκθεση για την απασχόληση, η οποία προβλέπεται από το άρθρο 148 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζει τις κυριότερες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Ευρώπη στον τομέα της απασχόλησης και στον κοινωνικό τομέα, καθώς και όσον αφορά την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση. Αποτέλεσε εξαρχής αναπόσπαστο στοιχείο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, επισημαίνοντας, στο πλαίσιο της φθινοπωρινής δέσμης εγγράφων, τις βασικές προκλήσεις στον τομέα της απασχόλησης και στον κοινωνικό τομέα που πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά τον ετήσιο κύκλο. Στο πλαίσιο του έκτακτου Ευρωπαϊκού Εξαμήνου 2021², η κοινή έκθεση για την απασχόληση θα βοηθήσει περαιτέρω τα κράτη μέλη να προσδιορίσουν τομείς προτεραιότητας όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις που θα συμπεριληφθούν στα οικεία σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, λαμβανομένων υπόψη των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση. Στην κοινή έκθεση για την απασχόληση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων που συνοδεύει τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν για την κατάρτιση των εθνικών σχεδίων. Επιπλέον, επίσης υπό το πρίσμα της κοινής έκθεσης για την απασχόληση, η Επιτροπή θα αξιολογήσει το περιεχόμενο των σχεδίων στο πλαίσιο αναλυτικών εγγράφων που θα συνοδεύουν τις προτάσεις εκτελεστικών πράξεων του Συμβουλίου. Σε συνεργασία με την Επιτροπή Απασχόλησης και την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας, η Επιτροπή θα εξακολουθήσει, εξάλλου, να παρακολουθεί στενά όλες τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας και τις κοινωνικές εξελίξεις, μέσω της τακτικής επικαιροποίησης του αντίστοιχου δείκτη επιδόσεων απασχόλησης και του δείκτη επιδόσεων κοινωνικής προστασίας.

² Όπως αναφέρεται στην ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021, ο κύκλος του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου 2021 θα προσαρμοστεί ώστε να αντικατοπτρίζει τη θέσπιση του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Όσον αφορά τα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που υποβάλουν τα κράτη μέλη, η Επιτροπή θα αξιολογήσει το περιεχόμενό τους με αναλυτικά έγγραφα που θα συνοδεύουν τις προτάσεις εκτελεστικών πράξεων του Συμβουλίου. Τα εν λόγω αναλυτικά έγγραφα θα αντικαταστήσουν τις συνήθεις ανά χώρα εκθέσεις. Δεδομένου του χαρακτήρα ολοκληρωμένης και μακρόπνοης πολιτικής των σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, η Επιτροπή δεν θα χρειαστεί να προτείνει ειδικές ανά χώρα συστάσεις το 2021 για τα κράτη μέλη που θα έχουν υποβάλει τέτοιο σχέδιο. Ωστόσο, η Επιτροπή θα προτείνει συστάσεις σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση των κρατών μελών το 2021, όπως προβλέπεται βάσει του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

6. **Η κρίση της νόσου COVID-19 είχε έντονο αντίκτυπο στα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας της ΕΕ.** Αν και υπήρχαν ορατές ενδείξεις επιβράδυνσης της αύξησης της απασχόλησης κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2019, η θετική τάση των περισσότερων δεικτών της αγοράς εργασίας ανακόπηκε με την εκδήλωση της πανδημίας. Η συνολική απασχόληση (η οποία είχε παρουσιάσει αύξηση κατά 15 εκατομμύρια από τα μέσα του 2013) μειώθηκε κατά 6,2 εκατομμύρια άτομα μεταξύ τετάρτου τριμήνου του 2019 και δευτέρου τριμήνου του 2020, σημειώνοντας τη σφοδρότερη πτώση που παρατηρήθηκε επί δύο διαδοχικά τρίμηνα. Στη συνέχεια, παρουσίασε μικρή αύξηση κατά 1,9 εκατομμύρια το τρίτο τρίμηνο του 2020. Έπειτα από έξι χρόνια θετικών εξελίξεων προς την κατεύθυνση επίτευξης του στόχου της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» όσον αφορά την απασχόληση, το ποσοστό απασχόλησης συνέχισε να απομακρύνεται από αυτόν τον στόχο το 2020. Η άμεση θέσπιση συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας και άλλων μέτρων διατήρησης της αγοράς εργασίας, σε συνδυασμό με την πτώση των ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας, είχαν ως αποτέλεσμα να σημειώνεται μέχρι στιγμής μια μόνον ήπια αύξηση του ποσοστού ανεργίας, κατά 1 εκατοστιαία μονάδα έως τον Σεπτέμβριο του 2020. Ωστόσο, η ανεργία των νέων (ατόμων ηλικίας 15-24 ετών) σημείωσε πιο έντονη αύξηση σε σύγκριση με την ανεργία άλλων ηλικιακών ομάδων και το ποσοστό των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ) εκτινάχθηκε. Ιδιαίτερα σφοδρό ήταν το πλήγμα για τους εργαζόμενους που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ. Τα εν λόγω αποτελέσματα παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ χωρών, περιφερειών και τομέων και απαιτούν στενή παρακολούθηση και προσπάθειες πολιτικής προκειμένου να αποφευχθούν πιο αρνητικές επιπτώσεις σε μεσομακροπρόθεσμο ορίζοντα.

7. Η εκτεταμένη χρήση των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας συνέβαλε στον μετριασμό των συνεπειών που προκάλεσαν οι κλυδωνισμοί στην αγορά εργασίας.

Οι ώρες εργασίας ανά εργαζόμενο παρουσίασαν απότομη πτώση, κατά 11,7 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του 2019 (ενώ στη συνέχεια το τρίτο τρίμηνο του 2020 αυξήθηκαν κατά 10,9 % σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο). Ταυτόχρονα, αυξήθηκαν σημαντικά οι απουσίες από την εργασία, από 9 % το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε 18,7 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020 (με περίπου το ήμισυ αυτής της αύξησης να οφείλεται στη θέση εργαζομένων σε καθεστώς διαθεσιμότητας). Από την έναρξη της κρίσης, τα κράτη μέλη επέκτειναν (ή θέσπισαν αν δεν υπήρχαν προηγουμένως) τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας ή/και άλλα συστήματα διατήρησης των θέσεων εργασίας, με στόχο να περιοριστούν οι απώλειες θέσεων εργασίας, να αποτραπεί η διασπορά του ανθρώπινου κεφαλαίου και να διατηρηθεί η συνολική ζήτηση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζει αυτή την προσπάθεια με το προσωρινό μέσο SURE. Η έκτακτη και συντονισμένη χρήση συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας έχει συμβάλει στην αντιμετώπιση των άμεσων συνεπειών της κρίσης και απέτρεψε την έξαρση της ανεργίας. Η διατήρηση των θέσεων εργασίας στις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσκολίες θα εξακολουθήσει να είναι σημαντική για όσο διάστημα εφαρμόζονται πολιτικές περιορισμού και μετριασμού. Εντούτοις, όσο περισσότερο διαρκεί η κρίση, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος να επιδοτούνται θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν είναι πλέον βιώσιμες. Συνεπώς, κατά την εξέταση του ενδεχομένου για σταδιακή κατάργηση των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας, είναι σημαντικό να σταθμιστούν προσεκτικά, αφενός η ανάγκη προστασίας των επιχειρήσεων και των εργαζόμενων εφόσον το απαιτούν οι οικονομικές συνθήκες και, αφετέρου, η θέσπιση πολιτικών που προωθούν διαρθρωτικές αλλαγές και την ανακατανομή των εργαζομένων (π.χ. μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων κινήτρων πρόσληψης και μέτρων για την απόκτηση νέων δεξιοτήτων).

Η κρίση της νόσου COVID-19 ανακόπτει μια μακρά θετική τάση εξαετίας στην αγορά εργασίας

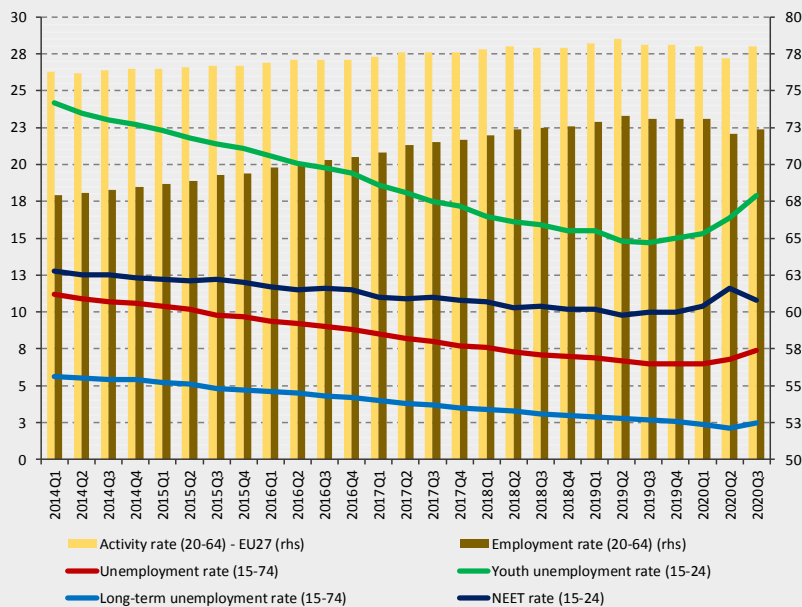
4,3 εκατομμύρια λιγότερα άτομα εργάζονταν το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019

72,4 % ποσοστό απασχόλησης το τρίτο τρίμηνο του 2020 (0,7 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σχέση με το προηγούμενο έτος)

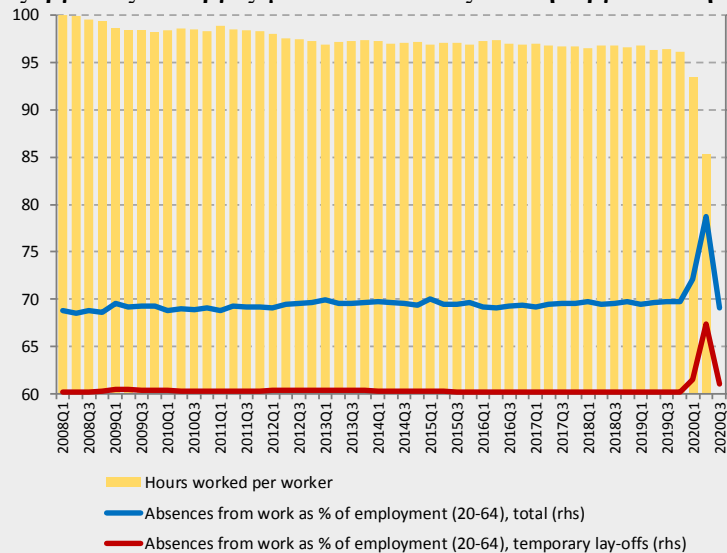
7,5 % ποσοστό ανεργίας τον Νοέμβριο του 2020 (υψηλότερο κατά 0,9 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον Μάρτιο)

-11,7 % ώρες εργασίας ανά εργαζόμενο το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 (+10,9 % το τρίτο τρίμηνο)

Ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας, ανεργίας και ΕΑΕΚ στην ΕΕ-27, ποσοστό %

Ώρες εργασίας ανά εργαζόμενο και απουσίες από την εργασία στην ΕΕ-27

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις και όχι ημερολογιακώς προσαρμοσμένα.

8. **Οι κλυδωνισμοί στην οικονομία βιώνονται με διαφορετικό τρόπο μεταξύ των διαφόρων τομέων και κατηγοριών εργαζομένων.** Στις περισσότερες οικονομικές δραστηριότητες καταγράφηκε μείωση του αριθμού απασχολούμενων το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2019, αλλά η πιο απότομη πτώση παρατηρήθηκε στον τομέα της φιλοξενίας, στον τομέα του πολιτισμού και της διασκέδασης, καθώς και σε άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες. Η μείωση της απασχόλησης επηρέασε σε μεγαλύτερο βαθμό τους εργαζόμενους σε άτυπες μορφές απασχόλησης, αν και με πολύ διαφορετικό τρόπο μεταξύ των χωρών. Οι εργαζόμενοι προσωρινής απασχόλησης υπέστησαν σοβαρές επιπτώσεις, με την ετήσια μείωση να ανέρχεται σε 13,2 % το τρίτο τρίμηνο του 2020, ενώ η απασχόληση με συμβάσεις αορίστου χρόνου παρέμεινε σταθερή (αύξηση 0,3 % ανά έτος), επίσης χάρη στην αντίδραση σε πολιτικό επίπεδο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του ποσοστού των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης επί του συνόλου των απασχολούμενων, αν και πάλι οι διαφορές μεταξύ των κρατών ήταν ευρείες.

Οι επιπτώσεις της πανδημίας ήταν διαφορετικές ανάλογα με τις θέσεις εργασίας και τους τομείς

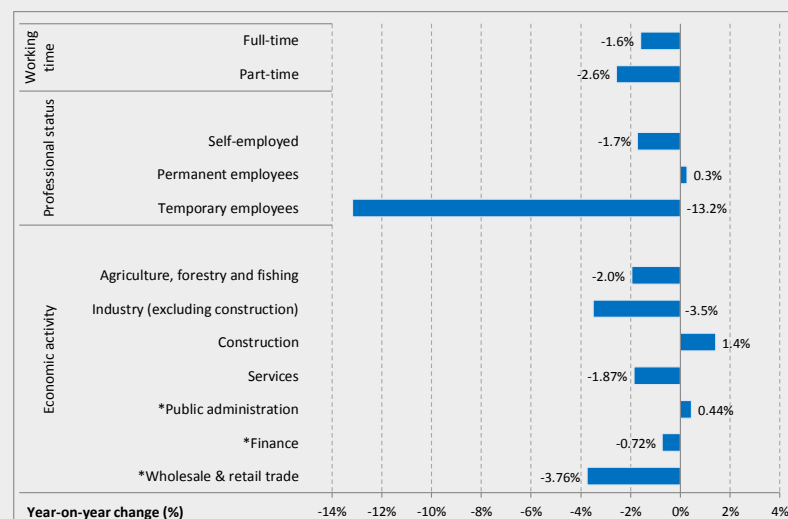
3,3 εκατομμύρια

λιγότεροι εργαζόμενοι με συμβάσεις ορισμένου χρόνου το τρίτο τρίμηνο το 2020 (ανά έτος)

Αύξηση της απασχόλησης στους τομείς των κατασκευών, της δημόσιας διοίκησης και των δραστηριοτήτων ΤΠΕ

Οι μεγαλύτερες πτώσεις σε σχετικούς όρους καταγράφηκαν στο εμπόριο, τις τέχνες και τη διασκέδαση και στη γεωργία

Απασχόληση (15-64 ετών) ανά τύπο σύμβασης: ποσοστιαία μεταβολή μεταξύ του τρίτου τριμήνου του 2019 και του τρίτου τριμήνου του 2020

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Σημείωση: *δραστηριότητες βάσει της ταξινόμησης NACE αναθ. 2.

9. **Λόγω της νόσου COVID-19, τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο απότομης αύξησης της ανεργίας των νέων, γεγονός που απαιτεί μεταρρυθμίσεις και ενισχυμένη στήριξη.** Έπειτα από συνεχή πτώση το 2019, η ανεργία των νέων σε επίπεδο ΕΕ εκτινάχθηκε από το κατώτατο επίπεδο του 15,1 % τον Μάρτιο του 2020 σε 17,5 % τον Νοέμβριο του 2020, σημειώνοντας ταχύτερο ρυθμό αύξησης σε σύγκριση με τη συνολική ανεργία. Η κρίση είχε επίσης ως αποτέλεσμα να καταγραφεί η μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ δύο διαδοχικών τριμήνων στο ποσοστό των ατόμων ηλικίας από 15 έως 24 ετών που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης από την έναρξη των σειρών της Eurostat το 2006 (από 10,4 % σε 11,6 % μεταξύ πρώτου και δευτέρου τριμήνου του 2020, στη συνέχεια δε μειώθηκε στο 10,8 % το τρίτο τρίμηνο του 2020). Το 2019 ένας στους δέκα νέους ηλικίας 18-24 ετών εγκατέλειψε την εκπαίδευση ή την κατάρτιση με τίτλο κατώτερο της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ πάνω από το ένα τέταρτο των ατόμων ηλικίας 30 έως 34 ετών δεν διέθετε τα προσόντα που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας (τίτλο δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Οι προτάσεις της Επιτροπής σχετικά με τη σύσταση για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (στο εξής: ΕΕΚ) και τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης έθεσαν στόχους για τη βελτίωση των επιδόσεων τόσο στην ΕΕΚ όσο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δεδομένου ότι η αύξηση των ποσοστών των ΕΑΕΚ προκύπτει, σε μεγάλο βαθμό, από την πτώση στη ζήτηση εργασίας, οι μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στη στήριξη της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, της εκπαίδευσης και της απόκτησης δεξιοτήτων θα έχουν ουσιαστικό ρόλο. Η επιτυχής υλοποίηση του ενισχυμένου προγράμματος εγγυήσεων για τη νεολαία, που βασίζεται στην εύρυθμη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, θα είναι καθοριστικής σημασίας. Όσον αφορά τις νέες γυναίκες ΕΑΕΚ, για τις οποίες η ανεργία διαδραματίζει σημαντικότερο ρόλο σε σχέση με τους άνδρες, οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει επίσης να συμπεριλαμβάνουν μέτρα που αίρουν τα φορολογικά αντικίνητρα προς εργασία και συμβάλλουν στον συνδυασμό της εργασίας και των ευθυνών παροχής φροντίδας (βλ. επίσης κατωτέρω).

Η κρίση της νόσου COVID-19 οδήγησε σε σημαντική αύξηση των ποσοστών των ΕΑΕΚ

10,8 %

νέοι ΕΑΕΚ (15-24

ετών) το τρίτο τρίμηνο του 2020 (αύξηση κατά 0,8 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του τρίτου τριμήνου του 2019)

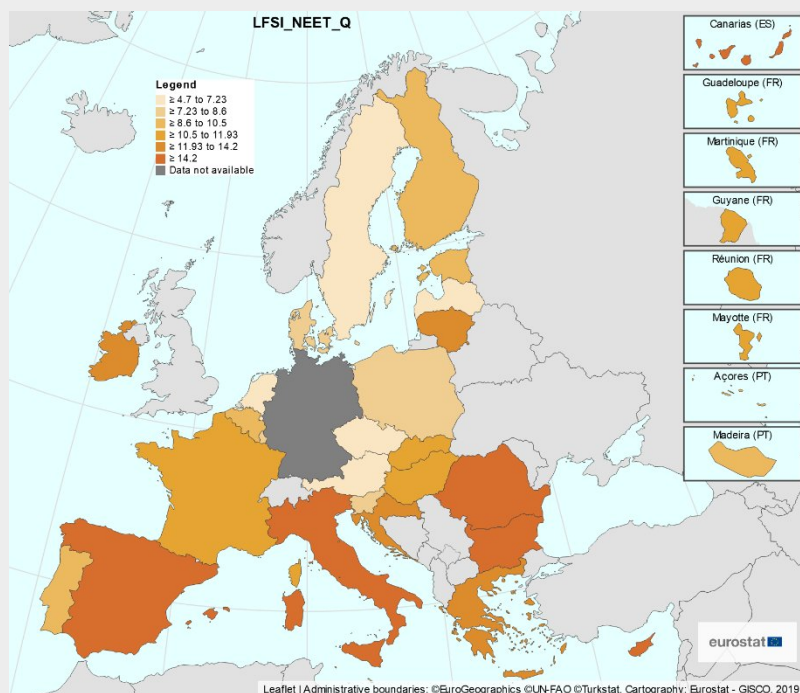
-13 %

νέοι χαμηλής ειδίκευσης που εργάζονταν από το τέλος του 2019 μέχρι το τρίτο τρίμηνο του 2020

26 %

των νέων (30-34 ετών) δεν διαθέτουν τίτλους σπουδών που να τους εξασφαλίζουν άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας (δευτεροβάθμια ΕΕΚ ή τριτοβάθμια εκπαίδευση)

Νέοι ηλικίας 15-24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ), (τρίτο τρίμηνο 2020)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ

10. Το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση παρέμεινε στάσιμο και το μισθολογικό χάσμα περιορίστηκε κατά τα τελευταία πέντε έτη, ωστόσο η κρίση δημιούργησε νέους κινδύνους και κατέδειξε την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις. Ενώ τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών αυξήθηκαν, το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων κατέγραψε μόλις ελαφρά βελτίωση από το 2013, παρά την άνοδο του μέσου μορφωτικού επιπέδου των γυναικών. Μέχρι στιγμής, η μείωση του ποσοστού απασχόλησης λόγω της κρίσης COVID-19 δεν έχει εμφανίσει ουσιαστικές διαφορές ανά φύλο κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Ωστόσο, η υπερεκπροσώπηση των γυναικών σε χαμηλότερα αμειβόμενους τομείς και επαγγέλματα, καθώς και στη μερική απασχόληση, τις καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτες στην αγορά εργασίας μετά το πλήγμα που επέφερε η κρίση της νόσου COVID-19. Το χάσμα μεταξύ των φύλων είναι μεγαλύτερο για τις γυναίκες με μικρά παιδιά: το 2019 η αρνητική διαφορά γι' αυτές στην απασχόληση ανήλθε σε 14,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με τις γυναίκες χωρίς παιδιά, ενώ για τους άνδρες που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση καταγράφηκε θετική διαφορά 9,6 εκατοστιαίων μονάδων. Τα αποτελέσματα απασχόλησης είναι χαμηλότερα ιδίως για γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, γεννημένες εκτός ΕΕ και χαμηλής ειδίκευσης καθώς και γυναίκες με αναπηρία. Η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας θα μπορούσε να ενισχυθεί μέσω μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, καθώς και στις υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας και σε πολιτικές για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, όπως η ισόρροπη αντιμετώπιση των φύλων όσον αφορά τη χορήγηση γονικών αδειών και αδειών φροντίδας. Στις μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις θα μπορούσαν να συγκαταλέγονται επίσης μέτρα για τη διασφάλιση ισότιμων ευκαιριών επαγγελματικής εξέλιξης, μέτρα για τη διαφάνεια των αμοιβών και προσαρμογές των συστημάτων φορολογίας και παροχών, όπως ατομική επιβολή φόρου αντί για φορολόγηση του νοικοκυριού, εκπτώσεις σε επίπεδο οικογένειας και εξαρτώμενου συζύγου, καθώς και μεταβιβάσιμες εκπτώσεις.

Οι ανισότητες μεταξύ των φύλων όσον αφορά την απασχόληση και τις αμοιβές παραμένουν σημαντικές σε διάφορα κράτη μέλη

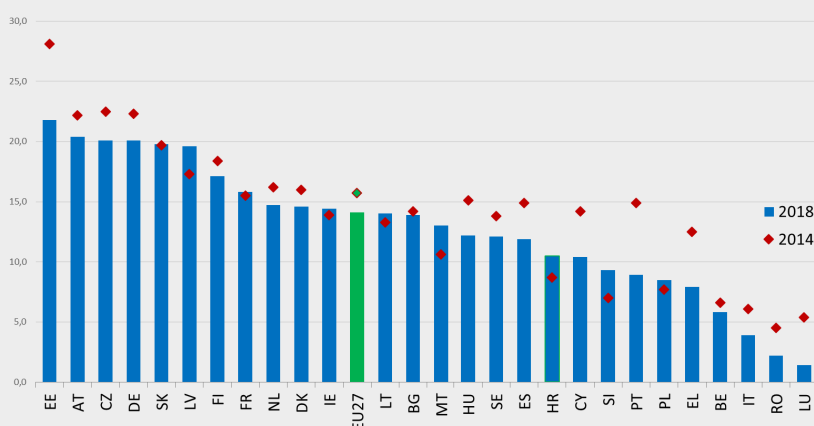
11,5 εκατοστιαίες μονάδες

το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση το τρίτο τρίμηνο του 2020, σχεδόν σταθερό από το 2013

14,3 εκατοστιαίες μονάδες

ο αντίκτυπος της απόκτησης τέκνων στην απασχόληση (χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης για τις γυναίκες με μικρά παιδιά σε σύγκριση με τις γυναίκες χωρίς παιδιά)

Μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων το 2014 και το 2018 (εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Eurostat.

11. **Η κρίση ενδέχεται να έχει δυσανάλογες επιπτώσεις στους μετανάστες από τρίτες χώρες και απαιτείται να καταβληθούν πρόσθετες προσπάθειες για να διασφαλιστεί η ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας.** Όσον αφορά τους μετανάστες από τρίτες χώρες καταγράφηκε βελτίωση του μέσου ποσοστού απασχόλησής τους μεταξύ 2017 και 2019 (από 61,5 % σε 64,2 %). Ωστόσο, μετά την έναρξη της κρίσης, το ποσοστό απασχόλησης σημείωσε σημαντική πτώση (μειώθηκε σε 62,7 % το τρίτο τρίμηνο του 2020), λόγω της υπερεκπροσώπησης τους μεταξύ των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης και σε τομείς που υπέστησαν ισχυρό πλήγμα από την κρίση, παρά το γεγονός ότι ο ρόλος τους ήταν κομβικής σημασίας σε βασικά επαγγέλματα πρώτης γραμμής στη διάρκεια της πανδημίας. Επιπλέον, οι εργαζόμενοι μετανάστες πρώτης γενιάς είναι πιθανότερο να απασχολούνται σε επαγγέλματα χαμηλότερης ειδίκευσης, ακόμα και αν είναι κάτοχοι τίτλων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η διαμόρφωση πολιτικών των κρατών μελών για την παροχή μαθημάτων εκμάθησης γλώσσας, την πρόσβαση σε εκπαίδευση και κατάρτιση, την καθοδήγηση για την αγορά εργασίας και την αναγνώριση των δεξιοτήτων και των προσόντων συνέβαλε στην βελτίωση της ενσωμάτωσής τους στην αγορά εργασίας. Η διατήρηση και η ενίσχυση των εν λόγω πολιτικών θα μπορούσε να συμβάλει στην επίτευξη ανάκαμψης χωρίς αποκλεισμούς και να αξιοποιήσει τις δεξιότητες και τις δυνατότητες των μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων.
12. **Η αντιμετώπιση των αιτίων κατακερματισμού της αγοράς εργασίας, μέσω, μεταξύ άλλων, προσαρμογής της νομοθεσίας και διασφάλισης της θέσπισης κατάλληλων κινήτρων για προσλήψεις στο πλαίσιο σταθερών συμβάσεων, είναι καθοριστικός παράγοντας για τη βελτίωση της κοινωνικής ανθεκτικότητας.** Το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης παρουσιάζει σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών, με τους νέους και τις γυναίκες να καταλαμβάνουν σχετικά μεγαλύτερο μερίδιο στη συγκεκριμένη κατηγορία. Τα κράτη μέλη με σημαντικό ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου αντιμετώπισαν τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις σε επίπεδο απασχόλησης κατά τη διάρκεια της κρίσης. Υπό αυτή την οπτική, είναι καίριας σημασίας να διασφαλιστεί ότι οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου στηρίζουν την ένταξη στην αγορά εργασίας και παράλληλα χρησιμεύουν ως εφελκυστικό προς την κανονική απασχόληση, με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής ανθεκτικότητας και την υποστήριξη μιας δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς ανάκαμψης. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικές οι μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, μέσω, μεταξύ άλλων, της θέσπισης σαφών προϋποθέσεων για τη χρήση συμβάσεων ορισμένου χρόνου, της αποτροπής σχέσεων εργασίας που οδηγούν σε επισφαλείς συνθήκες εργασίας και της παροχής κατάλληλων κινήτρων για προσλήψεις με συμβάσεις αορίστου χρόνου. Ταυτόχρονα, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα άτομα που αναζητούν εργασία και έχουν εργασιακό ιστορικό σε επισφαλείς θέσεις εργασίας διαθέτουν επαρκή πρόσβαση σε κοινωνική προστασία και, ιδίως σε παροχές ανεργίας, μεταξύ άλλων διασφαλίζοντας ότι οι προϋποθέσεις επιλεξιμότητας μπορούν να προσαρμόζονται εφόσον το απαιτήσουν οι οικονομικές συνθήκες, καθώς και ότι τους παρέχονται ευκαιρίες κατάρτισης και απόκτησης νέων δεξιοτήτων.

13. **Πολλοί εργαζόμενοι εξακολουθούν να μην προστατεύονται με επαρκείς κατώτατους μισθούς.** Συχνά οι νόμιμοι κατώτατοι μισθοί είναι χαμηλοί σε σύγκριση με άλλους μισθούς στην οικονομία, παρά τις πρόσφατες αυξήσεις σε πολλά κράτη μέλη. Ο κατώτατος μισθός συχνά δεν επαρκεί για την προστασία των εργαζομένων απέναντι στον κίνδυνο φτώχειας. Επιπλέον, τα κενά στην κάλυψη προκύπτουν τόσο σε χώρες με νόμιμο κατώτατο μισθό (λόγω εξαιρέσεων ορισμένων κατηγοριών) όσο και σε χώρες στις οποίες οι μισθοί καθορίζονται αποκλειστικά στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων (για εργαζόμενους οι οποίοι δεν επωφελούνται, άμεσα ή έμμεσα, από συλλογικές συμβάσεις). Έπειτα από διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους, η Επιτροπή υπέβαλε στις 28 Οκτωβρίου 2020 πρόταση οδηγίας ΕΕ για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επί του παρόντος τελούν σε εξέλιξη διαπραγματεύσεις σχετικά με την προτεινόμενη οδηγία. Η οδηγία προβλέπει τη θέσπιση πλαισίου προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εργαζόμενοι στην ΕΕ έχουν πρόσβαση σε προστασία με τη μορφή επαρκούς κατώτατου μισθού.
14. **Η προσαρμογή των συνθηκών εργασίας κατέστη κεντρικό ζήτημα κατά τη διάρκεια της πανδημίας και θα εξακολουθήσει να έχει καθοριστική σημασία και μετά, απαιτώντας επενδύσεις στους χώρους εργασίας και μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην ενίσχυση της διαθεσιμότητας ευέλικτων εργασιακών ρυθμίσεων.** Πολλά κράτη μέλη έχουν προσαρμόσει τους όρους και τις συνθήκες εργασίας τους, επεκτείνοντας, μεταξύ άλλων, τη χρήση της τηλεργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των ευάλωτων εργαζομένων. Στη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας, η τηλεργασία αποδείχθηκε εξαιρετικά σημαντική για τη διασφάλιση της συνέχισης των δραστηριοτήτων και παράλληλα παρείχε ευρύτερες επιλογές για την αντιμετώπιση των πρόσθετων αναγκών φροντίδας. Εντούτοις, μπορεί να ενέχει και κινδύνους, μεταξύ άλλων σε σχέση με την επαγγελματική, σωματική και ψυχική ευημερία των κατ' οίκον τηλεεργαζομένων. Στο μέλλον, η πανδημία θα οδηγήσει σε επανεξέταση της οργάνωσης των χώρων εργασίας και της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής. Υπάρχουν διαφορές όσον αφορά το περιεχόμενο και την κάλυψη που παρέχουν οι εθνικοί κανονισμοί για την τηλεργασία, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την προώθηση των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) γι' αυτόν τον σκοπό. Με βάση τις υφιστάμενες εθνικές πρακτικές για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίσουν ασφαλή και κατάλληλα προσαρμοσμένα εργασιακά περιβάλλοντα, καθώς και ευρέως διαθέσιμες ευέλικτες εργασιακές ρυθμίσεις, προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής, οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής. Θα πρέπει επίσης να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση και στην προσέλκυση των αδήλωτων εργαζομένων προκειμένου να ενταχθούν σε τυπικές μορφές απασχόλησης. Η πανδημία αποκάλυψε επίσης τις ελλείψεις σε ορισμένα επαγγέλματα υγείας και την ανάγκη προσαρμογής ή βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και των δεξιοτήτων στα επαγγέλματα αυτά.

Το ποσοστό τηλεργασίας κατά τη διάρκεια της κρίσης παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά προφίλ και τομέα

60 εκατοστιαίες μονάδες

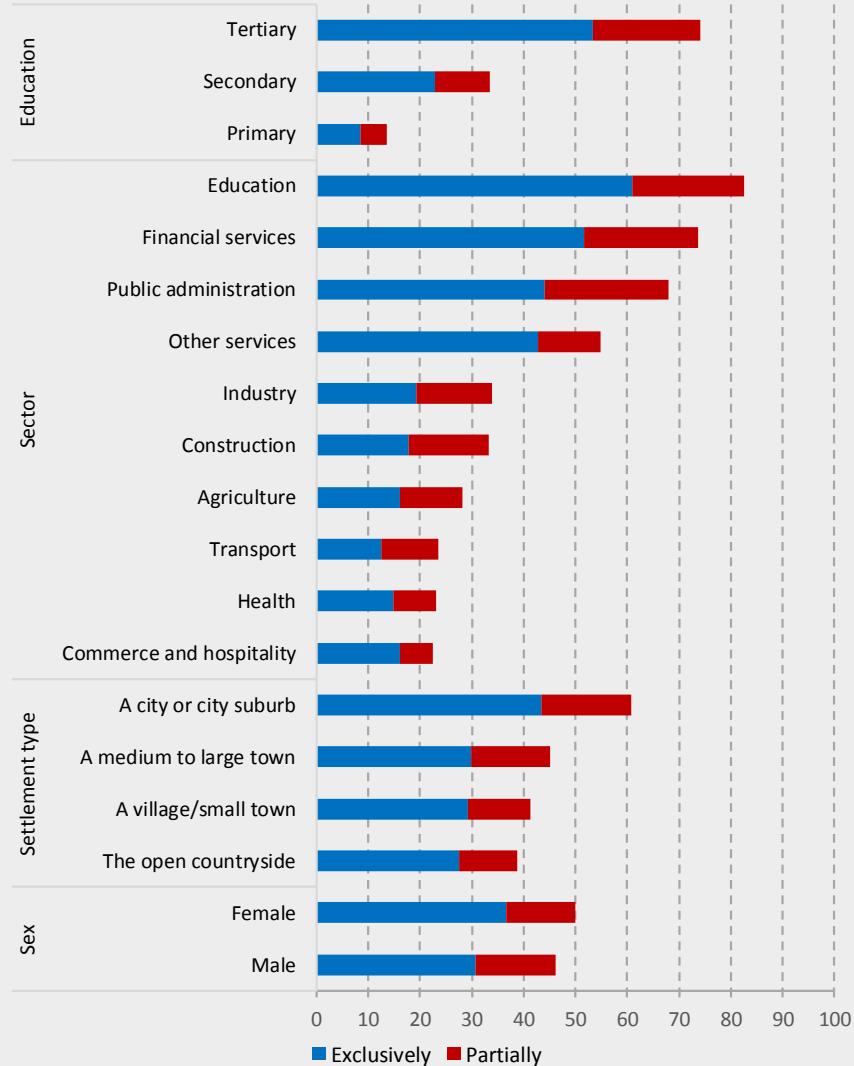
το χάσμα πρόσβασης στην τηλεργασία μεταξύ εργαζομένων υψηλής και χαμηλής ειδίκευσης

61 %

των κατοίκων των πόλεων έχουν πρόσβαση σε τηλεργασία σε σύγκριση με 41 % όσων ζουν σε κωμοπόλεις

Οι εργαζόμενοι στους τομείς της εκπαίδευσης και των διοικητικών υπηρεσιών έκαναν εκτενέστερη χρήση της τηλεργασίας

Κατ' οίκον εργασία στη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, κύρια χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων εργαζομένων (ΕΕ-27, ποσοστό %).

Πηγή: Eurofound (2020), ηλεκτρονική έρευνα «Ζωή, εργασία και COVID-19».

15. **Οι ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας είναι καθοριστικής σημασίας για τη στήριξη των προσαρμογών στην αγορά εργασίας μετά τους κλυδωνισμούς που προκάλεσε η νόσος COVID-19.** Τα κράτη μέλη εισήλθαν στην κρίση στην απασχόληση με διαφορετικά ποσοστά κάλυψης από άποψη ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας (στο εξής: ΕΠΑΕ). Η στήριξη ομαλών μεταβάσεων στην αγορά εργασίας και παράλληλα η πρόληψη του κινδύνου περαιτέρω πώλωσης των δεξιοτήτων είναι ουσιώδους σημασίας για ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για κράτη μέλη που εξακολουθούν να παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας, τα οποία είναι πιθανόν να επιδεινωθούν εξαιτίας των κλυδωνισμών που επέφερε η νόσος COVID-19. Τα κράτη μέλη έχουν τροποποιήσει τα υφιστάμενα πλαίσια ή έχουν θεσπίσει νέα συστήματα ΕΠΑΕ προκειμένου να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα στις συνθήκες της αγοράς εργασίας και να προωθήσουν την απασχόληση καθώς και την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, συχνά με τη στήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Τώρα πλέον θα μπορούν να αξιοποιούν τη δυνατότητα συνδυασμού των ταμείων για την πολιτική συνοχής με τη χρηματοδότηση από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την περαιτέρω προώθηση στοχευμένων ΕΠΑΕ, οι οποίες θα περιλαμβάνουν μέτρα για την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων.
16. **Η πρόσβαση σε συστήματα παροχών ανεργίας με επαρκές επίπεδο παροχών και κατάλληλη διάρκεια είναι καίριας σημασίας για τον μετριασμό των αρνητικών συνεπειών της κρίσης και τη στήριξη της μετάβασης των ανέργων σε νέες θέσεις εργασίας.** Η χορήγηση, για εύλογο χρονικό διάστημα, επαρκών παροχών ανεργίας, οι οποίες είναι προσβάσιμες σε όλους τους ανέργους, συμπεριλαμβανομένων όσων εργάζονταν προηγουμένως υπό καθεστώς άτυπης σύμβασης, είναι καθοριστικής σημασίας για τη στήριξη των αναζητούντων εργασία κατά τη διάρκεια φάσεων μετάβασης. Ιδιαίτερη έμφαση απαιτείται να δοθεί σε άτομα με σύντομο ή διακεκομμένο ιστορικό απασχόλησης, καθώς συχνά τα άτομα αυτά καλύπτονται σε μικρότερο βαθμό από τα εν λόγω συστήματα. Προκειμένου να αντεπεξέλθουν στην πανδημία, διάφορα κράτη μέλη έχουν ενισχύσει τα οικεία συστήματα προστασίας κατά της ανεργίας και έχουν καταστήσει λιγότερο αυστηρά τα κριτήρια επιλεξιμότητας για την ενίσχυση της προστασίας τους. Μετά τις μεταβολές που επήλθαν στις οικονομικές συνθήκες ενδέχεται να χρειαστεί περαιτέρω επανεξέταση των εν λόγω συστημάτων, με στόχο τη διατήρηση επαρκών εισοδημάτων, με την παράλληλη στήριξη της αποτελεσματικής ενεργοποίησης στην αγορά εργασίας όσων έχουν πληγεί.

17. **Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης θα πρέπει να υπερβούν τους παραδοσιακούς τρόπους εργασίας προκειμένου να αντιμετωπίσουν μια έξαρση του αριθμού των ατόμων που αναζητούν εργασία και να στηρίξουν την ανακατανομή μεταξύ επαγγελματών ή τομέων.** Το ποσοστό των ανέργων που χρησιμοποιούν δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης (στο εξής: ΔΥΑ) για την αναζήτηση εργασίας ακολούθησε πτωτική τάση κατά τα τελευταία έτη, αν και με έντονες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Οι νέοι, τα άτομα χαμηλής ειδίκευσης και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που αναζητούν εργασία εξακολουθούν να υπερεκπροσωπούνται μεταξύ αυτών που αναζητούν τη συνδρομή των ΔΥΑ. Προκειμένου να διασφαλιστεί κατάλληλη και αποτελεσματική απάντηση στις ανάγκες των ατόμων που αναζητούν εργασία και των εργοδοτών, θα απαιτηθεί ενδεχομένως ανάπτυξη των ικανοτήτων όσον αφορά την ενίσχυση των συστημάτων κατάρτισης προφίλ, ώστε να διευρυνθούν οι υπηρεσίες προσανατολισμού και καθοδήγησης για άτομα που αναζητούν εργασία. Η επένδυση σε σύγχρονες λύσεις τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) και η απόκτηση νέων δεξιοτήτων από το προσωπικό των ΔΥΑ θα είναι σημαντική για την ενίσχυση των ικανοτήτων τους. Η παροχή ισχυρότερης στήριξης, που βασίζεται στα ατομικά σχέδια δράσης, θα μπορούσε να βοηθήσει όσους επλήγησαν από την κρίση να βρουν εργασία στο πλαίσιο μιας μελλοντικής ανάκαμψης.

Οι ΔΥΑ μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διευκόλυνση της ομαλής μετάβασης και στην προώθηση ταχείας ανάκαμψης

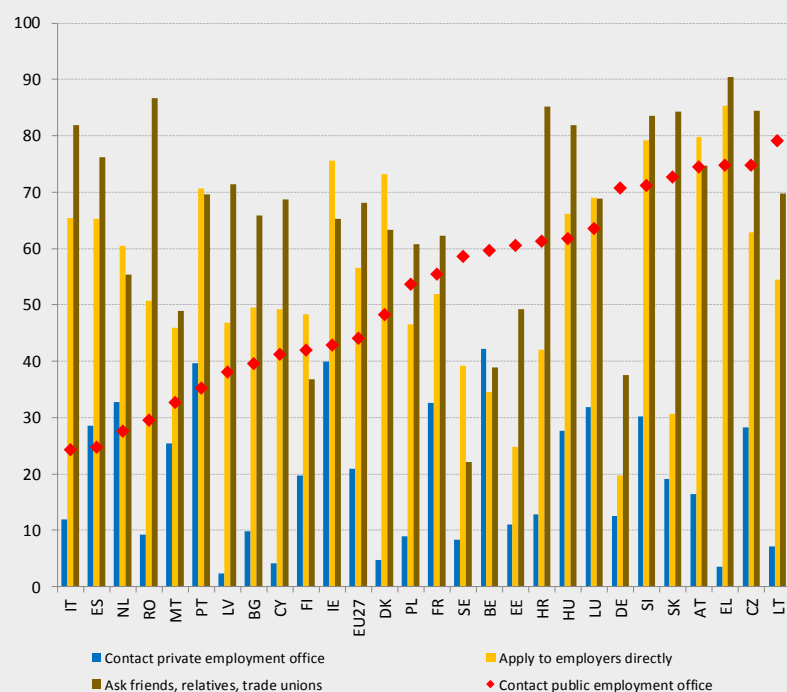
45 εκατοστιαίες μονάδες

είναι η διαφορά μεταξύ του υψηλότερου και του χαμηλότερου ποσοστού χρήσης των ΔΥΑ για αναζήτηση εργασίας το 2019

Τα άτομα χαμηλής ειδίκευσης και μεγαλύτερης ηλικίας που αναζητούν εργασία υπερεκπροσωπούνται μεταξύ των ατόμων που αναζητούν τη συνδρομή των ΔΥΑ

Τα υψηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας πριν από την πανδημία μπορούν να δημιουργήσουν πρόσθετες προκλήσεις στην προσπάθεια να ευνοηθούν όλοι από την ανάκαμψη

Ποσοστό ανέργων που χρησιμοποιούν δεδομένη μέθοδο αναζήτησης εργασίας (2019)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ.

18. **Ο κοινωνικός διάλογος και η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη χάραξη πολιτικής είναι καίριας σημασίας για την προώθηση μιας δίκαιης και βιώσιμης ανάκαμψης και τη στήριξη της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς.** Σε διάφορα κράτη μέλη, οι συλλογικές συμβάσεις και ο κοινωνικός διάλογος συνέβαλαν στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της άμεσης κοινωνικοοικονομικής αντιμετώπισης της κρίσης της νόσου COVID-19, με μέτρα, μεταξύ άλλων, για την ταχεία προσαρμογή των μοντέλων εργασίας, όπως η προώθηση της τηλεργασίας, και για την προστασία της υγείας, των εισοδημάτων και των θέσεων εργασίας των εργαζομένων στην πρώτη γραμμή και σε νευραλγικές θέσεις. Οι διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους όσον αφορά την αντιμετώπιση της κρίσης εξακολούθησαν να έχουν σημαντικό ρόλο σε κράτη μέλη τα οποία ήδη διέθεταν άρτια ανεπτυγμένες δομές κοινωνικού διαλόγου. Σε άλλα κράτη μέλη, η κρίση είχε επιβαρυντικές συνέπειες στην ήδη περιορισμένη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων πριν από την κατάσταση έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας. Προκειμένου τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την αποτελεσματική και ομαλή σχεδίαση και εφαρμογή των μεταρρυθμιστικών και επενδυτικών προγραμμάτων τους στο πλαίσιο του νέου Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την περίοδο 2021-23, είναι σημαντικό να συνεργαστούν με τους κοινωνικούς εταίρους για την κατάρτιση των εθνικών σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

19. **Οι ανισότητες στην εκπαίδευση και την κατάρτιση θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Στο πλαίσιο αυτό απαιτούνται μεταρρυθμίσεις που θα ενισχύσουν την καθολικότητα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και θα επιτύχουν καλύτερα αποτελέσματα, θα στηρίζουν τα πιο ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού και θα επενδύσουν σε εκπαιδευτικές υποδομές, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής εκπαίδευσης.** Τα παιδιά και οι νέοι που ανήκουν σε χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα συχνά αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης. Η συμμετοχή τους στα συστήματα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας είναι αρκετά χαμηλότερη και η μη απόκτηση βασικών δεξιοτήτων κατανόησης κειμένου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι συχνότερο φαινόμενο. Εξάλλου, υποεκπροσωπούνται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, από κοινού με τους φοιτητές από αγροτικές περιοχές, τους φοιτητές με αναπηρία και τους μετανάστες από χώρες εκτός ΕΕ. Η υιοθέτηση της εξ αποστάσεως μάθησης κατά τη διάρκεια του περιορισμού της κυκλοφορίας έφερε στο προσκήνιο τα μειονεκτήματα αυτά: οι μαθητές με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο ξεκίνησαν, κατά κανόνα, από χαμηλότερο επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων, και ήταν πιο πιθανό να μην έχουν πρόσβαση σε υπολογιστές ή σύνδεση στο διαδίκτυο. Αυξάνεται επίσης το χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά τις βασικές δεξιότητες και την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου τα αγόρια έχουν χειρότερες επιδόσεις σε σχέση με τα κορίτσια. Υπάρχει κίνδυνος ο συνδυασμός των εν λόγω παραγόντων να λάβει τη μορφή μειονεκτημάτων καθ' όλο τον εργασιακό βίο, λαμβανομένου επίσης υπόψη του ήδη μεγάλου χάσματος στην απασχόληση μεταξύ ατόμων χαμηλής και υψηλής ειδίκευσης (29,1 εκατοστιαίες μονάδες το 2019). Υπάρχει επίσης στενή σύνδεση μεταξύ των επιδόσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, αφενός, και της επιτυχίας στην αγορά εργασίας και της συμμετοχής στην κοινωνία, αφετέρου, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει τον ρόλο που έχει η εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς για τη διασφάλιση μιας δίκαιης ανάκαμψης και την ενίσχυση της κοινωνικής ανθεκτικότητας. Οι μεταρρυθμίσεις θα μπορούσαν να αφορούν, μεταξύ άλλων: την αποτροπή χωρισμού των μαθητών σε κατευθύνσεις από τα πρώτα στάδια· την καθιέρωση υπηρεσιών στήριξης και στοχευμένων χρηματοδοτικών συστημάτων και υπηρεσιών για μειονεκτούντα σχολεία, οικογένειες και νέους· την προώθηση βελτιωμένης πρόσβασης στην εκπαίδευση για παιδιά σε κατάσταση ανάγκης, συμπεριλαμβανομένης της ένταξης μαθητών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες σε κανονικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα· καθώς και τις επενδύσεις σε υποδομές, εξοπλισμό και μαθησιακούς πόρους.

Τα κοινωνικοοικονομικά μειονεκτήματα εξακολουθούν να επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τη συμμετοχή και τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα

36,4 % των μαθητών

με χαμηλότερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο **δεν αποκτούν βασικές δεξιότητες κατανόησης κειμένου**

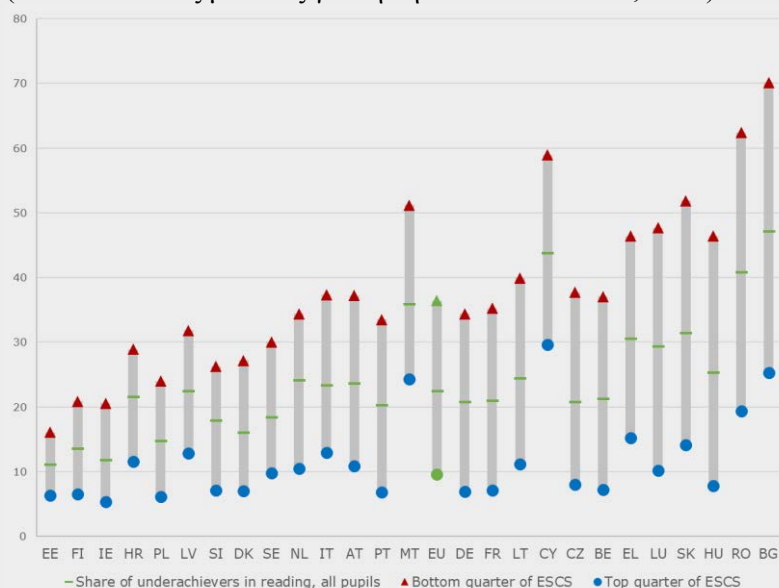
11,3 εκατοστιαίες μονάδες

ήταν το χάσμα συμμετοχής στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα για παιδιά που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2016

22,5 %

των νέων που έχουν γεννηθεί εκτός της ΕΕ εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (σε σύγκριση με 10,2 % σε επίπεδο ΕΕ)

Ποσοστό μειωμένων επιδόσεων σε δεξιότητες κατανόησης κειμένου αναλόγως της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής κατάστασης (σε εκατοστιαίες μονάδες για την ηλικία των 15 ετών, 2018)

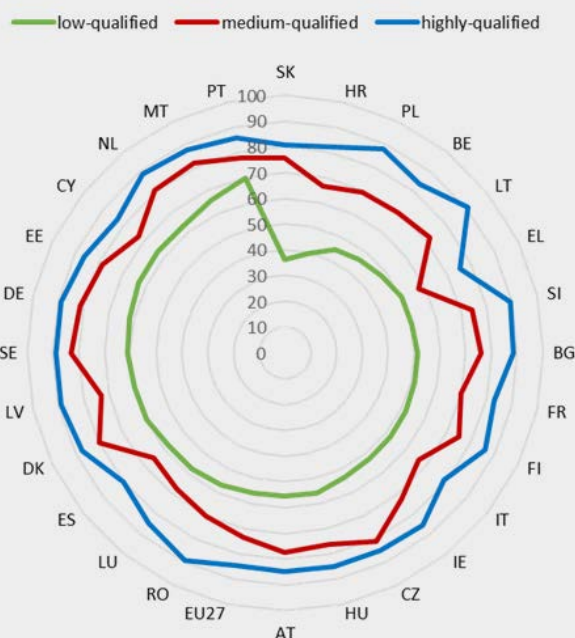

Σημείωση: το ακρωνύμιο ESCS σημαίνει οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική κατάσταση.

20. **Η αναβάθμιση δεξιοτήτων και η απόκτηση νέων δεξιοτήτων αποτελούν κορυφαία προτεραιότητα για την προώθηση της ανάκαμψης χωρίς αποκλεισμούς και τη στήριξη της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης. Πριν από την κρίση, οι εταιρείες στην ΕΕ ανέφεραν την ανεπάρκεια ειδικευμένου προσωπικού ως πρωταρχικό εμπόδιο για επενδύσεις.** Είκοσι κράτη μέλη δεν κατόρθωσαν να επιτύχουν τον ενωσιακό στόχο του 15 % όσον αφορά τις δραστηριότητες εκπαίδευσης ενηλίκων έως το 2020. Οι ενήλικοι με χαμηλότερου επιπέδου τίτλους σπουδών συμμετέχουν πολύ λιγότερο σε δραστηριότητες μάθησης, παρότι είναι αυτοί που τις έχουν περισσότερο ανάγκη. Το ένα τέταρτο των νέων ενηλίκων δεν διαθέτουν τίτλους σπουδών που να τους εξασφαλίζουν άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Σε ορισμένους τομείς, όπως οι ΤΠΕ, καταγράφεται ευρύ χάσμα μεταξύ κενών θέσεων εργασίας και αποφοίτων. Σε πολλά κράτη μέλη παραμένει δύσκολη η πρόσβαση σε περαιτέρω εκπαίδευση και κατάρτιση μετά την ολοκλήρωση της τυπικής εκπαίδευσης, και η επικύρωση των δεξιοτήτων εξακολουθεί να μην έχει αναπτυχθεί επαρκώς. Σε συνδυασμό με τις προκλήσεις που προκύπτουν σε επίπεδο νέων δεξιοτήτων όσον αφορά την ψηφιακή και πράσινη μετάβαση, τούτο καταδεικνύει την ανάγκη να στηριχθεί ο μετασχηματισμός της επαγγελματικής και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων και ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης καθορίζουν πολιτικές για τη διά βίου μάθηση, την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένου του Συμφώνου για τις Δεξιότητες και της εφαρμογής στρατηγικών για τις δεξιότητες καθώς και μέτρων πρόβλεψης, καθοδήγησης και επικύρωσης αυτών. Στο πλαίσιο της εμβληματικής πρωτοβουλίας «Απόκτηση νέων δεξιοτήτων και αναβάθμιση δεξιοτήτων», τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται σθεναρά να προωθήσουν για χρηματοδότηση τις μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στις δεξιότητες, ιδίως τις ψηφιακές, στο πλαίσιο του νέου Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, επιπλέον και συμπληρωματικά προς την παραδοσιακή χρηματοδότηση που παρέχει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Υπάρχει περιθώριο να ενισχυθεί η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων ως βασικός παράγοντας στήριξης της επαγγελματικής εξέλιξης και της επιτυχούς μετάβασης σε νέες θέσεις εργασίας

Ποσοστά απασχόλησης ανά μορφωτικό επίπεδο
(% των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών το 2019)

28,3 εκατοστιαίες μονάδες

η διαφορά των ποσοστών απασχόλησης μεταξύ εργαζομένων χαμηλής και υψηλής ειδίκευσης

6,5 εκατοστιαίες μονάδες

η διαφορά συμμετοχής σε δραστηριότητες εκπαίδευσης ενηλίκων για τους εργαζόμενους χαμηλής ειδίκευσης

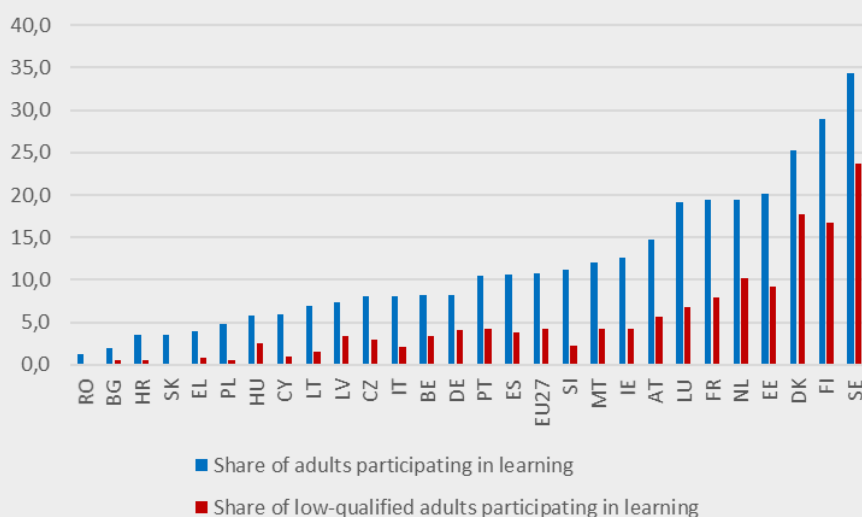
Σε 20 κράτη μέλη

ποσοστό κάτω του 15 % των ενηλίκων συμμετείχαν σε δραστηριότητες εκπαίδευσης ενηλίκων

50 % των ενηλίκων

θα πρέπει να λάβουν μέρος σε δραστηριότητες εκπαίδευσης ενηλίκων διάρκειας ενός έτους έως το 2025, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων (σε σύγκριση με 38 % το 2016)

Ποσοστό ενηλίκων και ενηλίκων χαμηλής ειδίκευσης που συμμετέχουν σε δραστηριότητες μάθησης (% των ατόμων ηλικίας 20-64 ετών το 2019)

Πηγή: Eurostat.

21. **Η κρίση της νόσου COVID-19 κατέδειξε ακόμη περισσότερο τη σπουδαιότητα της ενίσχυσης των ψηφιακών δεξιοτήτων.** Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι ψηφιακές δεξιότητες αποδείχθηκαν ουσιώδους σημασίας για τη συνέχιση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και για τη διασφάλιση πρόσβασης σε υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, για μεγάλο ποσοστό των πολιτών της ΕΕ. Οι ψηφιακές δεξιότητες θα αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για την πλήρη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία, καθώς και για τη στήριξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης. Ωστόσο, η πρόοδος όσον αφορά τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες προχωρεί με αργούς ρυθμούς: παρά τη μέτρια βελτίωση που παρατηρήθηκε, το 2019 πάνω από τέσσερα στα δέκα άτομα στην ΕΕ δεν διέθεταν βασικές ψηφιακές δεξιότητες, ιδίως ηλικιωμένοι και άτομα με χαμηλού επιπέδου τίτλους σπουδών. Επιπλέον, υπάρχει συστηματική έλλειψη ψηφιακών εμπειρογνομόνων και ατόμων με προηγμένες ψηφιακές δεξιότητες, πρόβλημα που οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην υποεκπροσώπηση των γυναικών μεταξύ των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στους τομείς των θετικών επιστημών, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών, καθώς και σε θέσεις εργασίας του τομέα των ΤΠΕ. Αν και τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις από τα αγόρια στις ψηφιακές δεξιότητες σε νεαρή ηλικία, επιλέγουν τις αντίστοιχες σπουδές ή επαγγελματικές κατευθύνσεις σε σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό σε σύγκριση με τα αγόρια. Στις μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων συγκαταλέγονται οι επικαιροποιήσεις των προγραμμάτων σπουδών, η εισαγωγή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στον τομέα των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η στήριξη των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών, μεταξύ άλλων για την καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων με σκοπό την ενθάρρυνση των ενδιαφερόντων και των επιδιώξεων των κοριτσιών, οι ευκαιρίες μάθησης για ενήλικες στον τομέα των ψηφιακών δεξιοτήτων, τα μέτρα που αποσκοπούν στην αύξηση της ελκυστικότητας των σπουδών στους τομείς των θετικών επιστημών, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών και στον τομέα των ΤΠΕ (ιδίως για τα κορίτσια), η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, ερευνητικών κέντρων και ακαδημαϊκής κοινότητας, καθώς και οι επενδύσεις σε ψηφιακές υποδομές και ψηφιακό εξοπλισμό.

Το χάσμα ψηφιακών δεξιοτήτων παραμένει σημαντικό

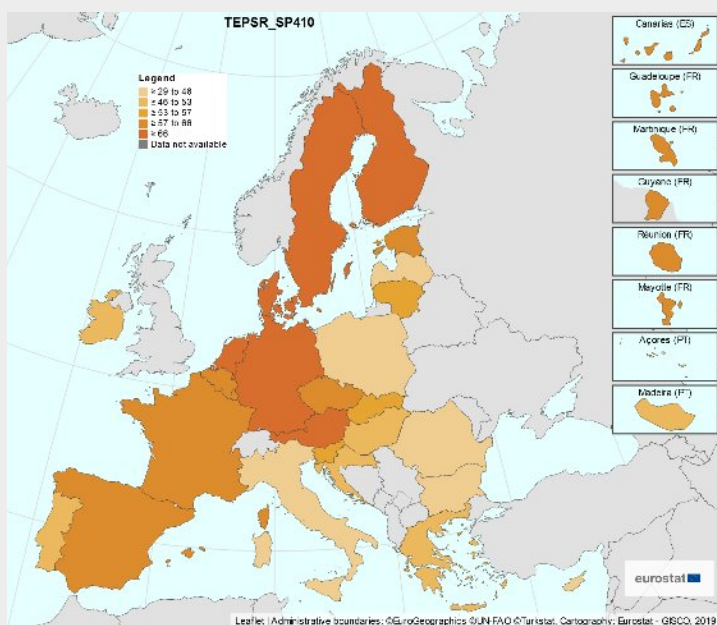
46 % των ατόμων ηλικίας 16-74 ετών **δεν** διέθεταν βασικές ψηφιακές δεξιότητες το 2019

13,5 εκατομμύρια κενές θέσεις εργασίας με ανάγκες δεξιοτήτων ΤΠΕ το 2018 και το 2019

57 % των εταιρειών ανέφεραν **δυσκολίες** στην πρόσληψη ειδικών ΤΠΕ το 2019

50,9 % των εκπαιδευτικών **δεν** έλαβαν κατάρτιση στον τομέα των ΤΠΕ στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσής τους

Άτομα με βασικό ή άνω του βασικού επίπεδο γενικών ψηφιακών δεξιοτήτων (2019, εκατοστιαίες μονάδες, άτομα ηλικίας 16-74 ετών)

Πηγή: Eurostat

22. **Οι συνολικές εισοδηματικές ανισότητες μειώθηκαν ελαφρώς τα τελευταία χρόνια πριν από την πανδημία COVID-19, αλλά σημείωσαν αύξηση στο κατώτερο άκρο της εισοδηματικής κατανομής κατά την τελευταία δεκαετία, εγείροντας ανησυχίες όσον αφορά τον καθολικό χαρακτήρα της οικονομικής ανάπτυξης.** Κατά μέσο όρο στο σύνολο της ΕΕ, το εισόδημα του πλουσιότερου 20 % των νοικοκυριών στα κράτη μέλη είναι σχεδόν υπερπενταπλάσιο του εισοδήματος του φτωχότερου 20 %. Κατά τα περασμένα έτη η εισοδηματική ανισότητα σημείωσε μεγαλύτερη αύξηση στο κατώτερο τμήμα της εισοδηματικής κατανομής (S50/S20) σε σύγκριση με το ανώτερο τμήμα (S80/S50). Σύμφωνα με προκαταρκτικές εκτιμήσεις, οι αυτόματοι σταθεροποιητές και τα μέτρα πολιτικής που θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης έχουν περιορίσει, προς το παρόν, τις συνέπειες της νόσου COVID-19 ως προς τις ανισότητες. Η αντιμετώπιση των εισοδηματικών ανισοτήτων απαιτεί μεταρρυθμίσεις από τα κράτη μέλη σε διάφορους τομείς πολιτικής, όπως ο σχεδιασμός των οικείων φορολογικών συστημάτων και των συστημάτων παροχών, οι μηχανισμοί καθορισμού του μισθού, οι ίσες ευκαιρίες και η εξάλειψη των αποκλεισμών (ήδη από μικρή ηλικία) στην εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς και η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτές και ποιοτικές υπηρεσίες για όλους. Θα πρέπει να διασφαλιστεί η εκτίμηση των διανεμητικών επιπτώσεων των πολιτικών, ιδίως των πολιτικών για τη στήριξη της διττής πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.

Πάρα την πρόσφατη μείωση, η ανισότητα κατέγραψε αύξηση στο κατώτερο άκρο της εισοδηματικής κατανομής

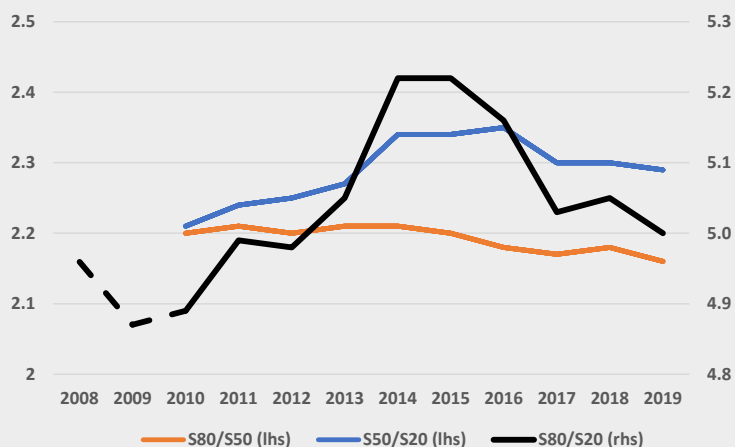
Περίπου πενταπλάσιο

ήταν το μερίδιο του εισοδήματος που κατείχε το 20 % του πληθυσμού με τα υψηλότερα εισοδήματα σε σχέση με το μερίδιο του 20 % του πληθυσμού με τα χαμηλότερα εισοδήματα το 2019

21,4 %

είναι το μερίδιο του εισοδήματος που κερδίζει το 40 % του πληθυσμού με τα χαμηλότερα εισοδήματα, σημειώνοντας σταθερή άνοδο από το 2015

Λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος (S80/S20) και ανάλυση ανά υψηλό και χαμηλό τμήμα κατανομής

Πηγή: υπολογισμός με βάση στοιχεία της Eurostat

23. **Πριν από τη κρίση της νόσου COVID-19, ο αριθμός των ατόμων που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού παρουσίαζε μείωση για έβδομο συνεχόμενο έτος, αν και η αργή πρόοδος σε χώρες με υψηλότερα ποσοστά φτώχειας υποδηλώνει προκλήσεις για τα συστήματα κοινωνικής προστασίας.** Το 2019 πάνω από 91,3 εκατομμύρια άτομα αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (στο εξής: AROPE), αριθμός κατά 3,39 εκατομμύρια μικρότερος σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Από το 2012 που καταγράφηκε το ανώτατο επίπεδο, η σοβαρή υλική στέρηση ήταν η συνιστώσα που παρουσίασε τη μεγαλύτερη βελτίωση, ακολουθούμενη από το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, λόγω των καλών επιδόσεων της αγοράς εργασίας πριν από την κρίση, ενώ οι μειώσεις του ποσοστού των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ήταν λιγότερο εμφανείς. Ωστόσο, σε πολλά κράτη μέλη αυτές οι θετικές εξελίξεις εμφάνιζαν επιβράδυνση. Η φτώχεια των εργαζομένων και το βάθος της φτώχειας σημείωναν αργή πτώση, η οποία αφορούσε, μεταξύ άλλων, άτομα σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας. Η κρίση της νόσου COVID-19 και η σχετιζόμενη με αυτή αύξηση της ανεργίας και της αεργίας καθιστά μάλλον απίθανη την επίτευξη του στόχου της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μείωση των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά 20 εκατομμύρια (σε σύγκριση με το 2008). Η παρούσα κατάσταση δημιουργεί αυξημένες προκλήσεις για τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, ιδίως όσον αφορά τη βιώσιμη διασφάλιση επαρκών εισοδημάτων και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών, κυρίως για όλα τα άτομα που τις έχουν περισσότερο ανάγκη.

24. **Το επίπεδο της φτώχειας παρέμεινε υψηλό σε ορισμένες ομάδες, ιδίως σε οικογένειες με παιδιά, άτομα με αναπηρία και άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ, οι οποίες υπέστησαν δυσανάλογο πλήγμα από την κρίση της νόσου COVID-19.** Τα συστήματα υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής προστασίας, ιδίως οι κοινωνικές υπηρεσίες, δέχθηκαν άνευ προηγουμένου πίεση, με αποτέλεσμα την περαιτέρω επιδείνωση των προβλημάτων για τα άτομα που βρίσκονται στις πιο ευάλωτες καταστάσεις. Παρά την πτώση που σημειώθηκε κατά τα τελευταία έτη, το ποσοστό των παιδιών (ηλικίας κάτω των 18 ετών) που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξακολούθησε να είναι κατά 1 εκατοστιαία μονάδα υψηλότερο σε σύγκριση με αυτό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, και ήταν ιδιαίτερα υψηλό σε ορισμένα κράτη μέλη. Πέραν του επαρκούς εισοδηματικού επιπέδου, η πρόσβαση σε υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης και της στέγασης, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη στήριξη των οικογενειών με παιδιά και εξασφαλίζει ίσες ευκαιρίες στη ζωή. Η Επιτροπή θα υποβάλει πρόταση για ευρωπαϊκή εγγύηση για τα παιδιά το 2021, προκειμένου να παράσχει το πλαίσιο δράσης σε επίπεδο ΕΕ. Τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ, ομάδες που εκτίθενται σε μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, απαιτούν επίσης ενισχυμένη στήριξη. Η νέα στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, που πρόκειται να δρομολογήσει η Επιτροπή το 2021, θα αποσκοπεί στην προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία. Αναμένεται να επικεντρωθεί σε ευρύ φάσμα τομέων, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, της προσβασιμότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων. Στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων διατυπώνεται εκ νέου το δικαίωμα των ατόμων για πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες. Η ενίσχυση της πρόσβασης σε υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών που παρέχονται σε επίπεδο κοινότητας και κατ' οίκον για στήριξη της ανεξάρτητης διαβίωσης και της ένταξης στην κοινότητα, θα αποτυπωθεί σε σειρά προσεχών πρωτοβουλιών και αξόνων δράσης της Επιτροπής, όπως οι προαναφερθείσες στρατηγικές και το νέο σχέδιο δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη των ατόμων που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών.

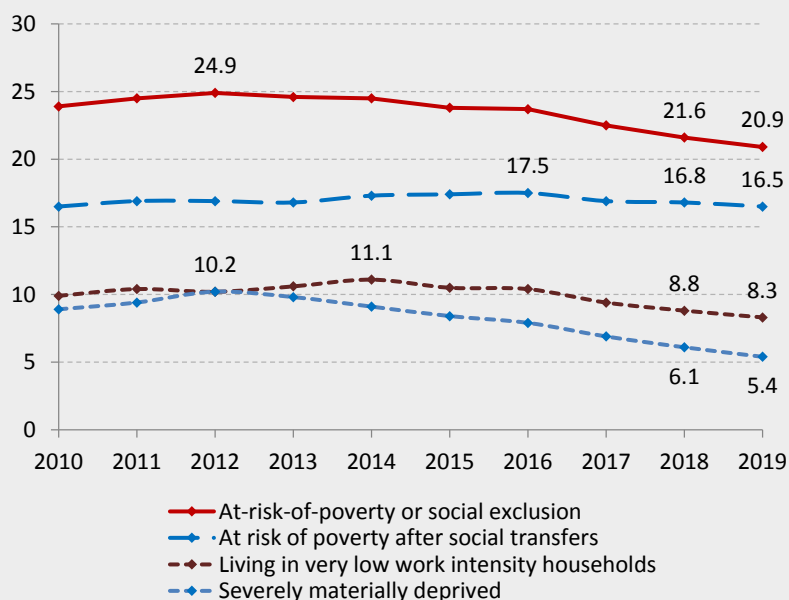
Το ποσοστό των AROPE κατέγραψε πτώση πριν από την κρίση της νόσου COVID-19, αν και με αργό ρυθμό

91,3 εκατομμύρια άτομα αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ-27 το 2019, 3,39 εκατομμύρια λιγότερα σε σύγκριση με το 2010

22,2 % των παιδιών αντιμετώπιζον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

9 % των εργαζομένων αντιμετώπιζον κίνδυνο φτώχειας

Ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού και οι υποσυνιστώσες του στην ΕΕ

Πηγή: Eurostat

25. **Αν και οι δαπάνες στέγασης εξακολουθούν να είναι πολύ υψηλές για μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών, η κρίση απαιτεί ανάληψη δράσης για την προστασία των πιο ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού.** Ένας στους δέκα Ευρωπαίους αντιμετωπίζει υπερβολική επιβάρυνση από τις δαπάνες στέγασης. Τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα και τα άτομα που ζουν σε πόλεις υφίστανται το μεγαλύτερο πλήγμα. Το φαινόμενο των αστέγων, η πλέον ακραία μορφή αποκλεισμού από τη στέγαση, αυξήθηκε την τελευταία δεκαετία στα περισσότερα κράτη μέλη. Η υγειονομική κρίση ανέδειξε ακόμη περισσότερο αυτά τα προβλήματα στέγασης. Πολλά κράτη μέλη έλαβαν μέτρα έκτακτης ανάγκης για την προστασία των πιο ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού, μέσω, μεταξύ άλλων, της παροχής καταλυμάτων έκτακτης ανάγκης για τους αστέγους. Στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων των κρατών μελών θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις επενδύσεις για ανακαίνιση κατοικιών και κοινωνικών κατοικιών, καθώς στην ενίσχυση της πρόσβασης σε ποιοτική και οικονομικά προσιτή στέγαση, ή σε στεγαστική βοήθεια.

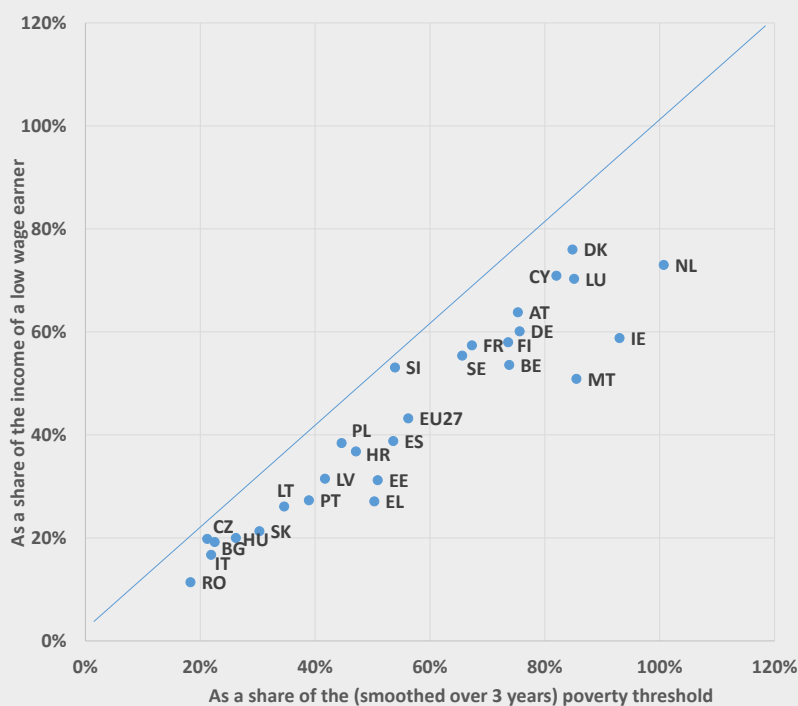
26. Η κρίση της νόσου COVID-19 αποτελεί ισχυρή υπενθύμιση της σημασίας των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και του ρόλου τους στον μετριασμό των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων εξαιτίας της μειωμένης οικονομικής δραστηριότητας. Η κρίση της νόσου COVID-19 ενδέχεται να αυξήσει τον αριθμό των ατόμων που αντλούν παροχές ανεργίας και άλλου είδους εισοδηματική στήριξη, αποτελώντας έτσι μια δοκιμή αντοχής για τις δυνατότητες των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στην ΕΕ. Οι χώρες έχουν επεκτείνει και ενισχύσει τα υφιστάμενα συστήματα, διευρύνοντας την κάλυψη και καθιστώντας λιγότερο αυστηρές τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας σε προσωρινή βάση. Στη διάρκεια της φάσης ανάκαμψης απαιτούνται διαρκείς προσπάθειες για τη διατήρηση και την ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας για όλους με βιώσιμο τρόπο. Με βάση την απάντηση που δόθηκε στην κρίση, η προστασία των αυτοαπασχολουμένων και των εργαζομένων σε άτυπες μορφές απασχόλησης θα πρέπει να βελτιωθεί περαιτέρω σε διαρθρωτική βάση, σύμφωνα με τη σύσταση σχετικά με την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία. Οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να προσανατολιστούν, μεταξύ άλλων, στην κάλυψη, την επάρκεια, τη δυνατότητα μεταφοράς των δικαιωμάτων κοινωνικής προστασίας, τη διαφάνεια των συστημάτων, καθώς και στη στήριξη της ενσωμάτωσης όσων είναι ικανοί να εργαστούν στην αγορά εργασίας.

Στα περισσότερα κράτη μέλη, το επίπεδο ελάχιστου εισοδήματος είναι κάτω από το όριο της φτώχειας

Κατά μέσο όρο, **οι κοινωνικές παροχές (εκτός από τις συντάξεις)** μειώνουν τη φτώχεια κατά **32,4 %**

63,9 % του πληθυσμού της ΕΕ που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας έλαβε κάποια μορφή παροχών το 2018

Καθαρό εισόδημα δικαιούχων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (εισοδηματικό έτος: 2018)

Πηγή: υπολογισμός με βάση στοιχεία του ΟΟΣΑ και της Eurostat

27. **Η νόσος COVID-19 υπέβαλε σε άνευ προηγουμένου πίεση τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας των κρατών μελών.** Η ικανότητα ανταπόκρισης των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης στην κρίση υπέστη συχνά πίεση και οι υφιστάμενες διαρθρωτικές προκλήσεις που σχετίζονται με την αποτελεσματικότητα, την προσβασιμότητα και την ανθεκτικότητα της υγειονομικής περίθαλψης επιδεινώθηκαν. Αυτές αφορούν, για παράδειγμα, την ανεπαρκή χρηματοδότηση για επενδύσεις στην υγεία (συμπεριλαμβανομένης της ετοιμότητας και της αντίδρασης στην κρίση), τον περιορισμένο συντονισμό και ενοποίηση των υπηρεσιών φροντίδας, τις αδυναμίες της πρωτοβάθμιας περίθαλψης, καθώς και τα επίμονα εμπόδια όσον αφορά την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και τις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται. Οι δυσκολίες αυτές έπληξαν έντονα τους πιο ευάλωτους. Όπως προαναφέρθηκε, η πανδημία αποκάλυψε επίσης τις ελλείψεις σε ορισμένα επαγγέλματα υγείας και τη σημασία προσαρμογής ή βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και των δεξιοτήτων τους. Οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να καλύπτουν ιδίως την ενίσχυση των ικανοτήτων υγειονομικής περίθαλψης των κρατών μελών (ιδίως την ικανότητα διαχείρισης καταστάσεων έξαρσης και κρίσεων), τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ ενδονοσοκομειακής, εξωνοσοκομειακής και πρωτοβάθμιας περίθαλψης, την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων από τους εργαζομένους στον τομέα της υγείας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους, την ψηφιακή υγεία και τον περιορισμό των ιδιωτικών πληρωμών. Τα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας δέχθηκαν επίσης ισχυρό πλήγμα από την πανδημία, δεδομένης της ευπάθειας των χρηστών και του προσωπικού τους στη νόσο COVID-19. Οι προκλήσεις για τα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας —στις οποίες συγκαταλέγονται οι δύσκολες συνθήκες για τους εργαζόμενους και τους άτυπους φροντιστές, η διακοπή παροχής υπηρεσιών και ζητήματα δυναμικότητας— έχουν έρθει στο προσκήνιο. Οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, προληπτικά μέτρα όπως η ενεργός και υγιής γήρανση, και μέτρα αντιμετώπισης όπως η δημιουργία επαρκώς ολοκληρωμένων υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής μέριμνας, η επέκταση της πρόσβασης και της κάλυψης, ιδίως όσον αφορά την κατ' οίκον περίθαλψη και τις υπηρεσίες που παρέχονται σε επίπεδο κοινότητας, η αναβάθμιση δεξιοτήτων και η απόκτηση νέων δεξιοτήτων από το εργατικό δυναμικό και η βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους, με την παράλληλη στήριξη ολοκληρωμένων υπηρεσιών φροντίδας και ανεξάρτητης διαβίωσης.

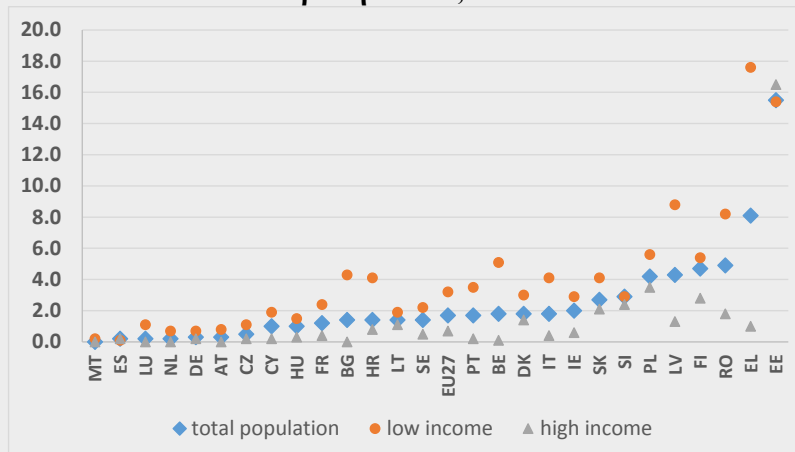
Σε διάφορα κράτη μέλη, το εισοδηματικό επίπεδο επηρεάζει την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη

1,7 %

του πληθυσμού της ΕΕ ανέφεραν **μη καλυπτόμενες ιατρικές ανάγκες** το 2019, πριν από την κρίση της νόσου COVID-19

σε **12 κράτη μέλη** οι ιδιωτικές πληρωμές υπερβαίνουν το **20 %** των δαπανών για την υγεία

Ανάγκες για ιατρικές εξετάσεις που δεν καλύπτονται ανά εισοδηματικό επίπεδο, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, 2019

Πηγή: υπολογισμός με βάση στοιχεία της Eurostat

28. **Οι δημογραφικές μεταβολές εξακολουθούν να θέτουν μακροπρόθεσμες προκλήσεις για τα συνταξιοδοτικά συστήματα.** Το επίπεδο επάρκειας των συντάξεων παρέμεινε εν γένει σταθερό το 2019. Τα εισοδήματα από συντάξεις μειώθηκαν ελαφρώς σε σχέση με τα εισοδήματα από την εργασία, ενώ το ποσοστό των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων που πλήττονται από σοβαρή υλική στέρηση συνέχισε να μειώνεται. Οι διαφορές μεταξύ των φύλων στις συνταξιοδοτικές παροχές παραμένουν μεγάλες, παρά τη σταδιακή μείωση κατά τα τελευταία δέκα έτη. Ο αντίκτυπος της κρίσης στην απασχόληση και στα εισοδήματα από την εργασία, ιδίως για εργαζόμενους σε άτυπες μορφές απασχόλησης και αυτοαπασχολούμενους, εντείνει τους κινδύνους όσον αφορά την επάρκεια των συντάξεων σε βάθος χρόνου. Οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να αποσκοπούν στη διαμόρφωση καθολικών και βιώσιμων συνταξιοδοτικών συστημάτων, στην παροχή επαρκούς πρόσβασης εξίσου για άνδρες και γυναίκες και για άτομα με διαφορετικές μορφές συμβάσεων και οικονομικών δραστηριοτήτων, και παράλληλα να διασφαλίζουν επαρκές εισόδημα για τους ηλικιωμένους.

29. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στους τομείς της απασχόλησης, των δεξιοτήτων και της κοινωνικής πολιτικής που διαπιστώνονται στην παρούσα κοινή έκθεση για την απασχόληση. Η ανάλυση που παρουσιάζεται στην έκθεση υπογραμμίζει μια σειρά τομέων προτεραιότητας για μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις. Αυτές θα πρέπει να στοχεύουν στην προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας, στην εύκολη μετάβαση από την ανεργία στην απασχόληση και μεταξύ των διαφόρων τομέων, στη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής ανθεκτικότητας και στον μετριασμό του αντίκτυπου της κρίσης στην απασχόληση και στην κοινωνία. Η χρηματοδότηση της ΕΕ, μεταξύ άλλων μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (και των πρόσθετων πόρων που διατίθενται από το REACT-EU), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ και του νέου Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, παρέχει στήριξη στα κράτη μέλη ώστε να επισπεύσουν την υλοποίηση των δράσεων πολιτικής στους εν λόγω τομείς.

Σύμφωνα και με τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, τα κράτη μέλη καλούνται:

- α) να συνεχίσουν να εφαρμόζουν τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας και άλλα μέτρα διατήρησης των θέσεων εργασίας για όσο διάστημα απαιτηθεί και να τα συνδυάσουν με συστήματα αναβάθμισης δεξιοτήτων/απόκτησης νέων δεξιοτήτων· μόλις το επιτρέψουν οι συνθήκες, να θεσπίσουν μέτρα στήριξης της ανακατανομής του εργατικού δυναμικού (π.χ. μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων κινήτρων πρόσληψης) και κατάρτισης ιδίως προς την κατεύθυνση της πράσινης και ψηφιακής οικονομίας, και παράλληλα να παράσχουν προστασία στους εργαζόμενους κατά τη διάρκεια της μετάβασης·
- β) να διασφαλίσουν ότι τα περιβάλλοντα εργασίας είναι ασφαλή και κατάλληλα προσαρμοσμένα στις νέες απαιτήσεις τήρησης κοινωνικών αποστάσεων και ότι υπάρχουν διαθέσιμες ευέλικτες εργασιακές ρυθμίσεις·
- γ) να ενισχύσουν τη στήριξη στην αγορά εργασίας καθώς και τις ευκαιρίες αναβάθμισης δεξιοτήτων και απόκτησης νέων δεξιοτήτων προκειμένου να αντιμετωπιστεί η αύξηση της ανεργίας των νέων, κυρίως μέσω στήριξης ποιοτικών προγραμμάτων μαθητείας και πρακτικής άσκησης (ειδικά στις ΜΜΕ), κινήτρων πρόσληψης, καθώς και υποδομών, τεχνολογίας και εξοπλισμού μάθησης·
- δ) να ενισχύσουν τα μέτρα ενεργητικής πολιτικής της αγοράς εργασίας (ΕΠΑΕ) για την καλύτερη ανταπόκριση στις συνθήκες της αγοράς εργασίας και προώθηση της απασχόλησης και της αυτοαπασχόλησης· να επενδύσουν στις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης, κυρίως να αυξήσουν το δυναμικό τους, να εκσυγχρονίσουν τις υποδομές ΤΠΕ που διαθέτουν, να ενισχύσουν τα συστήματα κατάρτισης προφίλ καθώς και την παρακολούθηση και αξιολόγηση πολιτικών και προγραμμάτων, και να εφοδιάσουν το προσωπικό με τις κατάλληλες δεξιότητες·
- ε) να προωθήσουν τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και τον κοινωνικό διάλογο· σε περίπτωση θεσμοθετημένων νόμιμων κατώτατων μισθών, να διασφαλίσουν τις προϋποθέσεις ώστε αυτοί να καθορίζονται σε επαρκή επίπεδα, μέσω διαφανών και προβλέψιμων κριτηρίων, τακτικών και έγκαιρων επικαιροποιήσεων και με την αποτελεσματική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων·

- στ) να προβούν σε μεταρρύθμιση των κανόνων για την αγορά εργασίας, καθώς και των φορολογικών συστημάτων και των συστημάτων παροχών, ώστε να διασφαλίσουν ότι περιορίζεται ο κατακερματισμός της αγοράς εργασίας και ότι η ανάκαμψη θα προωθήσει ποιοτικές θέσεις εργασίας· και να βεβαιωθούν ότι οι εργαζόμενοι σε άτυπες μορφές απασχόλησης και οι αυτοαπασχολούμενοι αποκτούν πρόσβαση σε κοινωνική προστασία·
- ζ) να επενδύσουν στην αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, ιδίως όσον αφορά τις ψηφιακές δεξιότητες, μέσω ενίσχυσης των συστημάτων ΕΕΚ και προαγωγής της διαρκούς εκπαίδευσης και κατάρτισης, στη στήριξη ευρείας κλίμακας πολυμερών συμπράξεων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα στο πλαίσιο του Συμφώνου για τις Δεξιότητες, στην παροχή ευρύτερων κινήτρων σε επιχειρήσεις και εργαζόμενους ώστε να συμμετέχουν στην αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, στις επενδύσεις σε υποδομές και εξοπλισμό, μεταξύ άλλων στον ψηφιακό τομέα, στη στήριξη σε εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές· να διασφαλίσουν ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση·
- η) να επενδύσουν σε κατάλληλα και βιώσιμα συστήματα κοινωνικής προστασίας για όλους, μέσω της στήριξης μεταρρυθμίσεων για τη διατήρηση και την ενίσχυση των επιπέδων προστασίας και της βελτίωσης της προστασίας για άτομα στα οποία δεν παρέχεται επαρκής προστασία ή τα οποία δεν καλύπτονται· να διασφαλίσουν επαρκείς παροχές, δυνατότητα μεταφοράς των δικαιωμάτων, πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες και στήριξη για την ενσωμάτωση όσων είναι ικανοί να εργαστούν στην αγορά εργασίας· να επενδύσουν στην ποιότητα και την προσβασιμότητα των υπηρεσιών προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας και μακροχρόνιας φροντίδας· να εκτιμήσουν τις διανεμητικές επιπτώσεις των πολιτικών·
- θ) να επενδύσουν στην ανακαίνιση κατοικιών και κοινωνικών κατοικιών· να διευκολύνουν την πρόσβαση σε ποιοτική και οικονομικά προσιτή στέγαση, κοινωνική κατοικία ή στεγαστική βοήθεια, κατά περίπτωση·
- ι) να επενδύσουν στην ικανότητα του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας σε καταστάσεις εξάρσεων, στην πρωτοβάθμια περίθαλψη, στον συντονισμό των τομέων φροντίδας, στο προσωπικό στον τομέα της υγείας και στην ηλεκτρονική υγεία· να περιορίσουν τις ιδιωτικές πληρωμές, να βελτιώσουν την υγειονομική κάλυψη και να προαγάγουν την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων από τους επαγγελματίες στον τομέα της υγείας.

1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται επισκόπηση της αγοράς εργασίας και των κοινωνικών τάσεων και προκλήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση³ σε συγκεντρωτικό επίπεδο.

1.1 Τάσεις της αγοράς εργασίας

Χάρη στην οικονομική ανάπτυξη συνεχίστηκε η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας το 2019, αν και με βραδύτερο ρυθμό σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Το τέταρτο τρίμηνο του 2019 στην ΕΕ-27 εργαζόνταν 209,5 εκατομμύρια άτομα (1,9 εκατομμύρια περισσότερα άτομα σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2018), το υψηλότερο επίπεδο που έχει επιτευχθεί ποτέ. Οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας και υψηλής ειδίκευσης εξακολούθησαν να είναι οι κυριότεροι παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση της απασχόλησης κατά την περίοδο αυτή, στηρίζοντας την άνοδο του συνολικού ποσοστού απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 20-64 σε 73 % το 2019. Η ανεργία έπεσε στο ιστορικά χαμηλότερο επίπεδο του 6,5 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2019. Η ανεργία των νέων και η μακροχρόνια ανεργία μειώνονταν επίσης, αν και παρέμεναν σε υψηλά επίπεδα σε ορισμένα κράτη μέλη.

Η κρίση της νόσου COVID-19 ανέστρεψε τη θετική τάση των τελευταίων έξι ετών όσον αφορά την απασχόληση στην ΕΕ-27. Η οικονομική ύφεση που πυροδότησε η πανδημία είχε έντονο αντίκτυπο στην αγορά εργασίας. Η συνολική απασχόληση μειώθηκε με επιταχυνόμενο ρυθμό κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2020, πέφτοντας στα 203,3 εκατομμύρια άτομα το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Με τον αριθμό των εργαζόμενων ατόμων να έχει μειωθεί κατά 6,2 εκατομμύρια (ή 3 %), επρόκειτο για την πιο απότομη πτώση που έχει παρατηρηθεί ποτέ επί δύο διαδοχικά τρίμηνα μετά το 1995⁴. Στη συνέχεια, η συνολική απασχόληση παρουσίασε μικρή αύξηση κατά 205,2 εκατομμύρια κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020. Σε ετήσιους όρους, μετά την αύξηση σε ποσοστό 1 % που καταγράφηκε το 2019, η συνολική απασχόληση προβλέπεται να μειωθεί κατά 4,5 % το 2020 και κατόπιν να ανακάμψει κατά 1,8 % το 2021⁵, με μεγάλο κίνδυνο οι προβλέψεις αυτές να είναι δυσμενέστερες, αναλόγως της εξέλιξης της πανδημίας.

³ Στην έκθεση εξετάζεται η ΕΕ-27, εκτός και αν ορίζεται διαφορετικά.

⁴ Τα στοιχεία για τη συνολική απασχόληση προέρχονται από τους εθνικούς λογαριασμούς (εγχώρια έννοια), ενώ άλλα στοιχεία προέρχονται από στοιχεία της έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΕ. Στο σύνολο της παρούσας ενότητας χρησιμοποιούνται τριμηνιαία στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις.

⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), *Ευρωπαϊκές Οικονομικές Προβλέψεις, φθινόπωρο 2020*, Institutional paper 136.

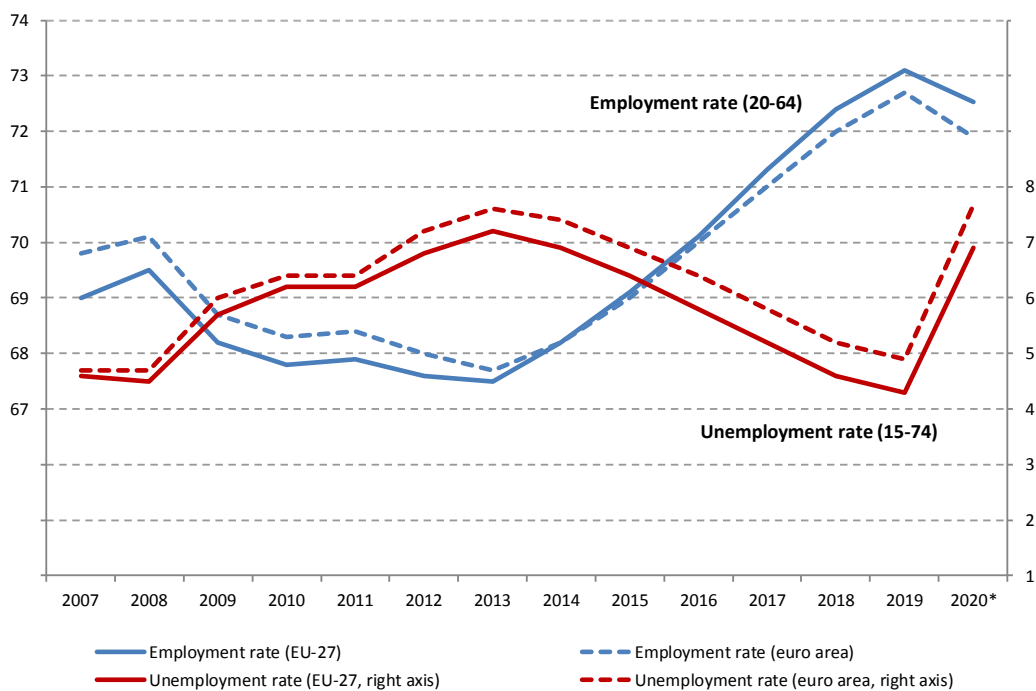
Το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 20-64 ετών μειώθηκε παρά την άμεση απόκριση σε επίπεδο πολιτικής και τα μέτρα που λήφθηκαν για τον περιορισμό της απώλειας θέσεων εργασίας. Το 2019 το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ-27 εξακολούθησε να αυξάνεται αγγίζοντας το 73,1 % κατά μέσο όρο (72,7 % στη ζώνη του ευρώ), σημειώνοντας άνοδο κατά 0,7 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του 2018 (τόσο στην ΕΕ όσο και στη ζώνη του ευρώ, **διάγραμμα 1**). Ωστόσο, αφού έφτασε στο μέγιστο επίπεδο του 73,3 % κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2019, άρχισε να σημειώνει αργή μείωση το δεύτερο εξάμηνο του έτους. Όταν ξέσπασε η κρίση της νόσου COVID-19, το ποσοστό απασχόλησης έπεσε στο 72,1 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020, δηλαδή κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και 1,2 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από το επίπεδο που καταγράφηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Το ποσοστό απασχόλησης ήταν 72,4 % το τρίτο τρίμηνο του 2020. Στη ζώνη του ευρώ, η πτώση ήταν πιο έντονη, με το ποσοστό απασχόλησης να μειώνεται σε 71,5 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020, δηλαδή κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες και 1,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και το δεύτερο τρίμηνο του 2019 αντίστοιχα. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών κατέγραψε σχεδόν την ίδια πτώση (κατά 1 εκατοστιαία μονάδα τόσο στην ΕΕ-27 όσο και στη ζώνη του ευρώ) έναντι αυτού του ανδρών (κατά 1 εκατοστιαία μονάδα και 1,2 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα), αν και η διαφορά παραμένει σε γενικές γραμμές στα προ πανδημίας επίπεδα (ανερχόταν στις 11,7 εκατοστιαίες μονάδες το 2019 και παραμένει κοντά στις 11,5 εκατοστιαίες μονάδες το τρίτο τρίμηνο του 2020). Έπειτα από έξι έτη θετικών εξελίξεων προς τον στόχο του 75 % που έθεσε η στρατηγική «Ευρώπη 2020»⁶, το ποσοστό απασχόλησης άρχισε να απομακρύνεται από αυτόν, ενώ μεγάλη αβεβαιότητα εξακολουθεί να επικρατεί όσον αφορά τις περαιτέρω εξελίξεις στην οικονομική δραστηριότητα και τον αντίστοιχο αντίκτυπο στην απασχόληση⁷.

⁶ Επισημαίνεται ότι ο στόχος για ποσοστό απασχόλησης 75 % (στις ηλικίες 20-64 ετών) τέθηκε για διαφορετική σύνθεση της ΕΕ (συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου και εξαιρουμένης της Κροατίας) στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020».

⁷ Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση επιδόσεων απασχόλησης και τον δείκτη επιδόσεων απασχόλησης της Επιτροπής Απασχόλησης (EMCO) για το 2020, εκτιμάται ότι ο αριθμός των απασχολούμενων στην ΕΕ-27 θα αυξηθεί κατά 4,4 % το 2020 και θα σημειώσει εκ νέου πτώση το 2021 (με βάση τις εαρινές οικονομικές προβλέψεις της Επιτροπής για το 2020).

Διάγραμμα 1: Η πανδημία προκάλεσε ισχυρούς κλυδωνισμούς στην αγορά εργασίας, ανακόπτοντας μια εξαετή περίοδο θετικών επιδόσεων

Ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας στην ΕΕ-27 και στη ζώνη του ευρώ

*μέσος όρος πρώτου, δεύτερου και τρίτου τριμήνου του 2020, προσαρμοσμένος σε εποχικές διακυμάνσεις.
Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ.

Οι επιπτώσεις της κρίσης στα ποσοστά ανεργίας ανά την Ευρώπη ήταν ήπιες σε σύγκριση με το μέγεθος του πλήγματος που προκλήθηκε στο ΑΕΠ⁸. Το ποσοστό ανεργίας εξακολούθησε να μειώνεται στη διάρκεια του 2019, τόσο στην ΕΕ όσο και στη ζώνη του ευρώ (διάγραμμα 1). Το τρίτο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό ανεργίας του ενεργού πληθυσμού ανήλθε σε 7,4 %, ποσοστό υψηλότερο κατά 0,9 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 (το χαμηλότερο επίπεδο που έχει καταγραφεί ποτέ στην ΕΕ-27) και επίσης υψηλότερο κατά 0,9 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2019. Στη ζώνη του ευρώ, το ποσοστό ανεργίας ήταν υψηλότερο και ανήλθε σε 8,3 % το τρίτο τρίμηνο του 2020, ποσοστό υψηλότερο κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και το τρίτο τρίμηνο του 2019. Ωστόσο, αν ληφθεί υπόψη η κατανομή ανά ηλικιακές ομάδες, οι διαφορές είναι σημαντικές. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε ιδίως στους νέους (ηλικίας 15-24 ετών), έπειτα από τη μείωση που σημειώθηκε το 2019 σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Μεταξύ του τετάρτου τριμήνου του 2019 και του τρίτου τριμήνου του 2020, σημείωσε άνοδο κατά 2,9 εκατοστιαίες μονάδες στην ΕΕ-27 και στη ζώνη του ευρώ. Την ίδια περίοδο, το ποσοστό ανεργίας σημείωσε λιγότερο έντονη αύξηση για τα άτομα ηλικίας 55-74 ετών (0,3 εκατοστιαίες μονάδες και 0,2 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα). Με βάση τα μηνιαία στοιχεία, το συνολικό εναρμονισμένο ποσοστό ανεργίας σημείωσε αύξηση από την εκδήλωση της πανδημίας, φτάνοντας σε 7,8 % στην ΕΕ-27 (8,7 % στη ζώνη του ευρώ) τον περασμένο Ιούλιο, ενώ στη συνέχεια μειώθηκε στο 7,5 % (8,3 % στη ζώνη του ευρώ) τον Νοέμβριο. Ως συνέπεια, υπήρχαν 15,9 εκατομμύρια άνεργοι στην ΕΕ-27 κατά την εν λόγω περίοδο, περίπου 1,8 εκατομμύρια περισσότεροι σε σύγκριση με τον ίδιο μήνα το 2019 (13,6 εκατομμύρια και κατά 1,4 εκατομμύρια περισσότεροι στη ζώνη του ευρώ αντίστοιχα). Δύο βασικοί λόγοι θα μπορούσαν να ερμηνεύσουν αυτή τη βραδεία αντίδραση σε επίπεδο ανεργίας. Πρώτον, η σημαντική μείωση των ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο (κυρίως χάρη στην άμεση θέσπιση μέτρων μειωμένου ωραρίου εργασίας) και οι περιορισμοί στις απολύσεις που επέβαλαν διάφορα κράτη μέλη συνέβαλαν στον περιορισμό της απώλειας θέσεων εργασίας. Δεύτερον, η σφοδρότητα των κλυδωνισμών στην οικονομία εξώθησε πολλούς ανέργους στην αεργία (φαινόμενο της «αποθάρρυνσης των εργαζομένων»). Εντούτοις, μεταξύ των κρατών μελών παρατηρείται σημαντική ανομοιογένεια (βλ. **διάγραμμα 2** και ενότητα 3.1.1). Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 η μακροχρόνια ανεργία άγγιξε ιστορικά χαμηλό επίπεδο στην ΕΕ-27, καθώς ανήλθε στο 2 % του ενεργού πληθυσμού (2,3 % στη ζώνη του ευρώ). Αν και ο δυνάμει αντίκτυπος της κρίσης όσον αφορά τον συγκεκριμένο δείκτη θα γίνει αισθητός με κάποια καθυστέρηση, παρατηρείται ήδη μια μικρή αύξηση το τρίτο τρίμηνο του 2020 (2,4 % στην ΕΕ-27 και 2,8 % στη ζώνη του ευρώ).

⁸ Για λεπτομέρειες, βλ. *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020) (διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/MM76mf>) και *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2020* (Εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020).

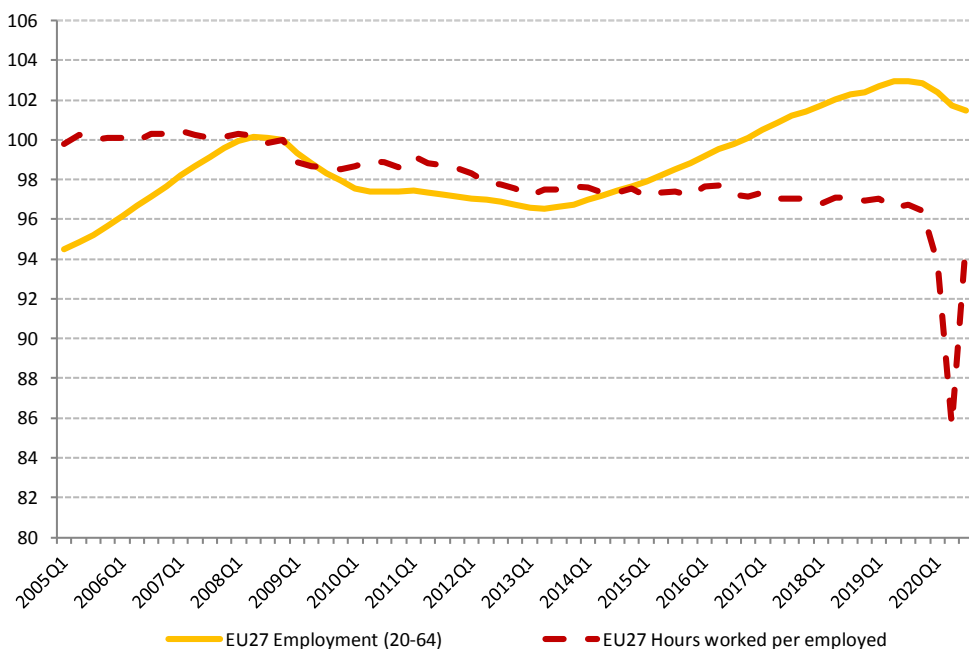
Οι συνολικές δεδουλευμένες ώρες εμφάνισαν απότομη μείωση, η οποία συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τα μέτρα περιορισμού που υιοθετήθηκαν για την καταπολέμηση της πανδημίας.

Η νόσος COVID-19 ανέκοψε τη θετική τάση που είχε ξεκινήσει με την ανάκαμψη το 2013.

Ο συνολικός αριθμός των δεδουλευμένων ωρών στην οικονομία αυξήθηκε, φτάνοντας στο μέγιστο επίπεδο των 85 δισεκατομμυρίων το τέταρτο τρίμηνο του 2019. Κατόπιν, σημείωσε απότομη πτώση (σε τριμηνιαία βάση) κατά 3,1 % το πρώτο τρίμηνο του 2020 και κατά 10,7 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ενώ στη συνέχεια αυξήθηκε κατά 11,9 % το τρίτο τρίμηνο του 2020. Ο αριθμός των δεδουλευμένων ωρών ανά εργαζόμενο στην ΕΕ-27, ο οποίος βρισκόταν ήδη σε πτωτική τάση (διάγραμμα 2), μειώθηκε κατά 2,8 % το πρώτο τρίμηνο του 2020 και κατά 8,7 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ενώ στη συνέχεια αυξήθηκε κατά 10,9 % το τρίτο τρίμηνο του 2020 (τριμηνιαίες μεταβολές). Η απότομη πτώση που σημειώθηκε στα πρώτα δύο τρίμηνα του 2020 οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εκτεταμένη χρήση συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας ή θέσης εργαζομένων σε καθεστώς διαθεσιμότητας, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στις απολύσεις που επέβαλαν διάφορα κράτη μέλη, προκειμένου να συμβάλουν στη διατήρηση της απασχόλησης. Εντούτοις, η διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας που προκλήθηκε από την πανδημία ενδέχεται να έχει επίσης διαρκείς επιπτώσεις στις δεδουλευμένες ώρες. Μακροπρόθεσμες τάσεις, όπως το υψηλό ποσοστό μερικής απασχόλησης, η εξαρτώμενη από τη ζήτηση εργασία σε ψηφιακές πλατφόρμες και η πιο διαρθρωτική μετατόπιση της απασχόλησης σε τομείς χαμηλότερης έντασης εργασίας ενδέχεται να επιτείνουν αυτή την τάση.

Διάγραμμα 2: Οι τάσεις στην απασχόληση και στις ώρες εργασίας επηρεάστηκαν έντονα από την πανδημία

Αύξηση της απασχόλησης (ηλικίες 20-64 ετών) και δεδουλευμένες ώρες ανά εργαζόμενο στην ΕΕ-27 (συγκεντρωτική μεταβολή έως το τρίτο τρίμηνο του 2020, τριμηνιαία στοιχεία – δείκτης τετάρτου τριμήνου 2008 = 100)

Πηγή: Eurostat, εθνικοί λογαριασμοί, εποχιακά και ημερολογιακά προσαρμοσμένα στοιχεία (υπολογισμοί της ΓΔ EMPL).

Η συμμετοχή στην αγορά εργασίας σημείωσε απότομη πτώση στη διάρκεια της πανδημίας.

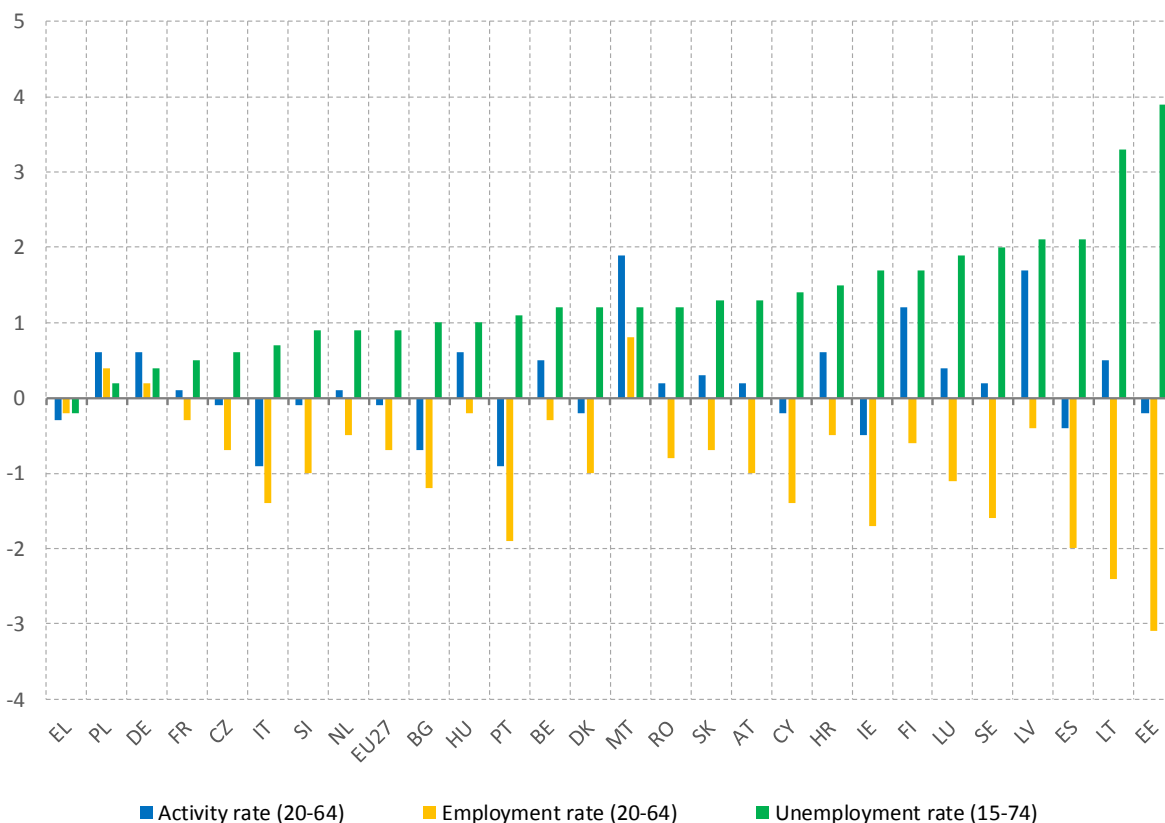
Έπειτα από αύξηση που οδήγησε στο μέγιστο ποσοστό του 78,5 % στην ΕΕ-27 και του 78,8 % στη ζώνη του ευρώ κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2019, το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας για την ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών μειώθηκε σε 77,2 % τόσο στην ΕΕ-27 όσο και στη ζώνη του ευρώ κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ενώ στη συνέχεια παρουσίασε μερική ανάκαμψη αγγίζοντας το 78 % στην ΕΕ-27 και το 78,1 % στη ζώνη του ευρώ, με σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών. Τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας σημείωσαν πτώση, από κοινού με τα ποσοστά απασχόλησης, στα περισσότερα κράτη μέλη (βλ. **διάγραμμα 3** και κεφάλαιο 3.1).

Η μείωση αυτή δεν εμφάνισε σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά φύλο (-1,4 εκατοστιαίες μονάδες στην ΕΕ-27 και -1,9 εκατοστιαίες μονάδες στη ζώνη του ευρώ για τους άνδρες, σε σύγκριση με - 1,5 εκατοστιαίες μονάδες και -1,8 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα για τις γυναίκες).

Εντούτοις, επηρέασε σε μεγαλύτερο βαθμό τις νεότερες ηλικιακές ομάδες (15-24 ετών) σε σύγκριση με εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών).

Διάγραμμα 3: Τα κράτη μέλη βίωσαν με διαφορετικό τρόπο τον αντίκτυπο της πανδημίας

Ποσοστά απασχόλησης, ανεργίας και συμμετοχής στην αγορά εργασίας στην ΕΕ-27: συνολική μεταβολή (σε εκατοστιαίες μονάδες) μεταξύ τετάρτου τριμήνου του 2019 και τρίτου τριμήνου του 2020

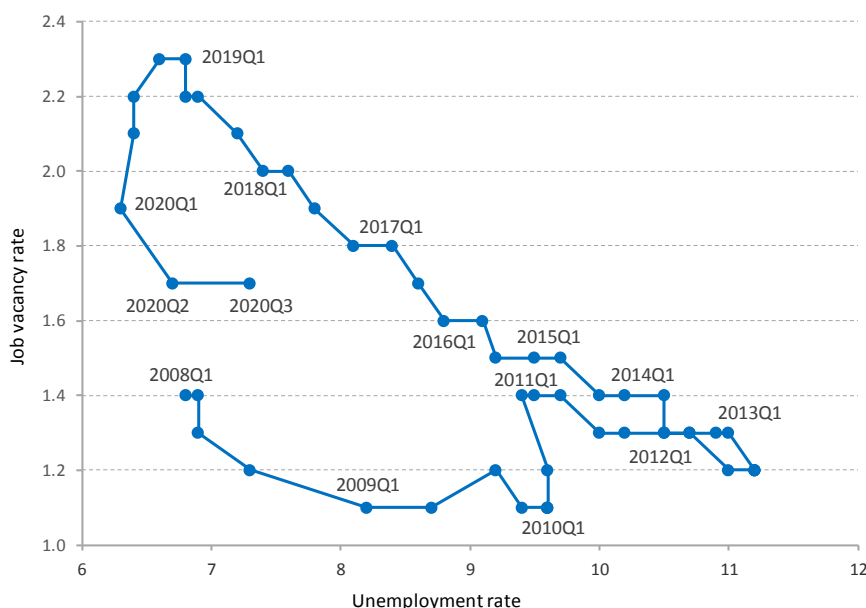

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις και όχι ημερολογιακώς προσαρμοσμένα.

Το ποσοστό των κενών θέσεων εργασίας σημείωσε σημαντική πτώση, με τη μείωση να έχει ήδη ξεκινήσει πριν από την κρίση της νόσου COVID-19⁹. Η καμπύλη Beveridge¹⁰ (διάγραμμα 4) δείχνει σημαντική μείωση του αριθμού των κενών θέσεων εργασίας και παράλληλη ελαφρά αύξηση της ανεργίας (ηλικίες 15-74 ετών). Στην ΕΕ-27, το ποσοστό των κενών θέσεων εργασίας ανήλθε σε 1,7 % τόσο στο δεύτερο όσο και στο τρίτο τρίμηνο του 2020, σημειώνοντας πτώση από 1,9 % το πρώτο τρίμηνο του 2020 και από 2,3 % το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Οι εν λόγω πρόσφατες εξελίξεις διέκοψαν τις μέτριες αλλά σταθερές αυξήσεις που παρατηρήθηκαν στο ποσοστό των κενών θέσεων εργασίας μεταξύ 2014 και αρχών του 2019 (από 1,3 % το πρώτο τρίμηνο του 2014 σε 2,3 % το πρώτο τρίμηνο του 2019), πριν από την κρίση. Στο νέο αυτό πλαίσιο, η καλύτερη αντιστοίχιση μεταξύ εργαζομένων και θέσεων εργασίας αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ανθεκτικών και ανταγωνιστικών αγορών εργασίας (βλ. ενότητα 3.3). Αν και η κατάσταση όσον αφορά τη ζήτηση εργασίας εμφανίζει ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών μελών, η ικανότητα εντοπισμού των μεταβολών που συντελούνται στις ανάγκες δεξιοτήτων και προετοιμασίας ενόψει των μεταβολών αυτών θα επηρεάσει σημαντικά την εξέλιξη του ποσοστού των κενών θέσεων εργασίας στην περίοδο μετά την κρίση¹¹.

Διάγραμμα 4: Οι κενές θέσεις εργασίας μειώνονται, ενώ η ανεργία παρουσιάζει μέτρια αύξηση

Καμπύλη Beveridge για την ΕΕ-27, 2008-2020, τριμηνιαία στοιχεία

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ και στατιστικά στοιχεία για τις κενές θέσεις εργασίας.

Σημείωση: στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις (με εξαίρεση το ποσοστό κενών θέσεων εργασίας για τα έτη 2008 και 2009).

⁹ Το ποσοστό των κενών θέσεων εργασίας είναι το ποσοστό των συνολικών κενών θέσεων, εκφραζόμενο ως εκατοστιαία αναλογία μεταξύ κατειλημμένων και κενών θέσεων.

¹⁰ Η καμπύλη Beveridge είναι μια γραφική αναπαράσταση της σχέσης μεταξύ ανεργίας και μέτρησης των κενών θέσεων εργασίας (είτε ως ποσοστό κενών θέσεων απασχόλησης είτε, στην προκειμένη περίπτωση, ως δείκτης των ελλείψεων εργατικού δυναμικού).

¹¹ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Labour Market and Wage Developments in the EU, Annual review 2020 (Εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020).

Οι κλυδωνισμοί στην οικονομία επηρέασαν την απασχόληση σε όλους τους τομείς, αν και υπήρξαν σημαντικές διαφορές μεταξύ οικονομικών δραστηριοτήτων. Σε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες, με εξαίρεση τους τομείς των κατασκευών, των πληροφοριών και επικοινωνιών και της δημόσιας διοίκησης (ταξινόμηση NACE αναθ. 2), καταγράφηκε μείωση της απασχόλησης μεταξύ τρίτου τριμήνου του 2019 και τρίτου τριμήνου του 2020. Σε απόλυτους όρους, «το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι υπηρεσίες παροχής καταλύματος και οι μεταφορές» ήταν οι δραστηριότητες που υπέστησαν το μεγαλύτερο πλήγμα στην ΕΕ-27 (1,9 εκατομμύρια λιγότεροι απασχολούμενοι σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2019, δηλαδή μείωση κατά 3,8 %), και ακολούθησαν οι «επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (δηλ. διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες), με 0,8 εκατομμύρια λιγότερους εργαζόμενους σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2019 (μείωση κατά 3,2 %). Σε σχετικούς όρους, οι δραστηριότητες «γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας» υπέστησαν τις μεγαλύτερες μειώσεις (κατά 3,6 % αντίστοιχα). Στην περίπτωση της γεωργίας, ο αντίκτυπος της πανδημίας στην απασχόληση μάλλον επέσπευσε τη μακρόχρονη πτωτική τάση στον τομέα. Ωστόσο, ο αριθμός των απασχολουμένων στον τομέα των κατασκευών παρουσίασε αύξηση 1,2 % σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2019.

Οι νέοι συγκαταλέγονται μεταξύ αυτών που έχουν πληγεί περισσότερο από την επιδείνωση της αγοράς εργασίας, αν και υπάρχουν έντονες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Το 2019 το ποσοστό απασχόλησης των νέων (ηλικίας 15-24 ετών) αυξήθηκε στο 33,5 % στην ΕΕ-27, δηλαδή κατά 0,6 εκατοστιαίες μονάδες παραπάνω σε σύγκριση με το 2018 (34 % και 0,6 εκατοστιαίες μονάδες στη ζώνη του ευρώ). Με την έναρξη της κρίσης της νόσου COVID-19, μειώθηκε κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2019, πέφτοντας στο 31,3 % (-1,3 εκατοστιαίες μονάδες στη ζώνη του ευρώ, μείωση σε 32 % το τρίτο τρίμηνο του 2020). Το ποσοστό ανεργίας των νέων (ηλικίας 15-24 ετών), το οποίο άγγιξε το κατώτατο όριο το 2019, αυξήθηκε κατά 2,9 εκατοστιαίες μονάδες τόσο στην ΕΕ-27 όσο και στη ζώνη του ευρώ μεταξύ τετάρτου τριμήνου του 2019 και τρίτου τριμήνου του 2020. Συνολικά, 3,1 εκατομμύρια νέοι ήταν άνεργοι στην ΕΕ κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020, και ο αριθμός αυτός αυξάνεται σε 5 εκατομμύρια εάν ληφθούν υπόψη και όλα τα άτομα που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ). Το τριμηνιαίο ποσοστό ΕΑΕΚ αυξήθηκε και ανήλθε σε 10,8 % στην ΕΕ-27 και σε 11 % στη ζώνη του ευρώ το τρίτο τρίμηνο του 2020 (από ελάχιστο 9,8 % και 9,9 %, αντίστοιχα, το δεύτερο τρίμηνο του 2019).

Οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας αντεπεξήλθαν καλύτερα στον αντίκτυπο της πανδημίας από άποψη αποτελεσμάτων στην αγορά εργασίας. Το ποσοστό συμμετοχής των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων (ηλικίας 55-64 ετών) στην αγορά εργασίας συνέχισε να αυξάνεται κατά τη διάρκεια του 2019. Ανήλθε σε 63 % το τρίτο τρίμηνο του 2020, ήτοι αυξήθηκε κατά 0,7 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του δευτέρου τριμήνου του 2019 και κατά 9,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2013, όταν ξεκίνησε η προηγούμενη ανάκαμψη. Το ποσοστό ανεργίας (ηλικίες 55-74 ετών) παρέμεινε σταθερά σε χαμηλά επίπεδα (4,9 % το τρίτο τρίμηνο του 2020 και 4,4 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020 έναντι 4,8 % το δεύτερο τρίμηνο του 2019). Αντιθέτως, το ποσοστό απασχόλησης (ηλικίες 55-64 ετών), που ανήλθε σε 59,7 % το τρίτο τρίμηνο του 2020 (έπειτα από σταθερή αύξηση της τάξης των 10,6 εκατοστιαίων μονάδων από το τρίτο τρίμηνο του 2013), διατηρήθηκε σε σχετικά καλύτερα επίπεδα σε σύγκριση με αυτό άλλων ηλικιακών ομάδων, χωρίς να παρουσιάσει μεταβολή, για παράδειγμα, σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2020 (ενώ το ποσοστό απασχόλησης των νέων ηλικίας 15-24 ετών μειώθηκε κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες την ίδια περίοδο). Το ποσοστό απασχόλησης των ενηλίκων σε κατ' εξοχήν παραγωγική ηλικία (25-54 ετών) μειώθηκε κατά 0,8 εκατοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα να είναι της τάξης του 79,8 % το τρίτο τρίμηνο του 2020.

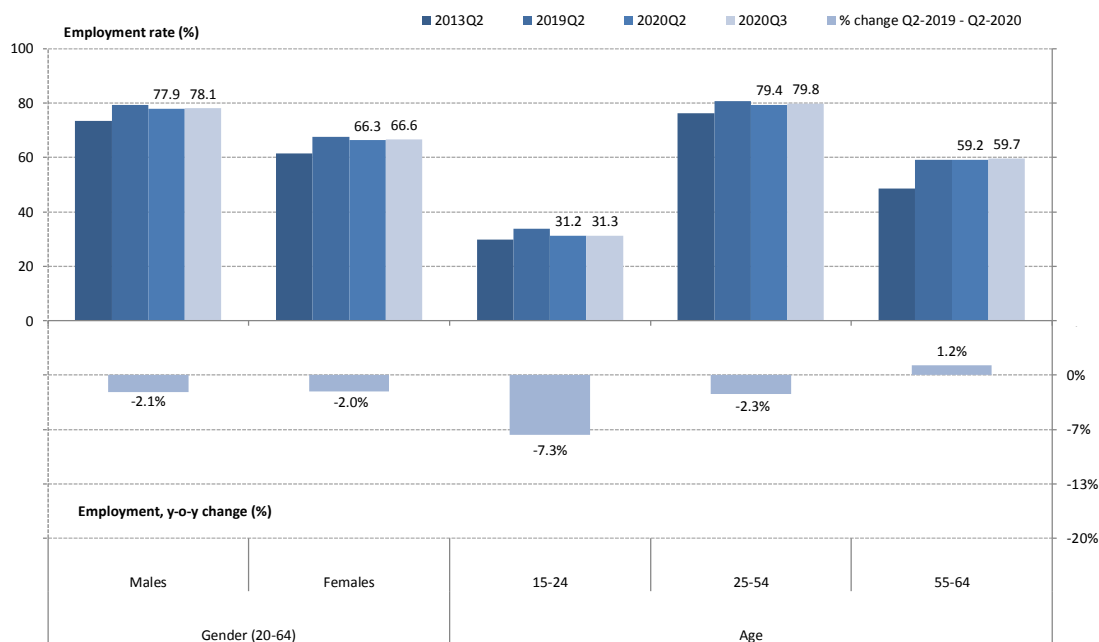
Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών επηρεάστηκε σε ελαφρώς χαμηλότερο βαθμό από τους κλυδωνισμούς που προκάλεσε η νόσος COVID-19 σε σχέση με αυτό των ανδρών, αλλά οι διαφορές μεταξύ των φύλων εμμένουν και απαιτούν παρακολούθηση στο μέλλον. Το 2019 το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών αυξήθηκε σε 67,3 %, δηλαδή κατά 0,8 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Το τρίτο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών εμφάνισε πιο ήπια μείωση (-0,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2019) σε σύγκριση με αυτό των ανδρών (-0,9 εκατοστιαίες μονάδες). Ωστόσο, οι εν λόγω πρόσφατες εξελίξεις δεν οδήγησαν σε σημαντική μείωση του χάσματος μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση, το οποίο ανήλθε σε 11,5 εκατοστιαίες μονάδες το τρίτο τρίμηνο του 2020 (ελαφρώς χαμηλότερο σε σχέση με τις 11,8 εκατοστιαίες μονάδες που καταγράφηκαν το τρίτο τρίμηνο του 2019). Ο αντίκτυπος της κρίσης στα αποτελέσματα απασχόλησης ανά φύλο απαιτεί στενή παρακολούθηση, καθώς η μείωση του χάσματος μπορεί να οφείλεται στον σημαντικότερο, και προσωρινό, αντίκτυπο της πανδημίας στην απασχόληση των ανδρών παρά σε αυξημένη παραμονή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Το χάσμα στην απασχόληση ανήλθε στις 11,8 εκατοστιαίες μονάδες για τις γυναίκες ηλικίας 25-49 ετών το τρίτο τρίμηνο του 2020, ενώ αυξήθηκε στις 13,3 εκατοστιαίες μονάδες για τις γυναίκες ηλικίας 55-64 ετών. Όσον αφορά τις γυναίκες χαμηλής ειδίκευσης, το χάσμα ανήλθε στις 22,1 εκατοστιαίες μονάδες το 2019, σημαντικά μεγαλύτερο από αυτό για γυναίκες μέσης ειδίκευσης (12,1 εκατοστιαίες μονάδες) και υψηλής ειδίκευσης (6,4 εκατοστιαίες μονάδες).

Το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ επηρεάστηκε σημαντικά από την πανδημία. Πριν από την κρίση, ο συγκεκριμένος δείκτης (για την ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών) σημείωνε σταθερή αύξηση έως το 2019. Κατόπιν, έπεσε στο 62,7 % το τρίτο τρίμηνο του 2020 (πτώση κατά 2,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2019), κάτι που ισοδυναμεί με μείωση, σε απόλυτους όρους, κατά 1,5 εκατομμύρια άτομα (από 16,5 εκατομμύρια στο τρίτο τρίμηνο του 2019 σε 15 εκατομμύρια το τρίτο τρίμηνο του 2020) και κατά σχεδόν 9 % σε σχετικούς όρους.

Αν και μειούμενος, ο αριθμός των εργαζομένων σε άτυπες μορφές απασχόλησης παραμένει σημαντικός, γεγονός που συνεπάγεται ευάλωτη ατομική και κοινωνική θέση απέναντι στις προσαρμογές της αγοράς εργασίας. Επί του συνολικού αριθμού εργαζομένων (ηλικίας 15-64 ετών) στην ΕΕ-27 το 2019 (167 εκατομμύρια), περίπου το 85 % εργάζονταν με σύμβαση αορίστου χρόνου (+1,3 % σε σχέση με το 2018), ενώ τα υπόλοιπα 25,2 εκατομμύρια απασχολούνταν με σύμβαση ορισμένου χρόνου (-1,3 % σε σχέση με το 2018). Η πτώση του αριθμού των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης εντάθηκε λόγω της πανδημίας. Περίπου 21,5 εκατομμύρια εργαζόμενοι (ηλικίας 15-64 ετών, βάσει προσαρμογής σε εποχικές διακυμάνσεις) απασχολούνταν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στην ΕΕ-27 το τρίτο τρίμηνο του 2020, αριθμός μειωμένος κατά 3,2 εκατομμύρια σε σχέση με ένα έτος πριν. Ως συνέπεια, το ποσοστό των συμβάσεων ορισμένου χρόνου επί της συνολικής απασχόλησης έπεσε στο 11,2 % το τρίτο τρίμηνο του 2020 (μείωση κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με ένα έτος πριν). Το ποσοστό αυτό εξακολουθεί να είναι ελαφρώς υψηλότερο στη ζώνη του ευρώ, στο 11,9 %. Ο λόγος των εργαζομένων μερικής απασχόλησης (ηλικίας 15-64 ετών) επί της συνολικής απασχόλησης μειώθηκε κατά 1,2 εκατοστιαίες μονάδες (στο 17,1 % το τρίτο τρίμηνο του 2020), πτώση που ήταν ακόμη πιο έντονη στη ζώνη του ευρώ (κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες). Από αυτό, το ποσοστό των εργαζομένων αναγκαστικής μερικής απασχόλησης μειώθηκε κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ 2018 και 2019 και είναι πλέον κατά 6,2 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σύγκριση με την ανώτατη τιμή του που καταγράφηκε το 2014 (32,7 %), με τη ζώνη του ευρώ να καταγράφει ελαφρώς υψηλότερο ποσοστό (26,9 % το 2019). Ο αριθμός των εργαζομένων που διατηρούν δεύτερη απασχόληση εξακολούθησε να παρουσιάζει σταθερή αύξηση το 2019 (8,2 εκατομμύρια άτομα το 2019 έναντι 7,8 εκατομμυρίων το 2014).

Διάγραμμα 5: Διαφορές στον αντίκτυπο της κρίσης ανά φύλο και ηλικία

Ποσοστά απασχόλησης (εγχώρια έννοια) μεταξύ φύλων και ηλικιακών ομάδων στην ΕΕ-27, στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ.

Το μορφωτικό επίπεδο εξακολουθεί να έχει καθοριστική σημασία για τη βελτίωση της απασχολησιμότητας και των αποτελεσμάτων στην αγορά εργασίας. Πριν από την πανδημία, ο αριθμός των απασχολουμένων (ηλικίας 25-64 ετών) με τριτοβάθμια εκπαίδευση εξακολουθούσε να σημειώνει σταθερή αύξηση (κατά 0,5 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ 2018 και 2019), με αποτέλεσμα το ποσοστό απασχόλησης να ανέρχεται αντίστοιχα σε 86,2 %. Το τρίτο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό απασχόλησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανήλθε σε 85,2 % (0,7 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2019). Το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων μέσης ειδίκευσης (δηλ. όσων έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση) ανήλθε σε 76,5 % το 2019 και σε 75,8 % το τρίτο τρίμηνο του 2020. Σε ετήσιους όρους, πρόκειται για αύξηση 0,5 εκατοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2018 και 4,7 εκατοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2014. Οι εν λόγω μεταβολές αντικατοπτρίζουν το γεγονός ότι η ζήτηση εργασίας έχει μετατοπιστεί σταδιακά προς υψηλότερα επίπεδα δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών δεξιοτήτων. Η τάση αυτή αντιστοιχούσε συνήθως στο υψηλότερο μέσο επίπεδο δεξιοτήτων που κατείχαν οι νέες ομάδες οι οποίες εισέρχονταν στην αγορά εργασίας¹². Το ποσοστό των εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης (δηλ. αυτών με κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή χαμηλότερη) αυξήθηκε κατά 0,7 εκατοστιαίες μονάδες το 2019 (και κατά 1 εκατοστιαία μονάδα μεταξύ 2017 και 2018). Το 2019 το ποσοστό απασχόλησης για τη συγκεκριμένη ομάδα ανήλθε σε 56,3 %. Σε τριμηνιαία βάση, το ποσοστό απασχόλησης της ομάδας αυτής ανήλθε σε 55,8 % το τρίτο τρίμηνο του 2020, σημειώνοντας μείωση κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σχέση με την καταγεγραμμένη τιμή για το τρίτο τρίμηνο του 2019. Το χάσμα στην απασχόληση μεταξύ εργαζομένων χαμηλής και υψηλής ειδίκευσης έφτασε τις 30 εκατοστιαίες μονάδες το 2019, υπογραμμίζοντας την ανάγκη αναβάθμισης δεξιοτήτων και απόκτησης νέων δεξιοτήτων.

¹² Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Employment and Social developments in Europe (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στη Ευρώπη). Ετήσια ανασκόπηση 2020. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!MM76mf>

1.2 Κοινωνικές τάσεις

Πριν από την έναρξη της κρίσης COVID-19, ο αριθμός των ατόμων που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξακολουθούσε να μειώνεται στην ΕΕ-27^{13,14}.

Αυτή η πτωτική τάση συνεχίστηκε για έβδομο συναπτό έτος το 2019 (διάγραμμα 6), οπότε ο αριθμός των ατόμων που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έπεσε στα 91,3 εκατομμύρια (20,9 % του συνολικού πληθυσμού), ήτοι μείωση κατά περίπου 3,39 εκατομμύρια σε σύγκριση με το 2018 (μείωση κατά 4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με την ανώτατη τιμή του 2012). Η συνολική τάση ήταν πτωτική και για τους τρεις υποδείκτες, δηλαδή το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική στέρηση (-0,7 εκατοστιαίες μονάδες), την πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (-0,5 εκατοστιαίες μονάδες), όπως επίσης και το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (-0,3 εκατοστιαίες μονάδες). Οι εν λόγω εξελίξεις συμβαδίζουν με τις αυξήσεις που καταγράφηκαν στην απασχόληση και στα διαθέσιμα εισοδήματα το 2019 (βλ. ενότητα 3.4). Ωστόσο, οι εν λόγω δείκτες στο σύνολό τους δεν αποτυπώνουν τις συνέπειες από την κρίση της νόσου COVID-19. Δεδομένης της σημασίας που έχει το εισόδημα από την εργασία ως μέσο διαβίωσης των νοικοκυριών, καθώς και της πτώσης τόσο στα ποσοστά απασχόλησης όσο και στις ώρες εργασίας, η εισοδηματική κατάσταση και η ένταση εργασίας των νοικοκυριών είναι πιθανό να επιδεινωθούν το 2020. Κατά συνέπεια, ενδέχεται να ανακοπεί η θετική τάση όσον αφορά τους AROPE και να απομακρυνθεί περαιτέρω ο στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» όσον αφορά τη μείωση των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά 20 εκατομμύρια.

¹³ Τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROP) είναι τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (AROP) ή αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική στέρηση (SMD) ή ζουν σε νοικοκυριά (οιονεί) ανέργων, δηλ. νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (VLWI), ή συνδυάζουν οποιαδήποτε από αυτά τα χαρακτηριστικά.

Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας είναι τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά των οποίων το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα είναι κάτω από το 60 % του εθνικού ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος (πρόκειται, συνεπώς, για δείκτη εισοδηματικής φτώχειας).

Τα άτομα αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική στέρηση όταν ζουν σε ένα νοικοκυριό στο οποίο δεν είναι σε θέση να αντεπεξέλθουν οικονομικά σε τουλάχιστον τέσσερα από τα ακόλουθα: 1) να εξοφλούν εμπρόθεσμα το ενοίκιο, το στεγαστικό δάνειο ή τους λογαριασμούς υπηρεσιών κοινής ωφελείας· 2) να θερμαίνουν επαρκώς την κατοικία τους· 3) να αντεπεξέρχονται σε αιφνίδιες δαπάνες· 4) να καταναλώνουν κρέας, ψάρι ή τροφή με ισοδύναμο πρωτεΐνης κάθε δεύτερη ημέρα· 5) να περνούν μία εβδομάδα διακοπών μία φορά τον χρόνο μακριά από την κατοικία τους· 6) να έχουν πρόσβαση σε αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσης· 7) να έχουν πλυντήριο· 8) να έχουν έγχρωμη τηλεόραση· και 9) να έχουν τηλέφωνο.

Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά (οιονεί) ανέργων είναι τα άτομα ηλικίας 0-59 ετών που ζουν σε νοικοκυριά όπου οι οικονομικά ενεργοί ενήλικες (18-59 ετών) εργάστηκαν λιγότερο από το 20 % της συνολικής πλήρους διαθεσιμότητάς τους προς εργασία κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους (δηλ. κατά το εισοδηματικό έτος αναφοράς).

¹⁴ Τα στατιστικά στοιχεία εισοδήματος EU SILC αφορούν το προηγούμενο εισοδηματικό έτος, με εξαίρεση την Ιρλανδία (εισόδημα των 12 μηνών που προηγούνται της έρευνας).

Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές παροχές, αν και μειώθηκε το 2019, παρέμεινε υψηλό· είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο αντίκτυπος της κρίσης. Ο δείκτης κινδύνου φτώχειας παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερός, σημειώνοντας οριακή πτώση σε 16,5 % το 2019 (από 16,8 % το 2018, βάσει των εισοδημάτων του προηγούμενου έτους). Ο αριθμός των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με διαθέσιμο ισοδύναμο εισόδημα μικρότερο του 60 % του εθνικού διάμεσου υπερέβαινε ελαφρώς τα 84,5 εκατομμύρια, δηλ. 1,5 εκατομμύρια άτομα λιγότερα σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Σύμφωνα με τις ταχείες εκτιμήσεις της Eurostat για το εισοδηματικό έτος 2019, διαφαίνεται ένα μάλλον σταθερό σενάριο¹⁵. Κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας, οι ταχείες εκτιμήσεις που αφορούν τα εισοδήματα του 2020 (και συνεπώς αποτυπώνουν τον αντίκτυπο της κρίσης) δεν ήταν ακόμη διαθέσιμες. Είναι αρκετά δύσκολο να προβλεφθούν οι μεταβολές για το 2020, λόγω επίσης και του πιθανού αντίκτυπου της κρίσης στα διάμεσα εισοδήματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα προσομοίωσης¹⁶, χάρη στα μέτρα πολιτικής που θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης, το ποσοστό AROP ενδέχεται να αυξηθεί κατά μόλις 0,1 εκατοστιαίες μονάδες κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Το συνδεδεμένο ποσοστό AROP (δηλ. το ποσοστό που υπολογίζεται βάσει ορίου φτώχειας το οποίο καθορίζεται για ένα έτος αναφοράς) ενδέχεται απεναντίας να αυξηθεί κατά 1,7 εκατοστιαίες μονάδες, αντικατοπτρίζοντας τη σημαντική αναμενόμενη πτώση του εισοδηματικού επιπέδου έναντι ενός σταθερού ορίου φτώχειας¹⁷.

Η απότομη πτώση του αριθμού των ατόμων που ζουν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης πριν από την πανδημία συνέβαλε στην κοινωνική σύγκλιση προς τα πάνω. Το 2019 περίπου 3 εκατομμύρια άτομα λιγότερα αντιμετώπιζαν σοβαρή υλική στέρηση, με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός να μειωθεί στα 23,7 εκατομμύρια, δηλαδή σε ποσοστό 5,4 % του πληθυσμού της ΕΕ. Η πτώση αυτή συνιστούσε σημαντική βελτίωση για έβδομο συναπτό έτος. Ήταν απόρροια των καλών επιδόσεων που κατέγραψαν τα κράτη μέλη με το υψηλότερο επίπεδο σοβαρής υλικής στέρησης (βλ. ενότητα 3.4), οι οποίες συνέβαλαν, με αυτόν τον τρόπο, στην κοινωνική σύγκλιση προς τα πάνω (αν και με βραδύτερο ρυθμό το 2019 σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη).

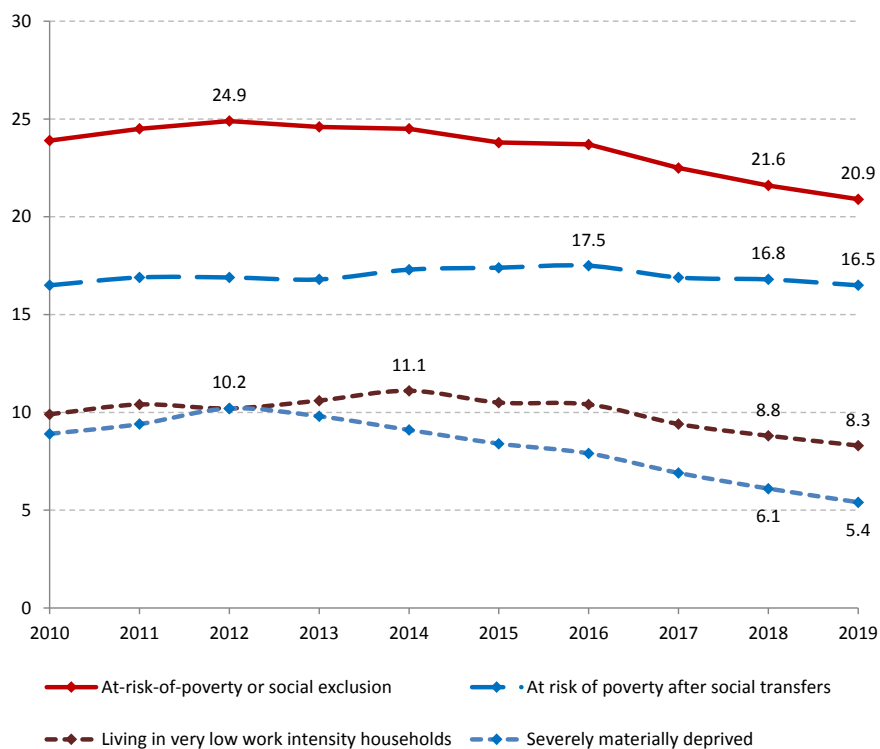
¹⁵ Στα περισσότερα κράτη μέλη τα στοιχεία EU-SILC αντιστοιχούν στα εισοδήματα που καταγράφηκαν το προηγούμενο έτος (δηλ. εισοδήματα του 2018 για τις στατιστικές SILC 2019). Η Eurostat δημοσίευσε ταχείες εκτιμήσεις για τα εισοδήματα του 2019 (δηλ. οι δείκτες EU-SILC που δημοσιεύτηκαν το 2020), αλλά όχι ακόμη για το 2020. Βλ. μεθοδολογικό σημείωμα και αποτελέσματα της Eurostat στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!qv46uJ>

¹⁶ Βλ. Almeida et al. (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown* (Εισόδημα των νοικοκυριών και συμβολή των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής στην άμβλυνση των συνεπειών κατά τη διάρκεια του μεγάλου εγκλεισμού), JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 06/2020 (Έγγραφο εργασίας του Κοινού Κέντρου Ερευνών σχετικά με τη φορολογία και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αριθ. 06/2020). Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://europa.eu/!Vj39hX>. Το συνοδευτικό έγγραφο πολιτικής διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!JU66Gc>

¹⁷ Εν προκειμένω, το όριο της φτώχειας είναι συνδεδεμένο με την τιμή των βασικών προσομοιώσεων EUROMOD 2019, αντί να χρησιμοποιείται το εκτιμώμενο όριο φτώχειας για το 2020.

Διάγραμμα 6: Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατέγραφε πτώση πριν από τη κρίση της νόσου COVID-19, αλλά το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας παρέμεινε, σε γενικές γραμμές, σταθερό

Ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) και οι υποδείκτες του (2010-2019)

Πηγή: Eurostat, δείκτες t2020_50, t2020_51, t2020_52, t2020_53.

Ταυτόχρονα, οι καλές επιδόσεις της αγοράς εργασίας πριν από την πανδημία συνέβαλαν στην περαιτέρω μείωση του αριθμού των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά οιονεί ανέργων.

Ο αριθμός των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας μειώθηκε κατά περισσότερα από 1,6 εκατομμύριο άτομα το 2019. Αυτό αντιστοιχεί στο 8,3 % του συνολικού πληθυσμού, σημειώνοντας έτσι περαιτέρω μείωση σε σχέση με το υψηλότερο επίπεδο που καταγράφηκε το 2014. Δεδομένου ότι οι κλυδωνισμοί που προκάλεσε η νόσος COVID-19 έπληξαν συγκριτικά περισσότερο τους εργαζόμενους σε λιγότερο σταθερές θέσεις εργασίας (βλ. ενότητα 3.3), ο συγκεκριμένος δείκτης ενδέχεται να παρουσιάσει σφοδρή επιδείνωση το 2020.

Παρά τη σημαντική πτώση που σημείωσε το 2019, ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξακολουθούσε να είναι υψηλότερος για τα παιδιά. Μεταξύ 2018 και 2019 ο αριθμός των παιδιών (ηλικίας κάτω των 18 ετών) που αντιμετωπίζαν κίνδυνο φτώχειας η κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκε στην ΕΕ-27 κατά 993 000 ή 5,3 %. Ως αποτέλεσμα, το σχετικό ποσοστό AROPE όσον αφορά τα παιδιά μειώθηκε σε 22,2 %, από 23,4 % το 2018. Σε σύγκριση με το ποσοστό AROPE της τάξης του 20,9 % για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (18-64 ετών) και του 18,5 % για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (65 ετών και άνω), το ποσοστό αυτό παραμένει υψηλό.

Ο κίνδυνος φτώχειας των εργαζομένων μειώθηκε ελαφρώς το 2019 αλλά παρέμεινε σε υψηλό επίπεδο, ενώ επίσης υψηλούς δείκτες σημείωσε και το βάθος της φτώχειας των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας. Το 2019 το ποσοστό των ατόμων που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας των εργαζομένων μειώθηκε κατά 0,3 εκατοστιαίες μονάδες και έπεσε στο 9 %, ποσοστό περαιτέρω μειωμένο από το μέγιστο επίπεδο του 9,8 % που άγγιξε το 2016, αλλά μεγαλύτερο κατά 0,5 εκατοστιαίες μονάδες από το ελάχιστο επίπεδο που επιτεύχθηκε το 2010. Τα άτομα που εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης και με συμβάσεις ορισμένου χρόνου παραμένουν περισσότερο εκτεθειμένα στον κίνδυνο αυτόν, με τα ποσοστά φτώχειας των εργαζομένων να ανέρχονται σε 15,1 % και 16,2 % αντίστοιχα (βλ. επίσης ενότητες 3.1.1 και 3.4.1). Την ίδια στιγμή, το σχετικό διάμεσο χάσμα εισοδηματικής φτώχειας¹⁸, με το οποίο υπολογίζεται πόσο απέχουν από το όριο της φτώχειας τα επίπεδα εισοδήματος των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (δηλ. πόσο ακραία είναι η φτώχεια), ανήλθε στο 24,5 % το 2019, ποσοστό αμετάβλητο σε σχέση με το 2018. Τα κράτη μέλη εμφανίζουν διαφορετική δυναμική (για λεπτομέρειες, βλ. ενότητα 3.4.1). Σε συγκεντρωτικό επίπεδο, το χάσμα φτώχειας μεταξύ του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (18-64 ετών) που ζει σε νοικοκυριά (οιονεί) ανέργων¹⁹ αυξήθηκε σε ποσοστό 37,3 % το 2019, κάτι που υποδηλώνει χαμηλό επίπεδο επάρκειας και κάλυψης των παροχών.

Η εισοδηματική ανισότητα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα το 2019 και ο ρυθμός σύγκλισης επιβραδύνθηκε. Κατά μέσο όρο, το εισοδηματικό επίπεδο του πλουσιότερου 20 % των νοικοκυριών στα κράτη μέλη ήταν πενταπλάσιο του εισοδήματος του φτωχότερου 20 %. Σύμφωνα με τα στοιχεία, ο παράγοντας που ευθύνεται κατά κύριο λόγο για τη συνολική αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας κατά την τελευταία δεκαετία ήταν η αύξηση των ανισοτήτων στο κατώτερο άκρο της κατανομής (βλ. ενότητα 3.4). Οι περιορισμένες βελτιώσεις, ιδίως σε χώρες που εμφανίζουν τα υψηλότερα επίπεδα ανισοτήτων, υποδεικνύουν επιβράδυνση του ρυθμού σύγκλισης. Το μερίδιο εισοδήματος των νοικοκυριών στο κατώτερο 40 % της εισοδηματικής κατανομής σημείωνε αύξηση έως το 2019, συμβαδίζοντας με τις μέτριες βελτιώσεις σε άλλους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας. Ο μέσο όρος στην ΕΕ-27 άγγιξε το 21,4 % το 2019, έναντι 21,2 % το 2018 και το 2017 (και ελάχιστη τιμή της τάξης του 20,9 % το 2014 και το 2015). Λαμβανομένης υπόψη της μακροπρόθεσμης φύσης αυτών των ζητημάτων, είναι σημαντικό να αναπτυχθεί βαθιά κατανόηση των πιθανών προοπτικών, μέσω συστημικής προγνωστικής ανάλυσης, και να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα της ΕΕ.

¹⁸ Το σχετικό διάμεσο χάσμα κινδύνου φτώχειας υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ του διάμεσου σταθμισμένου με κλίμακες ισοδυναμίας συνολικού καθαρού εισοδήματος των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο του κινδύνου φτώχειας και του ορίου του κινδύνου φτώχειας, εκφρασμένο ως ποσοστό του ορίου του κινδύνου φτώχειας (διαχωριστική τιμή: 60 % του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος).

¹⁹ Ο δείκτης υπολογίζεται ως η απόσταση μεταξύ του διάμεσου σταθμισμένου με κλίμακες ισοδυναμίας συνολικού καθαρού εισοδήματος των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο του κινδύνου φτώχειας και σε πολύ χαμηλό επίπεδο έντασης εργασίας και του ίδιου του ορίου του κινδύνου φτώχειας, εκφρασμένος ως ποσοστό του ορίου του κινδύνου φτώχειας. Το όριο αυτό καθορίζεται στο 60 % του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος όλου του πληθυσμού σε μια χώρα και όχι για την ΕΕ στο σύνολό της.

2. ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΙΝΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων διακηρύχθηκε από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή στις 17 Νοεμβρίου 2017. Καθορίζει είκοσι αρχές και δικαιώματα με στόχο να στηρίξει τις ίσες ευκαιρίες και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τους δίκαιους όρους εργασίας και την κοινωνική προστασία και ένταξη. Σκοπός του είναι να αποτελέσει πυξίδα για μια διαδικασία σύγκλισης μεταξύ των κρατών μελών με γνώμονα τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών. Ειδικά στο πλαίσιο της παρούσας κατάστασης κρίσης, η εφαρμογή του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων αποτελεί προτεραιότητα. Η Επιτροπή θα υποβάλει ένα φιλόδοξο σχέδιο δράσης κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021 προκειμένου να διασφαλίσει την πλήρη εφαρμογή του. Το σχέδιο δράσης θα αποτελέσει το βασικό μέσο με το οποίο η παρούσα Επιτροπή θα συμβάλει στην κοινωνικοοικονομική ανάκαμψη και ανθεκτικότητα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, με σκοπό να ενισχυθεί η κοινωνική δικαιοσύνη στο πλαίσιο της ψηφιακής και της πράσινης μετάβασης.

Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων συνοδεύεται από έναν κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων για την παρακολούθηση των επιδόσεων και των τάσεων στα κράτη μέλη²⁰.

Ο πίνακας αποτελεσμάτων παρουσιάζει μια σειρά (πρωταρχικών και δευτερευόντων) δεικτών για τον έλεγχο των επιδόσεων των κρατών μελών ως προς την απασχόληση και τα κοινωνικά ζητήματα σε τρεις ευρύτερες διαστάσεις που προσδιορίζονται στο πλαίσιο του πυλώνα: i) ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ii) δυναμικές αγορές εργασίας και δίκαιοι όροι εργασίας, και iii) δημόσια στήριξη / κοινωνική προστασία και ένταξη. Από την έκδοση του 2018, η κοινή έκθεση για την απασχόληση ενσωματώνει τον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων, του οποίου τα αποτελέσματα σχετικά με τους πρωταρχικούς δείκτες συνοψίζονται στο παρόν κεφάλαιο.

Η ανάλυση εντάσσεται στο ευρύτερο μεταρρυθμιστικό πλαίσιο που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο 3.

²⁰ SWD(2017) 200 final, που συνοδεύει την ανακοίνωση COM(2017) 250 final, της 26ης Απριλίου 2017.

2.1 Επεξήγηση του πίνακα αποτελεσμάτων

Ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων αποτελεί κεντρικό εργαλείο για την παρακολούθηση των επιδόσεων στον τομέα της απασχόλησης και στον κοινωνικό τομέα, καθώς και της σύγκλισης προς τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας. Συγκεκριμένα, συμβάλλει στην παρακολούθηση της κατάστασης των κρατών μελών όσον αφορά τις μετρήσιμες διαστάσεις του πυλώνα, συμπληρώνοντας τα υφιστάμενα εργαλεία παρακολούθησης, ιδίως τον δείκτη επιδόσεων απασχόλησης και τον δείκτη επιδόσεων κοινωνικής προστασίας²¹. Ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων περιλαμβάνει κυρίως 14 πρωταρχικούς δείκτες βάσει των οποίων αξιολογούνται οι ευρύτερες τάσεις στην απασχόληση και την κοινωνία:

- *Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας:*
 - Ποσοστό ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση, άτομα ηλικίας 18-24 ετών
 - Χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά το ποσοστό απασχόλησης, άτομα ηλικίας 20-64 ετών
 - Εισοδηματική ανισότητα υπολογιζόμενη ως λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος - S80/S20
 - Ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE)
 - Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ποσοστό ΕΑΕΚ), άτομα ηλικίας 15-24 ετών

²¹ Ο δείκτης επιδόσεων απασχόλησης και ο δείκτης επιδόσεων κοινωνικής προστασίας είναι ετήσιες εκθέσεις που καταρτίζονται, αντίστοιχα, από την Επιτροπή Απασχόλησης και την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας. Στις εκθέσεις αυτές προσδιορίζονται οι τάσεις στις οποίες πρέπει να δοθεί προσοχή, οι βασικές προκλήσεις στον τομέα της απασχόλησης και στον κοινωνικό τομέα στα κράτη μέλη, και παρακολουθείται η πρόοδος προς την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» όσον αφορά την απασχόληση και τη μείωση της φτώχειας.

- Δυναμικές αγορές εργασίας και δίκαιοι όροι εργασίας:
 - Ποσοστό απασχόλησης, άτομα ηλικίας 20-64 ετών
 - Ποσοστό ανεργίας, άτομα ηλικίας 15-74 ετών
 - Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας, άτομα ηλικίας 15-74 ετών
 - Ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους, κατά κεφαλή²²
 - Καθαρές αποδοχές άτεκνου εργαζομένου πλήρους απασχόλησης που ζει μόνος και αμείβεται με τον μέσο μισθό²³

- Δημόσια στήριξη / κοινωνική προστασία και ένταξη:
 - Αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας²⁴
 - Παιδιά κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας
 - Ανάγκες για ιατρική περίθαλψη που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων²⁵
 - Ποσοστό πληθυσμού με βασικό ή άνω του βασικού επίπεδο γενικών ψηφιακών δεξιοτήτων.

²² Κατόπιν αιτήματος της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας, ο δείκτης αυτός υπολογίζεται με χρήση του «εισοδήματος σε μη διορθωμένη μορφή» (δηλ. χωρίς να συνεκτιμώνται οι κοινωνικές παροχές σε είδος) και χωρίς αναφορά στη χρήση μονάδων αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ).

²³ Τα επίπεδα αυτού του δείκτη εκφράζονται σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ), ενώ οι μεταβολές εκφράζονται σε εθνικό νόμισμα σε πραγματικούς όρους. Για την άμβλυνση των βραχυπρόθεσμων διακυμάνσεων, χρησιμοποιούνται μέσοι όροι τριετίας, τόσο για τα επίπεδα όσο και για τις μεταβολές. Ο δείκτης αυτός θα πρέπει να διαβάζεται και να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με άλλους δείκτες, όπως το ποσοστό φτώχειας των εργαζομένων, ο λόγος του πέμπτου δεκατημορίου προς το πρώτο δεκατημόριο της κατανομής μισθών (D5/D1) και άλλοι σχετικοί δείκτες επιδόσεων απασχόλησης/επιδόσεων κοινωνικής προστασίας και δείκτες του κοινού πλαισίου αξιολόγησης (ΚΠΑ).

²⁴ Υπολογίζεται ως η διαφορά, επί του συνολικού πληθυσμού, μεταξύ του ποσοστού ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο (εισοδηματικής) φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές παροχές.

²⁵ Οι ανάγκες για ιατρική περίθαλψη που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, συνίστανται στη σχετική αξιολόγηση, από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο, του κατά πόσο χρειαζόταν εξέταση ή θεραπεία για συγκεκριμένο είδος υγειονομικής περίθαλψης, αλλά δεν την έλαβε ή δεν την ζήτησε, για τους εξής τρεις λόγους: «Οικονομικοί λόγοι», «Λίστα αναμονής» και «Πολύ μακρινή απόσταση». Ως ιατρική περίθαλψη νοούνται οι ατομικές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης (ιατρικές εξετάσεις ή θεραπευτική αγωγή εκτός της οδοντιατρικής περίθαλψης) που παρέχονται από ιατρούς ή αντίστοιχους επαγγελματίες ή υπό την άμεση επίβλεψή τους σύμφωνα με τα εθνικά συστήματα υγειονομικής περίθαλψης (ορισμός της Eurostat). Τα προβλήματα που αναφέρονται όσον αφορά την πρόσβαση στην περίθαλψη σε περίπτωση ασθένειας μπορεί να υποδηλώνουν εμπόδια στην περίθαλψη.

Οι πρωταρχικοί δείκτες αναλύονται με βάση κοινή μεθοδολογία που συμφωνήθηκε από την Επιτροπή Απασχόλησης και την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (βλ. παράρτημα 3 για αναλυτικότερα στοιχεία). Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μεθοδολογία αξιολογείται η κατάσταση και οι εξελίξεις στα κράτη μέλη, με την εξέταση του επιπέδου και της ετήσιας μεταβολής²⁶ καθενός από τους πρωταρχικούς δείκτες που περιλαμβάνονται στον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων. Τα επίπεδα και οι μεταβολές κατηγοριοποιούνται βάσει της απόκλισής τους από τον αντίστοιχο (μη σταθμισμένο) μέσο όρο της ΕΕ. Στη συνέχεια, οι επιδόσεις των κρατών μελών σε σχέση με τα επίπεδα και τις μεταβολές συνδυάζονται (με τη χρήση προκαθορισμένου πίνακα) ώστε κάθε κράτος μέλος να ενταχθεί σε μία από τις επτά κατηγορίες («βέλτιστες επιδόσεις», «επίδοση καλύτερη από τον μέσο όρο», «καλή, αλλά να δοθεί προσοχή», «επίδοση στον μέσο όρο/ουδέτερη επίδοση», «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη», «να δοθεί προσοχή» και «κρίσιμες καταστάσεις»). Σε αυτή τη βάση, στον πίνακα 1 παρατίθεται σύνοψη των ενδείξεων του πίνακα αποτελεσμάτων με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία που είναι διαθέσιμα για κάθε δείκτη. Στο κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται λεπτομερής ανάλυση των δεκατεσσάρων δεικτών, συμπεριλαμβανομένων πιο μακροπρόθεσμων τάσεων και πρόσθετων δεικτών, όταν κρίνεται σκόπιμο.

Οι ενδείξεις του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων συμβάλλουν στον εντοπισμό των προκλήσεων για την απασχόληση και των κοινωνικών προκλήσεων στα κράτη μέλη. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, έχουν χρησιμοποιηθεί συχνά στις ανά χώρα εκθέσεις στοιχεία που προκύπτουν από τον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων, ώστε να διευκολυνθεί η ανάλυση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει κάθε χώρα. Σε επίπεδο κρατών μελών, τα στοιχεία αυτά αξιοποιήθηκαν επίσης για την κατάρτιση των εθνικών προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων και των προγραμμάτων σταθερότητας και σύγκλισης. Σε συνδυασμό με την περαιτέρω ανάλυση που περιλαμβάνεται στον δείκτη επιδόσεων απασχόλησης και στον δείκτη επιδόσεων κοινωνικής προστασίας, τα παραπάνω αποτέλεσαν την αναλυτική βάση για τις επακόλουθες προτάσεις συστάσεων ανά χώρα που θα υποβάλει κατά περίπτωση η Επιτροπή. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, η ανάγνωση του πίνακα επιβάλλεται να γίνεται προσεκτικά και όχι μηχανιστικά, ενώ λαμβάνονται υπόψη και επιπλέον στοιχεία, ποιοτικής και ποσοτικής φύσης.

²⁶ Με εξαίρεση το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, το οποίο υπολογίζεται ως αριθμοδείκτης (2008=100, ώστε να αποτυπώνεται η μεταβολή συγκριτικά με τα προ κρίσης επίπεδα) και τις μεταβολές που επήλθαν το τελευταίο έτος, και τις καθαρές αποδοχές άτεκνου εργαζομένου πλήρους απασχόλησης που ζει μόνος και αμείβεται με τον μέσο μισθό, για τις οποίες χρησιμοποιούνται μέσοι όροι τριετίας, κατόπιν συμφωνίας με την Επιτροπή Απασχόλησης και την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας.

Ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων θα στηρίζει την κατάρτιση των εθνικών σχεδίων μεταρρυθμίσεων και των σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, που συνιστούν τα βασικά έγγραφα αναφοράς στο πλαίσιο του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Όπως αναφέρεται στην ετήσια στρατηγική του 2021 για τη βιώσιμη ανάπτυξη²⁷, ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας θα επιφέρει αλλαγές στον κύκλο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου του 2021. Δεδομένης της συμπληρωματικότητας που υπάρχει με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να υποβάλουν τα οικεία εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων και τα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας σε ενιαίο έγγραφο. Επιπλέον, όπως επισημαίνεται στις κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη μέλη σχετικά με τα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας²⁸, τα κράτη μέλη καλούνται να διευκρινίσουν, σε γενικές γραμμές, υπό ποια έννοια τα σχέδια συνάδουν με την εφαρμογή του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και συνεισφέρουν αποτελεσματικά σε αυτή. Επιπλέον, καλούνται να παράσχουν μια εικόνα του συνολικού οικονομικού και κοινωνικού αντίκτυπου του σχεδίου (σε συνδυασμό με εκτίμηση των μακροοικονομικών προοπτικών), με αναφορά των σχετικών δεικτών, συμπεριλαμβανομένων των δεικτών του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων. Όσον αφορά τα κράτη μέλη που θα υποβάλουν τα σχέδιά τους το 2021, η Επιτροπή θα αξιολογήσει το περιεχόμενό τους με αναλυτικά έγγραφα που θα συνοδεύουν τις προτάσεις εκτελεστικών πράξεων του Συμβουλίου²⁹.

²⁷ COM(2020) 575 final.

²⁸ SWD(2020) 205 final.

²⁹ Τα εν λόγω έγγραφα θα αντικαταστήσουν τις ανά χώρα εκθέσεις το 2021. Επιπλέον, για τα εν λόγω κράτη μέλη η Επιτροπή δεν θα προτείνει ειδικές ανά χώρα συστάσεις το 2021, με εξαίρεση τις συστάσεις σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση, όπως προβλέπεται βάσει του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Η κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2021 ενσωματώνει την περιφερειακή διάσταση στον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων. Η εξέλιξη των δεικτών σε εθνικό επίπεδο μπορεί να αποκρύπτει σημαντικές διαφορές σε περιφερειακό επίπεδο (αν και, σε πολλά κράτη μέλη, διάφορες πολιτικές και μέτρα χρηματοδότησης αποφασίζονται συχνά σε αυτό το επίπεδο). Στο πλαίσιο αυτό, όσον αφορά το δεύτερο έτος, η κοινή έκθεση για την απασχόληση περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με την περιφερειακή κατάσταση, βάσει του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, στο παράρτημα 4 παρουσιάζεται μια σειρά από χάρτες που απεικονίζουν την περιφερειακή κατανομή ανά κράτος μέλος για ορισμένους πρωταρχικούς δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων³⁰. Επιπλέον, η ανάλυση στο κεφάλαιο 3 αναφέρει, όπου κρίνεται σκόπιμο, πορίσματα σε περιφερειακό επίπεδο για τα κράτη μέλη στα οποία υπάρχουν μεγάλες διαφορές³¹ μεταξύ των περιφερειών NUTS 2. Τα στοιχεία και οι διαπιστώσεις καθιστούν δυνατή την καλύτερη κατανόηση των επιδόσεων των διαφόρων περιφερειών μιας χώρας όσον αφορά ορισμένες βασικές διαστάσεις του πυλώνα και διευκολύνουν την παρακολούθηση της σύγκλισης στο εσωτερικό των χωρών, την αξιολόγηση του αντίκτυπου των περιφερειακών πολιτικών, καθώς και τη χάραξη πολιτικής σε περιφερειακό επίπεδο.

2.2 Στοιχεία που προκύπτουν από τον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων

Ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων αποτυπώνει τους όρους απασχόλησης μετά την κρίση της νόσου COVID-19 και, παράλληλα, παρουσιάζει τις κοινωνική κατάσταση και την κατάσταση σε επίπεδο δεξιοτήτων πριν από την πανδημία, αναλόγως της διαθεσιμότητας των στοιχείων. Αφότου εκδόθηκε ο πίνακας αποτελεσμάτων, η αξιολόγηση της κατάστασης των κρατών μελών με βάση τους πρωταρχικούς του δείκτες (βάσει της μεθοδολογίας που περιγράφεται στην προηγούμενη ενότητα) βασίστηκε στα πιο πρόσφατα διαθέσιμα ετήσια στοιχεία, τόσο για τα επίπεδα όσο και για τις μεταβολές. Στην παρούσα συγκυρία, η προσέγγιση αυτή θα σήμαινε εξέταση των στοιχείων του 2019 (και των μεταβολών σε σύγκριση με το 2018) για τους περισσότερους δείκτες. Ωστόσο, η χρήση ετήσιων στοιχείων δεν θα επέτρεπε να παρατηρηθούν οι πρόσφατες εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο πλαίσιο της κρίσης και η μεταστροφή τους σε σύγκριση με προηγούμενες (προ πανδημίας) τάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η ομάδα δεικτών της Επιτροπής Απασχόλησης συμφώνησε να αποκλίνει προσωρινά από τη χρήση ετήσιων στοιχείων για την αξιολόγηση του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων και να χρησιμοποιήσει αντ' αυτών τα πιο πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία για τους ακόλουθους πέντε πρωταρχικούς δείκτες για την αγορά εργασίας³² για τους οποίους είναι διαθέσιμα τα στοιχεία αυτά (βάσει της έρευνας εργατικού δυναμικού):

³⁰ Για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σε περιφερειακό επίπεδο (NUTS 2) [πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση, ποσοστό ΕΑΕΚ, ποσοστό απασχόλησης, ποσοστό ανεργίας, ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας, ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας, λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος και ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων].

³¹ Με βάση τον συντελεστή διακύμανσης σταθμισμένο με βάση τον πληθυσμό.

³² Για τους εν λόγω πέντε δείκτες, οι τιμές του δευτέρου τριμήνου του 2020 (προσαρμοσμένες σε εποχικές διακυμάνσεις) χρησιμοποιούνται ως «επίπεδα» του δείκτη και οι διαφορές μεταξύ δευτέρου τριμήνου 2020 και δευτέρου τριμήνου του 2019 (προσαρμοσμένες σε εποχικές διακυμάνσεις) ως «μεταβολές». Τα σχετικά ετήσια διαγράμματα διασποράς και οι πίνακες στοιχείων για το 2019 παρατίθενται στο παράρτημα ενημερωτικά.

- Ποσοστό απασχόλησης, άτομα ηλικίας 20-64 ετών
- Χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά το ποσοστό απασχόλησης, άτομα ηλικίας 20-64 ετών
- Ποσοστό ανεργίας, άτομα ηλικίας 15-74 ετών
- Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας, άτομα ηλικίας 15-74 ετών
- Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ποσοστό ΕΑΕΚ), άτομα ηλικίας 15-24 ετών

Οι πρωταρχικοί δείκτες υποδεικνύουν σχετική επιδείνωση στις συνθήκες της αγοράς εργασίας το πρώτο εξάμηνο του 2020. Μεταξύ των πέντε προαναφερθέντων δεικτών της αγοράς εργασίας, το ποσοστό απασχόλησης και το ποσοστό ΕΑΕΚ παρουσίασαν επιδείνωση στην ΕΕ-27³³ το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2019, ενώ το ποσοστό ανεργίας και το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση παρέμειναν σχεδόν σταθερά· το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας εμφάνισε, αντιθέτως, κάποια βελτίωση (περισσότερα στοιχεία για τις πρόσφατες τάσεις διατίθενται στο κεφάλαιο 1).

Οι κοινωνικοί δείκτες και οι δείκτες δεξιοτήτων, για τους οποίους υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μόνο για την περίοδο προ της πανδημίας της COVID-19, εξακολούθησαν να βελτιώνονται το 2019³⁴. Οι υπόλοιποι εννέα πρωταρχικοί δείκτες εμφανίζουν θετική ή, σε γενικές γραμμές, σταθερή τάση σε ετήσια βάση (δηλ. το 2019 ή το 2018, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των στοιχείων). Ειδικότερα, παρατηρήθηκε βελτίωση στον μέσο όρο όσον αφορά τη φτώχεια, τις ανισότητες και τους σχετικούς δείκτες (δηλ. το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, τον λόγο πεμπτημορίων εισοδήματος, το κατά κεφαλήν ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, τις καθαρές αποδοχές ενός εργαζομένου πλήρους απασχόλησης που ζει μόνος και αμείβεται με τον μέσο μισθό), καθώς και δείκτες εκπαίδευσης, παιδικής φροντίδας και δεξιοτήτων (άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση, συμμετοχή παιδιών κάτω των 3 ετών σε δομές παιδικής φροντίδας, ποσοστό του πληθυσμού με βασικές ή άνω του βασικού επιπέδου ψηφιακές δεξιότητες). Όσον αφορά τον αντίκτυπο των κοινωνικών παροχών στη μείωση της φτώχειας και τις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, παρατηρήθηκε εν γένει σταθερή τάση.

³³ Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε σταθμισμένους μέσους όρους της ΕΕ, με εξαίρεση τον δείκτη «καθαρές αποδοχές άτεκνου εργαζομένου πλήρους απασχόλησης που ζει μόνος και αμείβεται με τον μέσο μισθό» για τον οποίο χρησιμοποιείται μη σταθμισμένος μέσος όρος.

³⁴ Η καταληκτική ημερομηνία για την εξαγωγή των πρωταρχικών δεικτών του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων είναι η 11η Ιανουαρίου 2021.

Όπως επισημαίνεται στα διαγράμματα διασποράς στο κεφάλαιο 3, μεταξύ των κρατών μελών παρατηρείται αποκλίνουσα τάση στους περισσότερους δείκτες της αγοράς εργασίας (με εξαίρεση το ποσοστό ανεργίας και το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας). Αυτό σημαίνει ότι, κατά μέσο όρο, στα κράτη μέλη που βρίσκονταν σε δυσμενέστερη κατάσταση αρχικά, παρατηρήθηκε σφοδρότερη επιδείνωση το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2019. Εντούτοις, παρατηρείται εν γένει ένας βαθμός σύγκλισης όσον αφορά τους υπόλοιπους πρωταρχικούς δείκτες (σε ορισμένες περιπτώσεις, η τάση δεν είναι εμφανής).

Σχεδόν όλα τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν προκλήσεις σε τουλάχιστον έναν πρωταρχικό δείκτη. Όσον αφορά τις τρεις πιο προβληματικές ταξινομήσεις συνολικά (δηλαδή οι ενδείξεις «κρίσιμη κατάσταση», «να δοθεί προσοχή» και «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη»), όλα τα κράτη μέλη έχουν επισημανθεί με προβληματική ένδειξη τουλάχιστον μία φορά, με εξαίρεση τη Γερμανία και τις Κάτω Χώρες. Όσον αφορά μόνο τις «κρίσιμες καταστάσεις» (δηλαδή δείκτες για τους οποίους το επίπεδο είναι πολύ χειρότερο από τον μέσο όρο, και είτε δεν βελτιώθηκε αρκετά γρήγορα είτε επιδεινώθηκε περαιτέρω στη διάρκεια του προηγούμενου έτους), επισημάνθηκαν 13 κράτη μέλη, κατά ένα λιγότερα σε σύγκριση με την κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020³⁵. Η Ουγγαρία εντάχθηκε σε αυτή την ομάδα χωρών (ή μάλλον «επανεντάχθηκε», αφού είχε εξέλθει από την εν λόγω ομάδα το προηγούμενο έτος), ενώ η Εσθονία και η Λιθουανία αφαιρέθηκαν από τη συγκεκριμένη ομάδα. Από το σύνολο των 14 τομέων που αξιολογήθηκαν, εντοπίστηκαν συνολικά 120 περιπτώσεις «κρίσιμης κατάστασης», περιπτώσεις στις οποίες πρέπει «να δοθεί προσοχή» ή περιπτώσεις «κακής επίδοσης, αλλά βελτιούμενης», δηλαδή περίπου το 32 % του συνολικού αριθμού των αξιολογήσεων (το ίδιο ποσοστό σε σχέση με την κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020). Από αυτές, 41 είναι «κρίσιμες καταστάσεις» (αριθμός που αντιστοιχεί στο 11,1 % του συνόλου των αξιολογήσεων), έναντι 40 στην κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2019 (10,3 % του συνόλου των αξιολογήσεων).

³⁵ Τα στοιχεία δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα, δεδομένου ότι η διαδικασία στην έκθεση για το 2020 διενεργήθηκε για την ΕΕ-28, ενώ στην παρούσα για την ΕΕ-27· ο υπολογισμός των μέσων τιμών και των τυπικών αποκλίσεων επηρεάζεται από τη σύνθεση των χωρών. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν είχε «κρίσιμες καταστάσεις» στην έκθεση του 2020.

Όπως και το προηγούμενο έτος, η κατάσταση των κρατών μελών και η σοβαρότητα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν παρουσιάζουν ευρείες διαφοροποιήσεις —στοιχείο που αποτυπώνει επίσης τον αντίκτυπο της κρίσης όσον αφορά τους δείκτες της αγοράς εργασίας. Η Ρουμανία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Ισπανία παρουσιάζουν αξιολογήσεις που εμπίπτουν στις κατηγορίες «κρίσιμη κατάσταση», «να δοθεί προσοχή» ή «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη» σε σχέση με δέκα ή περισσότερους δείκτες, ακολουθούμενες από τη Βουλγαρία με προκλήσεις σε εννέα πεδία (βλ. πίνακα 1). Από τις χώρες αυτές, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Ιταλία εμφανίζουν τον μεγαλύτερο αριθμό «κρίσιμων καταστάσεων» (6 έκαστη), ακολουθούμενες από την Ισπανία (5) και την Ελλάδα (3). Ωστόσο, τόσο η Ελλάδα όσο η Ρουμανία και η Ισπανία αναφέρουν μια σειρά από θετικές αξιολογήσεις (οι οποίες καταγράφηκαν πριν από την έναρξη της πανδημίας): Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με τις «βέλτιστες επιδόσεις» όσον αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και σημειώνει «επίδοση καλύτερη από τον μέσο όρο» όσον αφορά την εισοδηματική ανισότητα και το επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων των ατόμων· η Ισπανία συγκαταλέγεται στις χώρες με τις «βέλτιστες επιδόσεις» όσον αφορά τη συμμετοχή σε δομές παιδικής φροντίδας και σημειώνει «επίδοση καλύτερη από τον μέσο όρο» όσον αφορά τις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων. Η Ρουμανία συγκαταλέγεται στις χώρες με τις «βέλτιστες επιδόσεις» όσον αφορά την αύξηση του κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Όσον αφορά τον συνολικό αριθμό προκλήσεων, ακολουθούν η Λετονία (επτά προκλήσεις), η Κύπρος και η Ουγγαρία (έξι προκλήσεις έκαστη)³⁶. Αντιθέτως, η Δανία και οι Κάτω Χώρες σημειώνουν τις «βέλτιστες επιδόσεις» ή «επίδοση καλύτερη από τον μέσο όρο» σε δέκα πρωταρχικούς δείκτες, ακολουθούμενες από την Τσεχία και τη Σουηδία (εννέα δείκτες έκαστη) και τη Φινλανδία (οκτώ δείκτες).

³⁶ Πρέπει να σημειωθεί ότι, για την Ιταλία, η κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020 περιλάμβανε περισσότερες από 10 προκλήσεις. Κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας, για την Ιταλία δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία για τέσσερις πρωταρχικούς δείκτες και για τη Λετονία για έναν πρωταρχικό δείκτη.

Πίνακας 1. Σύνοψη των πρωταρχικών δεικτών του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων

	Equal opportunities and access to the labour market					Dynamic labour markets and fair working conditions					Public support / Social protection and inclusion			
	Early leavers from education and training	Gender employment gap	Income quintile ratio	At risk of poverty or social exclusion rate	Youth NEET rate	Employment rate	Unemployment rate	Long-term unemployment rate	GDHI per capita growth	Net earnings of a full-time single worker earning AW	Impact of social transfers on poverty reduction	Children aged less than 3 years in formal childcare	Self-reported unmet need for medical care	Individuals' level of digital skills
Year	2019	Q2-2020	2019	2019	Q2-2020	Q2-2020	Q2-2020	Q2-2020	2019	2019	2019	2019	2019	2019
Best performers	EL, HR, IE, LT, SI	FI, LT, LV	BE, CZ, SI	FI, SI	CZ, LV, NL, SE	CZ, DE, NL, SE	CZ, DE, PL		EE, HU, LT, RO	DE, DK, IE, LU, NL	AT, DK, FI, IE, SI	BE, DK, ES, LU, NL, PT, SE		DE, DK, FI, NL, SE
Better than average	CZ, EE, FI, PL, PT, SE	AT, DE, DK, FR, LU, PT, SE, SI	AT, DK, EL, FI, IE, MT, NL	AT, CY, DE, DK, HR, NL, PL, SK	DK, EE, LU, MT, PL, SI	DK, EE, FI, LT, LV, MT, PL	BE, FR, HU, IE, IT, MT, NL, PT	CZ, DK, EE, FR, HU, NL, PL, PT	CZ, SE, SK	BE, FI, SE	BE, FR, LT, SE, SK	FR, LT, MT, SI	AT, CZ, DE, ES, LT, LU, MT, NL	AT, CZ, EE, EL, HR, IE
On average	AT, BE, DE, DK, FR, LV, NL, SK	BE, BG, EE, ES, HR, IE, NL, SK	DE, EE, FR, HR, HU, LU, PL, PT	BE, HU, IE, LU, PT	BE, FI, HU, LT, PT, SK	CY, FR, HU, LU, SI, SK	AT, BG, CY, DK, FI, HR, LU, RO, SI, SK	AT, BE, BG, CY, FI, HR, IE, LV, RO, SE, SI	DE, DK, FI, FR, HR, IE, LV, NL, PT, SI	CY, EL, FR, MT	CY, CZ, DE, NL, PL	CY, DE, EE, FI, IE, IT, LV	BE, BG, CY, FR, HR, HU, IE, IT, PT, SE, SI, SK	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK
Good but to monitor			SK	CZ, FR				MT		AT				LU
Weak but improving	IT, RO	EL	LT	EL, IT, LT	RO	HR	EL	EL, ES, IT		BG, HU, LT, LV, PL, RO		SK	EE, EL, LV	
To watch	CY, HU, LU	CY, CZ	CY, ES, SE	EE, ES, MT, SE	AT, EL, FR, HR, IE	AT, BE, BG, IE, PT, RO	EE, LT, LV, SE	LT, LU, SK	AT, BE, ES	CZ, EE, ES, HR, IT, PT, SI	EE, HR, HU, LU, MT, PT	AT, BG, EL	DK, FI, PL, RO	CY, HU, PL
Critical situations	BG, ES, MT	HU, IT, MT, PL, RO	BG, IT, LV, RO	BG, LV, RO	BG, CY, ES, IT	EL, ES, IT	ES		CY, EL, IT	SK	BG, EL, ES, IT, LV, RO	CZ, HR, HU, PL, RO		BG, LV, RO

Σημείωση: επικαιροποιήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2021. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη Γερμανία σχετικά με το ποσοστό ΕΑΕΚ και το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη Βουλγαρία και τη Μάλτα σχετικά με την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΔΕΝ. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Ιταλία σχετικά με το επίπεδο των ψηφιακών δεξιοτήτων των ατόμων (λείπει το 2017). Διακοπές στις σειρές και άλλες στατιστικές ενδείξεις αναφέρονται στα παραρτήματα 1 και 2.

3. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΜΕΑ — ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται επισκόπηση των πρόσφατων βασικών δεικτών απασχόλησης και κοινωνικών δεικτών και των μέτρων που ελήφθησαν από τα κράτη μέλη σε τομείς προτεραιότητας που προσδιορίζονται βάσει των κατευθυντήριων γραμμών της ΕΕ για την απασχόληση, όπως εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο το 2020³⁷. Η επισκόπηση αυτή βασίζεται στα εθνικά προγράμματα μεταρρύθμισης των κρατών μελών για το 2020 και σε πηγές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³⁸. Εκτός αν ορίζεται διαφορετικά, στην έκθεση παρουσιάζονται μόνο τα μέτρα πολιτικής που εφαρμόστηκαν μετά τον Ιούνιο του 2019. Διεξοδική ανάλυση των πρόσφατων εξελίξεων στην αγορά εργασίας διατίθεται στην ετήσια ανασκόπηση του 2020 σχετικά με τις εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς³⁹ και στην ετήσια ανασκόπηση του 2020 σχετικά με τις εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη⁴⁰.

3.1 Κατευθυντήρια γραμμή 5: Τόνωση της ζήτησης εργασίας

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται η εφαρμογή της κατευθυντήριας γραμμής αριθ. 5 για την απασχόληση, στο πλαίσιο της οποίας συνιστάται στα κράτη μέλη να δημιουργήσουν συνθήκες τόνωσης της ζήτησης εργασίας και της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Καταρχάς, παρουσιάζεται επισκόπηση των ποσοστών ανεργίας και απασχόλησης ανά κράτος μέλος, η οποία συμπληρώνει την ανάλυση σε επίπεδο ΕΕ που παρατίθεται στο κεφάλαιο 1. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι τάσεις στην αυτοαπασχόληση, η πορεία των μισθών και οι εξελίξεις των κατώτατων μισθών και της φορολογικής επιβάρυνσης. Στην ενότητα 3.1.2 αναφέρονται τα μέτρα πολιτικής που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη στους εν λόγω τομείς, με ιδιαίτερη έμφαση στα μέτρα πολιτικής για τη διατήρηση της απασχόλησης και τη στήριξη της δημιουργίας θέσεων εργασίας στη συγκυρία της πανδημίας.

³⁷ ΕΕ L 344 της 19.10.2020, σ. 22.

³⁸ Συμπεριλαμβανομένης της βάσης δεδομένων LABREF, η οποία διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!NR68Bw>

³⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2020(Εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020). Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

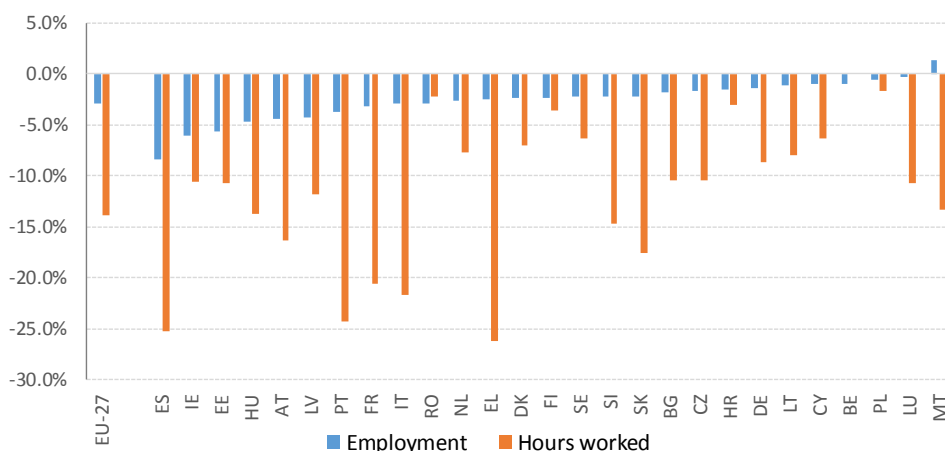
⁴⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Employment and Social developments in Europe (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στη Ευρώπη). Ετήσια ανασκόπηση 2020. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!MM76mf>

3.1.1 Βασικοί δείκτες

Ο αριθμός των απασχολουμένων μειώθηκε κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, γεγονός που αντικατοπτρίζει τον αντίκτυπο της κρίσης της νόσου COVID-19. Κατά τη διάρκεια του 2019, η συνολική απασχόληση (με βάση τους εθνικούς λογαριασμούς, η εγχώρια απασχόληση, βάσει προσαρμογής σε εποχικές διακυμάνσεις) αυξήθηκε ή παρέμεινε σταθερή σε όλα τα κράτη μέλη σε σύγκριση με το 2018 (με εξαίρεση μικρές μειώσεις στην Πολωνία και τη Ρουμανία). Ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης επιβραδύνθηκε ή έγινε αρνητικός σε διάφορα κράτη μέλη κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020 (με μέσο όρο -0,2 % στην ΕΕ σε τριμηνιαία βάση). Στη συνέχεια, όλα τα κράτη μέλη (με εξαίρεση τη Μάλτα) κατέγραψαν μείωση κατά το δεύτερο τρίμηνο (με μέσο όρο -2,8 % στην ΕΕ). Σε σύγκριση με το ανώτατο επίπεδο της απασχόλησης κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2019, αυτή η μείωση υπερέβη τα έξι εκατομμύρια άτομα. Τις μεγαλύτερες μειώσεις κατέγραψαν η Ισπανία (-8,4 %, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 1,7 εκατομμύρια άτομα), η Ιρλανδία (-6,1 %), η Εσθονία (-5,6 %) και η Ουγγαρία (-4,6 %). Ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης ήταν κάτω από -2 % σε άλλα δεκατρία κράτη μέλη (διάγραμμα 7). Αντιθέτως, η μείωση ήταν πιο μέτρια στην Κύπρο (-1 %), την Πολωνία (-0,5 %) και το Λουξεμβούργο (-0,3 %). Η Μάλτα ήταν η μόνη χώρα που κατέγραψε αύξηση της απασχόλησης, κατά 1,4 %. Το τρίτο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό απασχόλησης παρουσίασε μερική ανάκαμψη σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (κατά 0,9 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Καταγράφηκαν αυξήσεις σε 19 κράτη μέλη (δεν απεικονίζονται στο γράφημα), με τις μεγαλύτερες να σημειώνονται στην Ιρλανδία (+3,3 %), την Ισπανία (+3,1 %), την Αυστρία (+3 %) και την Ουγγαρία (+2,4 %). Αντίθετα, η Ρουμανία και η Λιθουανία κατέγραψαν τις μεγαλύτερες απώλειες απασχόλησης κατά -1 % και -1,9 % αντίστοιχα σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο.

Διάγραμμα 7: Σημαντική μείωση της απασχόλησης σε ολόκληρη την ΕΕ

Ποσοστιαία μεταβολή της συνολικής απασχόλησης και των δεδουλευμένων ωρών μεταξύ του τετάρτου τριμήνου του 2019 και του δευτέρου τριμήνου του 2020

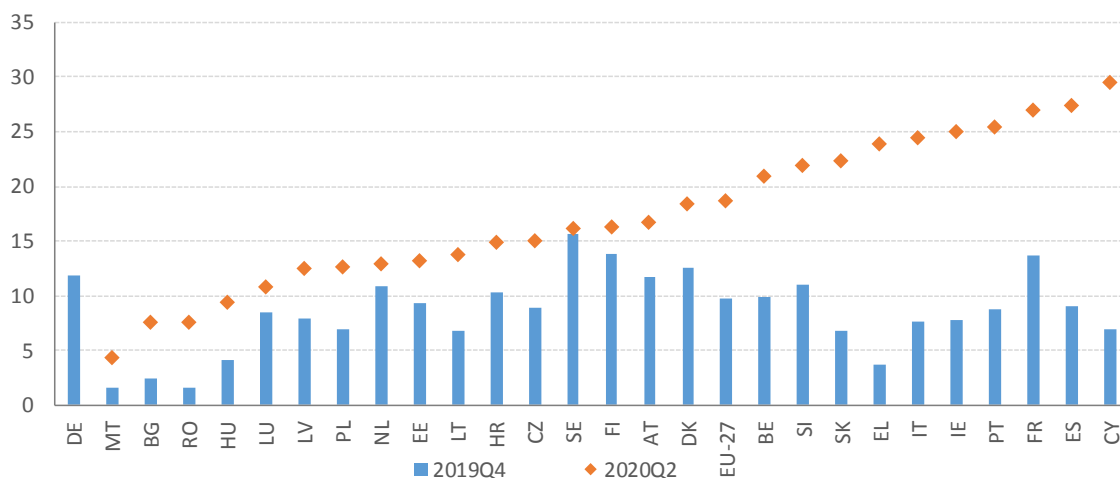

Πηγή: Eurostat, εθνικοί λογαριασμοί.

Σημείωση: στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις και ημερολογιακώς προσαρμοσμένα, εξαιρουμένων της Τσεχίας, της Ελλάδας, της Γαλλίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Πορτογαλίας και της Σλοβακίας (απασχόληση), καθώς και της Μάλτας και της Σλοβακίας (δεδουλευμένες ώρες), για τις οποίες τα στοιχεία είναι προσαρμοσμένα μόνο σε εποχικές διακυμάνσεις. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το Βέλγιο σχετικά με τις δεδουλευμένες ώρες.

Διάγραμμα 8: Οι απουσίες από την εργασία αυξήθηκαν απότομα σε ολόκληρη την ΕΕ

Οι απουσίες από την εργασία ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης (ηλικίας 20-64 ετών)

Πηγή:

Eurostat, ΕΕΔ. Σημείωση: στοιχεία προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη Γερμανία για το δεύτερο τρίμηνο του 2020.

Τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας συνέβαλαν στον περιορισμό της απώλειας θέσεων εργασίας. Από την έναρξη της κρίσης, τα κράτη μέλη εφάρμοσαν εκτενώς και/ή ενίσχυσαν τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας ή άλλα συστήματα διατήρησης των θέσεων εργασίας, με στόχο να περιοριστούν οι απώλειες θέσεων εργασίας, να αποτραπεί η διασπορά του ανθρώπινου κεφαλαίου σε επίπεδο επιχειρήσεων και να διατηρηθεί η συνολική ζήτηση σε μια περίοδο σημαντικής οικονομικής ύφεσης. Παράλληλα, οι εργοδότες προσαρμόσαν επίσης τη ζήτηση εργασίας τους αυτόνομα ώστε να διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων τους. Όπως ήδη φαίνεται στην ενότητα 1 και καθίσταται προφανές από το **διάγραμμα 7**, η μείωση των δεδουλευμένων ωρών ήταν σημαντικά μεγαλύτερη από τη μείωση της απασχόλησης (-13,9 % έναντι -3 % στην ΕΕ κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019), γεγονός που μπορεί να αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό στη λειτουργία των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας. Μεταξύ των χωρών, οι μεγαλύτερες αποκλίσεις μεταξύ των δύο δεικτών⁴¹ παρατηρήθηκαν στο Λουξεμβούργο, την Ελλάδα, τη Σλοβακία, τη Λιθουανία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Σλοβενία και τη Γαλλία. Ο αριθμός των δεδουλευμένων ωρών ανέκαμψε εν μέρει το τρίτο τρίμηνο του 2020, με μέση αύξηση 11,9 % σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, και αυξήσεις σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από τη Ρουμανία. Παράλληλα, όπως καθίσταται σαφές από το **διάγραμμα 8**, ο αριθμός των εργαζομένων που απουσίαζαν από την εργασία τους (ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης) αυξήθηκε απότομα το δεύτερο τρίμηνο, σημειώνοντας αύξηση 9 εκατοστιαίων μονάδων για την ΕΕ (από 9,7 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2019, έπειτα από σταθερή τάση κατά την τελευταία δεκαετία, σε 18,7 % κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020). Οι εργαζόμενοι που τέθηκαν σε καθεστώς διαθεσιμότητας αντιπροσώπευαν περίπου το ήμισυ του συνόλου των απουσιών (αιφνίδια αύξηση από 0,2 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε 7,4 % κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020). Οι μεγαλύτερες αυξήσεις στο ποσοστό απουσιών καταγράφηκαν στην Κύπρο (+22,6 εκατοστιαίες μονάδες), την Ελλάδα (+20,3 εκατοστιαίες μονάδες), την Ισπανία (+18,4 εκατοστιαίες μονάδες), την Ιρλανδία (+17,4 εκατοστιαίες μονάδες), την Ιταλία (+16,9 εκατοστιαίες μονάδες) και την Πορτογαλία (+16,8 εκατοστιαίες μονάδες). Το τρίτο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό των απόντων εργαζομένων μειώθηκε στο 9,1 % (1,1 % εάν συνεκτιμηθούν μόνο οι εργαζόμενοι που τέθηκαν σε καθεστώς διαθεσιμότητας).

Η χρήση των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας έφτασε σε άνευ προηγουμένου επίπεδο κατά τη διάρκεια της κρίσης COVID-19 σε όλες τις χώρες (για τις οποίες υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία)⁴². Η χρήση του μειωμένου ωραρίου εργασίας ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στον τομέα των υπηρεσιών (κυρίως στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια) και στο λιανεμπόριο. Ο βαθμός αξιοποίησής του ήταν συγκριτικά χαμηλότερος στα κράτη μέλη όπου τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας είχαν μόλις θεσπιστεί. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να οφείλεται εν μέρει στον σχεδιασμό των συστημάτων τους, την αργή προσαρμογή στις νέες διοικητικές διαδικασίες ή σε καθυστερήσεις στην εφαρμογή. Σε ορισμένα από τα προσφάτως θεσπισθέντα συστήματα (για παράδειγμα, στη Βουλγαρία, την Τσεχία, την Κροατία και την Ουγγαρία), η απαίτηση για ανάληψη μέρους του κόστους από τις επιχειρήσεις ενδέχεται να περιόρισε τον βαθμό αξιοποίησής τους. Στην Πολωνία, η αρχική αξιοποίηση περιορίστηκε λόγω της απαίτησης για διατήρηση της απασχόλησης μετά τη διακοπή της στήριξης.

⁴¹ Λαμβανομένου υπόψη του λόγου της μείωσης των δεδουλευμένων ωρών προς τη μείωση της απασχόλησης.

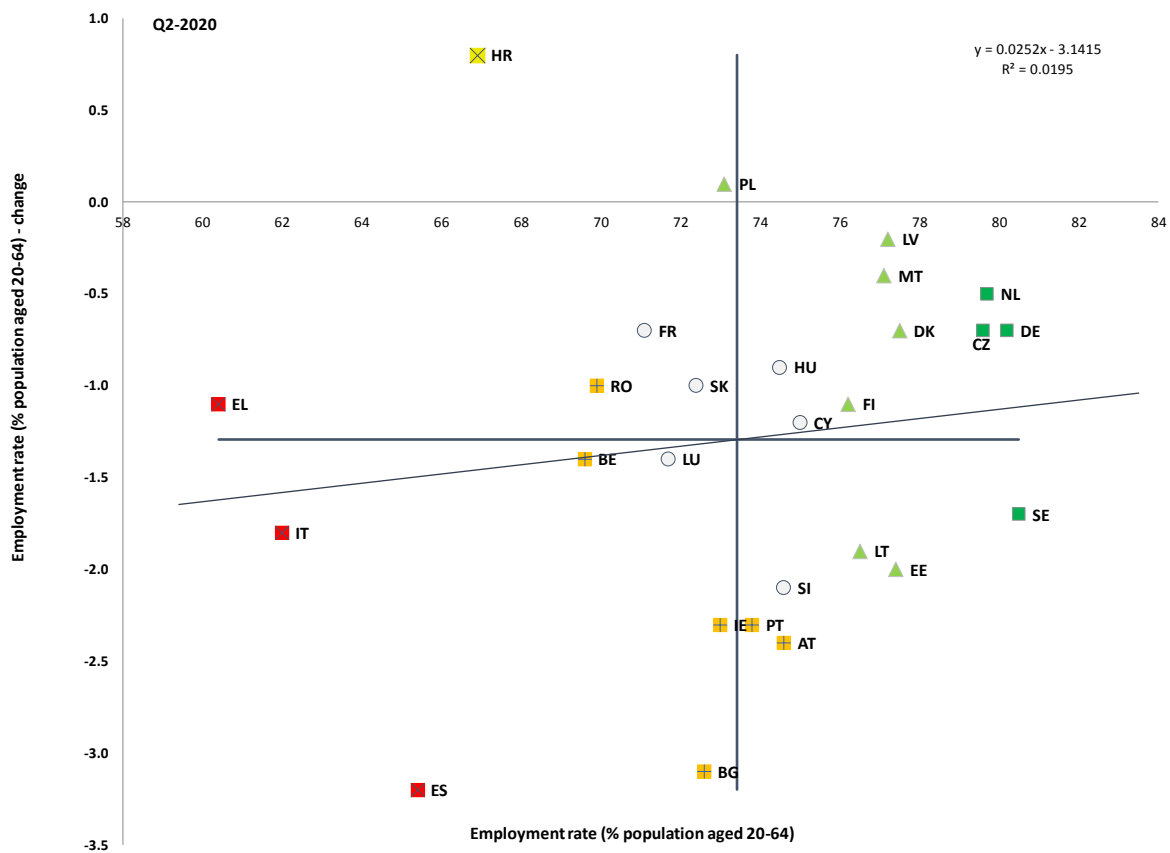
⁴² Για λεπτομέρειες, βλ. Labour Market and Wage Developments Annual Review 2020 (Ετήσια ανασκόπηση του 2020 σχετικά με τις εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς): <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=113&furtherNews=yes&newsId=9873>.

Η περιορισμένη μείωση του συνολικού ποσοστού απασχόλησης συγκαλύπτει σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Το 2019 το ποσοστό απασχόλησης (ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών) αυξήθηκε κατά μέσο όρο και σε όλα τα κράτη μέλη (με εξαίρεση μια μικρή μείωση στη Σουηδία, η οποία, ωστόσο, σημειώθηκε από το υψηλότερο επίπεδο σε ολόκληρη την ΕΕ). Όπως φαίνεται στην ενότητα 1, κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε κατά 1,2 εκατοστιαίες μονάδες, φτάνοντας στο 72,1 % από το ανώτατο επίπεδο του 73,3 % που σημειώθηκε κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2019 (γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την επαναφορά του δείκτη στο επίπεδο που είχε καταγραφεί κατά το πρώτο τρίμηνο του 2018). Όπως αναφέρθηκε, η συνολική μέτρια μείωση μπορεί να αποδοθεί στα έκτακτα μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο της κρίσης. Ωστόσο, η κατάσταση παρουσιάζει σημαντική ετερογένεια μεταξύ των κρατών μελών. Όπως φαίνεται στο **διάγραμμα 9**, το οποίο βασίζεται στα στοιχεία της ΕΕΔ (Eurostat), η Ισπανία σημείωσε τη μεγαλύτερη μείωση (κατά 3,2 εκατοστιαίες μονάδες), με τη Βουλγαρία (3,1 εκατοστιαίες μονάδες), την Αυστρία (2,4 εκατοστιαίες μονάδες) την Ιρλανδία και την Πορτογαλία (2,3 εκατοστιαίες μονάδες) να ακολουθούν. Αντιθέτως, η Κροατία και η Πολωνία κατέγραψαν αύξηση (κατά 0,8 και 0,1 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα), ενώ η Μάλτα και η Λετονία κατέγραψαν σταθερό ή οριακά φθίνον ποσοστό. Το τρίτο τρίμηνο, το συνολικό ποσοστό απασχόλησης ανέκαμψε ελαφρώς στο 72,4 %, σημειώθηκε δε αύξηση σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από τέσσερα (Σουηδία, Λετονία, Κύπρος και Λιθουανία).

Εξετάζοντας την αξιολόγηση με βάση τη μεθοδολογία για τους πρωταρχικούς δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων, η κατάσταση δεν έχει αλλάξει σημαντικά σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, με την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία να συνεχίζουν να κατατάσσονται στην κατηγορία «κρίσιμες καταστάσεις» (με ποσοστά που προσεγγίζουν ή υπολείπονται του 65 %), ενώ η Σουηδία, η Γερμανία, η Τσεχία και οι Κάτω Χώρες συγκαταλέγονται στις χώρες με τις «βέλτιστες επιδόσεις» (με ποσοστά που προσεγγίζουν ή υπερβαίνουν το 80 %). Εν τω μεταξύ, η αιφνίδια μείωση των ποσοστών απασχόλησης κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 εξηγεί την κατάταξη της Βουλγαρίας, την Ιρλανδίας, της Αυστρίας και της Πορτογαλίας στην κατηγορία των χωρών στις οποίες πρέπει «να δοθεί προσοχή» (ωστόσο, τα αντίστοιχα επίπεδα εξακολουθούν να είναι κοντά στον μέσο όρο). Το Βέλγιο και η Ρουμανία, όπου το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε σε κάτω από 70 % το περασμένο έτος, συγκαταλέγονται επίσης στις χώρες στις οποίες πρέπει «να δοθεί προσοχή». Η Κροατία, η οποία εξακολούθησε να παρουσιάζει χαμηλό ποσοστό απασχόλησης στο 66,9 % κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 κατατάσσεται στην κατηγορία «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη» χάρη στην αύξηση (παρά την κρίση). Η θετική κλίση της γραμμής παλινδρόμησης υποδηλώνει ότι τα κράτη μέλη παρουσιάζουν ελαφρώς αποκλίνουσα τάση (δηλ. τα ποσοστά απασχόλησης μειώθηκαν ταχύτερα σε χώρες που ξεκίνησαν από χαμηλότερο επίπεδο). Μένει να φανεί κατά πόσον αυτή η τάση θα συνεχιστεί σε βάθος χρόνου, όπως συνέβη κατά τη χρηματοπιστωτική κρίση. Ορισμένα κράτη μέλη παρουσιάζουν σημαντικές περιφερειακές αποκλίσεις όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης (βλ. παράρτημα 4).

Διάγραμμα 9: Το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε σε σχεδόν όλα τα κράτη μέλη

Ποσοστό απασχόλησης (άτομα ηλικίας 20-64 ετών) και η ετήσια μεταβολή του (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

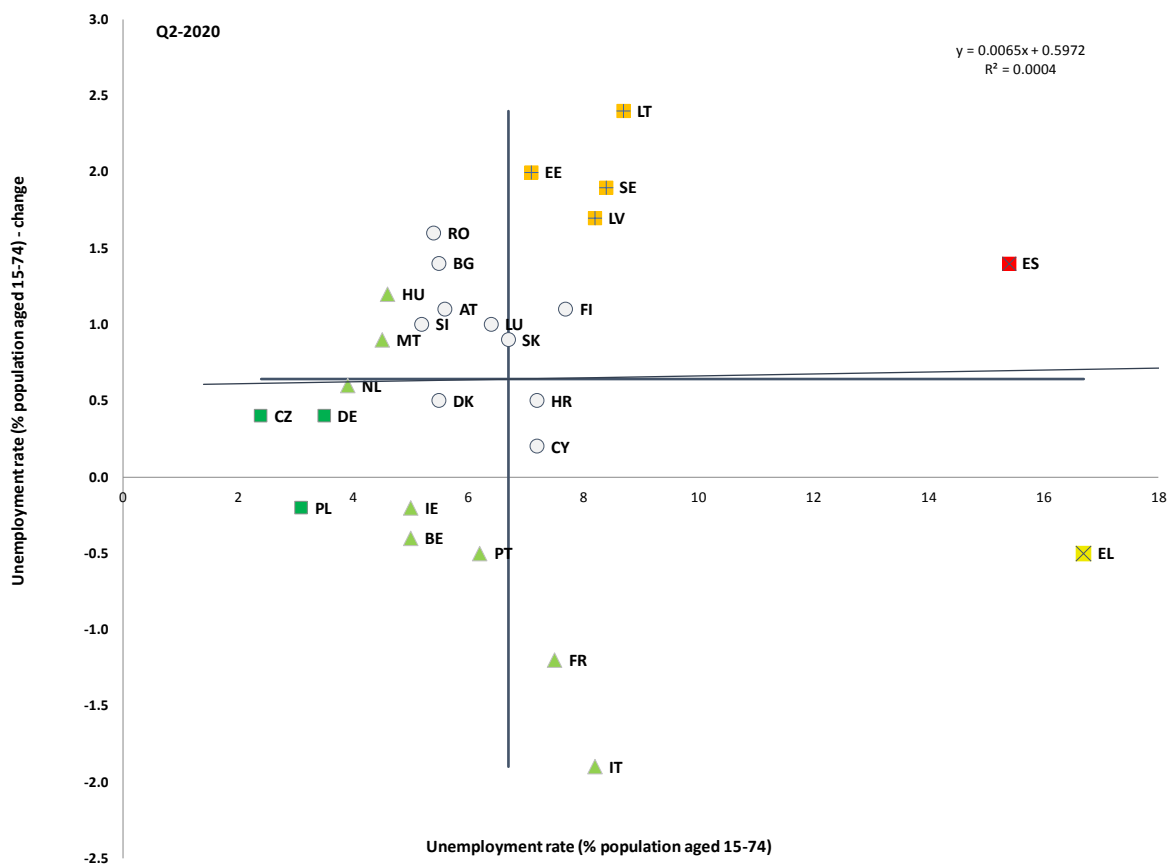

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Περίοδος: επίπεδα 2ου τριμήνου 2020 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2019. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα.

Στα περισσότερα κράτη μέλη, η αύξηση της ανεργίας είναι μέτρια μέχρι στιγμής. Όπως φαίνεται στην ενότητα 1, το μέσο ποσοστό ανεργίας για την ΕΕ αυξήθηκε σε 7,8 % τον Ιούλιο του 2020, δηλ. κατά μόλις 1,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το χαμηλότερο επίπεδο προ κρίσης, που είχε καταγραφεί τον Φεβρουάριο του 2020, πριν από την πτώση του στο 7,5 % τον Νοέμβριο του 2020. Αυτής της αύξησης προηγήθηκε συνεχής μείωση στην πλειονότητα των κρατών μελών το 2019. Αυτή η μέτρια αύξηση μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι το αποτέλεσμα της λειτουργίας των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας, ωστόσο θα μπορούσε να αποδοθεί εν μέρει στην αεργία (σε διάφορα κράτη μέλη, μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων σταμάτησε να αναζητεί ενεργά εργασία, ιδίως κατά τη διάρκεια των φάσεων περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών). Από το **διάγραμμα 10**, όπου παρουσιάζεται το επίπεδο του ποσοστού ανεργίας κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 και η μεταβολή σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2019, προκύπτει ότι αυτή η μέτρια μέση αύξηση αντανακλά πολύ διαφορετικές εθνικές τάσεις. Για 20 από τα 27 κράτη μέλη, το ποσοστό ανεργίας πράγματι αυξήθηκε κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, με τις αυξήσεις να προσεγγίζουν ή να υπερβαίνουν τις 2 εκατοστιαίες μονάδες στη Λιθουανία, τη Λετονία, την Εσθονία και τη Σουηδία (όλες κατατάσσονται στην κατηγορία των χωρών στις οποίες πρέπει «να δοθεί προσοχή» σύμφωνα με τη μεθοδολογία του πίνακα κοινωνικών αποτελεσμάτων). Αντιθέτως, κατά το δεύτερο τρίμηνο το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε στην Ιταλία, τη Γαλλία, την Πορτογαλία, το Βέλγιο, την Ιρλανδία, την Πολωνία και την Ελλάδα (στην περίπτωση της Ιταλίας, σχεδόν 2 εκατοστιαίες μονάδες). Η μείωση του ποσοστού συμμετοχής στην αγορά εργασίας (κατά 2,9 εκατοστιαίες μονάδες στην Πορτογαλία, 2,8 εκατοστιαίες μονάδες στην Ιταλία, 2,7 εκατοστιαίες μονάδες στην Ιρλανδία, 2 εκατοστιαίες μονάδες στη Γαλλία, 1,7 εκατοστιαίες μονάδες στο Βέλγιο, 1,4 εκατοστιαίες μονάδες στην Ελλάδα) μπορεί να βοηθήσει στην ερμηνεία αυτής της συμπεριφοράς. Ωστόσο, τα αριθμητικά στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο του 2020 υποδεικνύουν πραγματική αύξηση της ανεργίας σε σύγκριση με ένα έτος πριν για όλες τις χώρες με εξαίρεση την Ελλάδα. Σε συγκριτική βάση, η Ισπανία εξακολουθεί να κατατάσσεται στην κατηγορία «κρίσιμες καταστάσεις» και η Ελλάδα στην κατηγορία «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη» (με τα ποσοστά ανεργίας να υπερβαίνουν το 15 %), ενώ η Τσεχία, η Γερμανία και η Πολωνία συγκαταλέγονται στις χώρες με τις «βέλτιστες επιδόσεις» (με τα ποσοστά ανεργίας να είναι χαμηλότερα από 4 %). Εξακολουθούν να παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις σε περιφερειακό επίπεδο (βλ. παράρτημα 4), καθώς ορισμένες περιφέρειες της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Ισπανίας καταγράφουν ποσοστά ανεργίας άνω του 20 %.

Διάγραμμα 10: Η ανεργία έχει αυξηθεί στα περισσότερα κράτη μέλη, με μέτρια συνολική αύξηση

Ποσοστό ανεργίας (άτομα ηλικίας 15-74 ετών) και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Περίοδος: επίπεδα 2ου τριμήνου 2020 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2019. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα.

Κατά μέσο όρο, η αυτοαπασχόληση επηρεάστηκε σε μικρότερο βαθμό από την κρίση σε σχέση με τη συνολική απασχόληση, ωστόσο παρατηρείται μεγαλύτερη ετερογένεια μεταξύ των κρατών μελών. Από το τέταρτο τρίμηνο του 2019 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ο αριθμός των αυτοαπασχολουμένων μειώθηκε κατά 2,2 % (ή 677 000), έναντι 3 % για τη συνολική απασχόληση (στοιχεία από τους εθνικούς λογαριασμούς, προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις⁴³). Παρότι αυτή η μείωση είναι μεγάλη, η σύγκριση με τη συνολική απασχόληση υποδηλώνει ότι αξιοσημείωτο ποσοστό των αυτοαπασχολουμένων κατάφεραν να συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους παρά την κατάρρευση της οικονομικής δραστηριότητας, είτε μειώνοντας (προσωρινά) το μέγεθος της επιχείρησής τους είτε υιοθετώντας μορφές εξ αποστάσεως εργασίας. Παρόλα αυτά, οι αυτοαπασχολούμενοι αντιπροσωπεύουν μία από τις κατηγορίες που διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο σε περίπτωση παράτασης της ύφεσης, κυρίως λόγω της περιορισμένης πρόσβασης σε συστήματα κοινωνικής προστασίας σε πολλά κράτη μέλη. Μόνο σε οκτώ κράτη μέλη το ποσοστό αυτοαπασχόλησης μειώθηκε ταχύτερα από τη συνολική απασχόληση από το τέταρτο τρίμηνο του 2019 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2020 (Βουλγαρία, Γερμανία, Εσθονία, Ελλάδα, Ιταλία, Ρουμανία, Σλοβακία και Φινλανδία). Συνολικά, η μεγαλύτερη μείωση καταγράφηκε στη Ρουμανία (-11,7 %), με την Εσθονία (-6,1 %), την Ιρλανδία (-5,5 %) και την Ισπανία (-4,6 %) να ακολουθούν. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο αριθμός των αυτοαπασχολουμένων αυξήθηκε σε έντεκα κράτη μέλη μεταξύ του τετάρτου τριμήνου του 2019 και του δευτέρου τριμήνου του 2020, με τις μεγαλύτερες αυξήσεις να καταγράφονται στη Λετονία, την Κροατία και τη Μάλτα. Το τρίτο τρίμηνο του 2020 ο αριθμός των αυτοαπασχολουμένων παρέμεινε σχεδόν σταθερός σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του ίδιου έτους (έναντι ανάκαμψης της συνολικής απασχόλησης). Εξακολούθησε να μειώνεται, ιδίως, στη Ρουμανία, τη Γερμανία, τη Φινλανδία, τη Σλοβακία, τη Γαλλία, τη Δανία, την Ιταλία, την Κύπρο και τη Βουλγαρία.

⁴³ Τα στοιχεία της ΕΕΔ της Eurostat (ηλικιακή ομάδα 15-64 ετών, όχι προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις) υποδεικνύουν μείωση κατά 1,8 % κατά την ίδια περίοδο.

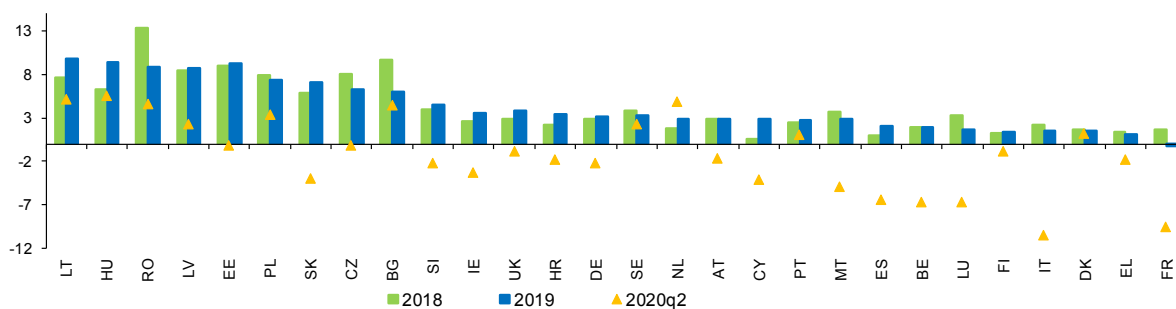
Κατά τα τελευταία έτη, η αυτοαπασχόληση μειώθηκε με αργούς ρυθμούς ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης. Συνολικά, το μερίδιο των αυτοαπασχολουμένων επί της συνολικής απασχόλησης μειώθηκε με αργούς ρυθμούς από 14,3 % το 2008 σε 13,4 % το 2019⁴⁴. Αυτή η μείωση ήταν εμφανής ιδίως κατά τη φάση της οικονομικής ανάπτυξης από το 2013 έως το 2019, περίοδο κατά την οποία δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίας δυσανάλογα μεταξύ των μισθωτών. Όπως φαίνεται λεπτομερώς στην κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020, αυτή η μείωση σε βάθος χρόνου συγκαλύπτει μια συνεχή στροφή της σύνθεσης του τομέα της αυτοαπασχόλησης από παραδοσιακές δραστηριότητες προς τομείς υπηρεσιών και τομείς υψηλότερης προστιθέμενης αξίας —κυρίως στροφή από τη γεωργία, το εμπόριο και τις μεταφορές προς δραστηριότητες στον τομέα των πληροφοριών και επικοινωνιών, επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες και σε δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα. Αυτή η διαρθρωτική αλλαγή συνοδεύεται από ταχύτερη αύξηση του μέσου μορφωτικού επιπέδου μεταξύ των αυτοαπασχολουμένων απ' ό,τι μεταξύ των μισθωτών: το ποσοστό των εργαζομένων που είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των αυτοαπασχολουμένων αυξήθηκε από 26 % το 2008 σε 36,1 % το 2019, έναντι περιορισμένης αύξησης (από 26,1 % σε 34,5 %) μεταξύ των μισθωτών. Η κρίση θα επιταχύνει πιθανότατα τη στροφή προς τομείς υπηρεσιών και την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου μεταξύ των αυτοαπασχολουμένων, δεδομένου ότι οι εργαζόμενοι χαμηλής ειδίκευσης σε παραδοσιακούς τομείς (όπου δεν είναι δυνατή η ψηφιακή διεξαγωγή των δραστηριοτήτων) είναι από τις κατηγορίες που πλήττονται περισσότερο.

⁴⁴ Eurostat, στοιχεία ΕΕΔ, ηλικιακή ομάδα 15-64.

Ο ρυθμός αύξησης των ονομαστικών μισθών επιταχύνθηκε το 2019 ώστε να αντιμετωπιστεί η οικονομική ύφεση εκείνη την περίοδο. Η μέση αύξηση του ονομαστικού εισοδήματος εξαρτημένης εργασίας στην ΕΕ-27 ήταν πάνω από 3 %, ενώ στις χώρες της Βαλτικής, της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και την Ιρλανδία υπερέβη το 4 % (διάγραμμα 11). Για την Ουγγαρία, τη Λιθουανία και την Ιρλανδία, οι μεταβολές το 2019 ξεπέρασαν σημαντικά εκείνες του προηγούμενου έτους, ενώ για τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Εσθονία και την Τσεχία καταγράφηκαν ενδείξεις επιβράδυνσης από τα υψηλά ποσοστά αύξησης. Η αύξηση των μισθών παρουσίασε επίσης επιβράδυνση στη Σουηδία και ιδίως στην Ιταλία και τη Γαλλία (στην τελευταία, οι μισθοί παρέμειναν στο ίδιο επίπεδο με εκείνο του 2018). Το 2020 διάφορα κράτη μέλη εισήλθαν σε περίοδο ύφεσης και η αύξηση του εισοδήματος εξαρτημένης εργασίας ανά εργαζόμενο άρχισε να παρουσιάζει επιβράδυνση στα περισσότερα εξ αυτών. Το γεγονός αυτό αντανακλά κυρίως τη μείωση των δεδουλευμένων ωρών (και, συχνά, του σχετικού μισθολογικού κόστους) που σχετίζεται με την εκτεταμένη χρήση των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας. Ανάλογα με τον σχεδιασμό των εθνικών συστημάτων, το ποσοστό των εργαζομένων που συμμετείχαν και την ένταση της μείωσης των δεδουλευμένων ωρών, οι μειώσεις των μισθών παρουσίαζαν σημαντικές αποκλίσεις. Έως το δεύτερο τρίμηνο του 2020, σε πολλά (18) κράτη μέλη καταγράφηκαν αρνητικές μεταβολές (ανά έτος), με σημαντικές μειώσεις στη Γαλλία (-9,5 %), το Λουξεμβούργο (-6,8 %), το Βέλγιο (-6,7 %) και την Ιταλία (-10,5 %). Σε ορισμένα από τα υπόλοιπα κράτη μέλη, οι θετικές εξελίξεις ήταν υψηλότερες από 3 % στην Πολωνία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τις Κάτω Χώρες, και ιδιαίτερα σημαντικές στην Ουγγαρία (+5,5 %) και τη Λιθουανία (+5,1 %). Επιπλέον, καθώς οι επιχειρήσεις που προβαίνουν σε μείωση των δεδουλευμένων ωρών προσπαθούν να εξοικονομήσουν κόστος εργασίας, το πραγματικό εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά εργαζόμενο επηρεάστηκε επίσης από το πάγωμα των μεταβλητών σκελών της αμοιβής ή την αναβολή της ανανέωσης συμβάσεων εργασίας. Η μισθολογική εξέλιξη ανέκαμψε εν μέρει το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε διάφορες χώρες —μόνο σε έξι χώρες σημειώθηκε μείωση— σύμφωνα με την αύξηση των δεδουλευμένων ωρών.

Διάγραμμα 11: Ο ρυθμός αύξησης των ονομαστικών μισθών έγινε αρνητικός κατά τη διάρκεια της κρίσης στα περισσότερα κράτη μέλη

Ονομαστικό εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά εργαζόμενο το 2018-2019 και το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ποσοστό ετήσιας μεταβολής

1) Οι μισθοί υπολογίζονται με τον δείκτη «Ονομαστικό εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά εργαζόμενο», ο οποίος υπολογίζεται ως το συνολικό εισόδημα εξαρτημένης εργασίας διαιρούμενο με τον συνολικό αριθμό εργαζομένων. Το συνολικό εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ορίζεται ως το σύνολο των αμοιβών, σε μετρητά ή σε είδος, που καταβάλλεται από έναν εργοδότη σε έναν εργαζόμενο σε αντάλλαγμα για την εργασία που προσέφερε ο εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της λογιστικής περιόδου και αποτελείται από δύο σκέλη: i) ημερομίσθια και μισθοί που καταβάλλονται σε μετρητά ή σε είδος και ii) κοινωνικές εισφορές που καταβάλλουν οι εργοδότες. 2) Όλα τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται είναι στοιχεία από τους εθνικούς λογαριασμούς. Οι δείκτες βασίζονται στις τιμές των εθνικών νομισμάτων. Τα σύνολα είναι σταθμισμένοι μέσοι όροι.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βάση δεδομένων AMECO.

Παρότι το εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά εργαζόμενο μειώθηκε, η μείωση των δεδουλευμένων ωρών επέφερε αύξηση των ωρομισθίων. Παρότι τα ωρομίσθια μειώθηκαν στη Τσεχία κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 (ανά τρίμηνο), σε γενικές γραμμές ξεπέρασαν το εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά εργαζόμενο. Σε επτά χώρες, το χάσμα είναι μεγαλύτερο από 10 εκατοστιαίες μονάδες, με τις υψηλότερες τιμές να καταγράφονται στη Μάλτα, τη Σλοβενία και την Ιταλία.

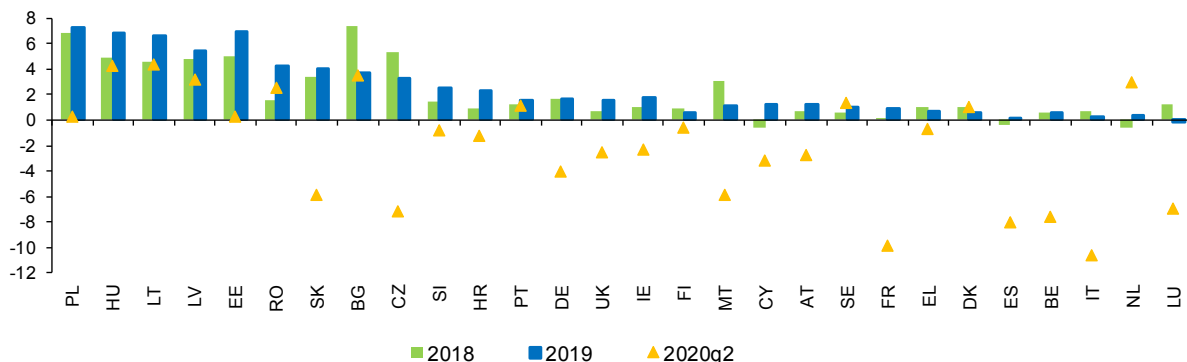
Οι πραγματικοί μισθοί αυξήθηκαν σε σχεδόν όλα τα κράτη μέλη το 2019 και, στη συνέχεια, μειώθηκαν κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020⁴⁵. Σε πραγματικούς όρους (αποπληθωρισμένη με τον δείκτη τιμών καταναλωτή), η αύξηση των μισθών το 2019 ήταν ιδιαίτερα ισχυρή —πάνω από 5 %— στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης (Πολωνία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία) και στις χώρες της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία). Συνεπώς, η ισχυρή δυναμική όσον αφορά τους πραγματικούς μισθούς σε χώρες όπου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ καλύπτει τη διαφορά με τον μέσο όρο της ΕΕ οδήγησε σε μείωση της διασποράς των πραγματικών μισθών εντός της ΕΕ. Αυξήσεις μικρότερες του 1 % παρατηρήθηκαν σε εννέα χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Σουηδίας, της Γαλλίας και της Ελλάδας, ενώ αυξήσεις αμελητέου σχεδόν μεγέθους παρατηρήθηκαν στην Ιταλία και τις Κάτω Χώρες (βλ. [διάγραμμα 12](#)). Το Λουξεμβούργο κατέγραψε αρνητική αύξηση των πραγματικών μισθών. Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 καταγράφηκε απότομη αύξηση της ετερογένειας στη δυναμική των πραγματικών μισθών. Σε διάφορα κράτη μέλη, οι συνολικοί πραγματικοί μισθοί παρουσίασαν μεγάλη μείωση, ιδίως στο Βέλγιο (-7,6 %), την Ισπανία (-8 %), τη Γαλλία (-9,8 %) και την Ιταλία (-10,6 %). Αυτή η μείωση οφείλεται (τουλάχιστον) εν μέρει στον αντίκτυπο των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας, ανάλογα με τον σχεδιασμό των εθνικών μέτρων (σε χώρες όπου οι παροχές καταβάλλονται απευθείας στους εργαζομένους και καταγράφονται ως κοινωνικές παροχές, παρατηρείται ότι τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας οδηγούν σε μείωση του μισθολογικού κόστους)⁴⁶. Στις υπόλοιπες χώρες, οι θετικές εξελίξεις συνεχίστηκαν σύμφωνα με την πιο πρόσφατη τάση, και ιδίως στη Λιθουανία, την Ουγγαρία, τη Βουλγαρία και τη Λετονία.

⁴⁵ Από την πλευρά των εργαζομένων, ο πιο συναφής δείκτης μέτρησης των μισθών είναι τα ακαθάριστα ημερομίσθια και μισθοί και, συνεπώς, οι εισφορές που καταβάλλουν οι εργοδότες αποκλείονται.

⁴⁶ Dias da Silva et al. (2020), Σχήματα μειωμένου χρόνου εργασίας και η επίδρασή τους στους μισθούς και στο διαθέσιμο εισόδημα, Οικονομικό Δελτίο της ΕΚΤ, έκδοση 4/2020.

Διάγραμμα 12: Η αύξηση των πραγματικών μισθών ήταν ισχυρή στα κράτη μέλη της ανατολικής Ευρώπης και της Βαλτικής το 2019

Πραγματικοί μισθοί ανά εργαζόμενο το 2018, το 2019 και το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ποσοστό % ετήσιας μεταβολής

1) Πραγματικά ακαθάριστα ημερομίσθια και μισθοί ανά εργαζόμενο· αποπληθωριστής: ιδιωτική κατανάλωση. 2) Οι χώρες κατατάσσονται σε φθίνουσα σειρά με βάση την αύξηση των πραγματικών μισθών το 2019. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βάση δεδομένων AMECO.

Αφού μειώθηκε μετά την προηγούμενη χρηματοπιστωτική κρίση, το μερίδιο των μισθών σημείωσε κατά μέσο όρο μέτρια αύξηση το 2018 και το 2019, η οποία συνάδει με το γεγονός ότι κατά μέσο όρο η αύξηση των μισθών ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη από την παραγωγικότητα της εργασίας. Το 2019 το μερίδιο των μισθών στην ΕΕ-27⁴⁷ αυξήθηκε ελαφρώς στο 55,4 % (από το κατώτατο επίπεδο του 55 % από το 2015 έως το 2017), με αυξήσεις μεγαλύτερες από 1 εκατοστιαία μονάδα στην Κύπρο, τη Σλοβενία, τη Σλοβακία, τη Λιθουανία και τη Λετονία. Παράλληλα, το μερίδιο των μισθών μειώθηκε σε επτά χώρες και κατά τουλάχιστον 1 εκατοστιαία μονάδα στη Γαλλία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Κατά την περίοδο 2013-2019 το μερίδιο των μισθών αυξήθηκε στα κράτη μέλη των οποίων τα επίπεδα εκκίνησης ήταν συγκριτικά χαμηλά, και κυρίως στη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία, παρουσιάζοντας ορισμένο βαθμό σύγκλισης. Μεταξύ των μεγαλύτερων χωρών της ΕΕ, το μερίδιο των μισθών αυξήθηκε μόνο στη Γερμανία (1,7 εκατοστιαίες μονάδες), μειώθηκε ελαφρώς στην Ιταλία (-0,3 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ η Γαλλία, η Ισπανία και οι Κάτω Χώρες κατέγραψαν συρρίκνωση μεγαλύτερη από 1 εκατοστιαία μονάδα.

⁴⁷ Πηγή: Βάση δεδομένων AMECO (Annual Macroeconomic Database).

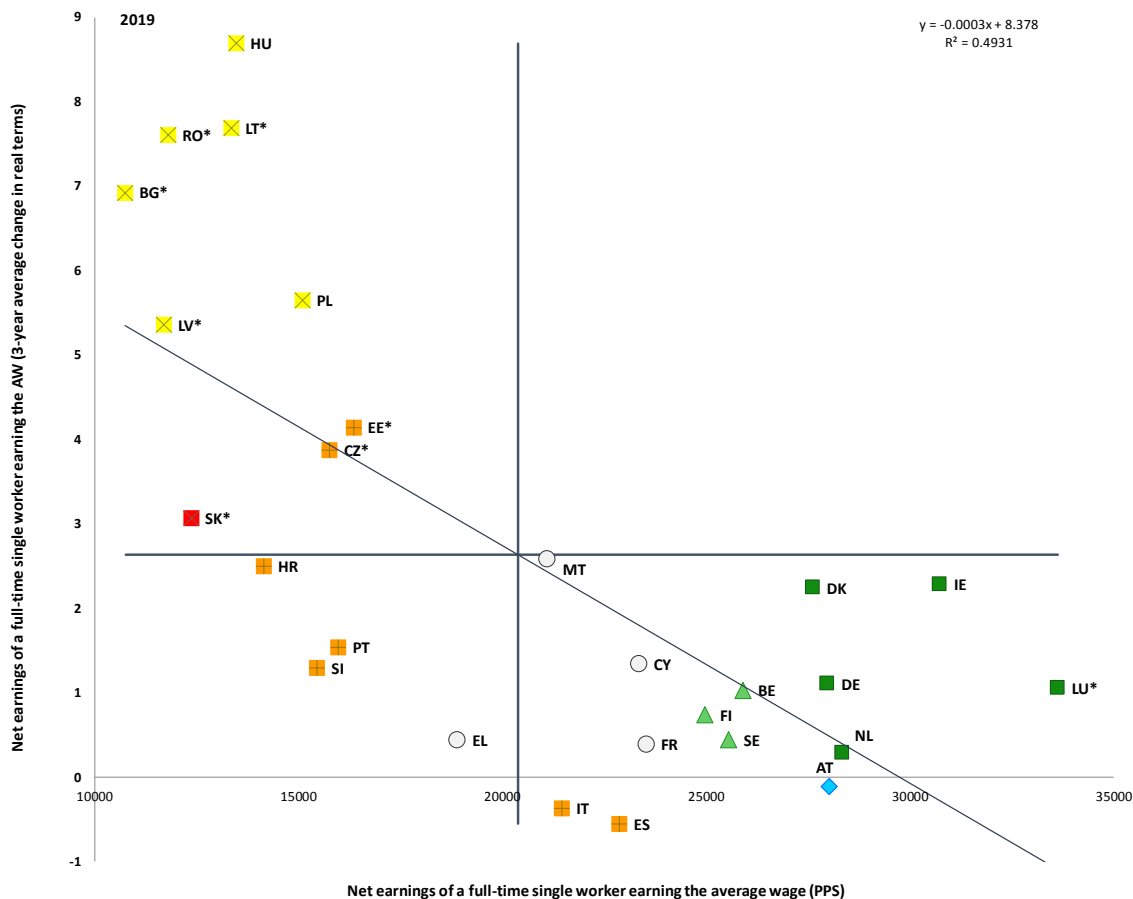
Κατά την τελευταία τριετία, οι καθαρές αποδοχές συνέχισαν να αυξάνονται με ταχύτερο ρυθμό στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, συμβάλλοντας στη σύγκλιση των επιπέδων των εισοδημάτων από εργασία. Η τάση αυτή απεικονίζεται σαφώς από την κατανομή των χωρών στο **διάγραμμα 13**, το οποίο λαμβάνει ως σημείο αναφοράς έναν άτεκνο εργαζόμενο που ζει μόνος και αμείβεται με τον μέσο μισθό, κατά τη διάρκεια τριετούς περιόδου (2016-2019)⁴⁸. Η σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου προς τα πάνω συνάδει με τους στόχους του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Στο κατώτερο άκρο της κατανομής των καθαρών αποδοχών, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία και η Πολωνία, όπου οι καθαρές αποδοχές σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) είναι μικρότερες ή περίπου ίσες με 15 000 EUR, παρουσίασαν όλες μέση αύξηση άνω του 5 % κατά την τελευταία τριετία και κατατάσσονται στην κατηγορία «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη»⁴⁹. Άλλες χώρες που παρουσίαζαν παρεμφερή χαμηλά επίπεδα δεν κατέγραψαν τόσο ταχεία ανάπτυξη και κατατάσσονται στην κατηγορία των χωρών στις οποίες πρέπει «να δοθεί προσοχή» (Κροατία, Σλοβενία, Πορτογαλία, Τσεχία και Εσθονία) ή στην κατηγορία «κρίσιμες καταστάσεις» (Σλοβακία). Στην κατηγορία των «βέλτιστων επιδόσεων», οι καθαρές αποδοχές σε μονάδες αγοραστικής δύναμης προσεγγίζουν ή υπερβαίνουν το ποσό των 30 000 EUR στη Δανία, τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες, την Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο. Στα εν λόγω κράτη μέλη, οι καθαρές αποδοχές αυξάνονται ταχύτερα απ' ό,τι σε χώρες με παρόμοια επίπεδα. Η Ισπανία, η Ελλάδα και η Ιταλία, με επίπεδα καθαρών αποδοχών κοντά στον μέσο όρο, παρουσίασαν αρνητική εξέλιξη ή παρέμειναν στάσιμες κατά την τελευταία τριετία (σταθερά με υψηλά ποσοστά ανεργίας). Είναι σημαντικό το γεγονός ότι στις χώρες αυτές που χαρακτηρίζονται από υψηλότερο ρυθμό αύξησης των καθαρών αποδοχών σε σχέση με τον μέσο όρο παρατηρείται επίσης ταχεία αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, της οποίας οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα χρήζουν παρακολούθησης.

⁴⁸ Τα επίπεδα των καθαρών αποδοχών μετρώνται σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) ώστε να είναι δυνατή η ουσιαστική σύγκριση μεταξύ των κρατών μελών. Οι μεταβολές μετρώνται σε εθνικό νόμισμα και σε πραγματικούς όρους. Ο δείκτης αυτός θα πρέπει να διαβάζεται και να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με άλλους δείκτες, όπως το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων, ο λόγος του πέμπτου δεκατημορίου προς το πρώτο δεκατημόριο της κατανομής μισθών (D5/D1) και άλλοι σχετικοί δείκτες επιδόσεων απασχόλησης / επιδόσεων κοινωνικής προστασίας και δείκτες του κοινού πλαισίου αξιολόγησης

⁴⁹ Παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις χώρες παρουσιάζουν επίσης μεγάλες ανισότητες ως προς τους μισθούς με βάση τον λόγο του πέμπτου δεκατημορίου προς το πρώτο δεκατημόριο της κατανομής μισθών (D5/D1). Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, οι χώρες της ΕΕ που παρουσίαζαν τους υψηλότερους λόγους D5/D1 το 2017 ήταν η Ρουμανία (2,9), η Λετονία (2,6), η Λιθουανία (2,5) και η Βουλγαρία (2,5). Από την άλλη πλευρά, οι χαμηλότεροι λόγοι καταγράφηκαν στη Φινλανδία (1,8), τη Σλοβακία (1,8) και την Τσεχία (1,7).

Διάγραμμα 13: Οι καθαρές αποδοχές αυξήθηκαν με γρήγορους ρυθμούς στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, στηρίζοντας έτσι τη σύγκλιση προς τα πάνω

Καθαρές αποδοχές και ετήσια μεταβολή – μέσος όρος τριετίας (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

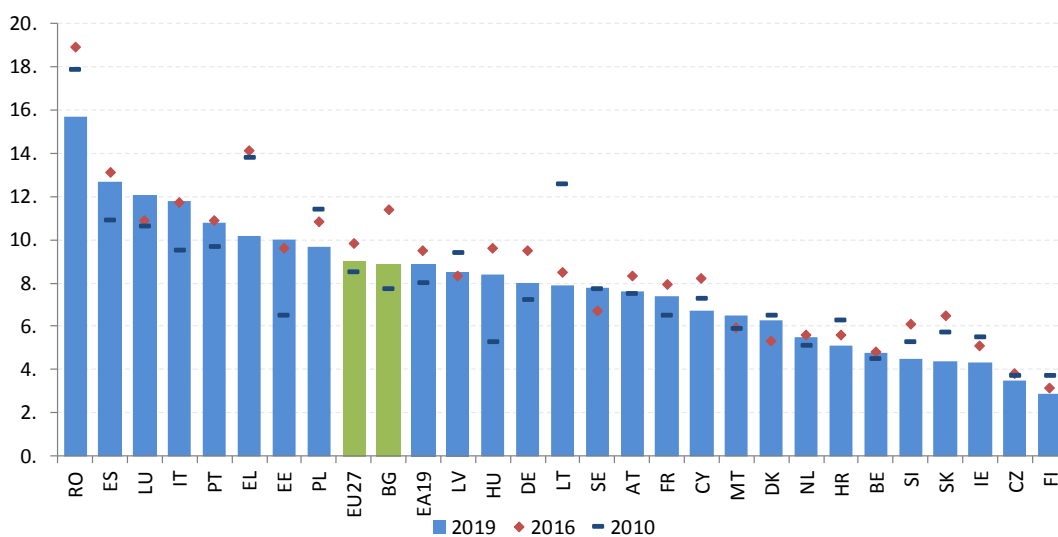

Πηγή: βάση δεδομένων σχετικά με φόρους και παροχές (εσωτερικοί υπολογισμοί). Περίοδος: επίπεδα του 2019 (μέσος όρος τριετίας) και μέσες ετήσιες μεταβολές 2016-2019. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Τα κράτη μέλη που επισημαίνονται με αστερίσκο είναι εκείνα στα οποία το ονομαστικό μοναδιαίο κόστος εργασίας υπερέβη το κατώτατο όριο που έχει καθοριστεί στο πλαίσιο της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών (ΔΜΑ). Ο πρωταρχικός δείκτης του πίνακα αποτελεσμάτων της ΔΜΑ είναι η εκατοστιαία μεταβολή του ονομαστικού μοναδιαίου κόστους εργασίας σε περίοδο τριών ετών. Το κατώτατο όριο είναι 9 % για τις χώρες της ζώνης του ευρώ και 12 % για τις χώρες που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.

Μια θέση απασχόλησης δεν εξασφαλίζει πάντοτε αξιοπρεπή διαβίωση. Κατά τα τελευταία έτη, η κατάσταση των χαμηλόμισθων εργαζομένων επιδεινώθηκε σε πολλές χώρες. Η φτώχεια των εργαζομένων έχει αυξηθεί κατά την τελευταία δεκαετία, από 8,5 % το 2007 σε 9,8 % το 2016 στην ΕΕ-27, ενώ το 2019 μειώθηκε σε 9 %⁵⁰. Οι διαρθρωτικές τάσεις που αναδιαμορφώνουν τις αγορές εργασίας, όπως η ψηφιοποίηση και η αύξηση των άτυπων μορφών απασχόλησης, οδηγούν σε αύξηση της πώλωσης των θέσεων εργασίας, μείωση της απασχόλησης στα επαγγέλματα μεσαίων αποδοχών και ταυτόχρονη αύξηση της απασχόλησης στα επαγγέλματα χαμηλών και υψηλών αποδοχών⁵¹. Οι εργαζόμενοι που απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου αντιμετωπίζουν υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας των εργαζομένων από εκείνους που απασχολούνται με συμβάσεις αορίστου χρόνου (16,2 % έναντι 5,9 %)· το ίδιο ισχύει για τους εργαζόμενους χαμηλής ειδίκευσης έναντι των εργαζομένων υψηλής ειδίκευσης (19 % έναντι 4,9 %). Επιπλέον, οι εργαζόμενοι που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες (20,1 %) να αντιμετωπίσουν κίνδυνο φτώχειας των εργαζομένων σε σχέση με τους γηγενείς (8,1 %). Όπως φαίνεται στο **διάγραμμα 14**, πάνω από το 10 % των εργαζομένων διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας στη Ρουμανία, την Ισπανία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Σε αυτήν την ομάδα, το ποσοστό φτώχειας των εργαζομένων στην πραγματικότητα αυξήθηκε σε σύγκριση με το 2010 στην Ισπανία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και την Πορτογαλία.

Διάγραμμα 14: Η φτώχεια των εργαζομένων έχει αυξηθεί στην πλειονότητα των κρατών μελών κατά την τελευταία δεκαετία.

Ποσοστό εργαζομένων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας, πολυετής σύγκριση

Πηγή: Eurostat, στατιστικές SILC. Σημείωση: διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο το 2019 και για τη Δανία, την Εσθονία, το Λουξεμβούργο και τις Κάτω Χώρες κατά τα προηγούμενα έτη.

⁵⁰ Τα στοιχεία αναφέρονται στο συνολικό ποσοστό της ΕΕ συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου αλλά εξαιρουμένης της Κροατίας, το οποίο ήταν το μόνο συγκρίσιμο για το διάστημα 2007-2016. Στον μέσο όρο των σημερινών 27 κρατών μελών (δηλ. συμπεριλαμβανομένης της Κροατίας και εξαιρουμένου του Ηνωμένου Βασιλείου), η φτώχεια των εργαζομένων αυξήθηκε από 8,5 % το 2010 (πρώτα διαθέσιμα στοιχεία) σε 9,3 % το 2018. Η φτώχεια των εργαζομένων αφορά το ποσοστό των ατόμων που εργάζονται και διαθέτουν ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας, το οποίο ορίζεται στο 60 % του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος (μετά τις κοινωνικές παροχές).

⁵¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019): Labour Market and Wage Developments in the EU, Annual Review 2019 Report (Εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς στην ΕΕ, έκθεση ετήσιας ανασκόπησης 2019), Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης.

Οι γυναίκες, οι νέοι και οι εργαζόμενοι χαμηλής ειδίκευσης, καθώς και τα άτομα που εργάζονται σε άτυπες μορφές απασχόλησης, έχουν περισσότερες πιθανότητες να λάβουν τον κατώτατο μισθό από τους υπόλοιπους εργαζομένους⁵². Ειδικότερα, οι νέοι εργαζόμενοι έχουν τριπλάσιες πιθανότητες να λάβουν τον κατώτερο μισθό απ' ό,τι οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ οι γυναίκες έχουν αντίστοιχα σχεδόν διπλάσιες πιθανότητες σε σχέση με τους άνδρες. Ομοίως, η προσωρινή απασχόληση τριπλασιάζει τις πιθανότητες αμοιβής με τον κατώτατο μισθό, ενώ η μερική απασχόληση τις διπλασιάζει. Παρόλα αυτά, ο «τυπικός» εργαζόμενος που αμείβεται με τον κατώτατο μισθό στα περισσότερα κράτη μέλη είναι άνω των 25 ετών, έχει ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και συμβιώνει. Αυτό αντικατοπτρίζει εν μέρει το σχετικά μικρότερο ποσοστό νέων εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης και μόνων γονέων επί του συνολικού εργατικού δυναμικού.

Παρά τις πρόσφατες αυξήσεις των κατώτατων μισθών σε πολλά κράτη μέλη⁵³, οι νόμιμοι κατώτατοι μισθοί παραμένουν, σε πολλές περιπτώσεις, χαμηλοί σε σύγκριση με τους υπόλοιπους μισθούς στην οικονομία. Σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη, με βάση τα στοιχεία της Eurostat, ο νόμιμος κατώτατος μισθός είναι κάτω του 60 % του διάμεσου μισθού και του 50 % του μέσου μισθού. Το 2019 μόνον ο νόμιμος κατώτατος μισθός στην Πορτογαλία έφτασε σε αμφότερα τα ποσοστά, ενώ ο αντίστοιχος μισθός στη Βουλγαρία έφτασε στο 60 % του διάμεσου μισθού. Επιπλέον, κατά το ίδιο έτος ο κατώτατος μισθός ήταν κάτω του 50 % του διάμεσου μισθού σε εννέα χώρες της ΕΕ (Εσθονία, Μάλτα, Ιρλανδία, Τσεχία, Λετονία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Κροατία και Ελλάδα, βλ. **διάγραμμα 15**). Κατά το ίδιο έτος, σε επτά χώρες (Εσθονία, Μάλτα, Ιρλανδία, Τσεχία, Λετονία, Ουγγαρία και Ρουμανία) ο κατώτατος μισθός ήταν κάτω του 40 % του μέσου μισθού⁵⁴. Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις όπου ο κατώτατος μισθός δεν επαρκούσε για την προστασία των εργαζομένων απέναντι στον κίνδυνο φτώχειας. Σε διάφορα κράτη μέλη υφίστανται χάσματα όσον αφορά την κάλυψη των κατώτατων μισθών. Σε χώρες με νόμιμο κατώτατο μισθό, ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων δεν προστατεύονται με κατώτατους μισθούς διότι εφαρμόζονται εξαιρέσεις. Σε χώρες όπου οι μισθοί καθορίζονται αποκλειστικά μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων, υφίστανται χάσματα όσον αφορά την κάλυψη των εργαζομένων που δεν επωφελούνται, άμεσα ή έμμεσα, από συλλογικές συμβάσεις.

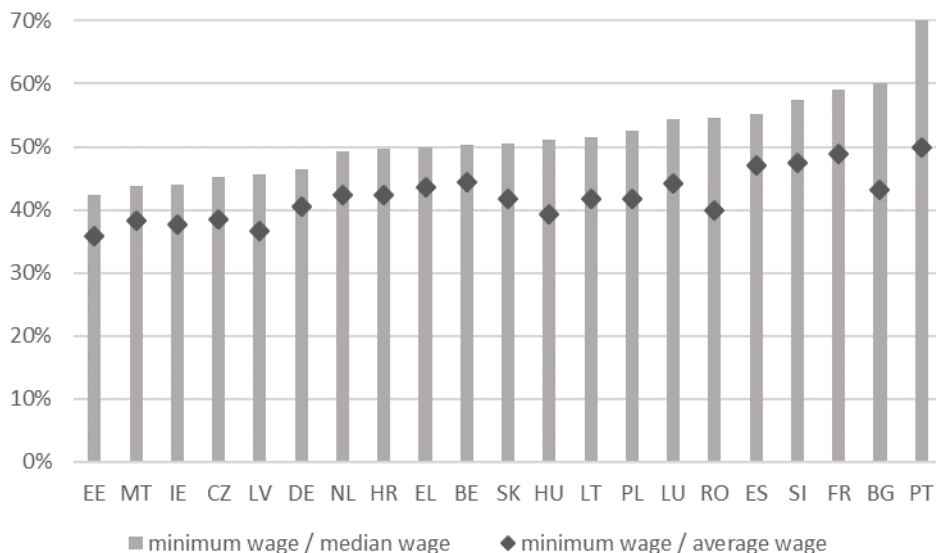
⁵² Για λεπτομέρειες, βλ. την εκτίμηση επιπτώσεων που συνοδεύει την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, SWD(2020) 245 final.

⁵³ Για λεπτομέρειες, βλ. ενότητα 3.1.2.

⁵⁴ Με βάση την έρευνα για τη διάρθρωση των αποδοχών. Η έρευνα για τη διάρθρωση των αποδοχών καλύπτει επιχειρήσεις με τουλάχιστον 10 εργαζομένους, γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση των εκτιμήσεων για τις αποδοχές στα κράτη μέλη όπου οι μικρές επιχειρήσεις αποτελούν μεγάλο μέρος της οικονομίας. Αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε συγκρίσεις μεταξύ ομοίων και συγκρίσεις μεταξύ κρατών.

Διάγραμμα 15: Σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη, ο νόμιμος κατώτατος μισθός είναι κάτω του 60 % του διάμεσου μισθού και του 50 % του μέσου μισθού

Κατώτατος μισθός ως ποσοστό του ακαθάριστου διάμεσου και του μέσου μισθού εργαζομένων πλήρους απασχόλησης, 2019

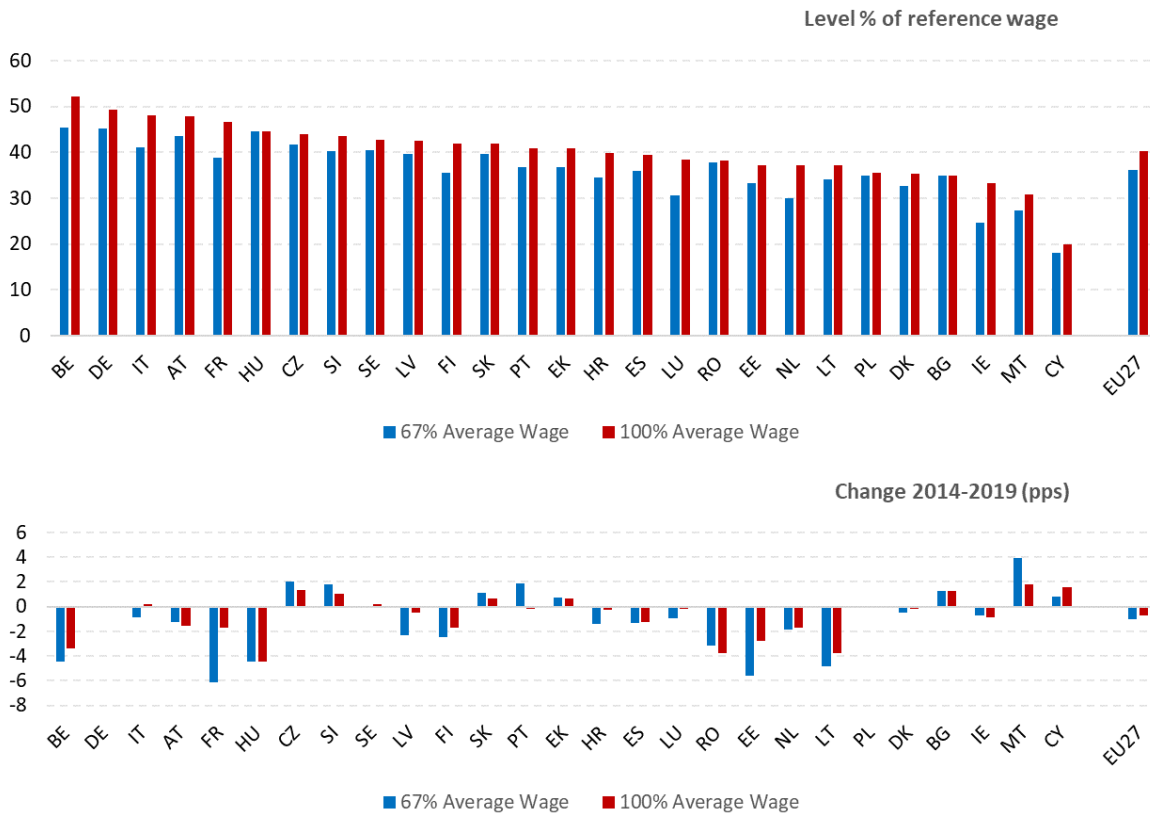
Πηγή: υπολογισμοί της Επιτροπής βάσει στοιχείων της Eurostat (από την εκτίμηση επιπτώσεων που συνοδεύει την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, SWD(2020) 245 final).

Σημείωση: τόσο ο μέσος όσο και ο διάμεσος μισθός υπολογίζονται βάσει ερευνών για τις αποδοχές. Συγκεκριμένα, ο τελευταίος διαθέσιμος μισθός που προκύπτει από την έρευνα για τη διάρθρωση των αποδοχών (που αναφέρεται στις αποδοχές του 2014) χρησιμοποιήθηκε για την κατά παρέκταση εκτίμηση των διάμεσων και μέσων μισθών το 2019. Οι προκύπτοντες διάμεσοι μισθοί και μέσοι μισθοί εκτιμήθηκαν κατά παρέκταση με τη χρήση της συνιστώσας του μισθού που περιέχεται στα δεδομένα του δείκτη κόστους εργασίας (ΔΚΕ), όπως αυτά δημοσιεύτηκαν στο σύνολο δεδομένων «lc_lci_r2_a» της βάσης δεδομένων Eurobase. Τα τελικά ποσοστά υπολογίστηκαν ως το ηλίκο του ακαθάριστου ελάχιστου μηνιαίου μισθού που ίσχυε την 1η Ιουλίου 2019 διά των διάμεσων/μέσων μηνιαίων αποδοχών που υπολογίστηκαν για το έτος αναφοράς 2019. Απεικονίζονται τα κράτη μέλη με νόμιμο κατώτατο μισθό.

Στις 28 Οκτωβρίου 2020 η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας της ΕΕ για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση [2020/0310 (COD)]. Επί του παρόντος τελούν σε εξέλιξη διαπραγματεύσεις σχετικά με την προτεινόμενη οδηγία. Η οδηγία προβλέπει τη θέσπιση πλαισίου προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εργαζόμενοι στην ΕΕ έχουν πρόσβαση σε προστασία με τη μορφή επαρκούς κατώτατου μισθού. Η οδηγία αποσκοπεί στην προώθηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων σε όλα τα κράτη μέλη και στη βελτίωση της επιβολής και της παρακολούθησης της προστασίας με τη μορφή κατώτατου μισθού. Για χώρες με νόμιμους νομοθετημένους κατώτατους μισθούς προτείνει απαιτήσεις που περιλαμβάνουν 1) τη θέσπιση σαφών και σταθερών κριτηρίων για τον καθορισμό του κατώτατου μισθού, ενδεικτικές τιμές αναφοράς για την καθοδήγηση της εκτίμησης ως προς την επάρκειά τους, την τακτική και έγκαιρη επικαιροποίηση των νόμιμων κατώτατων μισθών, 2) την αναλογική και δικαιολογημένη χρήση των διαφοροποιήσεων στους νόμιμους κατώτατους μισθούς και των κρατήσεων από αυτούς, και 3) την ουσιαστική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στον καθορισμό και την επικαιροποίηση των νόμιμων κατώτατων μισθών. Σύμφωνα με το άρθρο 154 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ, έχει διεξαχθεί διαβούλευση δύο σταδίων με τους κοινωνικούς εταίρους.

Διάγραμμα 16: Παρά τη συνολική μείωση, η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας παραμένει υψηλή σε διάφορα κράτη μέλη

Φορολογική επιβάρυνση της εργασίας για τους χαμηλούς και μέσους μισθούς, επίπεδο και μεταβολή κατά την περίοδο 2014-2019

Πηγή: βάση δεδομένων Ευρωπαϊκής Επιτροπής-ΟΟΣΑ σχετικά με φόρους και παροχές.
Σημείωση: τα στοιχεία αφορούν εργαζομένους που ζουν μόνοι χωρίς παιδιά.

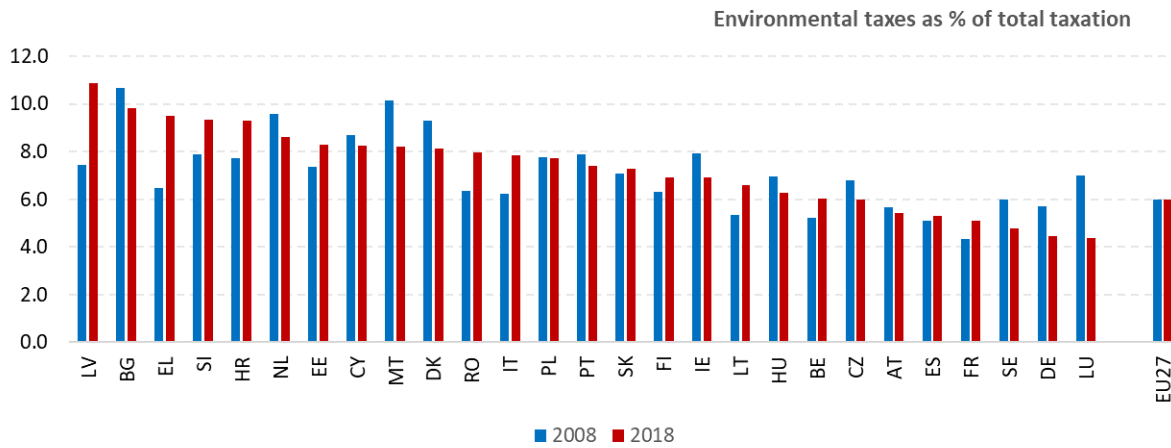
Η μέση φορολογική επιβάρυνση της εργασίας στην ΕΕ-27 συνεχίζει να παρουσιάζει ελαφρά καθοδική τάση, με σχετικά μικρές μεταβολές στα περισσότερα κράτη μέλη. Το 2019 η σημαντικότερη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης για εργαζομένους που ζουν μόνοι και αμείβονται με τον μέσο μισθό καταγράφηκε στη Λιθουανία (-3,4 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ οι μειώσεις στις υπόλοιπες χώρες ήταν πιο περιορισμένες (μικρότερες από μία εκατοστιαία μονάδα). Οι υψηλότερες αυξήσεις παρατηρήθηκαν στην Κύπρο (1,2 εκατοστιαίες μονάδες) και την Εσθονία (1,1 εκατοστιαίες μονάδες). Οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών παραμένουν μεγάλες (βλ. **διάγραμμα 16**), με τη φορολογική επιβάρυνση να κυμαίνεται από περίπου 20 % στην Κύπρο έως πάνω από 45 % στο Βέλγιο, τη Γερμανία, την Ιταλία, την Αυστρία και τη Γαλλία. Ομοίως, η φορολογική επιβάρυνση για τους εργαζομένους με χαμηλότερο εισόδημα (οι οποίοι ορίζονται ως εργαζόμενοι που αμείβονται με το 67 % του μέσου μισθού) παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών. Σε μακροπρόθεσμη προοπτική, η φορολογική επιβάρυνση έχει μειωθεί τόσο στο επίπεδο του μέσου μισθού όσο και για τους εργαζομένους με χαμηλότερο εισόδημα, με τη μείωση για τους τελευταίους να είναι κατά μέσο όρο πιο έντονη. Από το 2014 έως το 2019 η μη σταθμισμένη μέση φορολογική επιβάρυνση στην ΕΕ μειώθηκε κατά 0,7 εκατοστιαίες μονάδες (και κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες για τους εργαζομένους με χαμηλό εισόδημα). Η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, το Βέλγιο και η Εσθονία παρουσίασαν μεγάλες μειώσεις για αμφότερες τις ομάδες εισοδήματος (για το Βέλγιο, ωστόσο, αμφότερα τα επίπεδα εξακολουθούν να συγκαταλέγονται στα υψηλότερα), ενώ σημαντικές μειώσεις για τους εργαζομένους με χαμηλότερο εισόδημα καταγράφηκαν επίσης για τη Γαλλία, τη Λετονία και τη Φινλανδία.

Σε πολλά κράτη μέλη, υπάρχει περιθώριο για μετατόπιση της φορολογίας από την εργασία σε άλλες πηγές λιγότερο επιβαρυντικές για την ανάπτυξη και περισσότερο υποστηρικτικές για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων. Οι περιβαλλοντικοί φόροι (δηλ. οι ενεργειακοί φόροι, οι φόροι στις μεταφορές, οι φόροι για τη ρύπανση και οι φόροι επί των πόρων) συνέβαλαν κατά περίπου 6 % στο σύνολο των φορολογικών εσόδων στην ΕΕ-27 το 2018, με το ποσοστό να κυμαίνεται από 10,9 % στη Λετονία έως 4,4 % στο Λουξεμβούργο (**διάγραμμα 17**). Οι ενεργειακοί φόροι συνεισέφεραν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 77 % των εσόδων από τους περιβαλλοντικούς φόρους στην ΕΕ-27 το 2018. Για το σύνολο της ΕΕ-27, το μερίδιο των περιβαλλοντικών φόρων στα συνολικά φορολογικά έσοδα παρέμεινε σχετικά σταθερό από το 2008 έως το 2018. Οι μεταβολές σε εθνικό επίπεδο ήταν πιο έντονες, με τις μεγαλύτερες αυξήσεις στη Λετονία και την Ελλάδα και τις μεγαλύτερες μειώσεις στο Λουξεμβούργο. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το μερίδιο της περιβαλλοντικής φορολογίας μόνο δεν επαρκεί για να διαπιστωθεί κατά πόσον το φορολογικό σύστημα ενός κράτους μέλους είναι άρτια σχεδιασμένο για τη στήριξη των περιβαλλοντικών στόχων⁵⁵.

⁵⁵ Το ίδιο επίπεδο περιβαλλοντικής φορολογίας μπορεί να είναι αποτέλεσμα χαμηλού φορολογικού συντελεστή σε ευρεία φορολογική βάση (δηλ. υψηλού επιπέδου ρυπογόνου δραστηριότητας) ή υψηλού φορολογικού συντελεστή σε μικρή φορολογική βάση.

Διάγραμμα 17: Το ποσοστό των περιβαλλοντικών φόρων δεν έχει αυξηθεί κατά μέσο όρο στην ΕΕ κατά την τελευταία δεκαετία

Περιβαλλοντικοί φόροι ως ποσοστό της συνολικής φορολογίας, 2008-2018

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, με βάση στοιχεία της Eurostat

Εάν δεν σχεδιαστούν κατάλληλα, οι περιβαλλοντικοί φόροι ενδέχεται να έχουν δυσμενή αντίκτυπο από άποψη κατανομής, δημιουργώντας συγκριτικά υψηλότερη επιβάρυνση για τα νοικοκυριά χαμηλότερου εισοδήματος. Συνεπώς, οι μηχανισμοί αντιστάθμισης πρέπει να εξασφαλίζουν επαρκή ανακύκλωση των εσόδων ή επαρκείς επενδύσεις σε δημόσια αγαθά, όπως στις δημόσιες μεταφορές, ώστε να προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις. Στο πλαίσιο της δράσης για το κλίμα με στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (σύμφωνα με τους αυξημένους στόχους και επίπεδα φιλοδοξίας που προτείνονται στο σχέδιο κλιματικών στόχων για το 2030 και στο σχέδιο ευρωπαϊκού νόμου για το κλίμα), οι τιμές του άνθρακα και το ενεργειακό κόστος αναμένεται να αυξηθούν, μεταξύ άλλων μέσω της επιβολής φόρων ανθρακούχων εκπομπών και πιθανών επεκτάσεων του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών. Από την πλευρά του καταναλωτή, ο αντίκτυπος των δύο παραπάνω είναι παρεμφερής. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι οι φόροι κατανάλωσης σε καύσιμα και άλλα ενεργειακά προϊόντα δημιουργούν τη μεγαλύτερη επιβάρυνση, ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος, για τα νοικοκυριά με το χαμηλότερο εισόδημα⁵⁶. Από την εκτίμηση επιπτώσεων που συνοδεύει το σχέδιο κλιματικών στόχων για το 2030⁵⁷ προκύπτει επίσης ότι θα δημιουργηθούν υψηλότερες αναλογικές δαπάνες όσον αφορά την ηλεκτρική ενέργεια, το φυσικό αέριο και τα στερεά καύσιμα για τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα. Κατά συνέπεια, από άποψη ισότητας, απαιτούνται φορολογικά μέσα αντιστάθμισης για τον μετριασμό αυτών των αρνητικών επιπτώσεων. Επιπλέον, η έλλειψη οικονομικής προσιτότητας των ενεργειακών προϊόντων μπορεί να επιδεινώσει την ενεργειακή φτώχεια⁵⁸. Για να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, η οποία κατοχυρώνεται ως αρχή στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, μπορεί να προβλεφθεί η παροχή στήριξης μέσω περαιτέρω ειδικών φορολογικών μέσων.

⁵⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Employment and Social developments in Europe (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στη Ευρώπη). Ετήσια ανασκόπηση 2020. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!MM76mf>

⁵⁷ SWD(2020) 178 final, σ. 115.

⁵⁸ Σύσταση της Επιτροπής σχετικά με την ενεργειακή φτώχεια [C(2020) 9600 final] και συνοδευτικό έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής το οποίο περιέχει κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ για την ενεργειακή φτώχεια [SWD(2020) 960 final].

Έχει καταδειχθεί ότι οι αντισταθμιστικές περικοπές στη φορολόγηση της εργασίας οδηγούν σε οφέλη όσον αφορά την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη. Η μείωση των φόρων επί της εργασίας βελτιώνει τα κίνητρα για εργασία εν γένει, ιδίως για τους χαμηλόμισθους εργαζομένους και άλλες στοχευόμενες ομάδες όπως οι εργαζόμενοι μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας. Η εφαρμογή ενός αντισταθμιστικού μέτρου που θα συνοδεύει την αύξηση των τιμών του άνθρακα μπορεί να θεωρηθεί ένας τρόπος ενίσχυσης των κινήτρων των εργοδοτών για να διατηρήσουν το εργατικό δυναμικό τους ενώ το κόστος της παραγωγής αυξάνεται (επιφέροντας ζήτηση εργασίας). Επιπλέον, οι περικοπές στη φορολόγηση της εργασίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν με στόχο την αύξηση των καθαρών αποδοχών των εργαζομένων (σε συγκεκριμένο κόστος εργασίας), η οποία θα ενισχύσει τα κίνητρά τους να είναι ενεργοί στην αγορά εργασίας (ενίσχυση της προσφοράς εργασίας). Πιο πρόσφατα, από την προαναφερθείσα εκτίμηση επιπτώσεων που συνοδεύει το σχέδιο κλιματικών στόχων για το 2030 προέκυψε ότι δημιουργούνται θετικά αποτελέσματα σε επίπεδο ανάπτυξης και απασχόλησης από την «ανακύκλωση των εσόδων» από τη φορολόγηση του άνθρακα υπό τη μορφή περικοπών στη φορολόγηση του εισοδήματος ή της εργασίας⁵⁹.

Τα έσοδα από την περιβαλλοντική φορολόγηση μπορούν να χρησιμοποιούνται για τη στήριξη όλων των εισοδημάτων. Για παράδειγμα, η ανακύκλωση των εσόδων με γνώμονα την ισότητα έχει εφαρμοστεί με τη μορφή εφάπαξ παροχών ή τη χορήγηση «μερίσματος άνθρακα», έτσι ώστε να μπορούν επίσης να επωφεληθούν τα νοικοκυριά χωρίς εισόδημα από εργασία. Στο έγγραφο με τίτλο «Employment and Social Developments in Europe Annual Review 2020» (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020), το οποίο βασίζεται σε άσκηση μοντελοποίησης, παρουσιάζεται το παράδειγμα μιας ουδέτερης από πλευράς εσόδων φορολογικής μεταρρύθμισης, η οποία συνίσταται στην επιβολή ενεργειακού φόρου και στη χορήγηση εφάπαξ παροχής σε όλα τα νοικοκυριά. Στο έγγραφο καταδεικνύεται επίσης ότι μια τέτοια παροχή μπορεί να μετριάσει πλήρως τις αρνητικές επιπτώσεις του φόρου τόσο στη φτώχεια όσο και στην ανισότητα καθώς, παρότι χορηγείται σε όλους, παρέχει σχετικά μεγαλύτερη στήριξη στα φτωχότερα απ' ό,τι στα πλουσιότερα νοικοκυριά⁶⁰.

⁵⁹ Βλ. άλλα παρόμοια αποτελέσματα στο έγγραφο «Employment and Social Developments in Europe, Annual Review» (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση).

⁶⁰ Employment and Social Development in Europe, Annual Review 2020 (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020), κεφάλαιο 3, ενότητα 4.2.

3.1.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη

Στον απόηχο της πανδημίας COVID-19, όλα τα κράτη μέλη κατέφυγαν σε συστήματα μειωμένου ωραρίου προκειμένου να μετριάσουν τις επιπτώσεις των κλυδωνισμών της οικονομίας στην αγορά εργασίας. Λόγω της πανδημίας, οι επιχειρήσεις σε ολόκληρη την ΕΕ αναγκάστηκαν ξαφνικά να περιορίσουν ή να αναστείλουν τις δραστηριότητές τους λόγω προβλημάτων δυσλειτουργίας στις αλυσίδες εφοδιασμού, της επιβολής αυστηρών μέτρων περιορισμού και της επακόλουθης μείωσης της ζήτησης για ευρύ φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών. Για να αντιμετωπίσουν αυτές τις εξελίξεις, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ ενίσχυσαν τα υφιστάμενα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας ή θέσπισαν νέα συστήματα με στόχο τη διατήρηση της απασχόλησης εν μέσω της πιο οξείας φάσης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζει αυτή την προσπάθεια με το προσωρινό μέσο στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE).

Τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας είναι κρατικά προγράμματα που αποσκοπούν στον περιορισμό της απώλειας θέσεων εργασίας σε περιόδους ύφεσης. Επιτρέπουν στις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες να μειώνουν προσωρινά τις ώρες εργασίας των εργαζομένων τους, οι οποίοι λαμβάνουν εισοδηματική στήριξη για τις μη δεδουλευμένες ώρες. Κύριος σκοπός αυτών των συστημάτων είναι η προστασία των εργαζομένων και η αντιστοίχιση με θέσεις εργασίας, ώστε να περιοριστούν οι μακροπρόθεσμες συνέπειες μιας μεταβατικής περιόδου κλυδωνισμών. Χρησιμοποιούνται εν γένει σε περίπτωση εξωτερικών συμβάντων που εμποδίζουν των διεξαγωγή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (π.χ. τεχνικά εμπόδια, δυσμενείς καιρικές συνθήκες που έχουν αντίκτυπο σε εργασίες στους τομείς των κατασκευών ή της γεωργίας, λόγοι ανωτέρας βίας) και μεταβατικών επιβαρύνσεων της επιχειρηματικής δραστηριότητας (π.χ. μείωση του κύκλου εργασιών ή πτώση των παραγγελιών, η οποία αναμένεται ότι θα είναι προσωρινή). Βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι η σχέση απασχόλησης διατηρείται κατά τη διάρκεια της περιόδου εργασίας μειωμένου ωραρίου, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου οι ώρες εργασίας μειώνονται στο μηδέν (δηλ. πλήρης αναστολή της εργασίας).

Τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας μπορούν να είναι επωφελή για τους εργοδότες, τους εργαζομένους και την οικονομία εν γένει. Επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να προσαρμόζουν το κόστος εργασίας τους σε περίπτωση εξασθένησης της οικονομικής δραστηριότητας, διατηρώντας τις θέσεις εργασίας και το ανθρώπινο κεφάλαιο και αποφεύγοντας παράλληλα την επιβάρυνση που συνεπάγονται οι χρονοβόρες και δαπανηρές διαδικασίες απόλυσης, καθώς και το κόστος επαναπρόσληψης μετά την πλήρη επανένταξη των δραστηριοτήτων. Από την πλευρά των εργαζομένων, αυτά τα συστήματα παρέχουν (μερική) αναπλήρωση εισοδήματος, ενώ παράλληλα αποτρέπουν τις απολύσεις, καθιστώντας δυνατό τον πιο ισότιμο καταμερισμό της επιβάρυνσης που συνεπάγεται η προσαρμογή μεταξύ των εργαζομένων. Μέσα από τον περιορισμό της απώλειας θέσεων εργασίας, τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας μειώνουν τη μεταβλητότητα της απασχόλησης και των εισοδημάτων και ενισχύουν την ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας, μετριάζοντας την επιβάρυνση των συστημάτων παροχών ανεργίας και μειώνοντας τις πιθανότητες μακροχρόνιας ανεργίας.

Πριν από την εκδήλωση της πανδημίας COVID-19, 17 κράτη μέλη της ΕΕ είχαν θεσπίσει σύστημα ή πλαίσιο για την παροχή στήριξης για μειωμένο ωράριο εργασίας. Εντούτοις, αυτά τα συστήματα διέφεραν σημαντικά ως προς τον τρόπο θέσπισης και εφαρμογής τους, δηλ. μέσω ειδικών συστημάτων, μέσω του συστήματος παροχών ανεργίας ή μέσω ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας.

Το Βέλγιο, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Αυστρία και η Πορτογαλία διέθεταν ειδικά και εδραιωμένα συστήματα πριν από την κρίση. Στις χώρες αυτές, οι επιχειρήσεις υποβάλλουν αίτηση στις αρχές που είναι αρμόδιες για τη διαχείριση του συστήματος. Μόλις χορηγηθεί η έγκριση, η επιχείρηση μπορεί να προσαρμόσει τις ώρες εργασίας των εργαζομένων της, καταβάλλοντάς τους τον συνήθη μισθό για τον αριθμό των δεδουλευμένων ωρών, καθώς και αποζημίωση για τις μη δεδουλευμένες ώρες (εν γένει μικρότερη από τον συνήθη μισθό). Στη συνέχεια, η επιχείρηση αποζημιώνεται (εν όλω ή εν μέρει) μέσω του δημόσιου συστήματος μειωμένου ωραρίου εργασίας⁶¹. Η Σουηδία νομοθέτησε παρεμφερές σύστημα το 2014, το οποίο «ενεργοποιείται» σε περίπτωση σοβαρής και βαθιάς οικονομικής ύφεσης. Η Βουλγαρία θέσπισε το νομικό πλαίσιο μετά την κρίση του 2009, ωστόσο το σύστημά της παρέμενε «ανεργό» καθώς δεν είχε χρηματοδοτηθεί κατά τα τελευταία έτη πριν από την κρίση της νόσου COVID-19. Η Ουγγαρία διέθετε επίσης σύστημα μειωμένου ωραρίου εργασίας (*Azonnal Cselekszünk*), το οποίο ήταν σχετικά μικρής κλίμακας και χρησιμοποιούνταν και χρηματοδοτούνταν μόνο περιοδικά πριν από την κρίση της νόσου COVID-19.

Στη Δανία, την Ιρλανδία, τις Κάτω Χώρες, την Ισπανία και τη Φινλανδία, η στήριξη για μειωμένο ωράριο εργασίας παρεχόταν συνήθως (πριν από την κρίση) μέσω του συστήματος παροχών ανεργίας. Βάσει αυτού του συστήματος, οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να μειώσουν προσωρινά τον χρόνο εργασίας των εργαζομένων τους (σε ορισμένες περιπτώσεις, π.χ. στη Φινλανδία, θέτουν τους εργαζομένους σε καθεστώς διαθεσιμότητας, ενώ η σχέση απασχόλησης διατηρείται κατά τ' άλλα σε ισχύ). Εν συνεχεία, οι πληττόμενοι εργαζόμενοι μπορούν να εγγραφούν ως άτομα που αναζητούν εργασία και να αιτηθούν να λάβουν παροχές ανεργίας για ποσό που αναλογεί στον αριθμό των ημερών που δεν εργάστηκαν (τις λεγόμενες «παροχές μερικής ανεργίας»). Οι προϋποθέσεις για τη λήψη αυτών των παροχών «μερικής» ανεργίας καθορίζονται στο επίπεδο του εκάστοτε εργαζομένου και είναι οι ίδιες με εκείνες που ισχύουν για τις παροχές τακτικής («πλήρους») ανεργίας. Ειδικότερα, (με ορισμένες εξαιρέσεις, όπως η Ισπανία) οι εργαζόμενοι μπορούν να αιτούνται τις παροχές μερικής ανεργίας εφόσον διαθέτουν το απαιτούμενο ιστορικό καταβολής εισφορών και συμμορφώνονται με τις τυπικές απαιτήσεις όσον αφορά την αναζήτηση εργασίας και τη διαθεσιμότητα προς εργασία (γεγονός που σημαίνει ότι πρέπει να αποδέχονται πιθανές προσφορές για θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης).

⁶¹ Το Βέλγιο αποτελεί εξαίρεση, καθώς οι εργαζόμενοι λαμβάνουν την αποζημίωση απευθείας από τον ομοσπονδιακό οργανισμό που είναι υπεύθυνος για την καταβολή των ασφαλιστικών παροχών ανεργίας.

Στην Κροατία και τη Σλοβακία, η στήριξη για μειωμένο ωράριο εργασίας χορηγήθηκε υπό τη μορφή ενεργητικής πολιτικής για την αγορά εργασίας. Αρχικά, αυτά τα συστήματα είχαν περιορισμένο προϋπολογισμό, κάλυπταν μικρό αριθμό επιχειρήσεων και εργαζομένων και περιλάμβαναν απαιτήσεις για διατήρηση των θέσεων απασχόλησης (δηλ. την υποχρέωση οι εργοδότες να διατηρούν τα επίπεδα απασχόλησης για ορισμένο διάστημα μετά τη λήψη της στήριξης). Τα εν λόγω συστήματα ενισχύθηκαν σημαντικά προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κρίση της νόσου COVID-19, με σημαντικά δημοσιονομικά κονδύλια και ευρεία κάλυψη των επιχειρήσεων και των εργαζομένων.

Μετά την εκδήλωση της πανδημίας COVID-19, όλα τα κράτη μέλη προσάρμοσαν τα εθνικά τους συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας ώστε να διευκολύνουν τη χρήση τους και να διευρύνουν το φάσμα των δυνητικών δικαιούχων. Για παράδειγμα, εξορθολόγισαν τις διοικητικές διαδικασίες για την έγκριση της στήριξης του μειωμένου ωραρίου εργασίας, π.χ. συντομεύοντας τις περιόδους κοινοποίησης, θεσπίζοντας τη νέα αιτιολογία «κατάσταση έκτακτης ανάγκης λόγω COVID-19» (η οποία θεωρείται αυτομάτως λόγος ανωτέρας βίας) και/ή χαλαρώνοντας τις απαιτήσεις για προηγούμενη διαβούλευση με εκπροσώπους των εργαζομένων και συντομεύοντας το χρονικό διάστημα για την υποβολή αίτησης για παροχές. Επέκτειναν επίσης την κάλυψη των συστημάτων σε επιχειρήσεις και τομείς που δεν ήταν προηγουμένως επιλέξιμα. Για παράδειγμα, η Γερμανία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Αυστρία, η Πορτογαλία και η Φινλανδία τροποποίησαν τους κανόνες για τα οικεία συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας ώστε να εξορθολογίσουν τις διαδικασίες, να διευκολύνουν την πρόσβαση και/ή να διευρύνουν την κάλυψή τους (π.χ. να συμπεριληφθούν οι αυτοαπασχολούμενοι, όπως επίσης και οι εργαζόμενοι που μόλις είχαν προσληφθεί). Η Ισπανία και η Φινλανδία εξορθολόγισαν τις διοικητικές διαδικασίες και χαλάρωσαν σημαντικά τα κριτήρια επιλεξιμότητας, ώστε να παράσχουν σε όλους τους εργαζομένους τη δυνατότητα να λάβουν στήριξη για μειωμένο ωράριο εργασίας ανεξάρτητα από το ιστορικό καταβολής εισφορών τους, και με την επιφύλαξη σωρευμένων δικαιωμάτων για «τυπικές» παροχές ανεργίας. Τα κράτη μέλη μείωσαν το κόστος για τους εργοδότες στο μηδέν σε ορισμένες χώρες. Η διάρκεια χρήσης του μειωμένου ωραρίου εργασίας αυξήθηκε επίσης λόγω της εξαιρετικής φύσης της κρίσης και της αβεβαιότητας όσον αφορά τη διάρκειά της. Επιπλέον, ορισμένα κράτη μέλη (μεταξύ των οποίων το Βέλγιο και η Γαλλία) έχουν αυξήσει προσωρινά το επίπεδο της αποζημίωσης που χορηγείται στους εργαζομένους ή τους εργοδότες για τις μη δεδουλευμένες ώρες. Η Γαλλία προέβλεψε επίσης παρεκκλίσεις από τους συνήθεις κανόνες για συγκεκριμένους τομείς που επλήγησαν περισσότερο από τα μέτρα έκτακτης ανάγκης εξαιτίας της COVID-19 (αεροπορία, τουρισμός).

Ορισμένα κράτη μέλη επέλεξαν να θεσπίσουν νέα προγράμματα που στοχεύουν ειδικά στη διατήρηση των επιπέδων απασχόλησης σε επιχειρήσεις που επλήγησαν από την πανδημία COVID-19. Για παράδειγμα, η Δανία, η Ιρλανδία και οι Κάτω Χώρες θεσπίσαν νέα συστήματα (μειωμένου ωραρίου εργασίας) για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης στο πλαίσιο των οποίων χορηγείται απευθείας στήριξη μέσω του εργοδότη και όχι μέσω του συστήματος παροχών ανεργίας. Για παράδειγμα, στις Κάτω Χώρες το προηγούμενο σύστημα μειωμένου ωραρίου εργασίας αντικαταστάθηκε από μια πιο γενναιόδωρη ρύθμιση. Οι εργοδότες που αναμένουν απώλεια εσόδων (τουλάχιστον 20 %) μπορούν να υποβάλουν αίτηση για απαλλαγή από το εργασιακό κόστος κατά 90 % κατά μέγιστο. Το σύστημα αυτό τέθηκε σε εφαρμογή τον Μάρτιο του 2020 και παρατάθηκε έως τον Ιούλιο του 2021. Η επιδότηση του κόστους εργασίας μειώθηκε στο 80 % από τον Οκτώβριο του 2020. Υπό το πρίσμα των νέων μέτρων περιορισμού, η ολλανδική κυβέρνηση ενίσχυσε τα ποσοστά των επιδοτήσεων του μισθολογικού κόστους στο 85 % στα τέλη του Ιανουαρίου 2021.

Όλα τα κράτη μέλη που δεν είχαν ήδη θεσπίσει συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας έλαβαν μέτρα έκτακτης ανάγκης ώστε να αποτρέψουν τη θέση εργαζομένων σε καθεστώς διαθεσιμότητας στο ίδιο πνεύμα με τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι χορηγήθηκε προσωρινή στήριξη στους εργαζομένους που απασχολούνταν από επιχειρήσεις των οποίων οι δραστηριότητες αναστάλησαν ή μειώθηκαν σημαντικά. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένες χώρες (π.χ. η Μάλτα, η Ελλάδα, η Λιθουανία και η Ρουμανία), όπου η νομοθεσία ήδη επέτρεπε στους εργοδότες να μειώνουν τον χρόνο εργασίας ή να αναστέλλουν τις συμβάσεις των εργαζομένων τους σε δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις, θεσπίσαν κρατικές επιδοτήσεις για να χρηματοδοτήσουν την εισοδηματική στήριξη για τους εργαζομένους που είχαν πληγεί. Για παράδειγμα, από τον Ιούνιο του 2020, ο μηχανισμός «ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ» στην Ελλάδα παρέχει τη δυνατότητα μείωσης έως και 50 % του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης σε επιχειρήσεις που καταγράφουν τουλάχιστον 20 % μείωση του κύκλου εργασιών τους. Το κράτος καλύπτει το 60 % του καθαρού μισθού των εργαζομένων και το 100 % των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης που αντιστοιχούν στις ώρες που δεν εργάστηκαν. Σε περίπτωση που ο καθαρός μισθός, μετά την ανωτέρω αναπροσαρμογή, είναι μικρότερος από τον νόμιμο κατώτατο καθαρό μισθό ή ημερομίσθιο, η σχετική διαφορά καταβάλλεται από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Παρότι τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας είναι κατάλληλα για την αντιμετώπιση των άμεσων συνεπειών εξωτερικών οικονομικών κλυδωνισμών, η παρατεταμένη χρήση τους ενδέχεται να σταθεί εμπόδιο στη διαρθρωτική αλλαγή. Κατά την έναρξη της κρίσης της νόσου COVID-19, κύριο μέλημα ήταν η διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων απασχόλησης στην αγορά εργασίας. Δεδομένου ότι η πανδημία συνεχίζεται, ο οικονομικός αντίκτυπος της κρίσης στη δομή της ζήτησης και στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων καθίσταται ολοένα και πιο εμφανής και, μαζί με αυτόν, η ανάγκη για διαρθρωτική αλλαγή έρχεται περισσότερο στο προσκήνιο.

Όσο περισσότερο διαρκεί η κρίση, τόσο πιο πιθανό είναι τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας να επιδοτούν θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν είναι πλέον βιώσιμες. Τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας μπορεί επίσης να μειώσουν την πιθανότητα εύρεσης εργασίας για τα άτομα σε επισφαλή θέση εργασίας και, συνεπώς, ενδέχεται να επιβραδύνουν την ανάπτυξη της απασχόλησης κατά τη διάρκεια της ανάκαμψης. Επομένως, μόλις εμφανιστούν ενδείξεις οικονομικής ανάκαμψης, θα μπορούσαν να προωθηθούν πολιτικές για την προώθηση της διαρθρωτικής αλλαγής και την ανακατανομή των εργαζομένων μεταξύ των τομέων (π.χ. μέσω άρτια σχεδιασμένων κινήτρων πρόσληψης και μέτρων απόκτησης νέων δεξιοτήτων), προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες της οικονομικής κατάστασης στην εκάστοτε χώρα.

Ορισμένα κράτη μέλη έχουν ήδη αρχίσει να περιορίζουν τη χρήση των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας και άλλων μέτρων έκτακτης ανάγκης, ενώ άλλα τα έχουν προσαρμόσει ή τα έχουν παρατείνει. Για παράδειγμα, στην Εσθονία, τα μέτρα έκτακτης ανάγκης που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας έληξαν το καλοκαίρι και (κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας) δεν έχουν ανανεωθεί. Άλλα κράτη μέλη έχουν αρχίσει να περιορίζουν την πρόσβαση στα συστήματα έκτακτης ανάγκης μόνο στις επιχειρήσεις που εξακολουθούν να πλήττονται άμεσα από περιορισμούς που σχετίζονται με την υγειονομική κρίση (π.χ. το Βέλγιο, η Ελλάδα και η Κύπρος). Τέλος, διάφορα κράτη μέλη έχουν ήδη παρατείνει την ισχύ ορισμένων μέτρων έκτακτης ανάγκης έως το τέλος του 2020 (π.χ. η Γαλλία⁶², η Ιταλία και η Ελλάδα) ή του 2021 (π.χ. η Γερμανία, η Μάλτα, η Σουηδία, η Κύπρος, η Ισπανία).

⁶² Η Γαλλία είναι ιδιαίτερη περίπτωση: το επίπεδο της αποζημίωσης για τους εργοδότες μειώθηκε από την 1η Ιουλίου, αλλά διατηρήθηκε στο επίπεδο των μέτρων έκτακτης ανάγκης για τους τομείς που επηρεάζονται περισσότερο από την κρίση.

Διάφορα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα για την αύξηση της διατήρησης των εργαζομένων και τη στήριξη της ζήτησης εργασίας μέσω της παροχής κινήτρων πρόσληψης⁶³. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, τα υφιστάμενα προγράμματα επιδότησης πρόσληψης που εφαρμόζει ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) έχουν ενισχυθεί με νέες θέσεις, παρατεταμένη διάρκεια (έως 2 έτη) και αυξημένο ποσοστό επιδότησης (75 %-100 % του μισθολογικού κόστους με ανώτατο όριο τα 750-900 EUR, ανάλογα με κάθε πρόγραμμα). Επιπλέον, τον Οκτώβριο ξεκίνησε ένα νέο πρόγραμμα με στόχο την παροχή κινήτρων για τη δημιουργία 100 000 θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα μέσω της κάλυψης των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για 6 μήνες από το κράτος. Στην Κροατία, ένα πρόγραμμα προσωρινής μισθολογικής στήριξης (η οποία ανέρχεται στο 50 % του κατώτατου μισθού) επεκτάθηκε με στόχο τη στήριξη των εργαζομένων που έχουν πληγεί από τους υγειονομικούς περιορισμούς, οι περισσότεροι εκ των οποίων είναι εποχικοί εργαζόμενοι στον κλάδο του τουρισμού και των υπηρεσιών. Στη Ρουμανία, λήφθηκε σειρά μέτρων (εκτός από τα υφιστάμενα προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης) για την αντιμετώπιση των τελευταίων προκλήσεων στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της στήριξης των εργαζομένων μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς και των αυτοαπασχολούμενων. Η περιφέρεια της Φλάνδρας (Βέλγιο) αναθεώρησε τα κίνητρα πρόσληψης για τους μακροχρόνια ανέργους, ενώ η Βαλονία αξιολογεί το συνολικό της πλαίσιο για τα κίνητρα πρόσληψης με στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του. Τον Μάιο του 2020 η Ουγγαρία θέσπισε σχέδιο δράσης για τη διατήρηση θέσεων εργασίας και τη δημιουργία πρόσθετων θέσεων σε τομείς που ορίζονται ως τομείς προτεραιότητας, συμπεριλαμβανομένων της υγειονομικής περίθαλψης, του τομέα των κατασκευών, της γεωργίας, των μεταφορών και του τουρισμού. Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει μέτρα, μεταξύ άλλων, για την παροχή μισθολογικής αντιστάθμισης σε εταιρείες όσον αφορά τους υπαλλήλους υψηλής ειδίκευσης που απασχολούν στον τομέα της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας και την παροχή μισθολογικής επιδότησης για τους εργοδότες σε περίπτωση πρόσληψης ατόμων που αναζητούν εργασία. Τον Αύγουστο η Ιταλία θέσπισε ένα κίνητρο προσλήψεων για την προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας αορίστου χρόνου. Η Ισπανία θέσπισε κίνητρα πρόσληψης για τους εργαζομένους που πλήττονται στον τουριστικό τομέα των Βαλεαρίδων και των Καναρίων Νήσων. Στη Λετονία, ορίστηκε νέα μισθολογική επιδότηση για τρεις μήνες για περίοδο έως το τέλος του 2020. Ο εργοδότης θα λάβει το ισοδύναμο έως και του 50 % του μηνιαίου μισθού του εργαζομένου (430 EUR μηνιαίως κατά μέγιστο), υπό την προϋπόθεση ότι θα απασχολεί το άτομο που ήταν μέχρι πρότινος άνεργο για τουλάχιστον τρεις μήνες μετά το τέλος της επιδότησης. Η Κύπρος σκοπεύει να εφαρμόσει προγράμματα επιδότησης για να ενθαρρύνει την πρόσληψη ανέργων, πρώην κρατουμένων και νέων στα τέλη Οκτωβρίου. Στο πλαίσιο μιας γενικότερης μεταρρύθμισης, στόχος της Φινλανδίας είναι η απλούστευση του υφιστάμενου συστήματος καταβολής επιδοτήσεων για την αύξηση της χρήσης τους από τις επιχειρήσεις, ιδίως από τις μικρομεσαίες.

⁶³ Αυτή η παράγραφος αφορά τις επιδοτήσεις για μη στοχευμένη πρόσληψη. Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με μέτρα που στοχεύουν σε συγκεκριμένες ομάδες ή λαμβάνονται γενικότερα στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας (ΕΠΑΕ) παρέχονται στις ενότητες 3.2 και 3.3.

Ειδικότερα, καταρτίζονται σχέδια για τη μείωση του διοικητικού φόρτου για τους εργοδότες και την επιτάχυνση της διαδικασίας πληρωμής, η οποία θα συνδέεται στενά με τον προσδιορισμό των μελλοντικών αναγκών δεξιοτήτων του εργαζομένου. Στη Λιθουανία υπήρχαν επιδοτήσεις μισθών για όσους απασχολούσαν ορισμένα υποστηριζόμενα άτομα (π.χ. άτομα με αναπηρίες, ηλικιωμένους ή νέους, μακροχρόνια ανέργους κ.λπ.). Οι επιδοτήσεις αυτές μπορούσαν να καταβληθούν για διάστημα έως έξι μηνών (όχι μεγαλύτερο από τον ελάχιστο μηνιαίο μισθό των 607 EUR) και το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020.

Οι νόμιμοι κατώτατοι μισθοί αυξήθηκαν στα περισσότερα κράτη μέλη το 2020 σε σχέση με το προηγούμενο έτος⁶⁴. Σε ορισμένα εξ αυτών αυξήθηκαν σημαντικά (για παράδειγμα, στην Πολωνία 17 %, στη Σλοβακία 12 %, στην Τσεχία 11 %). Ο κατώτατος μισθός στη Ρουμανία αυξήθηκε κατά 7 %, ανερχόμενος σχεδόν στο 40 % του μέσου μισθού στη χώρα. Στο Βέλγιο, ο νόμιμος κατώτατος μισθός παρέμεινε στάσιμος (εξαιρουμένης της τιμαριθμοποίησης), δεδομένου ότι οι κοινωνικοί εταίροι δεν μπόρεσαν να καταλήξουν σε συμφωνία. Στην Ισπανία, η πιο πρόσφατη αύξηση του κατώτατου μισθού (κατά 5,5 %, κατόπιν αύξησης 22,3 % το 2019) αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγμάτευσης και συμφωνήθηκε με τους κοινωνικούς εταίρους, κατά τρόπο διαφορετικό από την προηγούμενη αύξηση. Ο κατώτατος μισθός στη Λετονία θα αυξηθεί κατά 16 % από τον Ιανουάριο του 2021, σύμφωνα με κυβερνητική απόφαση. Στη Γερμανία, η Επιτροπή Κατώτατων Μισθών πρότεινε αύξηση 10 % του κατώτατου μισθού σε τέσσερα στάδια κατά την επόμενη διετία. Η Γερμανία εξετάζει επί του παρόντος τον οικείο μηχανισμό καθορισμού κατώτατου μισθού λαμβάνοντας υπόψη την πείρα που έχει αποκτηθεί με τη θέσπιση νόμιμου κατώτατου μισθού. Ορισμένες κυβερνήσεις (π.χ. της Ισπανίας) ανακοίνωσαν ή εξετάζουν σχέδια για αύξηση των νόμιμων κατώτατων μισθών τους στο 60 % των διάμεσων ή μέσων μισθών. Στη Σλοβακία, εγκρίθηκε το 2019 νέος μηχανισμός για τον καθορισμό του εθνικού κατώτατου μισθού, ο οποίος ορίζει ότι, εάν οι κοινωνικοί εταίροι δεν συμφωνήσουν σχετικά με το επίπεδο για το επόμενο έτος έως την απαιτούμενη προθεσμία (15 Ιουλίου κάθε έτους), αυτός θα καθορίζεται αυτόματα στο 60 % του μέσου ονομαστικού ακαθάριστου μισθού στην οικονομία από το προηγούμενο έτος. Ο νέος μηχανισμός θα έπρεπε να είχε εφαρμοστεί για πρώτη φορά για τον κατώτατο μισθό του 2021, αλλά μια άλλη τροπολογία που ενέκρινε το Κοινοβούλιο τον Οκτώβριο του 2020 προβλέπει ad hoc αύξηση το 2021 (χαμηλότερη από εκείνη με βάση τον προηγούμενο υπολογισμό) και μειώνει τον αυτόματο τύπο στο 57 % του μέσου ονομαστικού ακαθάριστου μισθού την τελευταία διετία. Πολλές χώρες συζητούν το ενδεχόμενο περαιτέρω σημαντικής αύξησης των κατώτατων μισθών και μετά το 2020, εν μέρει σε σχέση με σχετικό στόχο, εν μέρει σε απόλυτους όρους.

⁶⁴ Βλ. Eurofound (2020): Οι κατώτατοι μισθοί το 2020: Ετήσια επανεξέταση. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!hR69mk>

Κατά το περασμένο έτος καταγράφηκαν περιορισμένες μόνον αλλαγές στους κανόνες και τα πλαίσια καθορισμού των μισθών. Μία εξαίρεση είναι η Ελλάδα, όπου τον Οκτώβριο του 2019 θεσπίστηκε η δυνατότητα εξαίρεσης από τις κλαδικές ή ομοιοεπαγγελματικές συμβάσεις, ιδίως για τις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα (πτώχευση, αναδιάρθρωση, εκκαθάριση, μη εξυπηρετούμενα δάνεια) ή ειδικών κατηγοριών, όπως επιχειρήσεις στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Επιπλέον, η επέκταση εφαρμογής των συλλογικών συμβάσεων εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού Εργασίας, κατόπιν ρητού αιτήματος που υποβάλλει ένα εκ των υπογραφόντων μερών. Αυτό το αίτημα πρέπει να συνοδεύεται από ανάλυση του εκτιμώμενου οικονομικού αντίκτυπου και του αντίκτυπου στην αγορά εργασίας, επιπρόσθετα στο υφιστάμενο κριτήριο της αντιπροσωπευτικότητας (το 50 % του εργατικού δυναμικού να καλύπτεται ήδη από τη σύμβαση). Δημιουργούνται δημόσια μητρώα, αντίστοιχα, για τις ενώσεις εργοδοτών και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, προκειμένου να επαληθευτεί η αντιπροσωπευτικότητά τους για τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Μένει να φανεί πώς θα επηρεάσουν οι αλλαγές αυτές τις συλλογικές διαπραγματεύσεις στην πράξη. Σε ολόκληρη την ΕΕ, ορισμένα μέτρα καθορισμού των μισθών (είτε βάσει συλλογικής συμφωνίας είτε με πρωτοβουλία της κυβέρνησης) αφορούσαν ειδικά τα επαγγέλματα στον τομέα της υγείας και τα συναφή, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της COVID-19. Ορισμένα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων η Βουλγαρία, η Λετονία και η Λιθουανία, θέσπισαν μέτρα για την προσωρινή αύξηση των μισθών του προσωπικού υγειονομικής περίθαλψης ή/και άλλων κατηγοριών εργαζομένων που συμμετέχουν άμεσα στην καταπολέμηση της πανδημίας. Συλλογικές συμβάσεις σχετικές με τον τομέα της υγείας συνήφθησαν πρόσφατα, για παράδειγμα, στην Αυστρία, το Βέλγιο (ομοσπονδιακό επίπεδο), τη Γαλλία και τη Γερμανία (νοσηλευτικό προσωπικό).

Τα περισσότερα μέτρα που ελήφθησαν στον τομέα της φορολόγησης της εργασίας κατά τους τελευταίους μήνες είχαν ως στόχο την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19. Από την ανάλυση των αρχικών φορολογικών μέτρων που έλαβαν τα κράτη μέλη για την αντιμετώπιση της πανδημίας προκύπτει ότι αυτό έγινε για να αποφευχθεί η απότομη αύξηση της ανεργίας και να μετριαστεί η πίεση στις επιχειρήσεις. Τα κράτη μέλη θέσπισαν επίσης μέτρα για να προστατεύσουν τις ταμειακές ροές των επιχειρήσεων, με συνηθέστερο μέτρο την αναβολή της καταβολής φόρων. Τέτοιες αναβολές θεσπίστηκαν για τις ακόλουθες κατηγορίες φόρων: φόρο εισοδήματος εταιρειών, φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων, φόρο ακίνητης περιουσίας, ΦΠΑ και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Ορισμένα κράτη μέλη θέσπισαν επίσης ευρύτερες φορολογικές ελαφρύνσεις, συμπεριλαμβανομένων εκπτώσεων σε φόρους ή/και κοινωνικές εισφορές για τις έγκαιρες πληρωμές, περικοπών φόρου για τις εταιρείες που πλήττονται σοβαρά, της προσωρινής αναστολής ορισμένων πληρωμών φόρου και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και εκπτώσεων φόρου.

Πολλά κράτη μέλη σχεδίασαν φορολογικά μέτρα με στόχο την προστασία ευάλωτων εργαζομένων, τομέων της οικονομίας ή κατηγοριών του πληθυσμού με στοχοθετημένα προσωρινά μέτρα. Για παράδειγμα, το Βέλγιο και η Ιταλία θέσπισαν τη δυνατότητα αναβολής της πληρωμής των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για το 2020. Στο Βέλγιο, οι αυτοαπασχολούμενοι μπορούν να επωφελούνται επίσης από μείωση ή κατάργηση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες. Στην Ισπανία, οι αυτοαπασχολούμενοι είχαν τη δυνατότητα να μεταθέσουν την καταβολή των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης έξι μήνες αργότερα, σε περίπτωση που οι δραστηριότητές τους αναστάλησαν λόγω της κήρυξης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Η Πολωνία εφάρμοσε προσωρινή απαλλαγή (ή, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, μείωση) των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για τις μικρές επιχειρήσεις και τους κοινωνικούς συνεταιρισμούς. Η Πορτογαλία θέσπισε μερική απαλλαγή από την καταβολή των εργοδοτικών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης διάρκειας έως τριών μηνών για τους εργαζομένους που καλύπτονται από έκτακτα μέτρα στήριξης. Η Σλοβακία ανέβαλε την προθεσμία για υποχρεωτικές πληρωμές εργοδοτών και αυτοαπασχολουμένων στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης. Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο, οποιοσδήποτε εργοδότης και αυτοαπασχολούμενος καταβάλλει υποχρεωτικές εισφορές σε ταμεία κοινωνικής ασφάλισης, και του οποίου τα έσοδα της επιχείρησης μειώθηκαν κατά τουλάχιστον 40 %, έχει δικαίωμα σε αναβολή της πληρωμής. Στη Φινλανδία, για τη στήριξη των εργοδοτών του ιδιωτικού τομέα ώστε να διατηρήσουν όσο το δυνατόν περισσότερες θέσεις εργασίας, οι εργοδοτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης μειώθηκαν κατά 2,6 εκατοστιαίες μονάδες από τον Μάιο έως τον Δεκέμβριο του 2020. Για να καλυφθεί αυτό το πρόσθετο κόστος, οι εισφορές θα αυξηθούν κατά 0,4 εκατοστιαίες μονάδες από το 2022 έως το 2025. Αυτό το μέτρο σχεδιάστηκε σε συντονισμό με τους κοινωνικούς εταίρους. Επιπλέον, το κράτος συγχρηματοδοτεί μέρος των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για τους επιχειρηματίες που καταγράφουν μείωση του κύκλου εργασιών για διάστημα 3 μηνών (με δυνατότητα παράτασης). Στην Ιταλία θεσπίστηκε προσωρινή απαλλαγή από τις οφειλόμενες κοινωνικές εισφορές για τους εργοδότες που επιλέγουν να εξαιρεθούν από τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας και επανεκκινούν πλήρως τη δραστηριότητά τους. Η Ουγγαρία έχει θεσπίσει προσωρινές απαλλαγές από φόρους μισθοδοσίας για ορισμένους τομείς και από εφάπαξ φόρους μικρών επιχειρήσεων με σκοπό να εξουδετερωθούν οι επιπτώσεις της κρίσης.

Σε άλλες περιπτώσεις, ελήφθησαν μέτρα σε πιο σταθερή ή μόνιμη βάση με στόχο τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας, με πιθανές ευνοϊκές συνέπειες στη ζήτηση και την προσφορά εργασίας. Για παράδειγμα, η Ελλάδα μείωσε τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για τους εργαζομένους πλήρους απασχόλησης κατά 0,9 εκατοστιαίες μονάδες, μέτρο το οποίο άρχισε να ισχύει από τον Ιούνιο του 2020. Η κυβέρνηση έχει ανακοινώσει ότι θα προβεί σε περαιτέρω μείωση κατά 3 εκατοστιαίες μονάδες το 2021. Στην Πολωνία, εκτός από την φορολογική απαλλαγή για τους νέους εργαζομένους, από τον Οκτώβριο του 2019 ο πρώτος συντελεστής φόρου εισοδήματος μειώθηκε από 18 % σε 17 %. Αυξήθηκαν επίσης οι φορολογικά εκπιπόμενες δαπάνες για τους εργαζομένους. Η Λιθουανία αύξησε την έκπτωση φόρου εισοδήματος από 350 EUR ανά μήνα σε 400 EUR ανά μήνα, αύξηση η οποία άρχισε να ισχύει από τον Ιούλιο του 2020. Η Ιταλία μείωσε τη φορολογική επιβάρυνση για τους εργαζομένους με σχέση εξαρτημένης εργασίας: για εισοδήματα έως 28 000 EUR ετησίως, χορηγείται επίδομα ύψους 600 EUR για τους τελευταίους έξι μήνες του 2020, το οποίο θα αυξηθεί σε 1 200 EUR από το 2021. Για υψηλότερα εισοδήματα έως 40 000 EUR προβλέπονται χαμηλότερα επιδόματα. Αυτό το μέτρο αντικαθιστά μια παλαιότερη επιστροφή («πριμοδότηση Renzi») για εισοδήματα από 8 000 EUR έως 26 600 EUR. Στη Φλάνδρα (Βέλγιο), από το 2021 η «πριμοδότηση απασχόλησης» θα αυξήσει τις καθαρές αποδοχές των εργαζομένων των οποίων ο ακαθάριστος μηνιαίος μισθός δεν υπερβαίνει τα 1 700 EUR κατά τουλάχιστον 50 EUR μηνιαίως. Η πριμοδότηση θα μειωθεί σταδιακά σε μηδέν για τα άτομα με ακαθάριστο μηνιαίο μισθό ύψους 2 500 EUR. Με αυτό το μέτρο αναμένεται ότι θα αντιμετωπιστούν οι παγίδες ανεργίας και αεργίας. Στην Ουγγαρία, ο φόρος ασφαλιστικών εισφορών μειώθηκε από 19,5 % σε 17,5 % από 1ης Ιουλίου 2019 και με άλλες 2 εκατοστιαίες μονάδες σε 15,5 % από 1ης Ιουλίου 2020.

3.2 Κατευθυντήρια γραμμή 6: Ενίσχυση της προσφοράς εργασίας και βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση, σε δεξιότητες και σε ικανότητες

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται η εφαρμογή της κατευθυντήριας γραμμής για την απασχόληση αριθ. 6, στο πλαίσιο της οποίας συνιστάται να δημιουργήσουν τα κράτη μέλη συνθήκες που προάγουν την προσφορά εργασίας, τις δεξιότητες και τις ικανότητες. Στην ενότητα 3.2.2 αναφέρονται τα μέτρα πολιτικής που λαμβάνουν τα κράτη μέλη στους εν λόγω τομείς πολιτικής.

3.2.1 Βασικοί δείκτες

Κατά την τελευταία δεκαετία, το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση⁶⁵ μειώθηκε σημαντικά σε επίπεδο ΕΕ, ωστόσο η κρίση της COVID-19 αναδεικνύει την ανάγκη για συνεχείς προσπάθειες. Το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου ανήλθε σε 10,2 % το 2019, μόλις 0,2 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από τον πρωταρχικό στόχο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», έπειτα από σημαντική βελτίωση (της τάξης των 4 εκατοστιαίων μονάδων) από το 2009. Η πρόοδος σε επίπεδο ΕΕ οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι πολλά κράτη μέλη σημείωσαν πολύ σημαντικές βελτιώσεις: Πορτογαλία (-20,3 εκατοστιαίες μονάδες), Ισπανία (-13,6 εκατοστιαίες μονάδες), Ελλάδα (-10,1 εκατοστιαίες μονάδες) και Μάλτα (-8,5 εκατοστιαίες μονάδες)⁶⁶. Μόνο η Σλοβακία και η Τσεχία παρουσίασαν αύξηση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου κατά την τελευταία δεκαετία (+3,4 και +1,3 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, βλ. διάγραμμα 17 και **διάγραμμα 19**). Παρ' όλα αυτά, δεν έχουν καταγραφεί σημαντικές βελτιώσεις σε επίπεδο ΕΕ κατά την τελευταία τετραετία, όπου το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση έχει παραμείνει κατά μέσον όρο στάσιμο. Για κάποια κράτη μέλη που συγκεντρώνουν χαμηλή βαθμολογία στον εν λόγω τομέα στον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων —κυρίως την Ισπανία, τη Μάλτα, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Ιταλία— το ζήτημα της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου εξακολουθεί να συνιστά σημαντική πρόκληση και προτεραιότητα, καθώς από το προηγούμενο έτος έχει καταγραφεί βελτίωση σε διάφορα επίπεδα. Ορισμένες χώρες παρουσιάζουν μεγάλες περιφερειακές αποκλίσεις όσον αφορά τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (βλ. παράρτημα 4). Οι παρατεταμένες περιόδους κλεισίματος των σχολείων λόγω της κρίσης COVID-19 ενδέχεται να αυξήσουν τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, λόγω του δυσανάλογου αντικτύπου που είχαν στους πιο ευάλωτους μαθητές, μια πρόκληση που απαιτεί συνεχείς προσπάθειες για την αντιμετώπισή της.

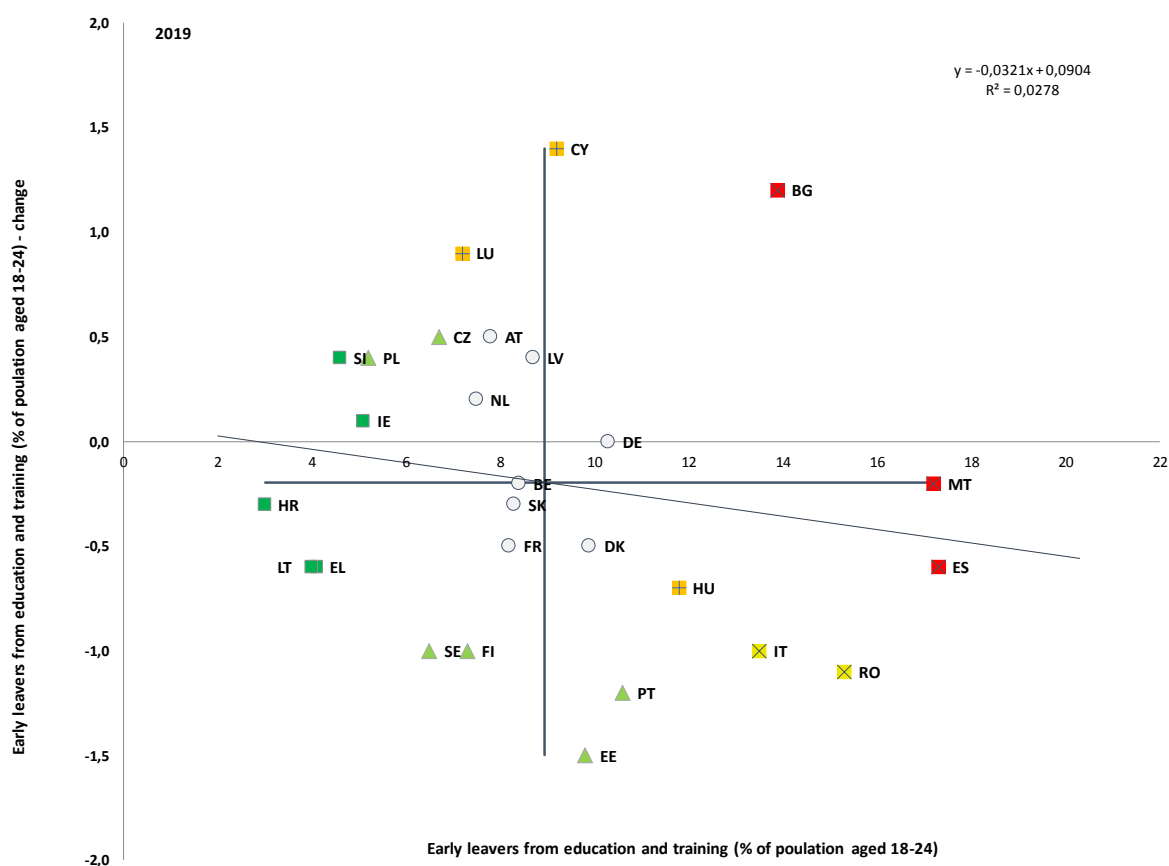
⁶⁵ Το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 18 έως 24 ετών με το πολύ κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (δηλ. ISCED επίπεδα 0-2) και που δεν παρακολουθούν περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση κατά τη διάρκεια των τεσσάρων εβδομάδων που προηγούνται της έρευνας εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΕ.

⁶⁶ Τα κράτη μέλη πραγματοποίησαν διάφορες παρεμβάσεις, μεταξύ άλλων στήριξη από τα ταμεία της ΕΕ, για να επιτύχουν αυτές τις βελτιώσεις. Μια ανάλυση παρουσιάζεται στο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2020) με τίτλο «Assessment of the implementation of the 2011 Council recommendation on policies to reduce early school leaving» (Αξιολόγηση της εφαρμογής της σύστασης του Συμβουλίου του 2011 σχετικά με πολιτικές για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου).

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου αφορά κυρίως τους νέους που χρειάζονται πρόσθετη στήριξη για να παραμείνουν στην εκπαίδευση. Το 2019 κατά μέσο όρο περισσότεροι νέοι άνδρες (11,9 %) απ' ό,τι νέες γυναίκες εγκατέλειψαν πρόωρα το σχολείο (8,4 %) στην ΕΕ. Μόνο η Ρουμανία και η Τσεχία παρουσιάζουν διαφορετική εικόνα (στη Ρουμανία, 14,9 % των αγοριών έναντι 15,8 % των κοριτσιών· στην Τσεχία, 6,6 % των αγοριών έναντι 6,8 % των κοριτσιών). Συνολικά, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών έχει ισχυρή επιρροή στο ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Η προέλευση από οικογένειες μεταναστών παίζει επίσης ρόλο καθώς, κατά μέσο όρο στην ΕΕ, παρατηρούνται στους γηγενείς πολύ χαμηλότερα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (8,9 %) απ' ό,τι στα άτομα που έχουν γεννηθεί σε άλλη χώρα της ΕΕ (21,4 %) και στα γεννημένα εκτός ΕΕ (22,5 %). Σε τρία κράτη μέλη (Ιταλία, Ισπανία και Ελλάδα), πάνω από το 25 % των νέων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ εγκατέλειψαν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση το 2019.

Διάγραμμα 18: Τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών

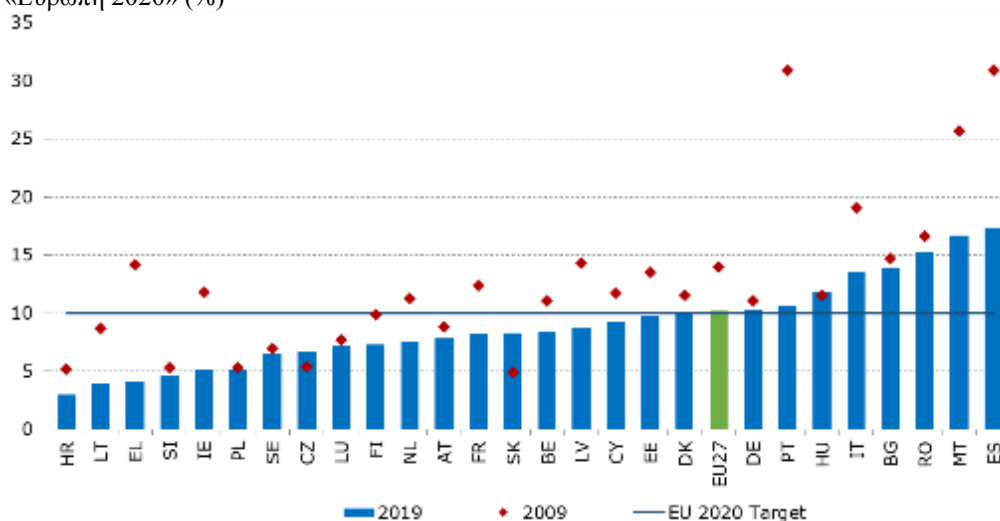
Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση (% του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών) και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: [edat_lfse_14]. Περίοδος: επίπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Τα στοιχεία δεν είναι αξιόπιστα για την Κροατία. Διακοπές στις σειρές για τις Κάτω Χώρες.

Διάγραμμα 19: Ο στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου έχει σχεδόν επιτευχθεί

Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση, 2009, 2019 και στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (%)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: [edat_lfse_14].

Σημείωση: όλες οι χώρες: διακοπή στη χρονολογική σειρά το 2014 [αλλαγή της διεθνούς πρότυπης ταξινόμησης της εκπαίδευσης (ISCED) από ISCED 1997 σε ISCED 2011]. Τα στοιχεία του 2019 δεν είναι αξιόπιστα για την Κροατία.

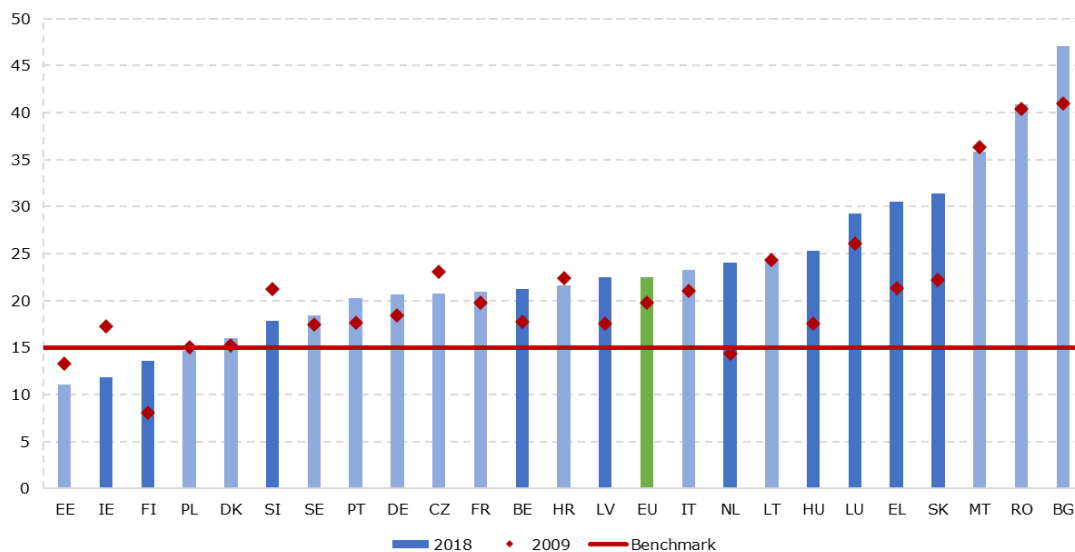
Σε ολόκληρη την ΕΕ, περισσότεροι από ένας στους πέντε μαθητές δεν επιτυγχάνουν το ελάχιστο επίπεδο επάρκειας στην κατανόηση κειμένου, τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες, ενώ με την πάροδο του χρόνου έχει καταγραφεί ελάχιστη μόνον πρόοδος. Ο δείκτης αναφοράς του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020) για τη μείωση (σε κάτω από 15 % στην ΕΕ έως το 2020) του ποσοστού των μαθητών ηλικίας 15 ετών που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου, τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες δεν έχει επιτευχθεί σε κανέναν από τους τρεις τομείς που εξετάστηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών (PISA) του ΟΟΣΑ. Το 2018, στην ΕΕ-27, το 22,5 % των μαθητών θεωρήθηκε ότι παρουσίαζε χαμηλές επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου, το 22,9 % στα μαθηματικά και το 22,3 % στις φυσικές επιστήμες. Από το 2009 το ποσοστό έχει μειωθεί για την ΕΕ τόσο στις φυσικές επιστήμες όσο και στην κατανόηση κειμένου, ενώ έχει παραμείνει σταθερό στα μαθηματικά —βλ. [διάγραμμα 20](#)⁶⁷. Οι διαφορές μεταξύ των φύλων όσον αφορά τις χαμηλές επιδόσεις ήταν σχετικά μικρές στα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες, ωστόσο καταγράφηκε μεγάλη διαφορά στην κατανόηση κειμένου (το ποσοστό χαμηλών επιδόσεων ήταν 17,4 % για τα κορίτσια έναντι 27,3 % για τα αγόρια). Προκειμένου να δοθεί το έναυσμα για την ανάληψη δράσης γι' αυτό το θεμελιώδες σημασίας ζήτημα, με την ανακοίνωση σχετικά με την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης αναλαμβάνεται εκ νέου η δέσμευση για την ΕΕ συνολικά για μείωση του ποσοστού των μαθητών που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου, τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες κάτω από 15 % έως το 2030⁶⁸.

⁶⁷ Η πρόκληση παρουσιάζεται πιο αναλυτικά στην έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και κατάρτισης 2019, σ. 60. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!GK66PF>

⁶⁸ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την «υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης έως το 2025», COM(2020) 625 final.

Διάγραμμα 20: Υπάρχει μεγάλη διακύμανση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ όσον αφορά τις επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου

Μακροπρόθεσμη μεταβολή του ποσοστού χαμηλών επιδόσεων στην κατανόηση κειμένου, 2009 – 2018 (%)

Πηγή: PISA 2018, ΟΟΣΑ. Σημείωση: οι πιο σκούρες κάθετες ράβδοι υποδηλώνουν στατιστικά σημαντικές μεταβολές μεταξύ του 2009 και του 2018. Δεν διατίθενται στοιχεία για την Αυστρία, την Κύπρο και την Ισπανία.

Η κρίση της COVID-19 τόνισε ιδιαίτερα ότι τα χάσματα δεξιοτήτων και εκπαίδευσης συνιστούν πρόκληση, καθιστώντας ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη ανάπτυξης κατάλληλων πολιτικών. Η κρίση της COVID-19, η οποία συνοδεύτηκε από αιφνίδια επιτάχυνση της ψηφιοποίησης της μάθησης, ενδέχεται να εντείνει τη χρόνια ισχυρή συσχέτιση μεταξύ κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου και εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων. Από προκαταρκτική ανάλυση⁶⁹ προκύπτει ότι ο περιορισμός της κυκλοφορίας των πολιτών είχε δυσανάλογα αρνητικό αντίκτυπο στα ευάλωτα άτομα ή στα άτομα που προέρχονται από τις λιγότερες αναπτυγμένες περιφέρειες. Για παράδειγμα, η εξ αποστάσεως μάθηση προϋποθέτει ότι κάθε παιδί διαθέτει τουλάχιστον υπολογιστή ή ταμπλέτα, σε συνδυασμό με υψηλής ταχύτητας σύνδεση στο διαδίκτυο, τις δεξιότητες για να χρησιμοποιήσει τον υπολογιστή ή την ταμπλέτα, καθώς και επαρκή στήριξη από τους γονείς ώστε να αντεπεξέλθει. Αυτό δεν ισχύει πάντα για τους μαθητές που ζουν σε φτωχότερες περιοχές ή προέρχονται από φτωχότερες οικογένειες. Στην ΕΕ, το 2018 το 3,9 % των νοικοκυριών δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν υπολογιστή. Για τα νοικοκυριά με εισόδημα κάτω του 60 % του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος, το ποσοστό ανήλθε σε 12,8 % και, για τα νοικοκυριά με άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ, σε 8 %⁷⁰. Η κατάσταση μπορεί να είναι ακόμη χειρότερη για τους μαθητές που είναι αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες και των οποίων η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι συχνά δύσκολη. Ο πραγματικός αντίκτυπος της κρίσης στα μαθησιακά αποτελέσματα δεν μπορεί να αξιολογηθεί στο παρόν στάδιο, αλλά αξίζει να τον παρακολουθήσουμε στενά μέσα στα επόμενα έτη.

⁶⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020 (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020), σ. 32.

⁷⁰ Έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και κατάρτισης 2020 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με βάση την έρευνα EU-SILC «Persons who cannot afford a computer» (Άτομα που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν υπολογιστή) της Eurostat, επιγραμματικός κωδικός δεδομένων: [ilc_mddu03].

Η συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ) παρουσιάζει σταθερή αύξηση κατά την τελευταία δεκαετία, ωστόσο τα παιδιά με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο εξακολουθούν να συμμετέχουν σε μικρότερο βαθμό. Το 2009 το στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020) έθεσε τον φιλόδοξο στόχο τουλάχιστον το 95 % των παιδιών από την ηλικία των τεσσάρων ετών έως την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να συμμετέχουν στην ΠΕΦ έως το 2020⁷¹. Το 2018 η ΕΕ-27 σχεδόν πέτυχε αυτόν τον στόχο, με τον μέσο όρο να ανέρχεται στο 94,8 % (αύξηση της τάξης των 4,5 εκατοστιαίων μονάδων από το 2009). Το 2018 η Γαλλία, η Δανία και η Ιρλανδία παρείχαν καθολική πρόσβαση στην ΠΕΦ σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Επιπλέον, την τελευταία δεκαετία έχουν καταγραφεί σημαντικές βελτιώσεις στην Ιρλανδία (+26,4 εκατοστιαίες μονάδες), την Πολωνία (+22,1 εκατοστιαίες μονάδες) και τη Φινλανδία (+17,4 εκατοστιαίες μονάδες). Αντιθέτως, τα ποσοστά συμμετοχής έχουν μειωθεί ελαφρώς στην Ιταλία (-4,9 εκατοστιαίες μονάδες), την Εσθονία (-3,3 εκατοστιαίες μονάδες), τις Κάτω Χώρες (-2,6 εκατοστιαίες μονάδες), τη Βουλγαρία (-1,8 εκατοστιαίες μονάδες), τη Ρουμανία (-1,7 εκατοστιαίες μονάδες), το Βέλγιο (-0,8 εκατοστιαίες μονάδες) και την Ισπανία (-0,4 εκατοστιαίες μονάδες). Παρά αυτήν τη συνολικά θετική εικόνα, εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την ένταξη και την ισότητα. Από την ανάλυση στοιχείων έρευνας προκύπτει ότι μεταξύ των παιδιών με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο ή των παιδιών που ανήκουν σε κοινωνικά μειονεκτούσες ομάδες παρατηρούνται σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής στην ΠΕΦ⁷². Αυτές οι ανισότητες από τόσο μικρή ηλικία πιθανότατα θα μεταφραστούν αργότερα σε χειρότερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο και λιγότερες προοπτικές στην αγορά εργασίας.

⁷¹ Συμπεράσματα του Συμβουλίου, της 12ης Μαΐου 2009, σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020). Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης έχει θέσει πλέον τον φιλόδοξο στόχο τουλάχιστον το 98 % των παιδιών από την ηλικία των 3 ετών έως την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να συμμετέχουν στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα έως το 2030.

⁷² Flisi, S. και Blasko, Zs. *A note on early childhood education and care participation by socio-economic background* (Σημείωμα σχετικά με τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα ανάλογα με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο), 2019.

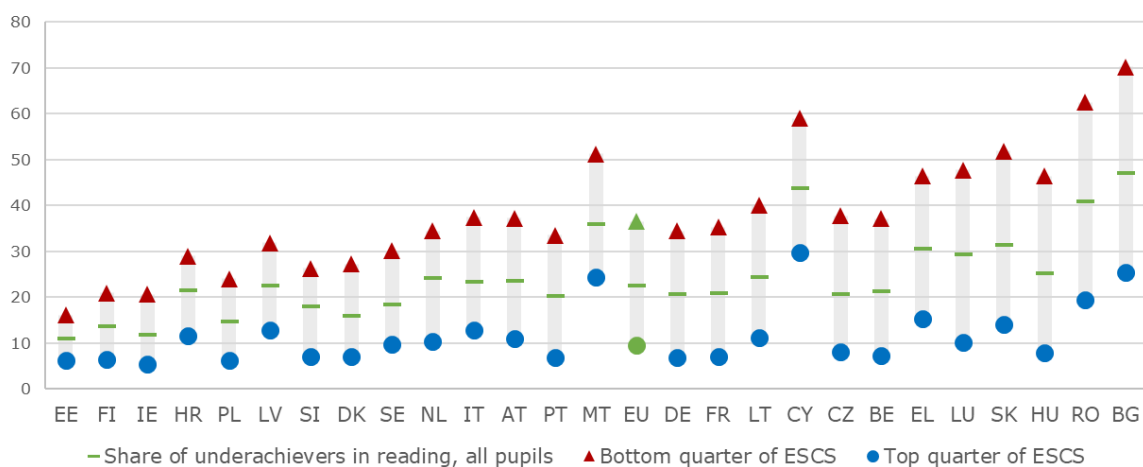
Το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο και η προέλευση από οικογένειες μεταναστών εξακολουθούν να αποτελούν ισχυρούς δείκτες πρόβλεψης των εκπαιδευτικών επιδόσεων, ενώ παράλληλα υφίστανται μεγάλες ανισότητες στις επιδόσεις μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών σε πολλά κράτη μέλη. Από το **διάγραμμα 21** προκύπτει ότι, σε όλα τα κράτη μέλη, το ποσοστό των μαθητών που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις είναι πολύ μεγαλύτερο στο κατώτερο τεταρτημόριο του δείκτη για την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική κατάσταση (ESCS)⁷³ απ' ό,τι στο ανώτερο τεταρτημόριο. Η Βουλγαρία (44,9 εκατοστιαίες μονάδες), η Ρουμανία (43,1 εκατοστιαίες μονάδες), η Ουγγαρία (38,6 εκατοστιαίες μονάδες), η Σλοβακία (37,8 εκατοστιαίες μονάδες) και το Λουξεμβούργο (37,5 εκατοστιαίες μονάδες) παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες ανισότητες στις επιδόσεις μεταξύ των μαθητών που εμπίπτουν στο ανώτερο και το κατώτερο τεταρτημόριο. Παρόλ' αυτά, χώρες όπως η Εσθονία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία, η Πολωνία, η Κροατία και η Λετονία έχουν καταφέρει να περιορίσουν τον αντίκτυπο του κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Επιπλέον, τα κράτη μέλη με χαμηλό ποσοστό μαθητών με χαμηλές επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου τείνουν να παρουσιάζουν μικρότερη απόκλιση από την κορυφή και τη βάση της κλίμακας για την ESCS. Το γεγονός αυτό υποδεικνύει ότι τα καλά εκπαιδευτικά συστήματα μπορούν να προάγουν ταυτόχρονα τόσο την ποιότητα όσο και την ισότητα. Το 2018 το ποσοστό των ατόμων που παρουσίαζαν χαμηλές επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου μεταξύ των μαθητών που προέρχονταν από οικογένειες μεταναστών ήταν, σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, πολύ υψηλότερο απ' ό,τι μεταξύ εκείνων που δεν προέρχονταν από οικογένειες μεταναστών⁷⁴. Οι γλωσσικοί φραγμοί φαίνεται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο προς αυτήν την κατεύθυνση, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία της γλωσσικής κατάρτισης. Τέλος, η διαφορά στις επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου μεταξύ των μαθητών που φοιτούν σε σχολεία σε πόλεις και σε αγροτικές περιοχές είναι στατιστικά σημαντική και σχετικά μεγάλη σε πολλά κράτη μέλη. Στην Ουγγαρία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία και την Πορτογαλία, υπερέβη ακόμη και τις 100 μονάδες στο πλαίσιο της έρευνας PISA, αριθμός που αντιστοιχεί σε περίπου 2-3 έτη σχολικής φοίτησης.

⁷³ Ο ΟΟΣΑ μετρά τον δείκτη για την ESCS λαμβάνοντας υπόψη πολλαπλές παραμέτρους που σχετίζονται με το οικογενειακό υπόβαθρο των μαθητών, και ειδικότερα: το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, το επάγγελμα των γονέων, τα κατ' οίκον υπάρχοντα, τον αριθμό των βιβλίων και των εκπαιδευτικών πόρων που είναι διαθέσιμα στο σπίτι.

⁷⁴ Για να αποφευχθούν οι υπολογισμοί με βάση πολύ μικρά μεγέθη δειγμάτων, στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μόνο για τα κράτη μέλη της ΕΕ στα οποία το ποσοστό των μαθητών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών είναι τουλάχιστον 5 %.

Διάγραμμα 21: Το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών επηρεάζει την επάρκειά τους στην κατανόηση κειμένου

Μαθητές με χαμηλές επιδόσεις στην κατανόηση κειμένου (%) ανά οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική κατάσταση, 2018

Πηγή: PISA 2018, ΟΟΣΑ. Σημείωση: οι χώρες είναι ταξινομημένες κατά αύξουσα σειρά σύμφωνα με το χάσμα χαμηλών επιδόσεων μεταξύ του κατώτερου και του ανώτερου τεταρτημορίου του κοινωνικοοικονομικού δείκτη. Δεν διατίθενται στοιχεία για την Ισπανία.

Η ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση συνιστά πρόκληση η οποία ενδέχεται να καταστεί πιο έντονη λόγω της κρίσης της νόσου COVID-19. Αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων του σχολικού διαχωρισμού, των μεθόδων διδασκαλίας που δημιουργούν αποκλεισμούς, των φραγμών που προκαλεί η ακραία φτώχεια ή ο στεγαστικός διαχωρισμός, και της έλλειψης πρόσβασης σε εξ αποστάσεως μάθηση. Παρά τις προσπάθειες για αύξηση των ποσοστών συμμετοχής και μείωση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης σε ηλικία υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης, λιγότερο από το ένα τρίτο των νεαρών Ρομά (ηλικίας 20-24 ετών) έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση⁷⁵, ενώ το χάσμα όσον αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση (από την ηλικία των 3 ετών έως την ηλικία υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης) σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό είναι ιδιαίτερα ευρύ, της τάξης των 53 εκατοστιαίων μονάδων. Το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, παρότι μειώθηκε από το 2011 έως το 2016, παραμένει πολύ υψηλότερο από εκείνο του γενικού πληθυσμού (68 % έναντι 10,2 %). Το ποσοστό των νέων εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης μεταξύ των Ρομά αυξήθηκε από το 2011 έως το 2016 από 56 % σε 62 %⁷⁶. Κατά τη διάρκεια του περιορισμού της κυκλοφορίας εξαιτίας της COVID-19, μεγάλος αριθμός παιδιών Ρομά αντιμετώπισε δυσκολίες στη συμμετοχή στην εξ αποστάσεως μάθηση και τα αρχικά ευρήματα υποδεικνύουν διεύρυνση της διαφοράς με τον γενικό πληθυσμό⁷⁷. Η εξ αποστάσεως μάθηση συχνά δεν είναι προσβάσιμη ή/και οικονομικά προσιτή για τα παιδιά των Ρομά και των Traveller (Πλανόβιων) που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και δεν διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό ΤΠ, πρόσβαση στο διαδίκτυο ή ακόμη και πρόσβαση σε παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στο σπίτι, τις σκηνές ή σε παράτυπες εγκαταστάσεις⁷⁸.

Το υψηλό ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και τα χαμηλά επίπεδα ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των ατόμων με αναπηρίες επηρεάζουν αρνητικά την απασχόλησή τους. Στην ΕΕ-27, το 2018⁷⁹ το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου από τους νέους (ηλικίας 18-24 ετών) με αναπηρίες ανήλθε στο 20,3 % σε σύγκριση με 9,8 % των ατόμων χωρίς αναπηρίες (διαφορά της τάξης των 10,5 εκατοστιαίων μονάδων περίπου). Η μικρότερη διαφορά παρατηρήθηκε στη Δανία (0,4 εκατοστιαίες μονάδες) και στη Σλοβενία (2,8 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ η διαφορά ήταν σχετικά μεγάλη στην Κροατία (18,2 εκατοστιαίες μονάδες), στη Γερμανία (17,3 εκατοστιαίες μονάδες) και στη Ρουμανία (15,5 εκατοστιαίες μονάδες). Παράλληλα, μόνο το 29,4 % των ατόμων με αναπηρίες ολοκλήρωσαν την τριτοβάθμια ή ισοδύναμη εκπαίδευση έναντι 43,8 % των ατόμων χωρίς αναπηρίες. Η μικρότερη διαφορά παρατηρήθηκε στην Ιταλία (4,3 εκατοστιαίες μονάδες), τη Σλοβενία (4,4 εκατοστιαίες μονάδες) και την Πορτογαλία (4,5 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ η μεγαλύτερη διαφορά καταγράφηκε στη Σουηδία (27,9 εκατοστιαίες μονάδες), τη Γερμανία (27,2 εκατοστιαίες μονάδες), τη Βουλγαρία (25,8 εκατοστιαίες μονάδες) και την Ιρλανδία (21,8 εκατοστιαίες μονάδες).

⁷⁵ Παράρτημα 2 του εγγράφου SWD(2020) 530 final που συνοδεύει την ανακοίνωση με τίτλο «Μια Ένωση ισότητας: στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά», COM(2020) 620 final, με βάση την έρευνα FRA, EU-MIDIS II 2016· την έρευνα FRA, RTS 2019· στοιχεία της Eurostat [edat_lfse_03] 2019 (γενικός πληθυσμός)

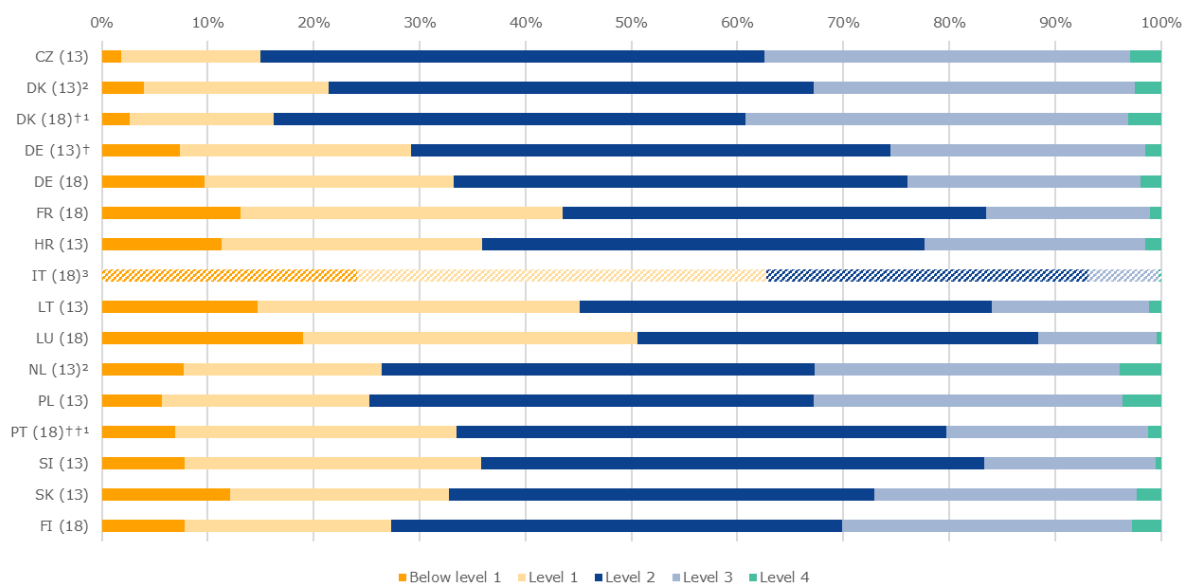
⁷⁶ Από την έρευνα «Roma and Travellers Survey» του 2019, η οποία κάλυπτε τους Ρομά στο Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, τις Κάτω Χώρες και τη Σουηδία, προέκυψε παρεμφερές αποτέλεσμα. FRA (2020), [Roma and travellers in six countries](#) (Ρομά και Traveller σε έξι χώρες)

⁷⁷ FRA (2020) [Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers - Bulletin #5](#) (Η πανδημία του κορονοϊού στην ΕΕ – ο αντίκτυπος στους Ρομά και τους Traveller – δελτίο #5).

⁷⁸ [Overview of the impact of coronavirus measures on marginalised Roma communities in the EU \(Επισκόπηση του αντίκτυπου των μέτρων κατά του κορονοϊού στις περιθωριοποιημένες κοινότητες Ρομά στην ΕΕ\)](#), Απρίλιος 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

⁷⁹ Τα στοιχεία προέρχονται από τις στατιστικές EU-SILC 2018, οι οποίες αναλύθηκαν από τους Ευρωπαίους εμπειρογνώμονες σε θέματα αναπηρίας (EDE).

Διάγραμμα 22: Πολλοί μαθητές εξακολουθούν να στερούνται βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων
 Κατανομή των βαθμολογιών όσον αφορά τον γραμματισμό στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τον πληροφοριακό γραμματισμό στα επίπεδα της κλίμακας επιδόσεων 2018, 2013

Πηγή: IEA, ICILS 2018 & ICILS 2013. Οι μαθητές κάτω του επιπέδου 2 διαθέτουν μόνο βασικές γνώσεις λειτουργίας των υπολογιστών ως εργαλείων και βασικές γνώσεις όσον αφορά τις συνέπειες της πρόσβασης σε υπολογιστές από πολλαπλούς χρήστες. [†]Οι κατευθυντήριες γραμμές για τα ποσοστά συμμετοχής της δειγματοληψίας τηρήθηκαν μόνο μετά τη συμπερίληψη αναπληρωματικών σχολείων. ^{††}Οι κατευθυντήριες γραμμές για τα ποσοστά συμμετοχής της δειγματοληψίας σχεδόν τηρήθηκαν μετά τη συμπερίληψη αναπληρωματικών σχολείων. ¹Ο εθνικός καθορισμένος πληθυσμός καλύπτει το 90 % έως 95 % του εθνικού πληθυσμού-στόχου. ²Δεν ικανοποιήθηκε το ποσοστό συμμετοχής του δείγματος. ³Η δοκιμασία πραγματοποιήθηκε στην αρχή του σχολικού έτους. Συνεπώς, τα αποτελέσματα δεν είναι συγκρίσιμα με των υπόλοιπων κρατών μελών.

Οι μαθητές του 21ου αιώνα είναι «γέννημα θρέμμα της ψηφιακής εποχής», αλλά εξακολουθούν να στερούνται ψηφιακών δεξιοτήτων. Σύμφωνα με τη διεθνή μελέτη για τον γραμματισμό στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τον πληροφοριακό γραμματισμό (International Computer and Information Literacy Study – ICILS)⁸⁰, στο πλαίσιο της οποίας αξιολογείται η ικανότητα μαθητών δευτέρας γυμνασίου (13 ή 14 ετών) να χρησιμοποιούν τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ), πολλοί μαθητές δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν και να εκτελέσουν ακόμη και τις πιο βασικές διαδικασίες στον τομέα των ΤΠΕ. Από το **διάγραμμα 22** προκύπτει ότι το ποσοστό των μαθητών που βρίσκονταν κάτω από το επίπεδο 2 της κλίμακας επιδόσεων όσον αφορά τον γραμματισμό στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τον πληροφοριακό γραμματισμό υπερέβαινε το 30 % σε 9 από τα 14 κράτη μέλη που συμμετείχαν στη μελέτη ICILS του 2013 και του 2018. Το 2018 περίπου το 62,7 % των Ιταλών μαθητών δεν υπερέβη το όριο χαμηλών επιδόσεων⁸¹. Το ίδιο παρατηρείται στο 50,6 % των μαθητών στο Λουξεμβούργο, στο 43,5 % στη Γαλλία, στο 33,5 % στην Πορτογαλία, στο 33,2 % στη Γερμανία και στο 27,3 % στη Φινλανδία. Τα κορίτσια παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα επιδόσεων στον γραμματισμό στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τον πληροφοριακό γραμματισμό, καθώς και στις θετικές επιστήμες, την τεχνολογία, τη μηχανική και τα μαθηματικά (ETMM)⁸². Κατά μέσο όρο, οι μαθητές με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο ή/και που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις στον γραμματισμό στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και στον πληροφοριακό γραμματισμό από τους συνομηλίκους τους που προέρχονται από κοινωνικοοικονομικά προνομιούχες οικογένειες ή όχι μεταναστευτικές οικογένειες. Στην ανακοίνωση σχετικά με την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης προτείνεται πλέον ο στόχος της μείωσης του ποσοστού των μαθητών δευτέρας γυμνασίου με χαμηλές επιδόσεις όσον αφορά τον γραμματισμό στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τον πληροφοριακό γραμματισμό κάτω από 15 % έως το 2030.

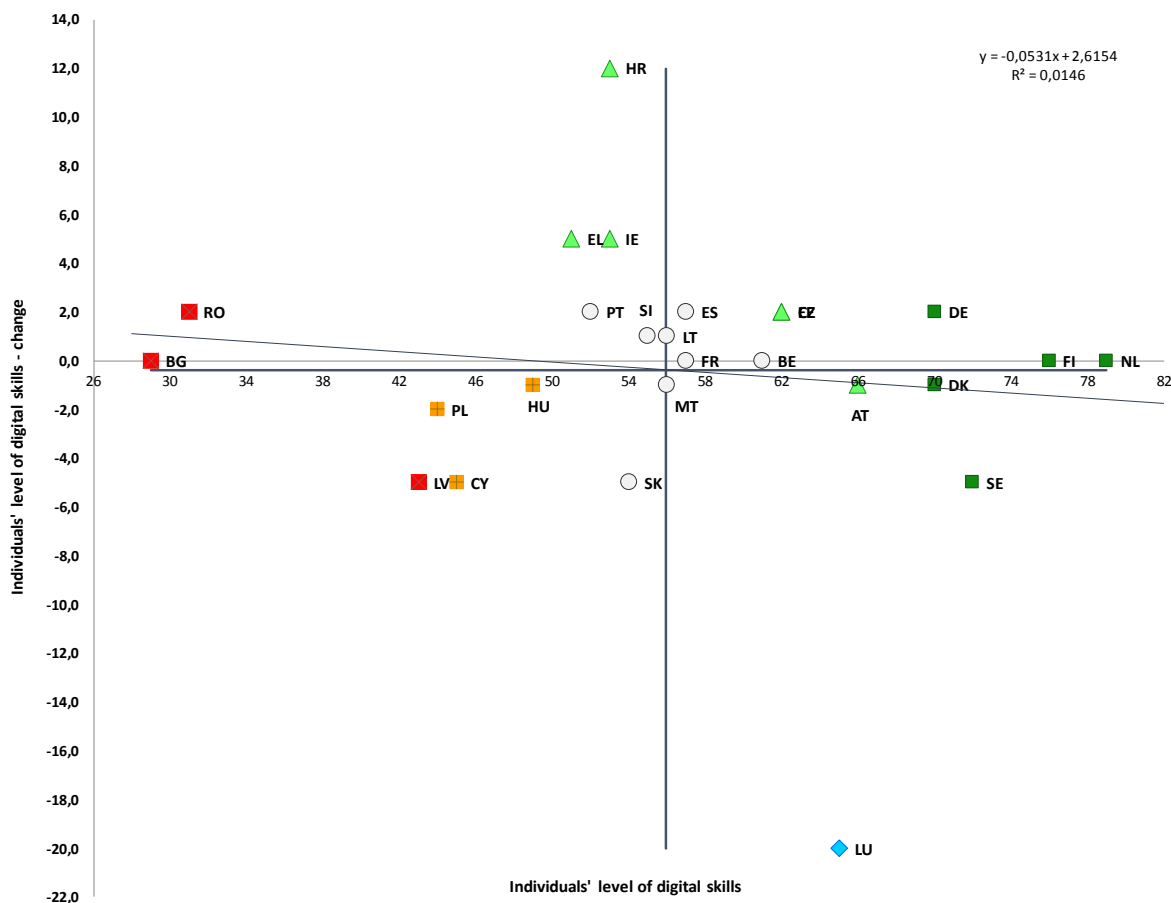
⁸⁰ Στο πλαίσιο της μελέτης ICILS μετρώνται οι επιδόσεις των μαθητών μέσω αξιολόγησης βάσει υπολογιστή σε δύο τομείς ψηφιακών ικανοτήτων: γραμματισμός στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και πληροφοριακός γραμματισμός και υπολογιστική σκέψη. Μέχρι στιγμής έχουν ολοκληρωθεί δύο κύκλοι, το 2013 και το 2018. Συμμετείχαν συνολικά 14 κράτη μέλη, εννέα στον πρώτο κύκλο και επτά στον δεύτερο κύκλο (μόνο η Δανία και η Γερμανία συμμετείχαν σε αμφότερους τους κύκλους). Τα αποτελέσματα της μελέτης ICILS παρουσιάζονται στο βιβλίο των Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., Duckworth, D. (2019). [Preparing for Life in a Digital World: IEA International Computer and Information Literacy Study 2018 International Report](#). Άμστερνταμ: Διεθνής ένωση για την αξιολόγηση των μαθητικών επιδόσεων (IEA) και Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., Gebhardt, E. (2014). [Preparing for Life in a Digital Age: the IEA International Computer and Information Literacy Study International Report](#). Cham: Springer.

⁸¹ Επειδή η δοκιμασία στην Ιταλία πραγματοποιήθηκε στις αρχές του σχολικού έτους, τα αποτελέσματα δεν είναι συγκρίσιμα με των άλλων κρατών μελών.

⁸² Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής που συνοδεύει την ανακοίνωση με τίτλο «Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027 — Επαναπροσδιορίζοντας την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την ψηφιακή εποχή».

Διάγραμμα 23: Υπάρχουν σημαντικές ανισότητες μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες

Ποσοστό πληθυσμού με βασικό ή άνω του βασικού επίπεδο γενικών ψηφιακών δεξιοτήτων και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

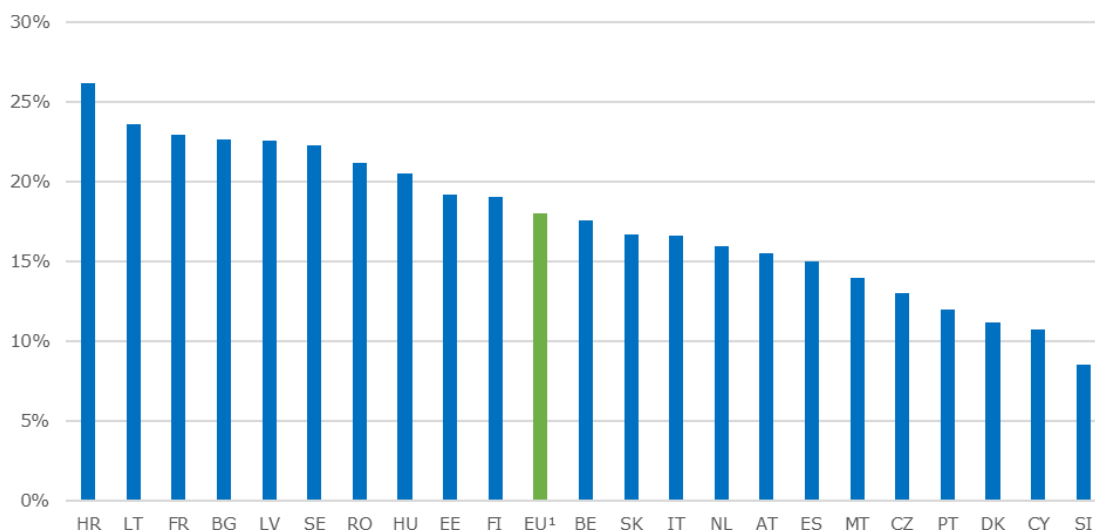

Πηγή: Eurostat, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [TEPSR_SP410]. Περίοδος: επίπεδα 2019 και μεταβολές σε σχέση με το 2017. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Διακοπή στις σειρές για την Τσεχία, την Ιταλία, τη Λετονία και το Λουξεμβούργο το 2019. Δεν διατίθενται στοιχεία για την Ιταλία για το 2017 (2019: 42 %).

Η κρίση της νόσου COVID-19 έχει καταδείξει τα ανεπαρκή επίπεδα ψηφιακών δεξιοτήτων των ενηλίκων και τις μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών. Τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών που ελήφθησαν στην πλειονότητα των κρατών μελών κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020 αναδεικνύουν τη σημασία των ψηφιακών δεξιοτήτων για τη συνέχιση των δραστηριοτήτων, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την υγειονομική περίθαλψη, καθώς και για τη συνήθη κοινωνική αλληλεπίδραση. Το χαμηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων συνιστά περιοριστικό παράγοντα για την καινοτομία, καθώς και για την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία. Η πρόοδος είναι πολύ αργή: κατά μέσο όρο, το 2019 στην ΕΕ-27 το 56 % του πληθυσμού ηλικίας 16-74 ετών διέθετε τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες (αύξηση κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σχέση με το 2017⁸³), ενώ τέσσερα στα δέκα άτομα εξακολουθούσαν να μη διαθέτουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες (διάγραμμα 23). Σε επίπεδο ΕΕ, οι άνδρες παρουσιάζουν ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων σε σχέση με τις γυναίκες (58 % έναντι 54 % το 2019), ωστόσο η διαφορά έχει μειωθεί κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες από το 2015. Από το 2015, μόνο η Τσεχία, η Ιρλανδία, η Ελλάδα, η Λιθουανία, οι Κάτω Χώρες και η Ρουμανία πέτυχαν βελτιώσεις της τάξης των 5 εκατοστιαίων μονάδων ή μεγαλύτερες. Υπάρχει ευρεία απόκλιση ανά την ΕΕ: σε πέντε χώρες (κατά αύξουσα σειρά: Δανία, Γερμανία, Σουηδία, Φινλανδία και Κάτω Χώρες) το ποσοστό κυμάνθηκε μεταξύ 70 και 80 %, ωστόσο σε επτά χώρες παρέμεινε κάτω από 50 % (κάτω από 40 % στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία). Οι κοινωνικοδημογραφικές πτυχές έχουν καθοριστική σημασία, καθώς λιγότερο από το ένα τέταρτο των ηλικιωμένων (ηλικίας 65-74 ετών) διαθέτει βασικές ψηφιακές δεξιότητες, σε σύγκριση με τους οκτώ στους δέκα νέους (ηλικίας 16-24 ετών): αυτό το ποσοστό φτάνει στο 32 % για τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο έναντι 84 % για τα άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Πρόσφατες πρωτοβουλίες της ΕΕ έχουν ως στόχο την αύξηση των βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων των ενηλίκων και των νέων στην ΕΕ: το θεματολόγιο δεξιοτήτων θέτει ως στόχο το 70 % για τους ενήλικες έως το 2025, και ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης το 85 % για τα άτομα ηλικίας 14 ετών έως το 2030.

Διάγραμμα 24: Περίπου ένας στους πέντε εκπαιδευτικούς αναφέρει υψηλό επίπεδο ανάγκης για κατάρτιση στις ΤΠΕ

Ποσοστό των εκπαιδευτικών που αναφέρουν υψηλό επίπεδο ανάγκης για επαγγελματική ανάπτυξη όσον αφορά τις δεξιότητες ΤΠΕ για διδασκαλία

Πηγή: ΟΟΣΑ, βάση δεδομένων TALIS 2018. Σημείωση: τα αποτελέσματα βασίζονται σε απαντήσεις εκπαιδευτικών της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Δεν διατίθενται στοιχεία για τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Πολωνία, το Λουξεμβούργο και την Ιρλανδία.

¹ Ο σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ βασίζεται στα 22 κράτη μέλη που συμμετείχαν στην έρευνα TALIS 2018.

⁸³ Δεν διατίθενται στοιχεία για το 2018.

Η μετάβαση στην ηλεκτρονική και εξ αποστάσεως μάθηση ως επακόλουθο της κρίσης της νόσου COVID-19 θέτει νέες προκλήσεις για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διαθέτουν τις αναγκαίες ικανότητες προκειμένου να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που προσφέρουν οι ψηφιακές τεχνολογίες για τη βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης και την προετοιμασία των μαθητών τους για τη ζωή σε μια ψηφιακή κοινωνία⁸⁴. Σύμφωνα με την έρευνα TALIS 2018, το ποσοστό των εκπαιδευτικών της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ένιωθαν «επαρκώς προετοιμασμένοι» ή «πολύ καλά προετοιμασμένοι» να χρησιμοποιήσουν τις ΤΠΕ για διδασκαλία παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών. Τα ποσοστά εκπαιδευτικών που νιώθουν επαρκώς προετοιμασμένοι να χρησιμοποιήσουν τις ΤΠΕ για διδασκαλία είναι μεγαλύτερα στη Ρουμανία (69,5 %), τη Σλοβενία (67 %), την Ουγγαρία (65,7 %) και την Κύπρο (61,8 %) απ' ό,τι στην Αυστρία (19,9 %) ή στη Φινλανδία (21,5 %)⁸⁵. Όταν ρωτήθηκαν σχετικά με το επίπεδο ανάγκης τους για κατάρτιση στις δεξιότητες ΤΠΕ, το 18 % των εκπαιδευτικών, κατά μέσο όρο στο σύνολο της ΕΕ, ανέφερε «υψηλό επίπεδο ανάγκης». Το 2018 το υψηλότερο επίπεδο ανάγκης καταγράφηκε στην Κροατία (26,2 %), τη Λιθουανία (23,6 %) και τη Γαλλία (22,9 %), ενώ στη Σλοβενία λιγότεροι από ένας στους δέκα εκπαιδευτικούς ανέφεραν υψηλό επίπεδο ανάγκης για κατάρτιση στις δεξιότητες ΤΠΕ (διάγραμμα 24).

Η ΕΕ συνολικά πέτυχε τον πρωταρχικό της στόχο του 40 % για το 2020 όσον αφορά την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ωστόσο εξακολουθούν να υφίστανται μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών και των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων⁸⁶. Το 2019 το 40,3 % των ατόμων ηλικίας 30-34 ήταν κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ΕΕ. Ιδιαίτερα σημαντική πρόοδος έχει σημειωθεί από το 2009 στη Σλοβακία (+22,5 εκατοστιαίες μονάδες), την Αυστρία (+19 εκατοστιαίες μονάδες), την Τσεχία (+17,6 εκατοστιαίες μονάδες), τη Λιθουανία (+17,4 εκατοστιαίες μονάδες) και την Ελλάδα (+16,5 εκατοστιαίες μονάδες). Τα κράτη μέλη με τα υψηλότερα επίπεδα ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών είναι η Κύπρος (58,8 %), η Λιθουανία (57,8 %), το Λουξεμβούργο (56,2 %) και η Ιρλανδία (55,4 %), ενώ τα χαμηλότερα επίπεδα καταγράφονται στη Ρουμανία (25,8 %), την Ιταλία (27,6 %), τη Βουλγαρία (32,5 %) και την Κροατία (33,1 %). Στην ΕΕ, το χάσμα μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών όσον αφορά την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν της τάξης των 22,1 εκατοστιαίων μονάδων. Το μεγαλύτερο χάσμα καταγράφηκε στο Λουξεμβούργο (41,2 εκατοστιαίες μονάδες), τη Ρουμανία (38,4 εκατοστιαίες μονάδες), τη Σλοβακία (35,5 εκατοστιαίες μονάδες) και τη Βουλγαρία (35,4 εκατοστιαίες μονάδες) (διάγραμμα 25). Σημαντικές διαφορές στα ποσοστά ολοκλήρωσης εξακολουθούν να υφίσταται κατά μέσο όρο στην ΕΕ μεταξύ γυναικών και ανδρών (45,6 % έναντι 35,1 %). Το 2018 μόλις το 29,4 % περίπου των ατόμων με αναπηρίες (ηλικιακή ομάδα 30-34 ετών) ολοκλήρωσαν την τριτοβάθμια ή ισοδύναμη εκπαίδευση έναντι 43,8 % των ατόμων χωρίς αναπηρίες.

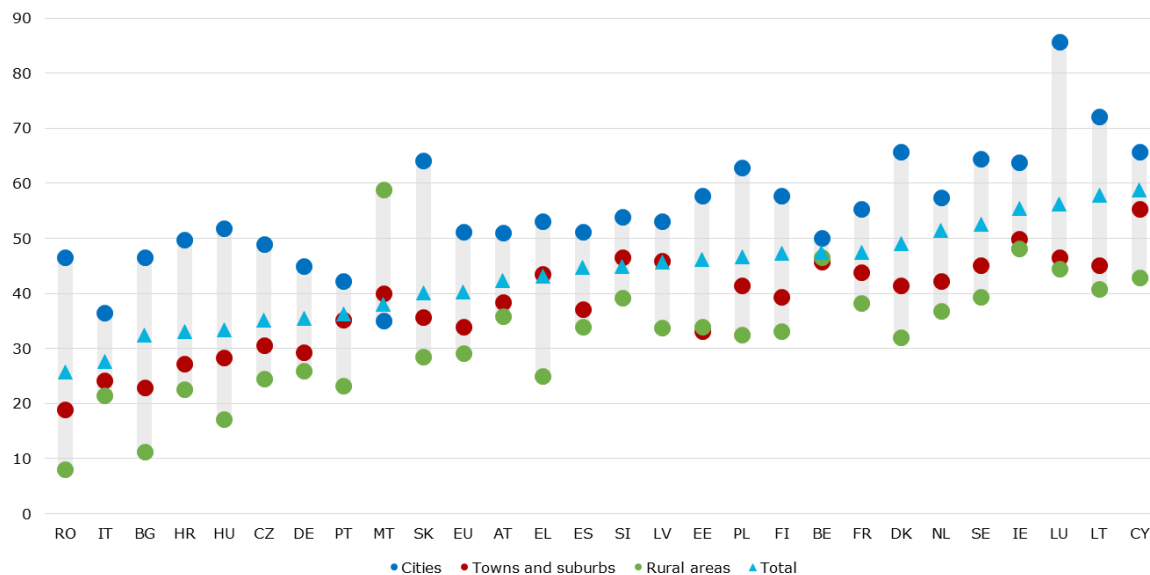
⁸⁴ Redecker, C. (2017). [Ευρωπαϊκό πλαίσιο για την ψηφιακή ικανότητα των εκπαιδευτικών: DigCompEdu](#).

⁸⁵ Η έρευνα κατέγραψε την προσωπική γνώμη και όχι το επίπεδο ικανότητας. Ως εκ τούτου, ορισμένοι εκπαιδευτικοί που είναι καλά προετοιμασμένοι να χρησιμοποιήσουν τις ΤΠΕ στη διδασκαλία ανέφεραν ακόμη την ανάγκη για πρόσθετη κατάρτιση ώστε να καλυφθούν οι ολοένα αυξανόμενες ανάγκες για επάρκεια στη χρήση της ψηφιοποίησης στη μάθηση και τη διδασκαλία.

⁸⁶ Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης έχει προτείνει ως στόχο το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση να φτάνει τουλάχιστον το 50 % έως το 2030.

Διάγραμμα 25: Σημαντικές διαφορές όσον αφορά την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ αγροτικών περιοχών και πόλεων

Χάσμα μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών όσον αφορά την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανά χώρα, 2019 (σε % ανθρώπων ηλικίας 30-34)

Πηγή: Eurostat, Έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΕ. Επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: [edat_lfs_9913]

Σημείωση: ο δείκτης καλύπτει το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που έχει ολοκληρώσει με επιτυχία την τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5-8). Τα στοιχεία σχετικά με τις αγροτικές περιοχές δεν είναι αξιόπιστα για τη Μάλτα.

Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση παρέμειναν σχετικά σταθερές σε επίπεδο ΕΕ κατά την τελευταία πενταετία, παρά το γεγονός ότι οι επενδυτικές ανάγκες αυξάνονται. Το 2018 τα κράτη μέλη επένδυσαν το 4,6 % του συνολικού ΑΕΠ στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, ενώ το μέσο ποσοστό δημόσιων δαπανών της ΕΕ για την εκπαίδευση ανήλθε σε 9,9 %. Εντούτοις, υφίστανται σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, καθώς ορισμένες χώρες αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά την εξασφάλιση επαρκών πόρων για την κάλυψη των επενδυτικών τους αναγκών στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ), το χάσμα όσον αφορά τις επενδύσεις σε υποδομές εκπαίδευσης για την ΕΕ-27 έως το 2030 θα είναι περίπου 8 δισ. EUR ανά έτος⁸⁷. Παράλληλα, η παιδαγωγική χρήση ψηφιακών τεχνολογιών εξαρτάται επίσης από τη διαθεσιμότητα, την προσβασιμότητα και την ποιότητα των πόρων ΤΠΕ⁸⁸. Η έλλειψη πόρων επηρεάζει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τα σχολεία σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Σύμφωνα με την έρευνα TALIS 2018, το 35,9 %, κατά μέσο όρο, των εκπαιδευτικών της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην ΕΕ θεωρούν ότι οι επενδύσεις στις ΤΠΕ είναι πολύ μεγάλης σημασίας. Στην Κύπρο (66,3 %) και την Ουγγαρία (56,3 %), πάνω από το 50 % των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι οι επενδύσεις αυτές αποτελούν προτεραιότητα. Πρόσφατη έρευνα σε εκπαιδευτικούς ανέδειξε περαιτέρω τη σχετική σημασία του εξοπλισμού ΤΠΕ και επισήμανε τον βαθμό στον οποίο τα εμπόδια που σχετίζονται με τον εξοπλισμό θεωρούνται από τους εκπαιδευτικούς η πλέον σημαντική παράμετρος που επηρεάζει δυσμενώς τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών⁸⁹.

Πριν από την κρίση της νόσου COVID-19, το χάσμα μεταξύ της ζήτησης και της προσφοράς δεξιοτήτων παρουσίαζε μείωση σε ολόκληρη την ΕΕ. Αυτή η τάση οφειλόταν κυρίως στη μείωση του ποσοστού των εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης και στη γενική άνοδο του μορφωτικού επιπέδου⁹⁰. Η αύξηση των ποσοστών απασχόλησης των ατόμων χαμηλής και μεσαίας ειδίκευσης που σχετιζόταν με τις ευνοϊκές μακροοικονομικές συνθήκες έχει συμβάλει επίσης σε αυτήν την τάση. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται μεγάλα χάσματα όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης ανά μορφωτικό επίπεδο σε διάφορες χώρες. Το 2019, κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27, το ποσοστό απασχόλησης ήταν 55,7 % για όσους δεν είχαν ολοκληρώσει εκπαίδευση ισοδύναμη με ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 73,4 % για όσους διέθεταν τίτλους σπουδών μεσαίου επιπέδου και 84,8 % για όσους διέθεταν τίτλους υψηλού επιπέδου (διάγραμμα 26). Ανάλογα με τις τομεακές τάσεις και τις πολιτικές για τη διατήρηση της απασχόλησης και την πρόληψη ή την αντιμετώπιση της ανεργίας στο πλαίσιο της τρέχουσας κρίσης της νόσου COVID-19, η μείωση της μακροοικονομικής αναντιστοιχίας δεξιοτήτων ενδέχεται να επιβραδυνθεί ή ακόμη και να αντιστραφεί σε ορισμένες χώρες.

⁸⁷ Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), *Investment Report 2018/2019 – Retooling Europe’s Economy* (Εκθεση για τις επενδύσεις 2018/2019 – Επανεξοπλισμός της ευρωπαϊκής οικονομίας), 2018.

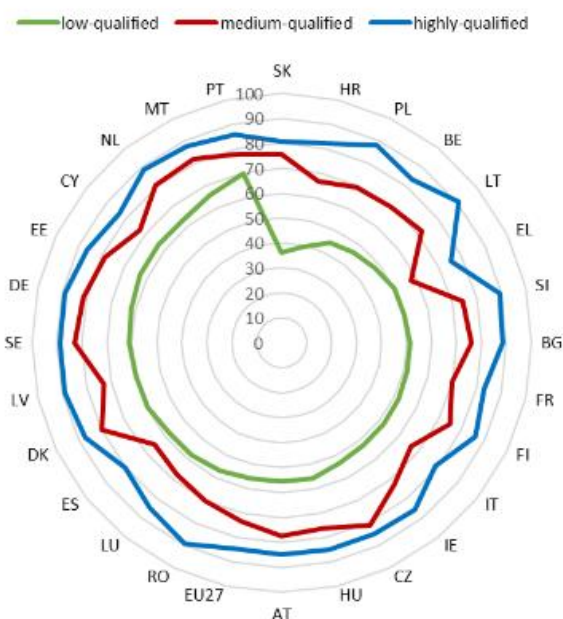
⁸⁸ ΟΟΣΑ (2019). [PISA 2021 ICT Framework \(πλαίσιο ΤΠΕ\)](#) (Απρίλιος 2019). Σελίδα 6.

⁸⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019). [2nd Survey of Schools: ICT in Education. Objective 1: Benchmark progress in ICT in schools](#) (Δεύτερη έρευνα σχολείων: οι ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Στόχος 1: αξιολόγηση της προόδου όσον αφορά τις ΤΠΕ στα σχολεία).

⁹⁰ Η ανάλυση που παρουσιάζεται σε αυτήν και στις επόμενες παραγράφους βασίζεται σε επικαιροποίηση του πλαισίου συγκριτικής αξιολόγησης της ΕΕ για τις δεξιότητες και τη μάθηση των ενηλίκων.

Διάγραμμα 26: Η τριτοβάθμια εκπαίδευση συσχετίζεται με υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης σε όλα τα κράτη μέλη

Ποσοστά απασχόλησης ανά μορφωτικό επίπεδο, ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών (2019)

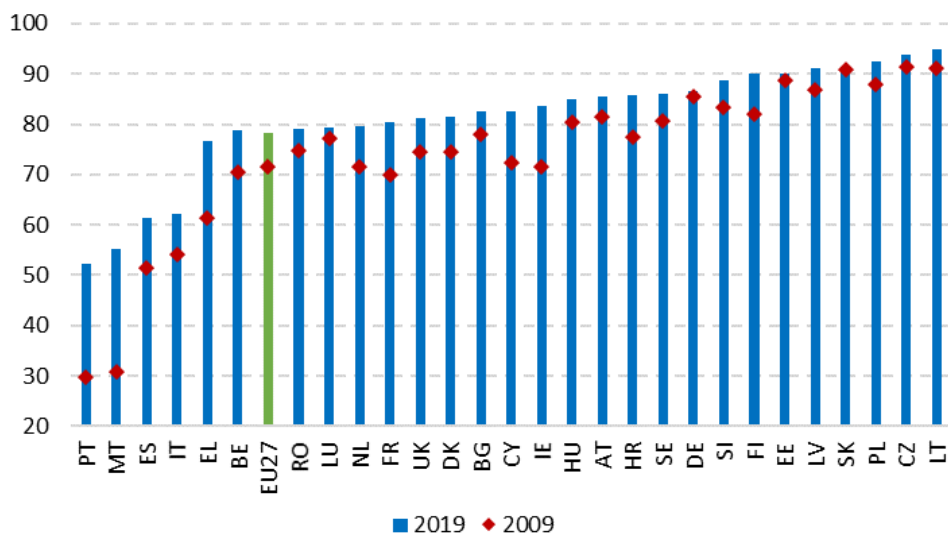

Πηγή: Eurostat, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [[lfsa_ergaed](#)]. Σημείωση: διακοπή στη χρονολογική σειρά για τις Κάτω Χώρες.

Το μορφωτικό επίπεδο μεταξύ του πληθυσμού των ενηλίκων έχει αυξηθεί από το 2009 σε ολόκληρη την ΕΕ. Από ανάλυση με βάση το πλαίσιο συγκριτικής αξιολόγησης της ΕΕ όσον αφορά τις δεξιότητες και τη μάθηση των ενηλίκων προέκυψε ότι το 2019 πάνω από τα τρία τέταρτα του πληθυσμού της ΕΕ (78,7 %) στην ηλικιακή ομάδα 25-64 ετών είχαν ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το ποσοστό αυτό συνιστά βελτίωση σε σύγκριση με το ποσοστό του 72 % το 2009 (διάγραμμα 27). Παρότι για αμφότερα τα φύλα καταγράφηκαν αυξήσεις από το 2009 έως το 2019, σημειώθηκε σημαντικά μεγαλύτερη πρόοδος για τις γυναίκες απ' ό,τι για τους άνδρες: μεταξύ των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών, το ποσοστό των γυναικών ήταν χαμηλότερο κατά 1,8 εκατοστιαίες μονάδες το 2009 και υψηλότερο κατά 1 εκατοστιαία μονάδα το 2019. Στα κράτη μέλη με το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνονται η Λιθουανία, η Τσεχία, η Πολωνία και η Σλοβακία. Απεναντίας, η Πορτογαλία, η Μάλτα, η Ισπανία και η Ιταλία συγκαταλέγονται στις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά χαμηλής ειδίκευσης, παρά τη σαφή βελτίωση που σημειώθηκε κατά την τελευταία δεκαετία σε ορισμένες εξ αυτών (κυρίως στη Μάλτα και την Πορτογαλία). Η αύξηση στην προσφορά δεξιοτήτων συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση της ζήτησης για δεξιότητες μεσαίου και υψηλού επιπέδου, η οποία αντανακλάται στα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης των ενηλίκων με μεσαίο και υψηλό επίπεδο προσόντων.

Διάγραμμα 27: Πάνω από τα τρία τέταρτα των ενηλίκων είχαν ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το 2019

Πληθυσμός που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ηλικιακή ομάδα 25-64 ετών (2009 και 2019)

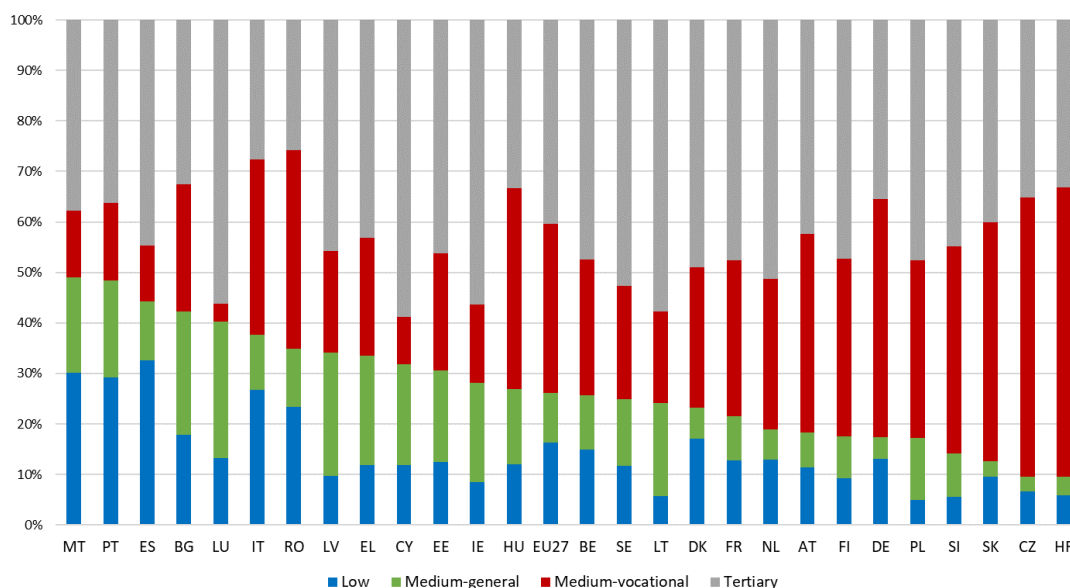

Πηγή: Eurostat, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [[edat_lfs_9903](#)]. Σημείωση: διακοπή στη χρονολογική σειρά για την Ελλάδα, την Κύπρο και το Λουξεμβούργο το 2009· τη Βουλγαρία, τη Γερμανία, την Κροατία, τις Κάτω Χώρες, την Πολωνία και τη Ρουμανία το 2010· την Τσεχία, τη Μάλτα, τις Κάτω Χώρες, την Πορτογαλία και τη Σλοβακία το 2011· τη Γαλλία και τις Κάτω Χώρες το 2013· όλες τις χώρες το 2014· το Λουξεμβούργο το 2015· τη Δανία το 2016· το Βέλγιο, τη Δανία και την Ιρλανδία το 2017, τη Σουηδία το 2018 και τις Κάτω Χώρες το 2019.

Ωστόσο, πάνω από το ένα τέταρτο των νέων ενηλίκων (ηλικίας 30 έως 34 ετών) διαθέτουν μόνο χαμηλό τίτλο σπουδών ή τίτλο γενικής ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει ότι δεν απέκτησαν δεξιότητες συναφείς με την αγορά εργασίας ούτε μέσω επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (EEK) ούτε μέσω της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (διάγραμμα 28). Υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, με το 40 έως 50 % των νέων ενηλίκων (ηλικίας 30-34 ετών) να εμπίπτουν σε αυτήν την κατηγορία στη Μάλτα, την Πορτογαλία, την Ισπανία, τη Βουλγαρία και το Λουξεμβούργο, έναντι ποσοστού μικρότερου του 20 % σε 9 κράτη μέλη της ΕΕ (Κροατία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Πολωνία, Γερμανία, Φινλανδία, Αυστρία και Κάτω Χώρες). Κατά μέσο όρο, οι πρόσφατοι απόφοιτοι EEK (79,1 %) και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (85,0 %) είχαν καλύτερα αποτελέσματα σε επίπεδο απασχόλησης σε σχέση με τους πρόσφατους αποφοίτους ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που είχαν ολοκληρώσει προγράμματα γενικού προσανατολισμού (62,8 %), καθώς και σε σχέση με τα άτομα χαμηλής ειδίκευσης (53,9 %). Στα κράτη μέλη με υψηλό ποσοστό νέων ενηλίκων χαμηλής ειδίκευσης και σημαντικό χάσμα όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης (πρβλ. διαγράμματα 28 και 29), η καθοδήγηση και η προσφορά κατάλληλης μάθησης (στον χώρο εργασίας) μπορούν να διευκολύνουν τη μετάβαση από την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προς ποιοτική επαγγελματική ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και τον περιορισμό των υφιστάμενων αναντιστοιχιών δεξιοτήτων. Στα κράτη μέλη με μεγάλο ποσοστό αποφοίτων γενικής ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που δεν εισήλθαν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη βελτίωση της διαπερατότητας των εκπαιδευτικών δρόμων και την επέκταση της παροχής μεταδευτεροβάθμιας, μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τριτοβάθμιας EEK σύντομου κύκλου ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 28: Πάνω από το ένα τέταρτο των νέων ενηλίκων δεν διαθέτουν τίτλους σπουδών που να τους παρέχουν άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας

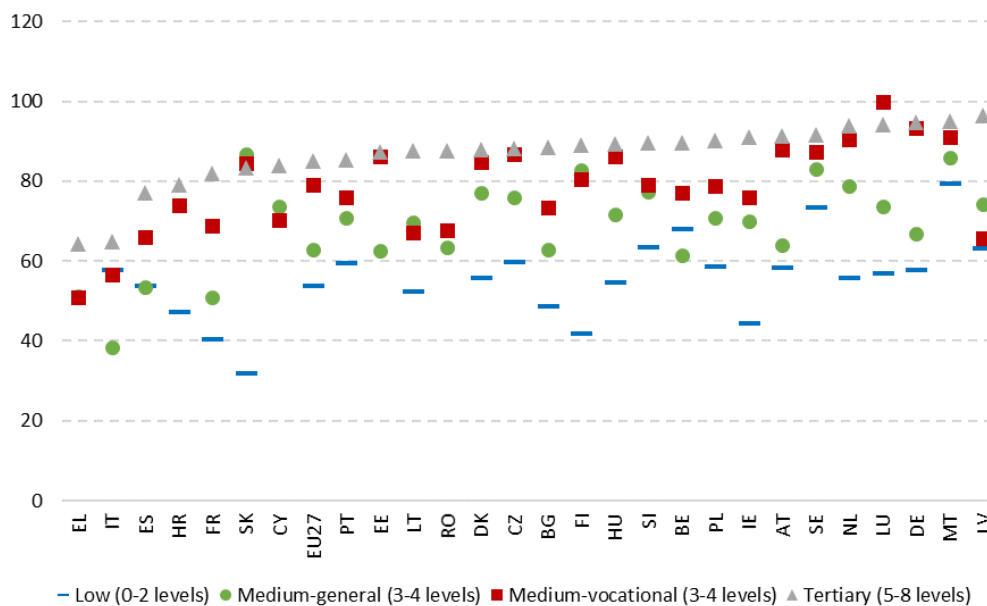
Μορφωτικό επίπεδο και προσανατολισμός νέων ενηλίκων ηλικίας 30-34 ετών, 2019

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ, επιγραμμική πηγή δεδομένων [[edat_ifs_9914](#)].

Διάγραμμα 29: Οι νέοι απόφοιτοι με τίτλο σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή με τίτλο επαγγελματικής εκπαίδευσης μεσαίου επιπέδου έχουν καλύτερες προοπτικές στην αγορά εργασίας

Ποσοστά απασχόλησης πρόσφατων αποφοίτων ηλικίας 20-34 ετών ανά μορφωτικό επίπεδο, 2019 (%)

Πηγή: Eurostat (EU-LFS, 2019, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [edat_lfse_24]). Σημείωση: από τα στοιχεία εξαιρούνται όσοι είναι ακόμη εγγεγραμμένοι στο σύστημα εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Εφόσον υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, σε αυτά περιλαμβάνονται μόνο τα άτομα που αποφοίτησαν 1-3 έτη πριν από την έρευνα. Στη Βουλγαρία, την Τσεχία, την Εσθονία, την Ιρλανδία, την Ελλάδα, την Κροατία, την Κύπρο, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, τη Μάλτα, την Αυστρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία, τη Σλοβακία και τη Φινλανδία δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με το ποσοστό απασχόλησης των πρόσφατων αποφοίτων χαμηλής ειδίκευσης, και στο διάγραμμα παρουσιάζεται το ποσοστό απασχόλησης του συνόλου των αποφοίτων χαμηλής ειδίκευσης ηλικίας 20-34 ετών γι' αυτές τις χώρες.

Λόγω των αναγκών της αγοράς εργασίας, η ζήτηση για ειδικούς ΤΠΕ στην ΕΕ είναι μεγαλύτερη από την προσφορά. Οι δεξιότητες στις θετικές επιστήμες, την τεχνολογία, τη μηχανική και τα μαθηματικά (STEM/ETMM), στις οποίες περιλαμβάνονται οι δεξιότητες ΤΠΕ, διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην προώθηση της καινοτομίας και την επίτευξη ανάπτυξης και αύξησης της παραγωγικότητας με κινητήρα τη γνώση⁹¹. Σύμφωνα με ανάλυση των αγγελιών προσφοράς εργασίας από το CEDEFOP, οι δεξιότητες χρήσης υπολογιστή για τον έλεγχο ποιότητας, τη διαχείριση στοιχείων και την επικοινωνία αποτελούν την τρίτη δεξιότητα με τη μεγαλύτερη ζήτηση, δεδομένου ότι αναφερόταν σε περίπου 13,5 εκατ. διαδικτυακές αγγελίες από τον Ιούλιο του 2018 έως τον Δεκέμβριο του 2019, ακολουθούμενη από την ικανότητα προσαρμογής στην αλλαγή και τη χρήση της αγγλικής γλώσσας⁹². Στο πλαίσιο της ίδιας ανάλυσης διαπιστώθηκε ότι οι προγραμματιστές λογισμικού ήταν το δεύτερο επάγγελμα με μεγαλύτερη ζήτηση κατά τη συγκεκριμένη περίοδο (1,6 εκατομμύρια αγγελίες), με τους αναλυτές συστημάτων να έρχονται στην τρίτη θέση (1,3 αγγελίες). Συλλογικά, οι επαγγελματίες στον τομέα των ΤΠΕ (2ψήφιος κωδικός ISCO) ήταν η δεύτερη ομάδα επαγγελματιών με τη μεγαλύτερη ζήτηση, αντιπροσωπεύοντας το 8,2 % του συνόλου των αγγελιών προσφοράς εργασίας. Ωστόσο, οι ειδικοί ΤΠΕ αποτελούν λιγότερο από το 4 % του εργατικού δυναμικού της ΕΕ, ποσοστό που παρουσίασε μικρή αύξηση από το 2016 (3,7 %) έως το 2018 (3,9 %)⁹³. Η αύξηση των αποφοίτων ΤΠΕ είναι ακόμη πιο αργή, από 3,5 % το 2017 σε 3,6 % το 2019. Είναι σαφές ότι υπάρχει χάσμα μεταξύ ζήτησης και προσφοράς: το 2019, πάνω από τις μισές επιχειρήσεις της ΕΕ (57 %) που ζητούσαν ειδικούς ΤΠ συνάντησαν δυσκολίες στην πρόσληψή τους (διάγραμμα 30). Οι διαφορές μεταξύ των φύλων αποτελούν σημαντική παράμετρο της πρόκλησης: παρότι οι γυναίκες ολοκληρώνουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό απ' ό,τι οι άνδρες, μόνον μία εκ των τριών αποφοίτων στους τομείς ETMM είναι γυναίκα⁹⁴. Επιπλέον, οι γυναίκες κατέχουν μόνο το 17 % των θέσεων στον τεχνολογικό τομέα (παρότι υπάρχει μεγάλη απόκλιση μεταξύ των χωρών)⁹⁵. Για να αντιμετωπίσει αυτήν την πρόκληση, η Επιτροπή πρότεινε νέες δράσεις σχετικά με τα φύλα στους τομείς ETMM και τους ψηφιακούς τομείς στην ανακοίνωση σχετικά με την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης έως το 2025.

⁹¹ Shapiro et al., 2015· Peri et al., 2015· Deming και Noray, 2018

⁹² [Skills-OVATE](#) του CEDEFOP (Εργαλείο ανάλυσης διαδικτυακών αγγελιών προσφοράς εργασίας για την Ευρώπη).

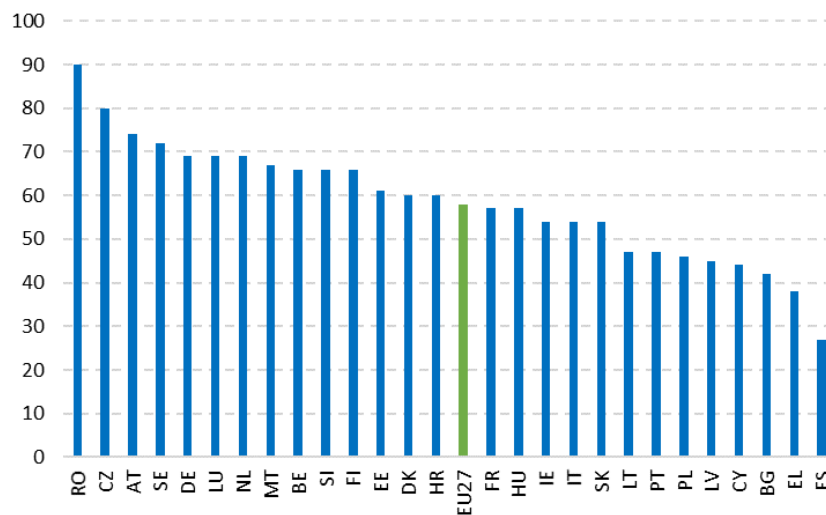
⁹³ Αυτά και άλλα στοιχεία στην παρούσα παράγραφο προέρχονται από την έκθεση με τίτλο «Digital Economy and Society index 2020 [Human capital and digital skills](#)» (Δείκτης ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας 2020 – Ανθρώπινο κεφάλαιο και ψηφιακές δεξιότητες).

⁹⁴ Eurostat, κωδικός δεδομένων [educ_uoe_grad04].

⁹⁵ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2020). Education and employment of women in science, technology and the digital economy, including AI and its influence on gender equality (Εκπαίδευση και απασχόληση των γυναικών στην επιστήμη, την τεχνολογία και την ψηφιακή οικονομία, συμπεριλαμβανομένης της ΤΝ και της επιρροής της στην ισότητα των φύλων).

Διάγραμμα 30: Η έλλειψη ειδικών ΤΠΕ μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για την ψηφιακή μετάβαση

Εταιρείες που προσέλαβαν ή επιχείρησαν να προσλάβουν ειδικούς ΤΠΕ και είχαν δυσαναπλήρωτες κενές θέσεις εργασίας το 2019 (%)

Πηγή: Κοινοτική έρευνα Eurostat για τη χρήση των ΤΠΕ και το ηλεκτρονικό εμπόριο στις επιχειρήσεις [[isoc_ske_itrcrn2](#)]

Όσον αφορά τις δεξιότητες, η πρόκληση για τις επιχειρήσεις υπερβαίνει τον ψηφιακό τομέα και εκτείνεται στις δεξιότητες για την πράσινη μετάβαση και τις εγκάρσιες δεξιότητες, ενώ παράλληλα απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες ώστε να εξασφαλίζεται ο προσδιορισμός των μεταβαλλόμενων αναγκών. Το 2019 η ανεπάρκεια ειδικευμένου προσωπικού εξακολουθούσε να αποτελεί τον συχνότερο λόγο περιορισμού των μακροπρόθεσμων επενδύσεων, όπως ανέφερε το 77 % των επιχειρήσεων⁹⁶. Όλες οι επιχειρήσεις θα πρέπει να προσαρμόσουν την οικονομική τους δραστηριότητα και τις δεξιότητες του εργατικού τους δυναμικού δεδομένης της μετάβασης προς μια κλιματικά ουδέτερη Ευρώπη. Ωστόσο, υπάρχουν διαθέσιμες ελάχιστες ποσοτικές πληροφορίες σχετικά με τις δεξιότητες που απαιτούνται ή είναι διαθέσιμες σε σχέση με τις «πράσινες θέσεις εργασίας», κυρίως διότι δεν έχει συμφωνηθεί ακόμη κανένας ορισμός για τις σχετικές έννοιες⁹⁷. Η πρόβλεψη και η ανάλυση των αναγκών σε δεξιότητες δεν είναι δυνατές χωρίς την ανάπτυξη σεναρίων πρόβλεψης σε συνεργασία με τον εκάστοτε κλάδο σε συγκεκριμένα βιομηχανικά οικοσυστήματα και έως ότου καθοριστούν καταλλήλως αυτές οι έννοιες, κάτι που θα διευκολύνει επίσης τον κατάλληλο προσδιορισμό και την επικύρωση των δεξιοτήτων που σχετίζονται με τις πράσινες θέσεις εργασίας, δραστηριότητες και διαδικασίες. Για να είναι χρήσιμη, η πρόβλεψη δεξιοτήτων θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε επίπεδο βιομηχανικών οικοσυστημάτων, και όχι απλώς σε μακροεπίπεδο. Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η αναδιοργάνωση των χώρων εργασίας ως επακόλουθο της ψηφιακής και της πράσινης μετάβασης αυξάνει τη σημασία των μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων, όπως η αυτοοργάνωση, η επικοινωνία, η διαχείριση, η δημιουργικότητα και η ευσυνειδησία. Η παραγωγικότητα της εργασίας σχετίζεται θετικά με αυτά τα χαρακτηριστικά, ακόμη και αφού συνεκτιμηθούν οι διαφορές στις γνωστικές δεξιότητες⁹⁸. Υπάρχουν επίσης ορισμένες ενδείξεις αλληλεπίδρασης, γεγονός που σημαίνει ότι η κατοχή μη γνωστικών δεξιοτήτων αποτελεί προϋπόθεση για την πλήρη αξιοποίηση των γνωστικών δεξιοτήτων. Το γεγονός αυτό μας υπενθυμίζει ότι η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση θα αυξήσουν τη ζήτηση για ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων, καθώς και ότι απαιτείται η γενικότερη προώθηση της εκπαίδευσης ενηλίκων.

⁹⁶ Όμιλος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, [Investment Survey 2019](#) (Έρευνα επενδύσεων 2019), σ. 19.

⁹⁷ Πρβλ. Cedefop, [Skills for green jobs: 2018 update](#) (Δεξιότητες για πράσινες θέσεις εργασίας: επικαιροποίηση 2018), σ. 47 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020](#) (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020)

⁹⁸ Maria Chiara Morandini, Anna Thum-Thysen και Anneleen Vandeplass (2020). [Facing the Digital Transformation: are Digital Skills Enough?](#) (Ψηφιακός μετασχηματισμός: αρκούν οι ψηφιακές δεξιότητες;) Δελτίο οικονομικών εξελίξεων αριθ. 054, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ελάχιστη πρόοδος έχει σημειωθεί όσον αφορά τη συνολική συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων από το 2009 έως το 2019. Η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων στην ΕΕ-27 αυξήθηκε κατά 3 εκατοστιαίες μονάδες σε διάστημα δέκα ετών, από 7,8 % σε 10,8 %, ποσοστό που υπολείπεται σημαντικά του στόχου για συμμετοχή του 15 % του πληθυσμού της ΕΕ στην ηλικιακή ομάδα 25-64 ετών σε τυπική ή μη τυπική εκπαίδευση και κατάρτιση κατά τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες ο οποίος περιλαμβάνεται στη στρατηγική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση 2020 (διάγραμμα 31). Τα χαμηλότερα ποσοστά εκπαίδευσης ενηλίκων παρατηρούνται στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Κροατία, τη Σλοβακία, την Ελλάδα και την Πολωνία (κάτω του 5 % του ενήλικου πληθυσμού), ενώ τα υψηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στη Σουηδία, τη Φινλανδία και τη Δανία (άνω του 25 %). Σε ορισμένα κράτη μέλη (Δανία, Σλοβενία και Κύπρος) η κατάσταση επιδεινώθηκε σε αυτόν τον τομέα κατά την τελευταία δεκαετία, ενώ στις χώρες με τις πιο αξιοσημείωτες βελτιώσεις (πάνω από 5 εκατοστιαίες μονάδες) περιλαμβάνονταν η Εσθονία, η Φινλανδία και η Σουηδία⁹⁹. Επιπλέον, η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί λιγότερο συχνό φαινόμενο για ορισμένες υποομάδες. Για παράδειγμα, όσον αφορά τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ (ηλικίας 25-64 ετών), είχαν κατά μέσο όρο στην ΕΕ τις ίδιες πιθανότητες να συμμετάσχουν σε εκπαίδευση και κατάρτιση (κατά τις τελευταίες 4 εβδομάδες) (11,1 %) το 2019 σε σύγκριση με τους γηγενείς (10,8 %). Ωστόσο, η κατάσταση διαφέρει μεταξύ των χωρών. Στη Γαλλία, την Εσθονία, τη Σλοβενία, την Ιταλία και τη Λετονία, οι γηγενείς είναι σημαντικά πιθανότερο να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση ενηλίκων από τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ. Το χάσμα στις χώρες αυτές είναι ακόμη πιο διευρυμένο σε ό,τι αφορά τις γυναίκες μετανάστριες. Μόνο το 2,4 % των ατόμων με αναπηρίες συμμετείχαν σε δραστηριότητες εκπαίδευσης στην ηλικιακή ομάδα 25-64 ετών, σε σύγκριση με 4,1 % των ατόμων χωρίς αναπηρίες το 2016. Όπως αναλύεται κατωτέρω, η εκπαίδευση ενηλίκων πραγματοποιείται κυρίως σε μη τυπικά πλαίσια. Στο θεματολόγιο δεξιοτήτων 2020 προτείνεται η βελτίωση του δείκτη εκπαίδευσης ενηλίκων μέσω της τροποποίησης του χρονικού διαστήματος μέτρησης από τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες στο τελευταίο έτος¹⁰⁰. Ο φιλόδοξος στόχος είναι η επίτευξη σημαντικής αύξησης της συμμετοχής των ενηλίκων σε δραστηριότητες εκπαίδευσης, όπως αυτή μετράται στη διάρκεια του εν λόγω χρονικού διαστήματος, από 38 % το 2016¹⁰¹ σε 50 % το 2025. Ο νέος δείκτης θα αλλάξει επίσης τις βασικές τιμές για ορισμένες χώρες.

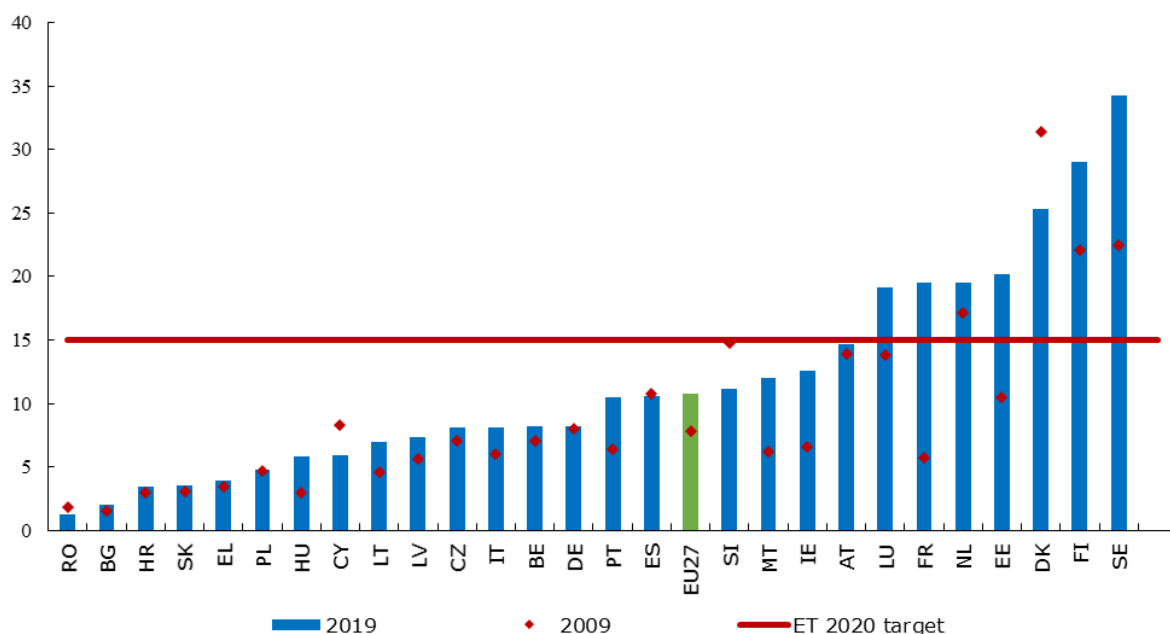
⁹⁹ Παρότι η Μάλτα, το Λουξεμβούργο, η Ιρλανδία και η Γαλλία κατέγραψαν επίσης μεγάλη αύξηση της συμμετοχής, ωστόσο, οι διακοπές στη χρονολογική σειρά για τις εν λόγω χώρες δυσχεραίνουν την ερμηνεία της.

¹⁰⁰ Στοιχεία για τη συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων κατά τους τελευταίους 12 μήνες θα είναι διαθέσιμα από το 2022 και κάθε δύο έτη στην έρευνα εργατικού δυναμικού. Προς το παρόν, για τη μέτρηση των ποσοστών συμμετοχής στη διάρκεια της εν λόγω πιο μακροχρόνιας περιόδου παρατήρησης μπορούν να χρησιμοποιούνται τα στοιχεία από την έρευνα για την εκπαίδευση ενηλίκων του 2016. Βλ. την «έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης 2020», όπου εξετάζονται τα πλεονεκτήματα της χρήσης πιο μακροχρόνιας περιόδου αναφοράς για τη μέτρηση της συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων.

¹⁰¹ Ο δείκτης περιλαμβάνει την τυπική ή μη τυπική εκπαίδευση ενηλίκων, με εξαίρεση την καθοδηγούμενη κατάρτιση στη θέση εργασίας. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). European Skills Agenda - Background note on the skills objectives (Ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων — Ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με τους στόχους για τις δεξιότητες). <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22833&langId=en>

Διάγραμμα 31: Η συμμετοχή των ενηλίκων σε δραστηριότητες εκπαίδευσης είναι μικρή και διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών

Ποσοστό ενηλίκων (ηλικίας 25-64 ετών) που λαμβάνουν μέρος σε εκπαίδευση και κατάρτιση, 2009 και 2019

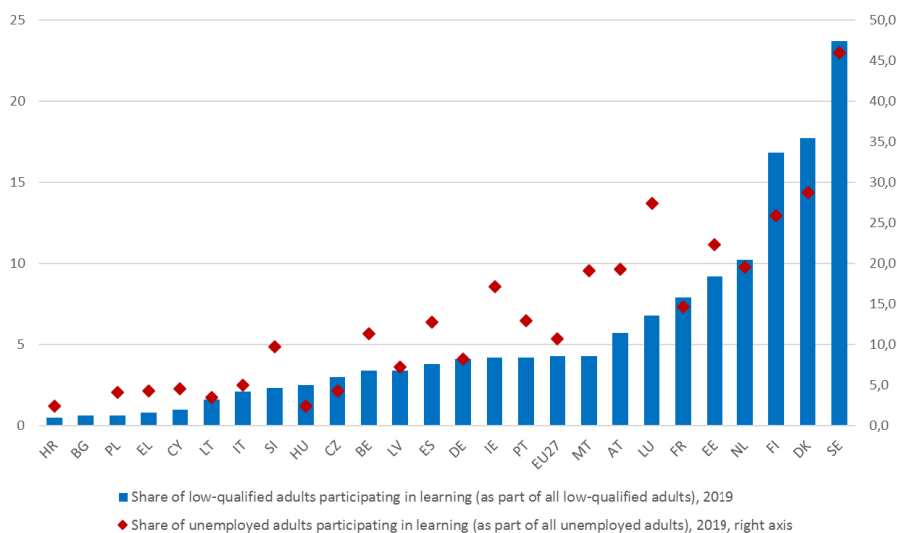
Πηγή: Eurostat, LFS, 2019, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [trng_lfs_01]. Σημείωση: διακοπή στη χρονολογική σειρά για τη Δανία, την Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο το 2007· τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Πολωνία, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο το 2008· την Εσθονία, την Ιρλανδία, την Ελλάδα, την Κύπρο και το Λουξεμβούργο το 2009· τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες, την Πολωνία και τη Ρουμανία το 2010· την Τσεχία, τις Κάτω Χώρες, την Πορτογαλία και τη Σλοβακία το 2011· την Τσεχία, τη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες και την Πολωνία το 2013· την Ισπανία και τη Γαλλία το 2014· το Λουξεμβούργο και την Ουγγαρία το 2015· τη Δανία το 2016 και το Βέλγιο, την Ιρλανδία και τη Μάλτα το 2017· την Πολωνία και τη Σουηδία το 2018.

Τα άτομα χαμηλής ειδίκευσης και τα άτομα που αναζητούν εργασία αποτελούν ομάδες-στόχους προτεραιότητας όσον αφορά τις πολιτικές για τη βελτίωση της συνολικής συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων. Τα άτομα χαμηλής ειδίκευσης έχουν ιδιαίτερη ανάγκη αναβάθμισης των δεξιοτήτων τους προκειμένου να συμμετάσχουν πλήρως στην κοινωνία και στην αγορά εργασίας. Το 2019 το ποσοστό τους όσον αφορά τη συμμετοχή σε δραστηριότητες εκπαίδευσης κατά τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας κυμαινόταν από 0,5 % στην Κροατία έως σχεδόν 23,7 % στη Σουηδία (μέσος όρος ΕΕ-27: 4,3 %, **διάγραμμα 32**). Στις περισσότερες χώρες, λιγότερο από το 10 % των ενηλίκων με χαμηλά προσόντα συμμετέχουν σε δραστηριότητες εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά, στη Φινλανδία, τη Δανία και τη Σουηδία η συμμετοχή ανέρχεται σε 16,8 %, 17,7 % και 23,7 % αντίστοιχα, καταδεικνύοντας ότι είναι εφικτή η επίτευξη υψηλών ποσοστών συμμετοχής στην εκπαίδευση και μεταξύ των ατόμων με χαμηλά προσόντα. Μια δεύτερη ομάδα-στόχος προτεραιότητας όσον αφορά την εκπαίδευση είναι τα άτομα που αναζητούν εργασία, για τα οποία η κατάρτιση μπορεί να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική όσον αφορά τη βελτίωση των προοπτικών στην αγορά εργασίας και την πρόληψη της μακροχρόνιας ανεργίας¹⁰². Υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά το ποσοστό των άνεργων ενηλίκων που συμμετείχαν σε οποιαδήποτε δραστηριότητα κατάρτισης κατά τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας, με τα ποσοστά να κυμαίνονται από 2,4 % στην Κροατία έως σχεδόν 46 % στη Σουηδία το 2019 (μέσος όρος της ΕΕ-27: 10,7 %). Στη Σλοβενία, τη Γερμανία, τη Λετονία, την Ιταλία, την Κύπρο, την Τσεχία, την Ελλάδα, την Πολωνία, τη Λιθουανία, την Κροατία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία και την Ουγγαρία, λιγότερο από το 10 % των άνεργων ενηλίκων συμμετέχουν σε δραστηριότητες εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή τους είναι μεγάλη, άνω του 25 %, στη Δανία, το Λουξεμβούργο και τη Φινλανδία. Το ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων 2020 αποσκοπεί να διασφαλίσει τη σημαντική βελτίωση της συμμετοχής των ατόμων χαμηλής ειδίκευσης και των ατόμων που αναζητούν εργασία στην εκπαίδευση και, ειδικότερα, περιλαμβάνει πρόταση για τον διπλασιασμό σχεδόν του ποσοστού των ατόμων που αναζητούν εργασία με πρόσφατη εκπαιδευτική εμπειρία σε 20 % έως το 2025 στην ΕΕ-27 (από 11 % το 2016).

¹⁰² Για παράδειγμα, βλ. Card, Kluge και Weber (2018), «*What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations*», Journal of the European Economic Association.

Διάγραμμα 32: Παρά τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, οι ενήλικες χαμηλής ειδίκευσης και οι άνεργοι ενήλικες αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες εκπαίδευσης

Ποσοστό των ενηλίκων ηλικίας 25-64 ετών που διαθέτουν χαμηλά προσόντα σε επίπεδα ISCED 0-2 (επί του συνόλου των ενηλίκων με χαμηλά προσόντα) και είναι άνεργοι (επί του συνόλου των άνεργων ενηλίκων, δεξιός άξονας) οι οποίοι συμμετείχαν σε δραστηριότητες εκπαίδευσης, 2019

Πηγή: Eurostat, LFS, 2019, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [trng_lfse_03]. Σημείωση: η απουσία διαθέσιμων στοιχείων για τη Ρουμανία και τη Σλοβακία αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι ο υπερβολικά μικρός αριθμός εκπαιδευομένων σε αυτές τις ομάδες δεν επιτρέπει τη δημοσίευση αξιόπιστου δείκτη. Ωστόσο, αυτό αντισταθμίζεται ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής για τη συγκεκριμένη ομάδα. Όσον αφορά την Κροατία, λόγω έλλειψης στοιχείων για το 2019 χρησιμοποιείται η τιμή του 2018. Τα στοιχεία για τη Βουλγαρία, την Κροατία, την Κύπρο, τη Λιθουανία, την Πολωνία και τη Σλοβενία είναι αναξιόπιστα για τον ίδιο λόγο.

Πηγή (δεξιός άξονας): Eurostat, LFS, 2019, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων [trng_lfse_02]. Σημείωση: η απουσία διαθέσιμων στοιχείων για τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι ο υπερβολικά μικρός αριθμός εκπαιδευομένων σε αυτές τις ομάδες δεν επιτρέπει τη δημοσίευση αξιόπιστου δείκτη. Ωστόσο, αυτό αντισταθμίζεται ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής για τη συγκεκριμένη ομάδα. Τα στοιχεία για την Κροατία, την Κύπρο, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία και τη Σλοβενία είναι αναξιόπιστα για τον ίδιο λόγο.

Το μεγαλύτερο μέρος της εκπαίδευσης ενηλίκων λαμβάνει χώρα σε μη τυπικό ή άτυπο περιβάλλον και υφίσταται ευρεία συναίνεση ως προς τη χρησιμότητα της επικύρωσης των δεξιοτήτων για την κάλυψη των αναγκών δεξιοτήτων και τη μείωση των ελλείψεων δεξιοτήτων¹⁰³. Στην έρευνα για την εκπαίδευση των ενηλίκων του 2016 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία), το 42,1 % των ενηλίκων στην ΕΕ-27 συμμετείχε σε μη τυπική εκπαίδευση κατά τους 12 μήνες πριν από την έρευνα και μόνο το 5,1 % συμμετείχε στην τυπική εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημασία της επικύρωσης της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης. Στο έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής για την αξιολόγηση της σύστασης του Συμβουλίου του 2012 για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης, που δημοσιεύτηκε την 1η Ιουλίου 2020¹⁰⁴, διαπιστώθηκε ότι, παρά τη σαφή πρόοδο που σημειώθηκε μετά την έκδοση της σύστασης, ο αριθμός των ατόμων που δεν έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες επικύρωσης είναι μεγάλος. Όλα πλέον τα κράτη μέλη εφαρμόζουν ρυθμίσεις επικύρωσης. Ωστόσο, οι περισσότερες ρυθμίσεις περιλαμβάνουν ορισμένους περιορισμούς (π.χ. μόνο άτομα με εργασιακή εμπειρία έχουν το δικαίωμα να υποβάλουν αίτηση), πολλές εξ αυτών δεν είναι ολοκληρωμένες (π.χ. αφορούν μόνο τίτλους επαγγελματικής κατάρτισης) ενώ ενδέχεται να συνυπάρχουν διαφορετικές ρυθμίσεις στην ίδια χώρα χωρίς συντονισμό. Τα ποσοτικά στοιχεία σχετικά με την αξιοποίηση εξακολουθούν να είναι περιορισμένα και κατακερματισμένα. Οι ενημερώσεις του ευρωπαϊκού καταλόγου για την επικύρωση¹⁰⁵ δείχνουν ότι η επικύρωση είναι ευρέως παρούσα στα εθνικά θεματολόγια πολιτικής και η παροχή της έχει βελτιωθεί από το 2012 με ορισμένες εξαιρέσεις (διάγραμμα 33). Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που καταδεικνύουν την ύπαρξη ενός «φαινομένου εξάτμισης», δηλ. του γεγονότος ότι ορισμένα άτομα που συμμετέχουν σε διαδικασία επικύρωσης δεν την ολοκληρώνουν¹⁰⁶. Στην πραγματικότητα, για τη συμμετοχή σε διαδικασίες επικύρωσης απαιτείται η σοβαρή δέσμευση των ατόμων¹⁰⁷ καθώς και η διαθεσιμότητα ενεργού υποστήριξης, όπως η παροχή αμειβόμενου χρόνου εκ μέρους του εργοδότη ή οικονομικής βοήθειας. Αυτές οι μορφές ενεργού υποστήριξης δεν είναι συνήθεις: οι απαντήσεις που δόθηκαν στο πλαίσιο ειδικής δημόσιας διαβούλευσης καταδεικνύουν ότι μόνο ένας στους δέκα δικαιούχους επικύρωσης είχαν λάβει κάποιας μορφής υποστήριξη για να συμμετάσχουν στην επικύρωση¹⁰⁸.

¹⁰³ «Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αναγνωρίζουν ολοένα και περισσότερο το γεγονός ότι η μάθηση εκτός της τάξης και άλλων τυπικών περιβαλλόντων αποτελεί πλούσια πηγή ανθρώπινου κεφαλαίου», ΟΟΣΑ (2018), Education Working Paper No 180, Making skills transparent: recognising vocational skills acquired through work-based learning, p. 11. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://doi.org/10.1787/5830c400-en>

¹⁰⁴ Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής SWD(2020)121, Αξιολόγηση της σύστασης του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2012, για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!Uk64Pk>

¹⁰⁵ Ευρωπαϊκός κατάλογος για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, ο οποίος διατίθεται στον δικτυακό τόπο του Cedefop, και ιδίως οι επικαιροποιήσεις του 2016 και του 2018 (δημοσιεύτηκε το 2020).

¹⁰⁶ [Μελέτη που υποστηρίζει την αξιολόγηση](#) της σύστασης του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2012, για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης, ενότητα 4.1.1.3, σ. 40.

¹⁰⁷ Βλ. ΟΟΣΑ 2018, όπως παρατίθεται παραπάνω, σ. 59.

¹⁰⁸ Βλ. παράρτημα 2 του εγγράφου εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, ερώτημα 17.

Διάγραμμα 33: Πολλά άτομα δεν έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες επικύρωσης, με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών

Τάση όσον αφορά τον αριθμό των ατόμων που χρησιμοποιούν την επικύρωση (2018 σε σύγκριση με το 2016)

BE	BG	CZ	DK	DE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LU	MT	NL	PL	PT	RO	SK	FI	SE
↑	↑	↔	↓	↔	↔	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↕	↑	↓	↑	↑	↑

↑ αυξανόμενοι αριθμοί, ↓ μειούμενοι αριθμοί, ↔ σταθεροί αριθμοί, ↕ αυξομείωση των αριθμών μεταξύ των διαφόρων τομέων

Πηγή: Cedefop, Ευρωπαϊκός κατάλογος για την επικύρωση 2016 και 2018. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Αυστρία, την Κροατία, την Εσθονία, την Ουγγαρία, τη Λιθουανία και τη Σλοβενία.

Η πανδημία COVID-19 επιτείνει την ανάγκη για αναβάθμιση δεξιοτήτων και απόκτηση νέων, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερα επίπεδα παροχής αν δεν υπάρξει απόκριση σε επίπεδο πολιτικής.

Η ύφεση εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 θα έχει δυσανάλογες επιπτώσεις σε ορισμένους τομείς της οικονομίας και, σε συνδυασμό με την ψηφιακή και την πράσινη μετάβαση, θα δημιουργήσει την ανάγκη για νέες ή προσαρμοσμένες δεξιότητες. Επίσης, θα μειώσει το «κόστος ευκαιρίας» της επένδυσης χρόνου στην κατάρτιση. Ωστόσο, από πρόσφατες αναλύσεις¹⁰⁹ διαπιστώθηκε ότι, μεταξύ 2005 και 2019, η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων στην ΕΕ-27 δεν αυξήθηκε στη διάρκεια υφέσεων. Στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες τείνουν ήδη να εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά συμμετοχής, η εκπαίδευση ενηλίκων μειώθηκε ακόμη περισσότερο κατά τη διάρκεια υφέσεων. Το ίδιο ισχύει για άτομα που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, γεγονός που ενδέχεται να αποτελεί αντανάκλαση των πιέσεων στους δημόσιους προϋπολογισμούς για την κατάρτιση σε περιόδους αύξησης της ανεργίας. Αντιθέτως, οι αναλύσεις υποδεικνύουν ότι η αύξηση των δημόσιων δαπανών για την κατάρτιση έχει ως αποτέλεσμα η εκπαίδευση ενηλίκων να παρουσιάζει μια πιο αντικυκλική τάση. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημασία που έχουν οι μεταρρυθμίσεις και οι δημόσιες επενδύσεις σε συστήματα εκπαίδευσης ενηλίκων όσον αφορά την ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους σε περιόδους ύφεσης.

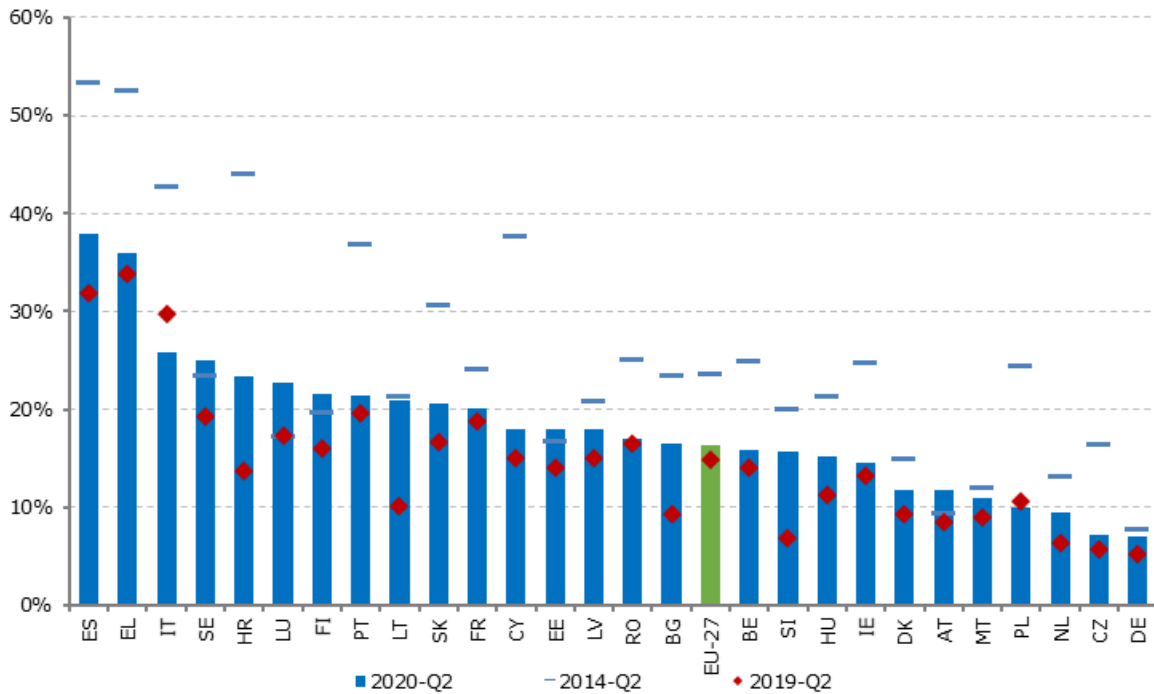
¹⁰⁹ Giorgio Di Pietro, Zbigniew Karpiński και Federico Biagi (2020), «*Adult learning participation and the business cycle*» (Συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση και οικονομικός κύκλος), έκθεση συνταχθείσα από το Κοινό Κέντρο Ερευνών για τη ΓΔ EMPL (δεν έχει δημοσιευθεί). Marco Bertoni και Giorgio Brunello (2020), «*Skills Investment and the Business Cycle in Europe*», προκαταρκτικό σχέδιο έκθεσης για το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εμπειρογνομών στα Οικονομικά της Εκπαίδευσης.

Εξαιτίας της πανδημίας COVID-19, τα κράτη μέλη ενδέχεται να αντιμετωπίζουν πιθανή παρατεταμένη κρίση απασχόλησης των νέων η οποία απαιτεί νέα μέτρα πολιτικής. Πριν από την κρίση, τον Μάρτιο του 2020, η ανεργία των νέων ανήλθε σε 15,2 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27, σημειώνοντας βελτίωση κατά 0,2 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον Μάρτιο του 2019 (15,4 %). Το ποσοστό αυτό εκτινάχθηκε, ωστόσο, στο 17,7 % τον Νοέμβριο του 2020. Τα αντίστοιχα αριθμητικά στοιχεία για το σύνολο του πληθυσμού ήταν 6,6 % τον Μάρτιο και 7,5 % τον Νοέμβριο. Σε πέντε κράτη μέλη η ανεργία των νέων αυξήθηκε κατακόρυφα μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου τριμήνου του 2020 (Εσθονία 8,2 εκατοστιαίες μονάδες, Λιθουανία 6,1 εκατοστιαίες μονάδες, Λουξεμβούργο 5,6 εκατοστιαίες μονάδες, Κροατία 5,5 εκατοστιαίες μονάδες, Βουλγαρία 5,3 εκατοστιαίες μονάδες). Σε επίπεδο ΕΕ, η ανεργία των νέων ανήλθε στο 17,9 % το τρίτο τρίμηνο του 2020, έναντι 7,4 % για τον συνολικό πληθυσμό. Η εμπειρία της προηγούμενης οικονομικής κρίσης εγείρει ανησυχίες. Παρότι πριν από την κρίση της νόσου COVID-19 το μέσο ποσοστό ανεργίας των νέων στην ΕΕ εξακολούθησε να βελτιώνεται σημαντικά (βλ. [διάγραμμα 34](#)), παραμένει πάντοτε υπερδιπλάσιο του ποσοστού ανεργίας που καταγράφεται για τον ενήλικο πληθυσμό (6,7 % το 2019), γεγονός που συνιστά διαρθρωτική πρόκληση, ακόμη και αν δεν υπάρξουν περαιτέρω κλυδωνισμοί. Πριν από την κρίση, η διασπορά των ποσοστών ανεργίας των νέων, αν και μειωνόταν με το πέρασμα του χρόνου, παρέμεινε μεγάλη και η ανεργία των νέων εξακολουθούσε να είναι πάνω από 30 % σε ορισμένα κράτη μέλη (Ελλάδα: 35,2 %· Ισπανία: 32,5 %). Η ανάκαμψη δεν οδήγησε σε όλες τις περιπτώσεις στη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας για τους νέους: το 2019 το 14,6 % των εργαζομένων ηλικίας 15 έως 24 ετών εργαζόνταν με συμβάσεις προσωρινής απασχόλησης επειδή δεν μπορούσαν να βρουν μόνιμη εργασία (σε σύγκριση με 7,2 % των εργαζομένων ηλικίας 25-64 ετών)· η αναλογία ήταν μεγαλύτερη από ένα προς τρία στην Ισπανία, την Πορτογαλία, την Κροατία και την Ιταλία¹¹⁰. Για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της νόσου COVID-19 αλλά και οι διαρθρωτικές προκλήσεις, η Επιτροπή πρότεινε τον Ιούλιο του 2020 την ενίσχυση των εγγυήσεων για τη νεολαία. Στο πλαίσιο της νέας πρωτοβουλίας, το ηλικιακό εύρος για την επιλεξιμότητα θα διευρυνθεί έως τα 29 έτη, θα δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις ευάλωτες ομάδες, θα υποστηριχθούν οι δεξιότητες για την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση και θα αναβαθμιστούν οι υπηρεσίες παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης, προσανατολισμού και καθοδήγησης.

¹¹⁰ Πηγή: Eurostat (επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: LFSA_ETGAR)

Διάγραμμα 34: Τα ποσοστά ανεργίας των νέων αυξήθηκαν στη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19, αλλά εξακολουθούν να είναι χαμηλότερα σε σχέση με το 2014

Ποσοστό ανεργίας των νέων (ηλικίας 15-24 ετών), πολυετής σύγκριση, 2ο τρίμηνο των ετών 2014, 2019 και 2020

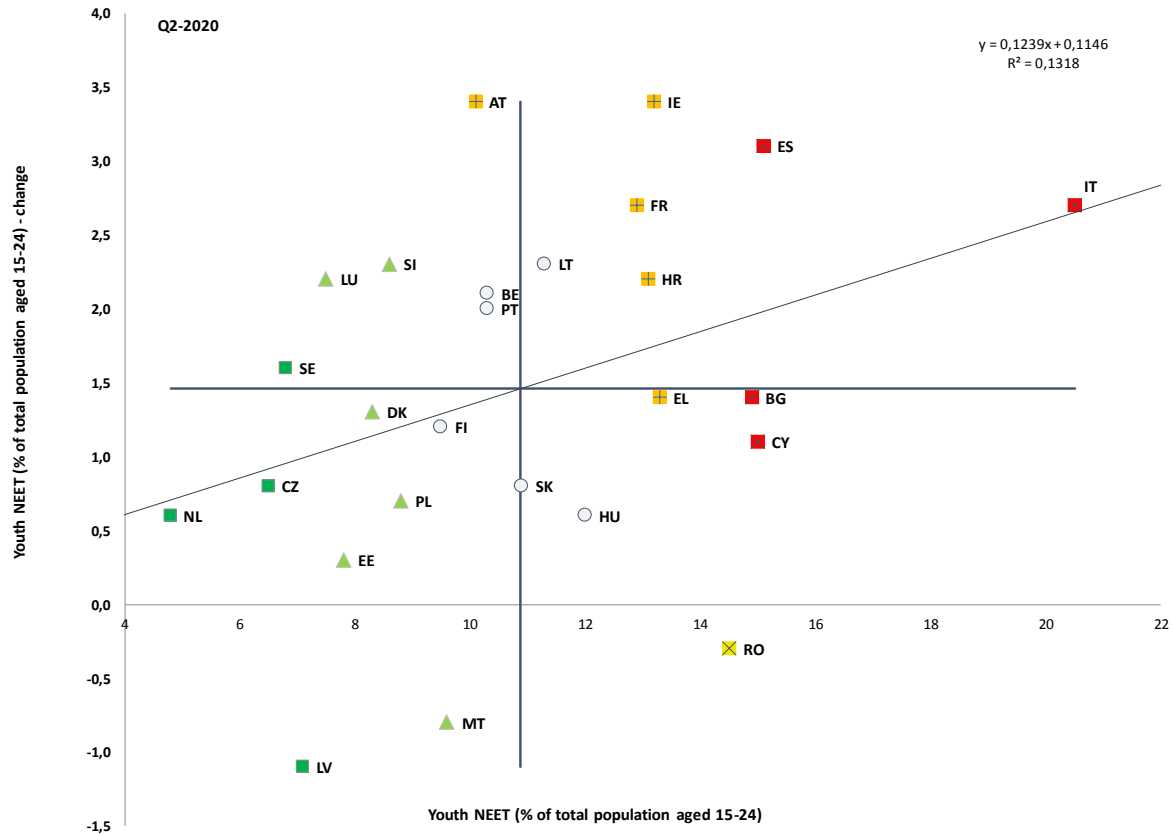
Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: [\[une_rt_q\]](#).

Οι κλυδωνισμοί λόγω της πανδημίας COVID-19 αντέστρεψαν τη βελτίωση των ποσοστών ΕΑΕΚ σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από δύο. Πριν από την κρίση, τα κράτη μέλη παρουσίαζαν σταθερή πρόοδο όσον αφορά τη μείωση των ποσοστών των ατόμων ηλικίας 15 έως 24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ): μεταξύ των δεύτερων τριμήνων των ετών 2013 και 2019, τα ποσοστά συρρικνώθηκαν από το ιστορικά υψηλότερο ποσοστό του 13,1 % στο ιστορικά χαμηλότερο ποσοστό του 9,8 %. Η κρίση αντέστρεψε δραστικά την τάση: μεταξύ των δεύτερων τριμήνων των ετών 2019 και 2020, τα ποσοστά ΕΑΕΚ στην ΕΕ-27 αυξήθηκαν κατά 1,8 εκατοστιαίες μονάδες (από 9,8 % σε 11,6 %) και έπειτα κατήλθε σε 10,8 % μεταξύ δεύτερου και τρίτου τριμήνου 2020. Ο πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων (διάγραμμα 35) δείχνει ότι τα ποσοστά ΕΑΕΚ αυξήθηκαν σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από τρία (Λετονία και Μάλτα: -0,8 εκατοστιαίες μονάδες, Ρουμανία: -0,4 εκατοστιαίες μονάδες). Σε πέντε κράτη μέλη σημειώθηκε κατά πολύ άνω του μέσου όρου αύξηση των ποσοστών ΕΑΕΚ (Αυστρία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία και Γαλλία), αν και τα ποσοστά ΕΑΕΚ στην Αυστρία παρέμειναν χαμηλότερα του μέσου όρου της ΕΕ-27. Οι χώρες με τις βέλτιστες σχετικές επιδόσεις ήταν οι Κάτω Χώρες, η Τσεχία και η Σουηδία. Η απόκλιση στα ποσοστά ΕΑΕΚ μπορεί να οφείλεται εν μέρει σε διαφορές των μέτρων δημόσιας υγείας, τα οποία ενδέχεται να έχουν επηρεάσει τη βιωσιμότητα των τομέων με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση νέων εργαζομένων (π.χ. φιλοξενία και λιανικό εμπόριο). Συνολικά, οι επιπτώσεις της νόσου COVID-19 ήταν πρωτοφανείς: στο πρώτο και το δεύτερο τρίμηνο του 2020 καταγράφηκε η μεγαλύτερη τριμηνιαία άνοδος των ποσοστών ΕΑΕΚ από τότε που η Eurostat ξεκίνησε να συλλέγει τα στοιχεία το 2006¹¹¹ (από 10,4 % στο 11,6 %). Παρά την ελαφρά ανάκαμψη στο τρίτο τρίμηνο του 2020, θα έχει καθοριστική σημασία να παρακολουθείται στενά η κατάσταση και να ληφθούν στοχευμένα μέτρα για τα άτομα ΕΑΕΚ, όπως τα μέτρα που προτάθηκαν τον Ιούλιο του 2020 στο πλαίσιο των ενισχυμένων εγγυήσεων για τη νεολαία που θεσπίστηκαν τον Οκτώβριο.

¹¹¹ Η [ανάλυση της Eurostat](#) κατέδειξε ότι η πιθανότητα απώλειας εργασίας για τους νέους (ηλικίας 15-24 ετών) υπερέβαινε τον μέσο όρο κατά την έναρξη της κρίσης της νόσου COVID-19 σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ για τα οποία υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία (δεν υπήρχαν στοιχεία για τη Γερμανία, την Εσθονία, την Κροατία, τη Μάλτα).

Διάγραμμα 35: Τα ποσοστά ΕΑΕΚ έχουν αυξηθεί στα περισσότερα κράτη μέλη και τα επίπεδα δημιουργούν ανησυχία σε διάφορες χώρες

Ποσοστό ΕΑΕΚ (άτομα ηλικίας 15-24 ετών) και μεταβολή μεταξύ του 2ου τριμήνου του 2019 και του 2ου τριμήνου του 2020 (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων).

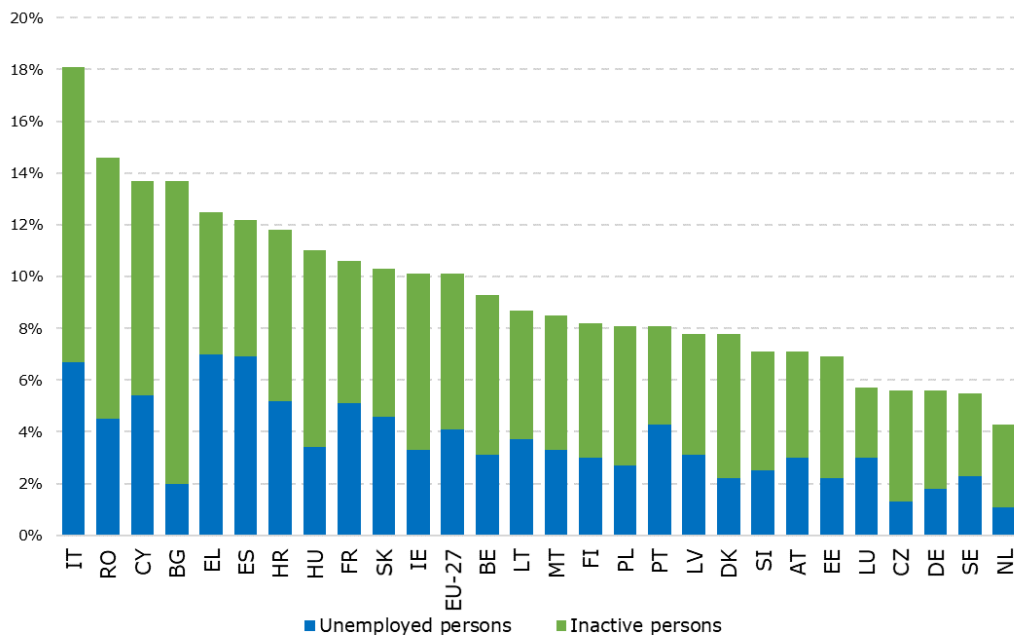
Πηγή: Eurostat Περίοδος: επίπεδα 2ου τριμήνου 2020 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2019.

Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Δεν υπάρχουν στοιχεία για τη Γερμανία για το 2ο τρίμηνο του 2020.

Οι μεταβολές του ποσοστού ΕΑΕΚ στη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της ανεργίας και όχι στην αύξηση της αεργίας, καθώς η τελευταία αποτελεί πρόκληση που παραμένει πιο σταθερή στο πέρασμα του χρόνου. Μέχρι την εμφάνιση της κρίσης της νόσου COVID-19, η τάση ήταν η μειούμενη ανεργία των νέων να συμβαδίζει με αύξηση του ποσοστού των άεργων ατόμων ΕΑΕΚ¹¹² (αντιστοιχούσαν σε 46,9 % των ΕΑΕΚ το 2013 και 59,4 % το 2019). Από το 2019 το ποσοστό των άεργων ατόμων ΕΑΕΚ ήταν ιδιαίτερα υψηλό στη Βουλγαρία (85,4 %), την Τσεχία (75,4 %), τις Κάτω Χώρες (74,4 %) και τη Δανία (72,7 %). Το εν λόγω ποσοστό ήταν ιδιαίτερα χαμηλό στην Ισπανία (43,8 %), την Ελλάδα (44,0 %), την Πορτογαλία (47,5 %) και το Λουξεμβούργο (48,2 %). Μεταξύ των γυναικών ΕΑΕΚ, η αεργία είναι συχνότερη απ' ό,τι η ανεργία, ενώ τα δύο αυτά ποσοστά είναι σχεδόν ίδια για τους άνδρες. Με βάση τα διδάγματα από την προηγούμενη οικονομική κρίση, το ποσοστό των άνεργων ατόμων ΕΑΕΚ είναι πιθανό να αυξηθεί αρκετά γρήγορα. Μετά την ανάκαμψη, τα ποσοστά αεργίας είναι πιθανό να καταστούν ξανά η κύρια πρόκληση όσον αφορά τα άτομα ΕΑΕΚ.

Διάγραμμα 36: Τα περισσότερα άτομα ΕΑΕΚ είναι άεργα, αλλά παρατηρούνται σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών

Προφίλ ΕΑΕΚ (ηλικίας 15-24 ετών) στα κράτη μέλη της ΕΕ το 2019 (%)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: [\[edat_lfse_20\]](#).

¹¹² Τα άεργα άτομα ΕΑΕΚ δεν αναζητούν απασχόληση λόγω, για παράδειγμα, δικής τους ασθένειας ή αναπηρίας, των ευθυνών τους για παροχή φροντίδας σε παιδιά ή εξαρτώμενους ενηλίκους ή άλλων προσωπικών ή οικογενειακών ευθυνών.

Οι νέοι που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών είναι πιο πιθανό να είναι ΕΑΕΚ. Το ποσοστό των νέων ΕΑΕΚ που έχουν γεννηθεί εκτός της ΕΕ (ηλικίας 15-24 ετών) ανήλθε στο 17,1 % το 2019 σε σύγκριση με το 9,9 % των γηγενών¹¹³. Η διαφορά ήταν μεγαλύτερη από 10 εκατοστιαίες μονάδες σε διάφορα κράτη μέλη όπως η Ελλάδα, η Σλοβενία, το Βέλγιο, η Γερμανία, η Αυστρία, η Γαλλία, η Μάλτα και η Ισπανία. Επιπλέον, η κατάσταση ήταν κατά μέσο όρο δυσμενέστερη για τις νέες μετανάστριες (ποσοστό ΕΑΕΚ 25,9 %, υψηλότερο κατά 13,2 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με τις γηγενείς). Πέραν των ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ, οι γηγενείς που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών είναι επίσης πιθανό να πλήττονται από αυτό το φαινόμενο: στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ, ήταν πιθανότερο να βρίσκονται «εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης» σε σύγκριση με τα άτομα με γηγενείς γονείς. Η διαφορά ήταν ιδιαίτερα μεγάλη (ποσοστό υψηλότερο κατά πάνω από 8 εκατοστιαίες μονάδες) σε έξι κράτη μέλη (Βέλγιο, Τσεχία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Σλοβενία)¹¹⁴. Οι νέοι οι οποίοι προέρχονταν από οικογένειες μεταναστών και παράλληλα είχαν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο διέτρεχαν ιδιαίτερο κίνδυνο. Το ποσοστό ΕΑΕΚ των Ρομά είναι πολύ υψηλότερο από το ποσοστό του γενικού πληθυσμού (διαφορά 52 εκατοστιαίων μονάδων)¹¹⁵.

¹¹³ Eurostat, [[edat lfse 28](#)]

¹¹⁴ ΟΟΣΑ/ΕΕ(2018), *Settling In 2018: Indicators of immigrant integration* (Δείκτες ένταξης μεταναστών) (διάγραμμα 7.19). Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.oecd.org/publications/indicators-of-immigrant-integration-2018-9789264307216-en.htm>

¹¹⁵ Παράρτημα 2 του εγγράφου SWD (2020) 530 final που συνοδεύει την ανακοίνωση σχετικά με το στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά, COM (2020) 621 final, με βάση την έρευνα FRA, EU-MIDIS II 2016· την έρευνα FRA, RTS 2019.

Το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (ηλικίας 55-64 ετών) παρέμεινε υψηλό, παρά την πτώση εξαιτίας της κρίσης της νόσου COVID-19. Το ποσοστό των απασχολούμενων ατόμων στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ήταν 59,2 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020, σημειώνοντας ελαφρά πτώση κατά 0,5 % σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ παρέμεινε αμετάβλητο σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019. Ωστόσο ανέκαμψε στο 59,7 % κατά το τρίτο τρίμηνο, υψηλότερα από ό,τι ένα έτος νωρίτερα. Τα τελευταία έτη το υψηλό ποσοστό ενεργοποίησης¹¹⁶ των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών στην αγορά εργασίας στήριξε τις επιδόσεις της ΕΕ: μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2013 και του δεύτερου τριμήνου του 2020, το ποσοστό ενεργοποίησης των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών αυξήθηκε κατά 9,3 εκατοστιαίες μονάδες, σε σύγκριση με την αύξηση κατά 0,7 εκατοστιαίες μονάδες για τον πληθυσμό ηλικίας 20-64 ετών. Παρά ταύτα, υπάρχει ανάγκη να συνεχιστεί η παρακολούθηση της κατάστασης της αγοράς εργασίας όσον αφορά τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας. Σε έρευνα που διεξήχθη σε επίπεδο ΕΕ το 2019¹¹⁷, το 47 % των αποκριθέντων ανέφερε ότι η ηλικία ήταν παράγοντας που μπορούσε να αποτελέσει μειονέκτημα για τους αιτούντες εργασία. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις για τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας που χάνουν τη θέση εργασίας τους εξαιτίας της κρίσης της νόσου COVID-19, με πιθανό επίσης αποτέλεσμα την ακούσια πρόωρη συνταξιοδότηση. Η παρακολούθηση είναι απαραίτητη ειδικότερα στα κράτη μέλη στα οποία τα ποσοστά απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας μειώθηκαν μεταξύ του πρώτου και του τρίτου τριμήνου του 2020 (οι τέσσερις μεγαλύτερες μειώσεις καταγράφηκαν στη Μάλτα κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες, στην Ιρλανδία κατά 1,1 εκατοστιαία μονάδα, στη Λετονία κατά 0,8 εκατοστιαία μονάδα, στη Λιθουανία κατά 0,7 εκατοστιαία μονάδα). Τα ποσοστά απασχόλησης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας μπορούν επίσης να συμβάλουν στη διατήρηση της αύξησης της απασχόλησης για μερικά ακόμη έτη, ακόμη και καθώς ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας μειώνεται. Ειδικότερα, οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας εξακολουθούν να διαθέτουν σημαντικές δυνατότητες να αυξήσουν την απασχόλησή τους (το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ηλικίας 55-64 ετών ήταν 53,4 % το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με 66,7 % για τους άνδρες).

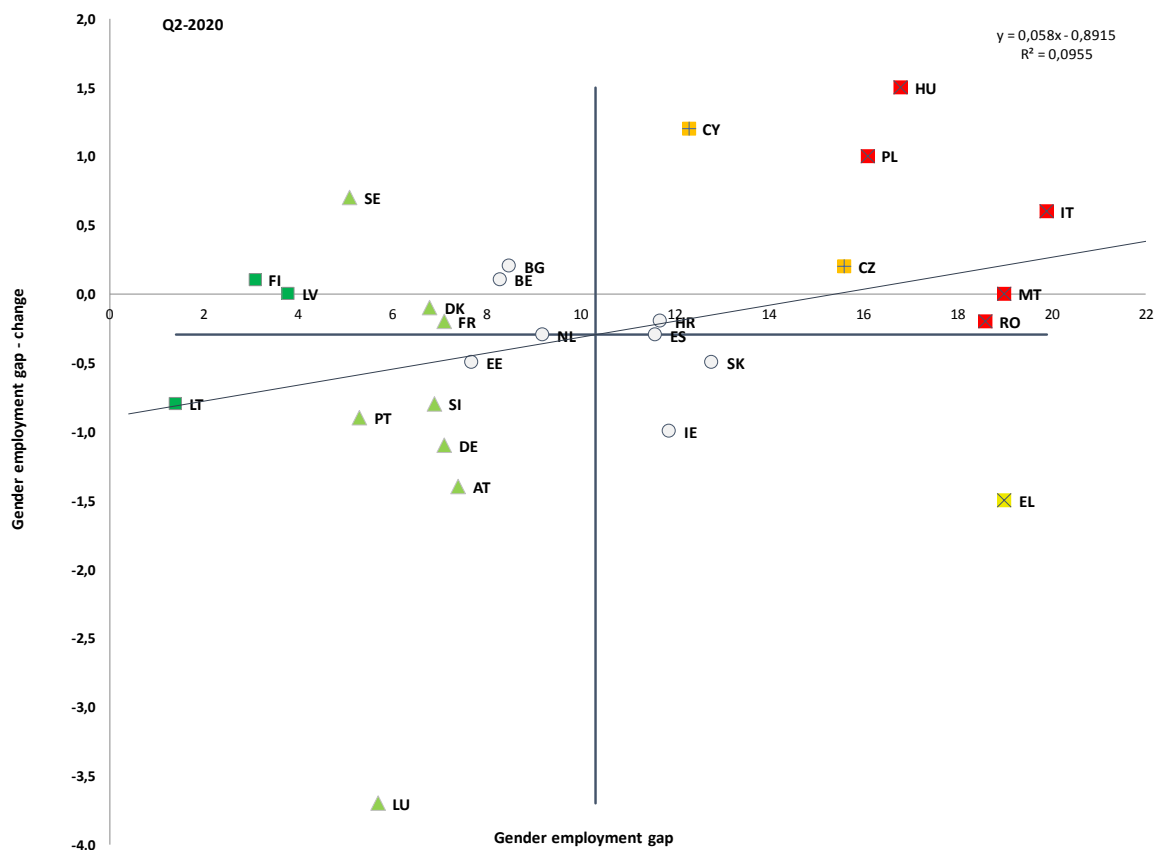
¹¹⁶ Το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας αποτελεί το μέτρο της συμμετοχής του πληθυσμού, είτε των απασχολούμενων είτε των ανέργων, στην αγορά εργασίας.

¹¹⁷ Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου του 2019, Διακρίσεις στην ΕΕ.

Μετά από αρκετά έτη σταθερής αύξησης, η κρίση προκάλεσε πτώση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών με περίπου τον ίδιο ρυθμό με τους άνδρες. Μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2019 και του δεύτερου τριμήνου του 2020, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών (ηλικίας 20-64 ετών) μειώθηκε κατά 1,2 εκατοστιαίες μονάδες, σε 66,3 % κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 στην ΕΕ-27. Λόγω της ελαφρώς μεγαλύτερης μείωσης των ποσοστών απασχόλησης των ανδρών κατά τη συγκεκριμένη περίοδο (1,3 εκατοστιαίες μονάδες), ο πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων σχετικά με το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση παρουσίασε μικρή βελτίωση (διάγραμμα 37). Σε όλα τα κράτη μέλη πλην δύο, τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών μειώθηκαν μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2019 και του δεύτερου τριμήνου του 2020 (οι εξαιρέσεις ήταν η Κροατία και το Λουξεμβούργο). Αξίζει να σημειωθεί ότι στη Βουλγαρία και την Ισπανία σημειώθηκε μείωση ίση με 3 εκατοστιαίες μονάδες ή και μεγαλύτερη. Παρά τη μείωση κατά 2,1 εκατοστιαίες μονάδες, η Σουηδία εξακολουθεί να έχει τις μεγαλύτερες επιδόσεις, με την απασχόληση των γυναικών να ανέρχεται σε 77,9 %, ενώ έπονται σε μικρή απόσταση η Λιθουανία, η Γερμανία, οι Κάτω Χώρες και η Λετονία, όλες τους με ποσοστά απασχόλησης των γυναικών πάνω από 75 %. Το μικρότερο χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 παρατηρείται στη Λιθουανία (1,4 εκατοστιαίες μονάδες), τη Φινλανδία (3,1 εκατοστιαίες μονάδες), τη Λετονία (3,8 εκατοστιαίες μονάδες) και τη Σουηδία (5,1 εκατοστιαίες μονάδες). Στο άλλο άκρο του φάσματος βρίσκονται η Ιταλία (19,9 εκατοστιαίες μονάδες), η Μάλτα (19 εκατοστιαίες μονάδες), η Ελλάδα (19 εκατοστιαίες μονάδες) και η Ρουμανία (18,6 εκατοστιαίες μονάδες). Οι τελευταίες αυτές χώρες κατατάσσονται όλες στην κατηγορία «κρίσιμες καταστάσεις» του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων εκτός από τη Ελλάδα, η οποία κατατάσσεται στην κατηγορία «κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη» χάρη στη δραστική μείωση κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Από το διάγραμμα 37 προκύπτει ότι δεν παρατηρείται σύγκλιση σε αυτόν τον δείκτη, καθώς σε διάφορα κράτη μέλη με υψηλά ή κοντά στον μέσο όρο ποσοστά ως προς το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων παρατηρήθηκε επιδείνωση το 2020. Το τρίτο τρίμηνο του 2020, το χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά την απασχόληση παρέμεινε σταθερό σε 11,5 εκατοστιαίες μονάδες.

Διάγραμμα 37: Το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση παραμένει μεγάλο, με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών

Χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Περίοδος: επίπεδα 2ου τριμήνου 2020 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2ο τρίμηνο του 2019. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα.

Σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης (ΠΠΑ), το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση διευρύνθηκε περαιτέρω. Το 2019 οι γυναίκες ηλικίας 20-64 ετών με πλήρη απασχόληση στην ΕΕ ήταν λιγότερες σε σύγκριση με τους άνδρες (58,7 % έναντι 76,1 %). Το 2019 τα μικρότερα χάσματα ΠΠΑ μεταξύ των φύλων παρατηρήθηκαν στη Λιθουανία, τη Φινλανδία και τη Λετονία, ενώ τα μεγαλύτερα παρατηρήθηκαν στη Μάλτα (24,3 εκατοστιαίες μονάδες), την Ιταλία (24,2 εκατοστιαίες μονάδες) και τις Κάτω Χώρες (24,1 εκατοστιαίες μονάδες). Τα εν λόγω αποτελέσματα σχετίζονται με τα ποσοστά μερικής απασχόλησης. Μεταξύ των απασχολουμένων, το 2019 το 29,4 % των γυναικών εργάζονταν με ωράριο μερικής απασχόλησης, έναντι 7,8 % για τους άνδρες, ενώ οι γυναίκες συνδέονταν με χαμηλότερα ποσοστά αναγκαστικής μερικής απασχόλησης σε σχέση με τους άνδρες (23,5 % έναντι 33 % αντίστοιχα). Στα περισσότερα κράτη μέλη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, το ποσοστό των γυναικών που εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης είναι παραδοσιακά κάτω του 10 % (Βουλγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία, Κροατία, Ουγγαρία, Λιθουανία και Πολωνία). Αντίθετα, παρά τη βραδεία μείωση για τέταρτο συνεχές έτος, το υψηλότερο σχετικό ποσοστό συνέχισε να καταγράφεται στις Κάτω Χώρες (73,4 %). Οι ευέλικτες πολιτικές για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής μπορούν να έχουν θετικό αντίκτυπο στην παραμονή των γονέων και των φροντιστών στην αγορά εργασίας, αλλά μπορούν επίσης να συμβάλουν και στη διεύρυνση των χάσμάτων ΠΠΑ. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στα κράτη μέλη με σημαντικά ποσοστά γυναικών που εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης (π.χ. Κάτω Χώρες, Αυστρία και Γερμανία), εκ των οποίων στις Κάτω Χώρες παρατηρήθηκαν επίσης μεγάλα χάσματα ΠΠΑ μεταξύ των φύλων. Το μη ισόρροπο μερίδιο ευθυνών παροχής φροντίδας που αναλογεί στις γυναίκες ευνοεί τις μεροληψίες στην αγορά εργασίας, οι οποίες είναι εμφανείς στα χάσματα μεταξύ των φύλων, π.χ. στην απασχόληση, στις αμοιβές και τις συντάξεις. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται, για παράδειγμα, στο ότι το χάσμα μεταξύ των φύλων σε ό,τι αφορά το ποσοστό των ανέργων είναι ευρύτερο στην κατ' εξοχήν αναπαραγωγική ηλικιακή ομάδα των γυναικών, δηλ. τα 30-44 έτη¹¹⁸.

Τα χάσματα στην απασχόληση στην ΕΕ-27 είναι μεγαλύτερα για τις γυναίκες με παιδιά.

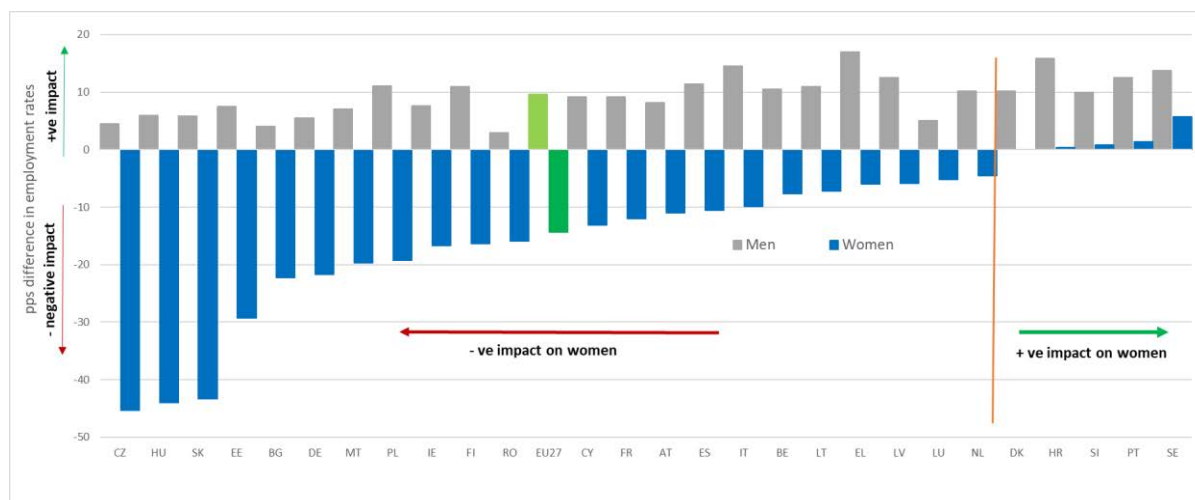
Η απόκτηση τέκνων διευρύνει το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση σε όλα τα κράτη μέλη. Το 2019, όσον αφορά τους γονείς (ηλικίας 25-49 ετών) με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των έξι ετών, τα ποσοστά απασχόλησης των ανδρών αυξήθηκαν σε όλα τα κράτη μέλη (κατά 9,6 εκατοστιαίες μονάδες σε επίπεδο ΕΕ) ενώ των γυναικών μειώθηκαν στα περισσότερα κράτη μέλη (κατά 14,3 εκατοστιαίες μονάδες σε επίπεδο ΕΕ). Εξαιρέση αποτελούν η Σουηδία, η Πορτογαλία, η Σλοβενία, η Κροατία και η Δανία, όπου ο αντίκτυπος του να έχει μια γυναίκα τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των έξι ετών επί των ποσοστών απασχόλησης των γυναικών είναι είτε θετικός είτε ουδέτερος. Στην Τσεχία, την Ουγγαρία και τη Σλοβακία, ο αρνητικός αντίκτυπος της απόκτησης τέκνων για τις γυναίκες με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των έξι ετών είναι ιδιαίτερα μεγάλος (πάνω από 40 εκατοστιαίες μονάδες) (διάγραμμα 38)¹¹⁹. Το μορφωτικό επίπεδο είναι σημαντικό για την ερμηνεία του αντίκτυπου της μητρότητας στην εργασία: το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών χαμηλής ειδίκευσης με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των έξι ετών ήταν μόλις 36,3 %.

¹¹⁸ Το ποσοστό των ανέργων ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού (των ατόμων που εργάζονται και των ατόμων που αναζητούν εργασία).

¹¹⁹ Το ζήτημα εξετάστηκε αναλυτικά στο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2019 (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2019), σ. 130. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!tN33hy>

Διάγραμμα 38: Ο αντίκτυπος στην απασχόληση για τους άνδρες και τις γυναίκες με ένα παιδί ηλικίας κάτω των έξι ετών παρουσιάζει σημαντική απόκλιση· ο αντίκτυπος είναι θετικός για τους άνδρες σε όλα τα κράτη μέλη

Αντίκτυπος της απόκτησης τέκνων στην απασχόληση ανδρών και γυναικών (ηλικίας 20-49 ετών) το 2019

Πηγή:

Eurostat [lfst_hheredch]. Σημείωση: ο αντίκτυπος της απόκτησης τέκνων στην απασχόληση είναι η διαφορά (σε εκατοστιαίες μονάδες) του ποσοστού απασχόλησης των μητέρων και των πατέρων με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των έξι ετών.

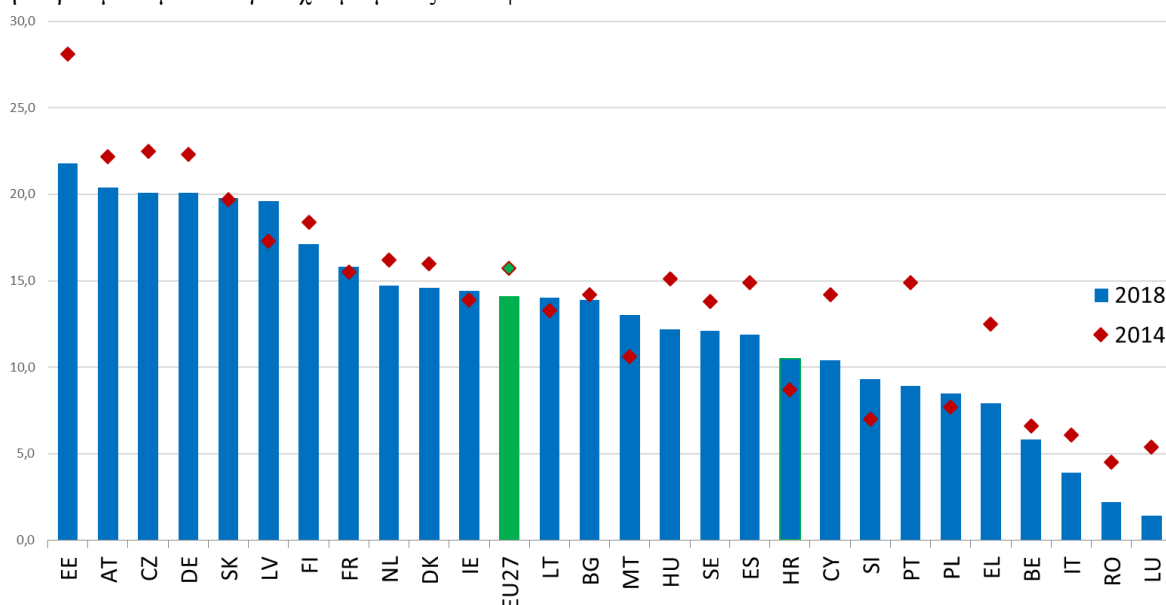
Το επίμονο χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση αντανακλάται και στο σημαντικό μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων. Το μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα παρέμεινε γενικά αμετάβλητο στην ΕΕ-27, δηλ. 14,1 % το 2018, σημειώνοντας μείωση κατά 0,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2017. Το ποσοστό αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αύξηση του χάσματος ως προς το μορφωτικό επίπεδο υπέρ των γυναικών ηλικίας 30-34 ετών σε σύγκριση με τους άνδρες (45,6 % έναντι 35,1 % αντίστοιχα) το 2019. Η πανδημία COVID-19 ανέδειξε ακόμη περισσότερο το γεγονός ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να υπερεκπροσωπούνται σε χαμηλότερα αμειβόμενους τομείς και επαγγέλματα, καθώς και να αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στις επαγγελματικές επιλογές τους λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων φροντίδας. Επιπλέον, η έρευνα¹²⁰ δείχνει ότι παράγοντες όπως οι διαφορές όσον αφορά την πείρα, το μορφωτικό επίπεδο και το είδος της σύμβασης αντιπροσώπευαν λιγότερο από το ένα τρίτο του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των φύλων. Το μέρος του χάσματος που μπορεί να ερμηνευτεί οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική δραστηριότητα και τον χρόνο εργασίας.

¹²⁰ Leythienne, D., Ronkowski, P., (2018) «A decomposition of the unadjusted gender pay gap using Structure of Earnings Survey data», στατιστικό έγγραφο εργασίας της Eurostat. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!pu34qq>

Οι διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά το μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων είναι σημαντικές· τα μισθολογικά χάσματα μπορούν να οδηγήσουν σε συνταξιοδοτικά χάσματα. Το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων εξακολουθεί να υπερβαίνει το 20 % στην Εσθονία, την Αυστρία, την Τσεχία και τη Γερμανία, με τις χαμηλότερες τιμές (μεταξύ 1 και 4 %) να καταγράφονται στη Ρουμανία, το Λουξεμβούργο και την Ιταλία. Από το 2014 η κατάσταση βελτιώθηκε σημαντικά στην Εσθονία, την Πορτογαλία, την Ελλάδα και το Λουξεμβούργο (κατά 6,3 εκατοστιαίες μονάδες, 6 εκατοστιαίες μονάδες, 4,6 εκατοστιαίες μονάδες και 4 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα), ενώ το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων αυξήθηκε κατά πάνω από 2 εκατοστιαίες μονάδες στη Λετονία, τη Μάλτα και τη Σλοβενία.

Διάγραμμα 39: Εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό μισθολογικό χάσμα μεταξύ γυναικών και ανδρών

Μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων το 2014 και το 2018

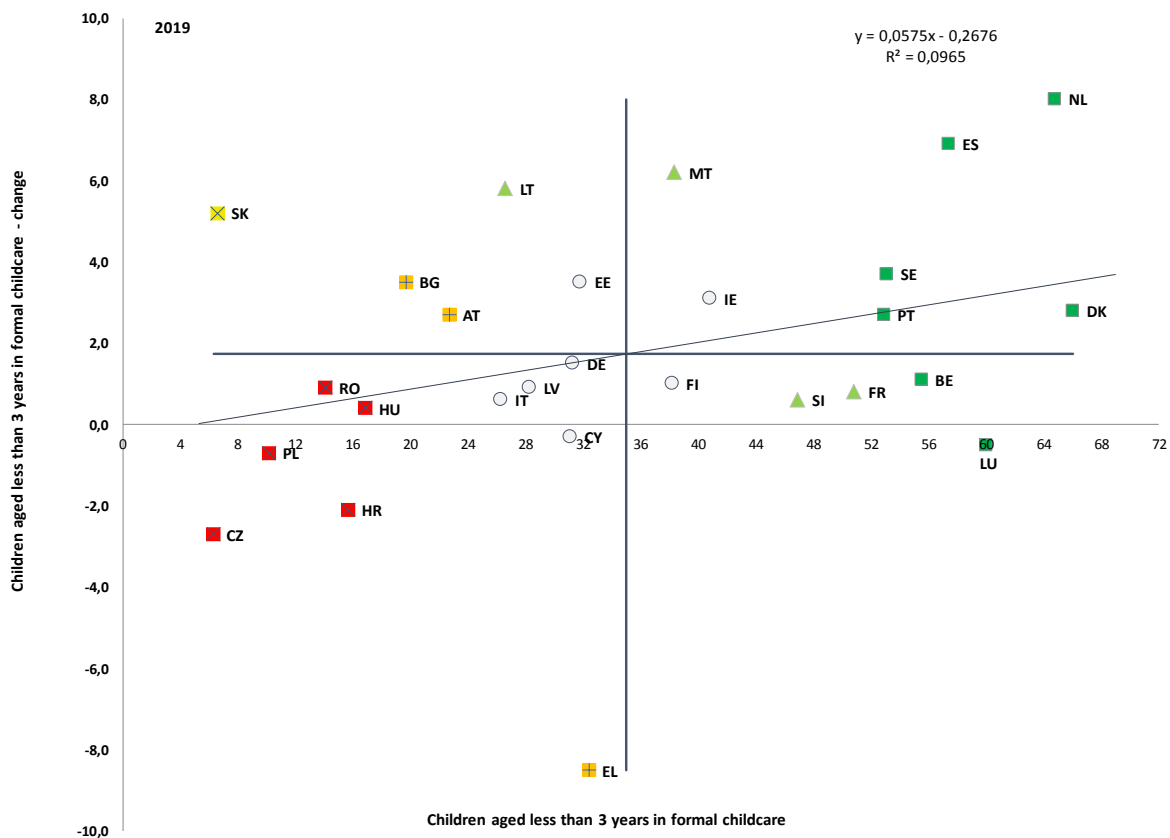
Πηγή: Eurostat, επιγραμμικός κωδικός δεδομένων: [SDG_05_20]. Σημείωση: το μη διορθωμένο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των μισθωτών ανδρών και γυναικών ως ποσοστό των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των μισθωτών ανδρών. Για την Ιρλανδία, τα στοιχεία του 2018 αντικαθίστανται από τα στοιχεία του 2017. Ο υπολογισμός για την Ελλάδα και την Ιταλία, και συνεπώς για την ΕΕ-27, είναι προσωρινός.

Η ανεργία των γυναικών επηρεάζεται ιδιαίτερα από την πρόσβαση σε ποιοτικές και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας και υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας. Σύμφωνα με τον πρωταρχικό δείκτη του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων για την παιδική φροντίδα, η συμμετοχή των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές στην τυπική προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ) εκτιμάται στο 35,5 % σε επίπεδο ΕΕ-27 το 2019 και, ως εκ τούτου, υπερβαίνει τον στόχο της Βαρκελώνης (33 %) (διάγραμμα 40). Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται διαφορές μεταξύ των χωρών, καθώς 15 κράτη μέλη δεν έχουν ακόμη επιτύχει τον εν λόγω στόχο. Παρότι το ποσοστό συμμετοχής στην τυπική ΠΕΦ των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών φθάνει το 60 % και άνω στη Δανία, στο Λουξεμβούργο και στην Ισπανία, πέντε χώρες αναφέρουν «κρίσιμη» κατάσταση στην ανάλυση του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων (Ρουμανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Κροατία¹²¹). Πολύ υψηλότερα από τα μέσα ποσοστά βελτίωσης παρατηρήθηκαν στις Κάτω Χώρες, την Ισπανία, τη Μάλτα και τη Λιθουανία. Η έλλειψη παροχής ή η ανεπαρκής παροχή ΠΕΦ, μεταξύ άλλων και όσον αφορά τις ώρες λειτουργίας, σχετίζεται με τον αρνητικό αντίκτυπο της απόκτησης τέκνων στην απασχόληση των γυναικών (διάγραμμα 38). Παρότι η συμμετοχή στην ΠΕΦ ακόμη και για λίγες ώρες την εβδομάδα έχει θετικό αντίκτυπο στα παιδιά από την άποψη της κοινωνικοποίησης και των μελλοντικών επιτευγμάτων τους στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, για να περιοριστεί το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση είναι καίριας σημασίας να διασφαλίζεται η συμμετοχή σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας για περισσότερες από 30 ώρες την εβδομάδα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο ένας γονέας, συνήθως η μητέρα, δεν υποχρεούται να εργάζεται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης, με αρνητικές συνέπειες όσον αφορά την εξέλιξη της σταδιοδρομίας και τις αποδοχές σε όλη τη διάρκεια της ζωής. Οι πολιτικές για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, όπως οι ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας ή οι οικογενειακές άδειες, διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στον περιορισμό των εμποδίων για τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας των ατόμων με ευθύνες παροχής φροντίδας. Εάν αξιοποιηθούν με ισόρροπο τρόπο από τις γυναίκες και τους άνδρες, μπορούν επίσης να συμβάλουν στον περιορισμό των χάσμάτων μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση.

¹²¹ Με βάση τα στοιχεία του 2018, ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό συμμετοχής (1,4 %) παρατηρείται και στη Σλοβακία (κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία για το 2019).

Διάγραμμα 40: Εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τη συμμετοχή σε υπηρεσίες παιδικής φροντίδας

Παιδιά κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

Πηγή: Eurostat, στατιστικές EU-SILC. Περίοδος: επίπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018.
Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα.

Τα οικονομικά αντικίνητρα του συστήματος φορολογίας και παροχών επιδεινώνουν τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Εάν ο φόρος εισοδήματος επιβάλλεται επί του εισοδήματος του νοικοκυριού και όχι επί του ατομικού εισοδήματος, μπορεί να δημιουργηθεί αντικίνητρο για τα δεύτερα εργαζόμενα μέλη της οικογένειας (ως επί το πλείστον γυναίκες) όσον αφορά τη συμμετοχή σε αμειβόμενη εργασία (παγίδα αεργίας). Η προσφορά εργασίας μπορεί να αποθαρρυνθεί και από άλλα χαρακτηριστικά του συστήματος φορολογίας και παροχών, όπως οι εκπτώσεις σε επίπεδο οικογένειας και εξαρτώμενου συζύγου, καθώς και οι μεταβιβάσιμες εκπτώσεις. Το υψηλό κόστος των υποδομών φροντίδας αυξάνει επίσης τις παγίδες αεργίας, ιδίως για τα δεύτερα εργαζόμενα μέλη και τις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος. Το 2019 οι υψηλότερες παγίδες αεργίας για το δεύτερο εργαζόμενο μέλος παρατηρήθηκαν στη Γαλλία, τη Γερμανία, τη Σλοβενία και το Βέλγιο. Η παγίδα χαμηλού μισθού ήταν μεγαλύτερη στο Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες, την Ιταλία και τη Γερμανία¹²².

Παρά τις διαρκείς προκλήσεις, πριν από την κρίση της νόσου COVID-19 η κατάσταση απασχόλησης των ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ βελτιωνόταν συνεχώς τα τελευταία τρία έτη. Το 2019 το ποσοστό των εργαζόμενων ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ και ήταν οικονομικά ενεργά (20-64 ετών) ανήλθε σε 64,2 %, σημειώνοντας αύξηση κατά σχεδόν 3 εκατοστιαίες μονάδες συγκριτικά με πριν από δύο έτη (2017). Ωστόσο, παραμένει κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το ποσοστό απασχόλησης των γηγενών (73,9 %). Σε ορισμένα κράτη μέλη (Σουηδία, Βέλγιο, Κάτω Χώρες, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία και Γερμανία) το χάσμα υπερέβη τις 15 εκατοστιαίες μονάδες το 2019. Το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο μεταξύ όσων έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ σε σχέση με τους γηγενείς (αντίστοιχα 38,5 % και 19,6 % στο επίπεδο της ΕΕ-27 μεταξύ των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών) εξηγεί εν μέρει το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης των πρώτων. Ωστόσο, ακόμη και τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ και διαθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο δεν επιτυγχάνουν τα ίδια επίπεδα απασχόλησης με τους γηγενείς και, ως εκ τούτου, εξακολουθεί να παρατηρείται σημαντική υποχρησιμοποίηση των δεξιοτήτων και των προσόντων των μεταναστών¹²³. Η κατάσταση παραμένει ιδιαίτερα δυσμενής για τις γυναίκες που έχουν γεννηθεί εκτός της ΕΕ, με ποσοστό απασχόλησης περίπου 54,6 % το 2019, 14 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από το επίπεδο που καταγράφεται στις γηγενείς¹²⁴. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι, με τα κατάλληλα μέτρα ένταξης και ενεργοποίησης, η ΕΕ μπορεί να αξιοποιήσει καλύτερα το ταλέντο και τις δυνατότητες των ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ. Η βελτίωση που σημειώθηκε τα τελευταία έτη οφείλεται κυρίως στα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης των «πρόσφατων αφίξεων» (άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ και διαμένουν στην ΕΕ για λιγότερα από 5 έτη).

¹²² Η παγίδα αεργίας για το δεύτερο εργαζόμενο μέλος μετρά τον οριακό πραγματικό φορολογικό συντελεστή επί του εισοδήματος εργασίας του δεύτερου μέλους ενός ζευγαριού που μεταβαίνει από τη λήψη κοινωνικής πρόνοιας σε θέση εργασίας. Η παγίδα χαμηλού μισθού υπολογίζεται για ζευγάρι χωρίς παιδιά όπου οι αποδοχές του δεύτερου εργαζόμενου μέλους αυξάνονται από 33 % σε 67 % του μέσου μισθού και το πρώτο εργαζόμενο μέλος λαμβάνει το 100 % του μέσου μισθού (βάση δεδομένων Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με φόρους και παροχές).

¹²³ Eurofound (2019) «How your birthplace affects your workplace», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο

¹²⁴ Η εν λόγω διαφορά μεταξύ των φύλων μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει από τα πολύ χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας των γυναικών που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ, ιδίως στο Βέλγιο, την Κροατία, τη Γαλλία και την Ιταλία (με καταγεγραμμένα επίπεδα κάτω του 60 %, Eurostat [Ifsa_argacob]). Βλ. επίσης JRC (2020) [Gaps in the EU Labour Market Participation Rates: an intersectional assessment of the role of gender and migrant status](#).

Υπάρχουν στοιχεία που υποδεικνύουν ότι η προβλεπόμενη μείωση της απασχόλησης εξαιτίας της κρίσης της νόσου COVID-19 θα πλήξει τους μετανάστες από χώρες εκτός ΕΕ πολύ πιο έντονα από ό,τι τους γηγενείς¹²⁵. Τα στοιχεία υποδεικνύουν ότι ο αντίκτυπος του περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών και της ύφεσης λόγω COVID ήταν ισχυρότερος επί του ποσοστού απασχόλησης των μεταναστών από χώρες εκτός ΕΕ ηλικίας 20-64 ετών (μείωση από 64,4 % σε 60,9 % μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2019 και του αντίστοιχου τριμήνου του 2020) απ' ό,τι για τους γηγενείς¹²⁶. Ως αποτέλεσμα, μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2019 και του δεύτερου τριμήνου του 2020 το κατά μέσον όρο χάσμα σε ολόκληρη την ΕΕ διευρύνθηκε κατά πάνω από 2 εκατοστιαίες μονάδες και κατά περίπου 4 εκατοστιαίες μονάδες ή περισσότερο σε χώρες όπως η Ισπανία, η Πολωνία και η Αυστρία¹²⁷. Αυτό οφείλεται στο υψηλότερο ποσοστό εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης μεταξύ των μεταναστών, στη μείωση των περιόδων απασχόλησης, στα χαμηλότερα ποσοστά των εργαζομένων που απασχολούνται σε θέσεις τηλεργασίας ή/και θέσεις εργασίας στον δημόσιο τομέα, καθώς και στα υψηλότερα ποσοστά σε τομείς που είναι πιθανό να πληγούν πιο έντονα από την ύφεση (δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, τουρισμός, τομέας υπηρεσιών, κατασκευές κ.λπ.).

Τα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και συμμετοχής των ατόμων με αναπηρίες στην αγορά εργασίας υποδηλώνουν την ύπαρξη ανεκμετάλλετων δυνατοτήτων αξιοποίησης των ταλέντων τους. Στην ΕΕ-27 το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με αναπηρίες ήταν 50,8 % το 2018, έναντι 75 % των ατόμων χωρίς αναπηρίες¹²⁸. Το χάσμα απασχόλησης διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών¹²⁹, από 15,2 εκατοστιαίες μονάδες στην Ιταλία έως 40,3 εκατοστιαίες μονάδες στην Ιρλανδία. Παρά την ελαφρά αύξηση, μόνο το 62,4 % των ατόμων με αναπηρίες στην ΕΕ-27 ήταν οικονομικά ενεργά, έναντι ποσοστού 82,2 % των ατόμων χωρίς αναπηρίες, στοιχείο που υποδηλώνει ελάχιστη μεταβολή όσον αφορά τα σημαντικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες για την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών με αναπηρίες (47,8 %) παρέμεινε χαμηλότερο από αυτό των ανδρών με αναπηρίες (54,3 %). Το 2019 τα άτομα με αναπηρίες είχαν περισσότερες πιθανότητες να αντιμετωπίσουν κινδύνους φτώχειας των εργαζομένων απ' ό,τι τα άτομα χωρίς αναπηρίες (10,5 % έναντι 8,9 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ)¹³⁰.

¹²⁵ Βλ. ΟΟΣΑ, What is the impact of the Covid 19 pandemic on immigrants and their children, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>

¹²⁶ Eurostat, [lfsq_ergacob]

¹²⁷ Αντικατοπτρίζοντας τον εποχιακό χαρακτήρα της εργασίας των μεταναστών, τους διαφορετικούς ρόλους τους στις εθνικές οικονομίες και τις διαφορετικές αντιδράσεις των χωρών στην COVID-19, τα αριθμητικά στοιχεία παρουσίασαν σημαντική μεταβολή το τρίτο τρίμηνο του 2020. Για παράδειγμα, η Πολωνία κατέγραψε αύξηση 10,9 εκατοστιαίων μονάδων στα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών από χώρες εκτός ΕΕ κατά την εν λόγω περίοδο.

¹²⁸ Τα στοιχεία προέρχονται από τις στατιστικές EU-SILC 2018, οι οποίες αναλύθηκαν από τους Ευρωπαίους εμπειρογνώμονες σε θέματα αναπηρίας (EDE).

¹²⁹ Η συχνότητα εμφάνισης της αναπηρίας διαφέρει επίσης μεταξύ των κρατών μελών σε σημαντικό βαθμό. Είναι συγκριτικά χαμηλότερη στην περίπτωση της Μάλτας (12 %), της Ιρλανδίας (15,9 %) και της Βουλγαρίας (16,8 %), όλες εκ των οποίων παρουσιάζουν χάσμα απασχόλησης μεγαλύτερο από τον μέσο όρο, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (24,7 %) το 2018 (ηλικιακή ομάδα 16-64).

¹³⁰ EU-SILC (2019) Ποσοστό εργαζομένων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας [hlth_dpe050]

3.2.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη

Η στοχευμένη στήριξη σε ευάλωτες ομάδες είναι θεμελιώδους σημασίας για τον περιορισμό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και τη μείωση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων καθώς και την προώθηση της συμμετοχής στη γενική εκπαίδευση. Πολλά κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη αυτές τις πτυχές κατά τον σχεδιασμό πολιτικής. Στην Ιρλανδία, το Εθνικό Συμβούλιο για την Ειδική Εκπαίδευση (National Council for Special Education - NCSE) έθεσε σε εφαρμογή το *Μοντέλο Σχολικής Ένταξης* (School Inclusion Model) για τη στήριξη της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς στο πλαίσιο της γενικής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και την ανάπτυξη της ικανότητας των σχολείων να δέχονται μαθητές με επιπρόσθετες ανάγκες. Η Λετονία έκανε σημαντική πρόοδο προς την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς, θεσπίζοντας νομοθετικά τα ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα που πρέπει να εφαρμόζονται μόνον χωρίς αποκλεισμούς στα γενικά σχολεία από τον Σεπτέμβριο του 2020. Το εύρος των μέτρων στήριξης στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας έχει διευρυνθεί με βάση τις ειδικές ανάγκες κάθε παιδιού. Στην Πολωνία, η κυβέρνηση δρομολόγησε ένα πρόγραμμα στήριξης της αγοράς σχολικών βιβλίων και εκπαιδευτικού υλικού/υλικού κατάρτισης για μαθητές με αναπηρίες, διάρκειας έως το 2023. Οι σχολικές αρχές της Σουηδίας εργάζονται για τη διαμόρφωση εθνικών στόχων και δεικτών για την παρακολούθηση των σχολικών δραστηριοτήτων με σκοπό τη βελτίωση της ισότητας και της καλύτερης κατανόησης των παραγόντων που συντελούν στην επιτυχία των σχολείων, οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, ως βάση για την κατανομή της χρηματοδότησης.

Η κρίση της νόσου COVID-19 αποκάλυψε την ύπαρξη αποκλίσεων όσον αφορά την ψηφιακή ετοιμότητα των σχολείων και διαφόρων τμημάτων της κοινωνίας, οι οποίες ενέχουν τον κίνδυνο διεύρυνσης των εκπαιδευτικών ανισοτήτων που συνδέονται με κοινωνικοοικονομικά μειονεκτήματα. Στα κράτη μέλη περίπου 58 εκατομμύρια παιδιά μετέβησαν στην εξ αποστάσεως μάθηση, γεγονός που έθεσε τα ευάλωτα παιδιά σε σαφή μειονεκτική θέση. Τα κράτη μέλη έχουν λάβει διάφορα μέτρα για να μετριάσουν τον αντίκτυπο από το κλείσιμο των σχολείων. Χώρες όπως η Βουλγαρία, η Κύπρος, η Γαλλία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Αυστρία, η Πολωνία, το Βέλγιο, η Ρουμανία και η Ισπανία παρέχουν στους μειονεκτούντες εκπαιδευόμενους τον απαραίτητο εξοπλισμό για την εξ αποστάσεως μάθηση (υπολογιστές/ταμπλέτες, πρόσβαση στο διαδίκτυο, κάρτες SIM κ.λπ.), αν και σε διαφορετικό βαθμό. Τα κράτη μέλη διένειμαν εξοπλισμό ΤΠ σε ευάλωτους μαθητές (Κροατία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία), παρείχαν κίνητρα για δωρεές υπολογιστών από ιδιώτες (Βέλγιο, Εσθονία, Ελλάδα, Ισπανία) ή διέθεσαν τάξεις ώστε οι μαθητές να μπορούν να κάνουν τις εργασίες που τους έχουν ανατεθεί για το σπίτι ή να συμμετέχουν σε τηλεδιασκέψεις απερίσπαστα (Λουξεμβούργο). Επιπλέον, 10 κράτη μέλη (Βουλγαρία, Εσθονία, Φινλανδία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Λιθουανία, Μάλτα, Πορτογαλία, Σλοβακία και Ισπανία) συνέχισαν, με τον ένα ή άλλο τρόπο, να παρέχουν δωρεάν γεύματα στους μειονεκτούντες μαθητές. Σε ορισμένα κράτη μέλη (π.χ. Γαλλία, Λετονία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία) την ευθύνη για την αντιμετώπιση της πρόκλησης ανέλαβαν οι δήμοι ή μεμονωμένα σχολεία. Γενικά, τα εν λόγω έκτακτα μέτρα δεν κάλυψαν τη ζήτηση (π.χ. στην Ουγγαρία το 20 % των μαθητών δεν είχε καθόλου ή είχε περιορισμένη πρόσβαση στην ψηφιακή εκπαίδευση, γεγονός που εμπόδισε τη συμμετοχή τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση).

Τα κράτη μέλη υιοθέτησαν διαφορετικές στρατηγικές για να διασφαλίσουν την πρόσβαση στη μάθηση υπό το καθεστώς του περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών. Η Ελλάδα θέσπισε νόμους με επείγουσες διαδικασίες που παρέχουν στους δήμους τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα ποσά που εξοικονομούν από το λειτουργικό κόστος στη διάρκεια του κλεισίματος των σχολείων για να προμηθεύονται εξοπλισμό ΤΠΕ και να τον δανείζουν στους μαθητές που έχουν ανάγκη. Επιπλέον, στην Ελλάδα, με τη στήριξη ιδιωτικών επιχειρήσεων, πάνω από 17 000 ταμπλέτες και φορητοί υπολογιστές δανείστηκαν σε μαθητές (κυρίως από μειονεκτούσες ομάδες) και σε εκπαιδευτικούς για χρήση στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως μάθησης. Παρομοίως, στην Ιρλανδία, τον Απρίλιο του 2020 ανακοινώθηκε η χορήγηση ειδικού κονδυλίου ύψους 10 εκατ. EUR για την αγορά τεχνολογίας και συσκευών για μειονεκτούντες μαθητές δημοτικού και γυμνασίου, πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας «Διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών στα σχολεία» (Delivering Equality of Opportunity in Schools—DEIS). Στην Ιταλία, διατέθηκαν 85 εκατ. EUR για τη στήριξη της εξ αποστάσεως μάθησης, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης ψηφιακών συσκευών. Οι Κάτω Χώρες θέσπισαν στήριξη ύψους περίπου 244 εκατ. EUR με στόχο την πρόληψη των εκπαιδευτικών μειονεκτημάτων και της καθυστέρησης της μάθησης. Η Ρουμανία ενέκρινε το εθνικό πρόγραμμα «Σχολείο στο σπίτι» και έθεσε κονδύλια από το δημοσιονομικό αποθεματικό ταμείο στη διάθεση της κυβέρνησης. Στην Πολωνία, η κυβέρνηση διέθεσε περίπου 81 εκατ. EUR στην τοπική αυτοδιοίκηση για την αγορά εξοπλισμού ΤΠΕ για μειονεκτούντες μαθητές καθώς και για σχολεία και εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Ψηφιακή Πολωνία» του ΕΤΠΑ. Στη Σλοβακία, το Υπουργείο Παιδείας, σε συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις, έθεσε σε λειτουργία έναν ιστότοπο για τη στήριξη της διαδικτυακής μάθησης. Ο τομέας ΤΠ στηρίζει τα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς παρέχοντας δωρεάν λογισμικό και ψηφιακές λύσεις. Σειρά κρατών μελών διοργάνωσαν επίσης στη διάρκεια του καλοκαιριού μαθήματα γλωσσών σε εθνικό επίπεδο για παιδιά σε μειονεκτική θέση, με σκοπό να περιορίσουν τις επιπτώσεις στη διαδικασία εκμάθησης γλωσσών. Για παράδειγμα, η Αυστρία δρομολόγησε πρόγραμμα θερινής εκπαίδευσης διάρκειας δύο εβδομάδων το οποίο βοήθησε περίπου 24 000 ευάλωτους μαθητές να αναπληρώσουν τα κενά όσον αφορά τις γλωσσικές δεξιότητες πριν από την επανέναρξη των σχολείων τον Σεπτέμβριο. Παρομοίως, στη Βουλγαρία, οι μαθητές που δεν μπορούσαν να συμμετέχουν στην εξ αποστάσεως μάθηση εντάχθηκαν σε τάξεις ενισχυτικής διδασκαλίας, μέσω του έργου «Στήριξη για την επιτυχία», με συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Στη Σλοβακία, το Υπουργείο διέθεσε 500 000 EUR για τη διοργάνωση θερινών σχολείων ως αντιστάθμισμα στο προσωρινό κλείσιμο των σχολείων. Στη Γαλλία, πέρυσι το καλοκαίρι δημιουργήθηκε το πρόγραμμα «Διακοπές μάθησης» που απευθυνόταν σε ένα εκατομμύριο παιδιά ηλικίας 6-16 ετών (200 εκατ. EUR).

Η διασφάλιση της απόκτησης ορισμένου επιπέδου επάρκειας όσον αφορά τις βασικές δεξιότητες, όπως η κατανόηση κειμένου, τα μαθηματικά και οι θετικές επιστήμες, καθώς και τις ψηφιακές ικανότητες απ' όλους τους μαθητές έχει καταστεί βασική προτεραιότητα της ΕΕ. Η Σλοβενία ενέκρινε *Εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη της ικανότητας ανάγνωσης έως το 2030*, θέτοντας στόχους για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και ομάδες στόχους (90 % των νέων ηλικίας 15 ετών με τουλάχιστον βασικές δεξιότητες βάσει του PISA και 10 % όσον αφορά τις ανώτατες δεξιότητες έως το 2030). Τον Ιανουάριο του 2020 οι ιταλικές εθνικές αρχές παρουσίασαν σχέδιο δράσης για τη μείωση των περιφερειακών αντιθέσεων ως προς την επίτευξη ικανοτήτων (*Piano di intervento per la riduzione dei divari territoriali in istruzione*). Θα εντοπιστούν τα σχολεία με «προβλήματα» σε πέντε νότιες περιφέρειες (Καμπανία, Καλαβρία, Σικελία, Σαρδηνία και Απουλία) και θα δημιουργηθεί ομάδα δράσης σε κάθε περιφέρεια η οποία θα προτείνει στοχευμένες παρεμβάσεις, αρχικά για το τελευταίο έτος του γυμνασίου (όγδοη τάξη). Στη Λιθουανία, το 2021 θα εφαρμοστεί πιλοτικά νέο πρόγραμμα σπουδών με βάση τις ικανότητες, το οποίο και θα τεθεί σε κανονική εφαρμογή από το 2022, συνοδευόμενο από νέες πρακτικές διαμορφωτικής αξιολόγησης. Στόχος του προγράμματος είναι η εισαγωγή νέων παιδαγωγικών μεθόδων για την καλύτερη αντιμετώπιση των αναγκών μάθησης των μαθητών και την ενίσχυση των ψηφιακών ικανοτήτων ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η Μάλτα εφάρμοσε μια νέα εθνική πρωτοβουλία στο γυμνάσιο με τίτλο «Το ταξίδι μου: η επιτυχία μέσα από διαφορετικές διαδρομές», με στόχο τη διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών χωρίς αποκλεισμούς και προσανατολισμένου στην επίτευξη της ισότητας. Τον Ιούνιο του 2020 η Ελλάδα θέσπισε νέα νομοθεσία για τα σχολεία που προβλέπει την αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών και των σχολικών βιβλίων σε όλες τις βαθμίδες (συμπεριλαμβανομένης της ΠΕΦ) με σκοπό τη μετατόπιση της έμφασης από το βεβαρημένο πρόγραμμα σπουδών προς την ανάπτυξη δεξιοτήτων γύρω από τέσσερις θεματικούς πυλώνες: περιβάλλον, ευημερία, δημιουργικότητα και αγωγή του πολίτη. Επίσης, ενισχύει την ψηφιακή εκπαίδευση και εισάγει την εκμάθηση ξένης γλώσσας (αγγλικά) ήδη από την προσχολική εκπαίδευση. Στο Λουξεμβούργο ο προγραμματισμός θα ενσωματωθεί στις παραδόσεις μαθηματικών στον κύκλο 4 (ηλικίες 10-11 ετών) από το 2020-21, και σε όλα τα αντικείμενα στους κύκλους 1 έως 3 (ηλικίες 4-9 ετών) από το 2021-22. Οι εκπαιδευτικοί θα λαμβάνουν κατάρτιση και υποστήριξη από εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς οι οποίοι θα προσληφθούν το 2020. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η επιστήμη των υπολογιστών θα αποτελέσει νέο μάθημα το 2021-22, συμπεριλαμβανομένου του προγραμματισμού και της υπολογιστικής σκέψης.

Η στήριξη των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών ώστε να αναπτύξουν τις ψηφιακές δεξιότητες και τις παιδαγωγικές ικανότητές τους, καθώς και η αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος αποτελούν βήματα θεμελιώδους σημασίας προς μια ψηφιακή εκπαίδευση προς όφελος όλων. Σε αυτό το πλαίσιο, πολλά κράτη μέλη έχουν ήδη θεσπίσει αποτελεσματικά μέτρα πολιτικής. Το 2019 η Γαλλία ανακοίνωσε ότι η ΤΠΕ θα διδάσκεται στο γυμνάσιο ως μάθημα με εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς ώστε να διασφαλίζεται ότι όλοι οι μαθητές αποκτούν ψηφιακή παιδεία και ότι θα αυξηθεί ο αριθμός των φοιτητών ΤΠΕ (ιδίως των κοριτσιών) στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η Αυστρία ανακοίνωσε *Σχέδιο 8 σημείων για την ψηφιακή μάθηση*, με στόχο τη λειτουργία, από το 2020-21, ενιαίας διαδικτυακής πύλης εφαρμογών και επικοινωνίας μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων («Digitale Schule»), για την προετοιμασία όλων των εκπαιδευτικών για τη μικτή και την εξ αποστάσεως μάθηση μέσω εντατικοποιημένης, συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης, την παροχή πρόσβασης σε εναρμονισμένο υλικό μάθησης και διδασκαλίας, και την αναβάθμιση των υποδομών ΤΠ ώστε όλοι οι μαθητές να έχουν πρόσβαση σε συσκευές. Στην Πολωνία, το «*Μάθημα: Enter*» είναι το μεγαλύτερο έργο ψηφιακής εκπαίδευσης σε εθνικό επίπεδο για εκπαιδευτικούς και σχολεία, το οποίο υποστηρίζεται από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «*Ψηφιακή Πολωνία*» του ΕΤΠΑ. Ο κύριος στόχος του έργου είναι να εκπαιδεύσει και να ενθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιούν συχνότερα ψηφιακό περιεχόμενο και εργαλεία. Το 15 % περίπου του διδακτικού δυναμικού (δηλ. 75 000 εκπαιδευτικοί) πρόκειται να καταρτιστεί μεταξύ 2019 και 2023. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της Κροατίας, όλοι οι μαθητές της 5ης και της 7ης τάξης έλαβαν ταμπλέτες, ενώ τα σχολεία έλαβαν επίσης 1 ταμπλέτα ανά 4 μαθητές για εργασία μέσα στην τάξη στις μικρότερες τάξεις. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διανεμήθηκαν ταμπλέτες σε μειονεκτούντες μαθητές. Τα σχολεία έλαβαν επίσης εξοπλισμό για την τάξη (διαδραστικοί πίνακες, συσκευές προβολής, εργαστηριακός εξοπλισμός) και φορητούς υπολογιστές για εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο του έργου *Ηλεκτρονικά σχολεία*.

Η διεύρυνση της συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με πιο ευέλικτη μάθηση χωρίς αποκλεισμούς και η απόκτηση από τους μαθητές δεξιοτήτων και ικανοτήτων συναφών με την αγορά εργασίας εξακολουθούν να αποτελούν προτεραιότητες. Στην Φινλανδία, κατά την περίοδο 2020-22 θα κατανεμηθούν στα πανεπιστήμια και στα πανεπιστήμια εφαρμοσμένων επιστημών πάνω από 10 000 πρόσθετες θέσεις με σκοπό τη βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης και την κάλυψη των ελλείψεων εμπειρογνομόνων σε διάφορα πεδία και περιφέρειες. Από το ακαδημαϊκό έτος 2020-21 η Βουλγαρία έχει καταργήσει τα πανεπιστημιακά δίδακτρα για τους νεοεισακτέους σε οκτώ πεδία επαγγελματικών σπουδών στους τομείς των παιδαγωγικών και φυσικών επιστημών και σε οκτώ προστατευμένες ειδικότητες. Σύμφωνα με νομοθεσία που θεσπίστηκε τον Ιανουάριο του 2020, η χρηματοδότηση των ελληνικών πανεπιστημίων θα βασίζεται εν μέρει σε κριτήρια επίδοσης (20 %) που σχετίζονται μεταξύ άλλων με τη διεθνοποίηση, την απορρόφηση των αποφοίτων στην αγορά εργασίας και την αναλογία εισακτέων και αποφοίτων. Στην Πολωνία, ο τύπος των διδακτορικών σπουδών άλλαξε ως αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των επιστημών που εγκρίθηκε το 2018 (νόμος 2.0): μπορούν πλέον να πραγματοποιούνται μόνον επί τη βάσει πλήρους φοίτησης σε διδακτορικά σχολεία και όλοι οι διδακτορικοί φοιτητές λαμβάνουν υποτροφίες. Επιπλέον, οι διδακτορικοί φοιτητές μπορούν να υποβάλουν αίτηση για το πρόγραμμα βιομηχανικού διδακτορικού, το οποίο δημιουργεί την ευκαιρία να αποκτήσουν εμπειρία στο διττό σύστημα σπουδών σε συνεργασία με τον επιχειρηματία. Τέλος, η Ιρλανδία δρομολόγησε το *Σχέδιο δράσης για την αύξηση της συμμετοχής των Traveller στην τριτοβάθμια εκπαίδευση* με σκοπό την προώθηση της πρόσβασης των περιθωριοποιημένων μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα για τη βελτίωση της συμμετοχής και του μορφωτικού επιπέδου υπηκόων τρίτων χωρών, παιδιών από οικογένειες μεταναστών και άλλων μειονεκτούντων μαθητών. Το Υπουργείο Εκπαίδευσης, Επιστημών, Έρευνας και Αθλητισμού της Σλοβακίας διέθεσε 48 000 EUR για έργα στήριξης των μαθητών που προέρχονται από μειονότητες. Η Σλοβενία αύξησε τον αριθμό των ωρών διδασκαλίας της σλοβενικής γλώσσας που μπορούν να παρακολουθούν μαθητές από οικογένειες μεταναστών από 35 σε τουλάχιστον 120 ώρες ανά μαθητή κατά το πρώτο έτος εισαγωγής στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η Σουηδία θεσμοθέτησε περαιτέρω το δικαίωμα όλων των μαθητών να έχουν σύμβουλο. Η Τσεχία ανέπτυξε το πρόγραμμα «Στήριξη της εκπαίδευσης αλλοδαπών στα σχολεία» για το 2020, μια επιδότηση που αποσκοπεί στην προσαρμογή της διδασκαλίας των τσεχικών στις ανάγκες των αλλοδαπών παιδιών και στην προσαρμογή των συνθηκών εκπαίδευσής τους. Στο Βέλγιο, στο πλαίσιο του «*Συμφώνου για την Αριστεία στην Εκπαίδευση*», το οποίο θα διαρκέσει έως το 2030, τα σχολεία έχουν υιοθετήσει ευρέως νέες προσεγγίσεις ως προς τη μάθηση της γαλλικής γλώσσας για τους νεοαφιχθέντες και τους ευάλωτους μαθητές. Η Μάλτα κατάρτισε εισαγωγικά προγράμματα για νεοαφιχθέντα παιδιά τα οποία δεν μιλούν μαλτέζικα ή αγγλικά, ενώ τα δημόσια σχολεία οφείλουν να εφαρμόσουν το πλαίσιο του 2019 για την ένταξη. Σειρά κρατών μελών έθεσαν ως ειδικό στόχο την αύξηση της συμμετοχής των παιδιών υπηκόων τρίτων χωρών στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα. Για παράδειγμα, η Βουλγαρία και η Γαλλία μείωσαν την ηλικία υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης στα τέσσερα και τρία έτη αντίστοιχα, με στόχο την καλύτερη ένταξη των παιδιών από ευάλωτες οικογένειες. Η Ελλάδα επεκτείνει σταδιακά την υποχρεωτική συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση στην ηλικία των 4 ετών (για το προσεχές σχολικό έτος 2020-21 θα συμπεριληφθούν οι υπόλοιποι 40 δήμοι).

Ορισμένα κράτη μέλη αύξησαν τους οικονομικούς πόρους για τη στήριξη της εκπαίδευσης, γεγονός που μπορεί να ωφελήσει και τα παιδιά από οικογένειες μεταναστών. Στη Γαλλία, η ενίσχυση της προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η αντιμετώπιση των ανισοτήτων αποτελούν προτεραιότητες στο πλαίσιο του προϋπολογισμού το 2020, με αύξηση του προϋπολογισμού κατά 991 εκατ. EUR για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Στην Ιρλανδία, συνεχίστηκαν οι προσπάθειες βελτίωσης της πρόσβασης των ευάλωτων ομάδων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και διατέθηκαν 27 εκατ. EUR για τη στήριξη 30 000 φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από τις εν λόγω ομάδες. Η Σουηδία διέθεσε το 2020 460 εκατ. EUR στο πλαίσιο της επιχορήγησης για την ισότητα σε υπεύθυνους σχολείων για μέτρα βελτίωσης της ισότητας και της ποιότητας. Η κατανομή των κονδυλίων γίνεται βάσει κοινωνικοοικονομικού δείκτη. Επιπλέον, η Σουηδία θέσπισε τον Ιούλιο του 2019 νέα εγγύηση, η οποία παρεμβαίνει νωρίτερα στην εκπαιδευτική διαδρομή των εκπαιδευομένων, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να λαμβάνουν στήριξη στα αρχικά στάδια της σχολικής φοίτησης. Η Δανία επένδυσε και δέσμευσε 1,8 δισ. DKK (238 εκατ. EUR) για την αύξηση του παιδαγωγικού προσωπικού σε περιοχές με παιδιά με ευάλωτο υπόβαθρο και για την αντίστοιχη αναβάθμιση των δεξιοτήτων του παιδαγωγικού προσωπικού σε δομές προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας κατά την περίοδο 2018-2023. Τον Δεκέμβριο του 2019 η Ιταλία αύξησε το ετήσιο κουπόνι για τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση, το αποκαλούμενο *Bonus Nido*, κατά επιπλέον 1 500 EUR για τις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος.

Η αποτελεσματική επιβολή των νομοθετικών αλλαγών όσον αφορά την ένταξη των Ρομά στη γενική εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι σημαντική. Διάφορα κράτη μέλη θέσπισαν πρόσφατα μεταρρυθμίσεις για τη μείωση της ηλικίας υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης, οι οποίες μπορεί να ωφελήσουν τους μειονεκτούντες μαθητές. Αν και τα μέτρα θετικής δράσης¹³¹ έχουν συμβάλει στη βελτίωση της συμμετοχής των Ρομά στην εκπαίδευση, είναι σημαντικό να αποφευχθεί η διάθεση ειδικών θέσεων για τους Ρομά οι οποίοι έχουν ούτως ή άλλως τα προσόντα για κανονική εγγραφή. Τα ενεργά μέτρα καταπολέμησης του διαχωρισμού σε επίπεδο σχολείου και τάξης πρέπει να συνοδεύονται από πρόσθετη οικονομική και επαγγελματική στήριξη για την προώθηση της ένταξης των παιδιών Ρομά στα γενικά σχολεία. Η Βουλγαρία μείωσε πρόσφατα την ηλικία υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης στα 4 έτη. Στα μέτρα που εφαρμόζονται σήμερα υπέρ των μαθητών Ρομά περιλαμβάνονται εκπαιδευτικοί διαμεσολαβητές, υποτροφίες, εξωσχολικές δραστηριότητες, ενισχυτική διδασκαλία της βουλγαρικής γλώσσας και δωρεάν μεταφορά σε ορισμένες περιοχές. Από το 2018, το υπουργείο Παιδείας και Επιστημών της Βουλγαρίας έχει αρχίσει να χορηγεί πρόσθετη χρηματοδότηση σε σχολεία¹³² που εργάζονται με ευάλωτα παιδιά ή/και σε αγροτικές περιοχές.

¹³¹ Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής (2020): αναλυτικό έγγραφο που συνοδεύει το στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά

¹³² Η πρόσθετη χρηματοδότηση χορηγείται για φοιτητές πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ύπαρξη διαφορετικών κανόνων, η αυτονομία και το μέγεθος των σχολικών περιφερειών περιορίζουν τον δυνητικό αντίκτυπο των μέτρων όσον αφορά την αποτελεσματική εξάλειψη του διαχωρισμού στην εκπαίδευση στην Ουγγαρία¹³³. Μετά την τροποποίηση, το 2017, των ουγγρικών νόμων για την ίση μεταχείριση και τη δημόσια εκπαίδευση, από το 2018 έχουν τοποθετηθεί στις εκπαιδευτικές περιφέρειες υπάλληλοι και ομάδες εργασίας για την εξάλειψη του διαχωρισμού. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν διαφορές στη σύνθεση των μαθητών μεταξύ κρατικών και εκκλησιαστικών σχολείων. Επιπλέον, η τροποποίηση, τον Ιούλιο του 2020, των *νόμων για τη δημόσια εκπαίδευση* ενέχει τον κίνδυνο άμβλυνσης των αποτρεπτικών αποτελεσμάτων που έχουν οι κυρώσεις κατά των διακρίσεων στην εκπαίδευση. Παρότι τέθηκαν σε εφαρμογή διάφορα προγράμματα και μέτρα για τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος στη Ρουμανία, οι μαθητές Ρομά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν πολυάριθμα εμπόδια, με σημαντικές διαφορές μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών. Το 2016 το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας εξέδωσε νέο διάταγμα-πλαίσιο που απαγορεύει τον διαχωρισμό στα σχολεία προπανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ωστόσο, το 2020 η υλοποίησή του εξακολουθεί να εκκρεμεί. Εντούτοις, η μεθοδολογία για την παρακολούθηση του σχολικού διαχωρισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση εγκρίθηκε με υπουργικό διάταγμα μόλις στις αρχές του 2020. Η μεθοδολογία παρακολούθησης θα εφαρμοστεί πιλοτικά κατά το πρώτο στάδιο σε περιορισμένο αριθμό σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε τρεις επαρχίες. Στη Σλοβακία, στην οποία δυσανάλογο ποσοστό των παιδιών Ρομά τοποθετούνται ακόμη σε ειδικά σχολεία ή σε τάξεις για παιδιά με νοητικές αναπηρίες, το αναθεωρημένο *σχέδιο δράσης για την ενσωμάτωση των Ρομά* έχει ξεκινήσει να εφαρμόζεται, αλλά τα αποτελέσματα δεν είναι ακόμη ορατά. Επιπλέον, η Σλοβακία ενέκρινε δεκαετές εθνικό σχέδιο ανάπτυξης της εκπαίδευσης, το οποίο αναμένεται να εστιάσει επίσης στις πτυχές της εξάλειψης του αποκλεισμού και της ποιότητας της εκπαίδευσης¹³⁴, μεταξύ άλλων και για τα παιδιά Ρομά. Η θέσπιση της υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης από την ηλικία των 5 ετών από το 2021, σε συνδυασμό με την κατάργηση του έτους προπαρασκευής των παιδιών ηλικίας 6 ετών για την υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση (zero-grade), στο οποίο φοιτούσαν κυρίως παιδιά Ρομά, ενδέχεται να έχει κάποιον θετικό αντίκτυπο στο πλαίσιο αυτό, ωστόσο εξακολουθούν να μην εφαρμόζονται ενεργά μέτρα εξάλειψης του διαχωρισμού.

¹³³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης 2020: Ουγγαρία. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/63aabc75-2496-11eb-9d7e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-171316678>

¹³⁴ Παρά τις κάποιες βελτιώσεις όσον αφορά την ισότητα των Ρομά στην εκπαίδευση, που οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις επενδύσεις του ΕΚΤ και του ΕΤΠΑ στην εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς, σύμφωνα με τις αναφορές των ενδιαφερόμενων φορέων η πρόοδος που έχει σημειωθεί είναι περιορισμένη. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε το 2019 αιτιολογημένη γνώμη στο πλαίσιο της εν εξελίξει διαδικασίας επί παραβάσει κατά της Σλοβακίας.

Το μέγεθος της υφιστάμενης πρόκλησης όσον αφορά τις δεξιότητες απαιτεί αλλαγή παραδείγματος στο πλαίσιο των πολιτικών για τις δεξιότητες, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιώσιμη ανάκαμψη και ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς στο μέλλον. Οι εθνικές στρατηγικές για τις δεξιότητες που βασίζονται σε αποτελεσματικές προβλέψεις σχετικά με τις δεξιότητες πρέπει να γίνουν κυρίαρχη πρακτική, ώστε να συμβάλουν στην πράξη στη διαμόρφωση μιας ολιστικής προσέγγισης όσον αφορά την ανάπτυξη των δεξιοτήτων η οποία θα υιοθετηθεί από το σύνολο της διοίκησης. Μέχρι σήμερα δέκα κράτη μέλη έχουν αρχίσει να καταρτίζουν εθνική στρατηγική για τις δεξιότητες, με την τεχνική συνδρομή του ΟΟΣΑ¹³⁵. Η Λιθουανία άρχισε επίσης να καταρτίζει πρόσφατα στρατηγική για τις δεξιότητες. Η Πορτογαλία, η Σλοβενία και η Λετονία έχουν μεταβεί από το στάδιο της διάγνωσης στο στάδιο της δράσης, εστιάζοντας στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων των ενηλίκων¹³⁶. Η Γερμανία υιοθέτησε το 2019 την εθνική της στρατηγική για τις δεξιότητες¹³⁷. Επιπλέον των προγραμμάτων αναβάθμισης δεξιοτήτων ΤΠΕ, μεταξύ άλλων για άτομα με χαμηλή ειδίκευση που ζητούν εργασία¹³⁸, η Λετονία λαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση των ψηφιακών δεξιοτήτων του εργατικού της δυναμικού, μεταξύ άλλων μέσω των επικείμενων κατευθυντήριων γραμμών για τον ψηφιακό μετασχηματισμό με βάση τα αποτελέσματα της επισκόπησης του ψηφιακού μετασχηματισμού από τον ΟΟΣΑ «Going Digital»¹³⁹. Στο ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων 2020 προτείνεται ένα Σύμφωνο για τις Δεξιότητες (δράση 1) με σκοπό την κινητοποίηση και τη δημιουργία κινήτρων για επενδύσεις στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων, την παροχή στήριξης σε όλα τα κράτη μέλη για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων εθνικών στρατηγικών για τις δεξιότητες (δράση 3), μεταξύ άλλων μέσω της ενίσχυσης των πληροφοριών για τις δεξιότητες (δράση 2). Ανάλογα με τις εθνικές προτεραιότητες, τα κράτη μέλη μπορούν να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση σε προκλήσεις όπως η εξάλειψη συγκεκριμένων κενών στις δεξιότητες, η προώθηση της διά βίου μάθησης ή ο επανασχεδιασμός και η υλοποίηση πολιτικών ειδικά προσαρμοσμένων στις ανάγκες των ενηλίκων χαμηλής ειδίκευσης, σύμφωνα με τη σύσταση του Συμβουλίου για τις διαδρομές αναβάθμισης των δεξιοτήτων του 2016.

¹³⁵ Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Σλοβενία, Σλοβακία, Βέλγιο (Φλάνδρα), Λετονία και Πολωνία με οικονομική στήριξη της ΕΕ, καθώς και Αυστρία και Κάτω Χώρες χωρίς στήριξη της ΕΕ.

¹³⁶ Βλ. την ιστοσελίδα του ΟΟΣΑ για τις εθνικές στρατηγικές για τις δεξιότητες στη διεύθυνση <http://www.oecd.org/skills/buildingeffectiveskillsstrategiesatnationalandlocallevels.htm>

¹³⁷ Βλ. την [ειδική ιστοσελίδα](#) στον ιστότοπο του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

¹³⁸ ΟΟΣΑ (2019), Evaluating Latvia's Active Labour Market Policies, Connecting People with Jobs, OECD Publishing, Παρίσι, <https://doi.org/10.1787/6037200a-en>.

¹³⁹ ΟΟΣΑ (2021). <https://www.oecd.org/latvia/going-digital-in-latvia-8eec1828-en.htm>

Η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση παρουσιάζουν δυσχέρειες αλλά και ευκαιρίες, τις οποίες η Ευρώπη πρέπει να είναι έτοιμη να αξιοποιήσει. Για την επιτευχθεί αυτό, απαιτείται η ανάπτυξη των κατάλληλων δεξιοτήτων σε όλα τα επίπεδα: ο καθένας πρέπει να διαθέτει ένα βασικό επίπεδο ικανότητας για να διεκπεραιώνει καθημερινές δραστηριότητες κατά τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον καθώς και για να ζει και να εργάζεται σε μια ολοένα και περισσότερο ψηφιακή κοινωνία. Ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις και τα ιδρύματα χρειάζονται άτομα με τις σωστές δεξιότητες για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που σχετίζονται με την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Πολλές δράσεις στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού θεματολογίου δεξιοτήτων, από το Σύμφωνο για τις Δεξιότητες μέχρι την ενίσχυση των πληροφοριών για τις δεξιότητες και την ανάπτυξη προτύπων για τα μικροδιαπιστευτήρια, θα συμβάλουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για τη διττή μετάβαση. Για να αντιμετωπιστεί η έλλειψη σαφήνειας του όρου «πράσινες δεξιότητες», στο θεματολόγιο δεξιοτήτων προβλέπεται η διαμόρφωση συμφωνημένης ταξινόμησης των δεξιοτήτων για την πράσινη μετάβαση και ο καθορισμός ενός συνόλου βασικών δεξιοτήτων συναφών με την αγορά εργασίας. Σε συνδυασμό με τις δράσεις που σχετίζονται με τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης, στόχος είναι να αναπτυχθεί ένα σύνολο δεικτών και ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο ικανοτήτων για την εκπαίδευση όσον αφορά την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Υπάρχει σαφέστερη κατανόηση των ψηφιακών δεξιοτήτων και των σχετικών αναγκών της αγοράς εργασίας. Εκτός από την επείγουσα ανάγκη να αυξηθεί η δεξαμενή ταλέντων όσον αφορά τους ειδικούς ΤΠΕ και να ενισχυθεί η αναγνώριση του επαγγέλματος των ΤΠΕ, στο θεματολόγιο δεξιοτήτων προβλέπονται, πιο συγκεκριμένα, δύο δραστηριότητες: η ανταπόκριση στις ανάγκες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) μέσω κύκλων εντατικών ψηφιακών μαθημάτων που παρέχουν στο προσωπικό τους τη δυνατότητα να αποκτήσουν το κατάλληλο επίπεδο ψηφιακών ικανοτήτων, και η στήριξη των εργαζομένων προκειμένου να αναβαθμίσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες μέσω εντατικών προγραμμάτων βραχείας διάρκειας στον τομέα των ΤΠΕ. Επιπλέον, το νέο πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη θα στηρίξει την ανάπτυξη ευκαιριών άριστης κατάρτισης σε ψηφιακούς τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη και η κυβερνοασφάλεια, με σκοπό την κατάρτιση και προσέλκυση των καλύτερων ταλέντων στην ΕΕ.

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων συναφών με την αγορά εργασίας πρέπει να συνοδεύεται από τη δέουσα αναγνώριση και χρήση τους. Οι αξιόπιστοι τίτλοι σπουδών, οι οποίοι απονέμονται βάσει κατάλληλων διαδικασιών, εξακολουθούν να αποτελούν το κύριο μέσο αναγνώρισης των δεξιοτήτων των ατόμων. Η διαφάνειά τους είναι καίριας σημασίας για τη στήριξη της ελεύθερης κυκλοφορίας των εκπαιδευομένων και των εργαζομένων στην εσωτερική αγορά. Με εξαίρεση την Ισπανία, όλα τα κράτη μέλη έχουν συσχετίσει το εθνικό τους πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων με το ευρωπαϊκό πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων (ΕΠΕΠ) ενώ τα περισσότερα εξ αυτών (με εξαίρεση τη Βουλγαρία και την Κροατία) αναφέρουν το επίπεδο ΕΠΕΠ στους τίτλους σπουδών και τα συμπληρώματά τους, καθιστώντας τα πιο σαφή και πιο συγκρίσιμα. Άλλωστε, η έμφαση στα μαθησιακά αποτελέσματα διευκολύνει τη σύνδεση των τίτλων σπουδών με την επικύρωση των δεξιοτήτων που αποκτώνται εκτός των επίσημων προγραμμάτων, καθώς και με τις αναδυόμενες καινοτόμες μορφές αναγνώρισης των δεξιοτήτων. Μία από τις μορφές αυτές είναι τα μικροδιαπιστευτήρια, τα οποία μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στο να καταστεί η αρχική και η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση πιο ευέλικτη και να ανταποκρίνεται περισσότερο στις αναδυόμενες ανάγκες. Μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να συμμετέχουν σε σύντομης διάρκειας δραστηριότητες στοχευμένης αναβάθμισης δεξιοτήτων και απόκτησης νέων, που είναι ιδιαίτερα πολύτιμες για άτομα που χρειάζεται να αλλάξουν επάγγελμα ή τομέα. Για να συμβάλλουν στη συνοχή των εξελίξεων, το θεματολόγιο δεξιοτήτων 2020 και ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης προβλέπουν εργασίες προς την κατεύθυνση μιας ευρωπαϊκής προσέγγισης ως προς τα μικροδιαπιστευτήρια (δράση 10), διασφαλίζοντας την ύπαρξη ελάχιστων από κοινού συμφωνηθέντων προτύπων όσον αφορά την ποιότητα και τη διαφάνεια.

Τα μικροδιαπιστευτήρια μπορούν επίσης να αξιοποιηθούν για την αναγνώριση και επικύρωση δεξιοτήτων που αναπτύσσονται εκτός της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, βάσει δέουσας διαδικασίας επικύρωσης, όπως ορίζεται στη σύσταση του Συμβουλίου του 2012 για την επικύρωση¹⁴⁰. Με βάση την αξιολόγηση της εφαρμογής της σύστασης¹⁴¹, επιβεβαιώνεται ότι όλα τα κράτη μέλη έχουν λάβει μέτρα για την εφαρμογή των αρχών που ορίζονται σε αυτήν. Σε 23 κράτη μέλη η επικύρωση μπορεί να οδηγήσει σε πολλούς από τους τίτλους σπουδών που περιλαμβάνονται στο εθνικό πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων (και σε 13 χώρες σε όλους), σε 22 κράτη μέλη οδηγεί σε επίσημες διδακτικές μονάδες για την απόκτηση τίτλου σπουδών, ενώ σε 17 κράτη μέλη παρέχει τη δυνατότητα να αποκτάται πρόσβαση σε προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης και απαλλαγής από κάποια τμήματά τους. Ωστόσο, οι περισσότερες ρυθμίσεις επικύρωσης δεν είναι ολοκληρωμένες, ούτε προσβάσιμες από όλους. Το κύριο δίδαγμα της αξιολόγησης είναι ότι στο πλαίσιο των εξελίξεων θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στην επικύρωση και στην ενεργητική στήριξη των ατόμων προκειμένου να συμμετέχουν στις διαδρομές επικύρωσης. Σε οκτώ κράτη μέλη (Βέλγιο-Φλάνδρα, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Ιταλία, Πορτογαλία, Λουξεμβούργο και Σουηδία) οι ρυθμίσεις επικύρωσης καλύπτουν ήδη όλους τους τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης και της αγοράς εργασίας, αν και εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένοι περιορισμοί στην πρόσβαση. Μια ελπιδοφόρα προσέγγιση για τη διεύρυνση της πρόσβασης, εφόσον διασφαλίζεται κατάλληλος συντονισμός, είναι η αυξανόμενη παροχή ευκαιριών επικύρωσης που δεν σχετίζονται άμεσα με την τυπική εκπαίδευση και κατάρτιση. Το 2018 παρέχονταν επικύρωση σε συνάρτηση με μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας σε 17 χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Κροατία, Κύπρος, Τσεχία, Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σουηδία), συχνά με τη συμμετοχή των δημόσιων συστημάτων απασχόλησης, ενώ παρέχονταν ευκαιρίες επικύρωσης από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς σε 19 χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Κροατία, Κύπρος, Τσεχία, Δανία, Φινλανδία, Γερμανία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία).

¹⁴⁰ Βλ. τη σύσταση του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2012, για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!jk88yN>

¹⁴¹ Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής SWD(2020)121 της 1.7.2020.

Η κρίση της νόσου COVID-19 έχει αναδείξει ακόμη περισσότερο τη σημασία των υπηρεσιών διά βίου προσανατολισμού για τη διά βίου διαχείριση της σταδιοδρομίας, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης για ενίσχυση του ρόλου των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης (ΔΥΑ) και των κοινωνικών εταίρων και βελτίωση των ρυθμίσεων επικύρωσης. Η αντίδραση στην κρίση θα επιταχύνει τον πειραματισμό και την ενσωμάτωση καινοτόμων πρακτικών και εργαλείων προσανατολισμού, μεταξύ άλλων μέσω της αξιοποίησης των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών και της συμμετοχής ευρύτερου συνόλου φορέων¹⁴². Οι ΔΥΑ πρόκειται να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο ιταλικής πρωτοβουλίας η οποία παρέχει κατάρτιση προφίλ και έγγραφα τεκμηρίωσης δεξιοτήτων, καθώς και εξατομικευμένη στήριξη επαγγελματικού προσανατολισμού. Στο Βέλγιο, η φλαμανδική ΔΥΑ παρέχει στους εργαζόμενους κουπόνια επαγγελματικού προσανατολισμού τα οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν σε διάφορα στάδια της σταδιοδρομίας τους. Η επικύρωση προηγούμενης μάθησης και ο επαγγελματικός προσανατολισμός ενσωματώνονται στα εξατομικευμένα μαθησιακά προγράμματα που παρέχονται σε ενήλικους στη Φινλανδία. Το γαλλικό σύστημα ατομικών λογαριασμών μάθησης στηρίζει την πρόσβαση των ενηλίκων σε ευκαιρίες καθοδήγησης και προγράμματα αναβάθμισης δεξιοτήτων και αποτελεί μία από τις εθνικές πρακτικές η οποία προτείνεται προς διερεύνηση για περαιτέρω ενσωμάτωση στο πλαίσιο του θεματολογίου δεξιοτήτων 2020 (δράση 9). Οι τσεχικές ΔΥΑ ξεκίνησαν το έργο «Επανάταξη στην αγορά εργασίας», στο πλαίσιο του οποίου ενισχύθηκαν οι δραστηριότητες κατάρτισης με σκοπό την αύξηση της απασχολησιμότητας των εργαζομένων που κινδυνεύουν να απολυθούν λόγω της κρίσης της νόσου COVID-19 (3,6 δισ. CZK, 130 εκατ. EUR).

¹⁴² Βλ. *Lifelong guidance policy and practice in the EU: trends, challenges and opportunities* (Πολιτική και πρακτική διά βίου καθοδήγησης στη ΕΕ: τάσεις, προσκλήσεις και ευκαιρίες), Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2020. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!VY66fv>

Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι βασικός παράγοντας για την ανάπτυξη δεξιοτήτων συναφών με την αγορά εργασίας, αλλά πρέπει να προσαρμοστεί στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση καθώς και στις προκλήσεις που δημιουργεί η πανδημία COVID-19.

Για την αντιμετώπιση των ταχέως εξελισσόμενων αναγκών της αγοράς εργασίας, η ανάπτυξη δεξιοτήτων προϋποθέτει την επιτυχή συνεργασία μεταξύ των πολυάριθμων εμπλεκόμενων φορέων. Το Σύμφωνο για τις Δεξιότητες (δράση 1 του ευρωπαϊκού θεματολογίου για τις δεξιότητες) θα ενθαρρύνει τις ευρείας κλίμακας πολυμερείς συμπράξεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα σε σημαντικά βιομηχανικά οικοσυστήματα με σκοπό τη συγκέντρωση εμπειρογνώσις και πόρων όπως εγκαταστάσεις και χρηματοδότηση κατάρτισης, προς την κατεύθυνση συγκεκριμένων δράσεων αναβάθμισης δεξιοτήτων και απόκτηση νέων με σαφείς δεσμεύσεις. Τα προγράμματα μάθησης στον χώρο εργασίας και τα προγράμματα μαθητείας μπορούν να εξασφαλίσουν στενότερους δεσμούς μεταξύ της εκπαίδευσης και του κόσμου της εργασίας. Στο εξής, η ενισχυμένη Ευρωπαϊκή Συμμαχία για Θέσεις Μαθητείας¹⁴³ θα προωθήσει περαιτέρω τις εθνικές συμμαχίες, θα υποστηρίξει τις ΜΜΕ και θα ενισχύσει τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων. Για τη διευκόλυνση των μεταρρυθμίσεων των κρατών μελών, στην πρόταση για σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (δράση 4) προτείνεται η θέσπιση αρχών για αποτελεσματική διακυβέρνηση ΕΕΚ, ενίσχυση των δεσμών με μακρόπνοες οικονομικές στρατηγικές, ευέλικτες ευκαιρίες εξέλιξης, ίσες ευκαιρίες και διασφάλιση ποιότητας. Τα κράτη μέλη εκσυγχρονίζουν ενεργά τα συστήματα ΕΕΚ και τα προγράμματα μαθητείας τους, ενώ 25 εξ αυτών συμμετέχουν στον πυλώνα «Συγκριτική μάθηση» των υπηρεσιών υποστήριξης των προγραμμάτων μαθητείας. Επιπλέον, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της κρίσης COVID-19, διάφορα κράτη μέλη έχουν επενδύσει οικονομικούς πόρους για να διασφαλίσουν την παροχή θέσεων μαθητείας: η Γερμανία δρομολόγησε πρόγραμμα ύψους 500 εκατ. EUR για τη στήριξη των ΜΜΕ μέσω εφάπαξ πριμοδότησης ύψους 2 000 EUR για κάθε νέα σύμβαση σύμβασης κατάρτισης και 3 000 EUR για νέες συμβάσεις συμπληρωματικής κατάρτισης. Οι αυστριακές επιχειρήσεις λαμβάνουν πριμοδότηση ύψους 2 000 EUR για κάθε νέο ασκούμενο με σκοπό τη διάσωση περίπου 10 000 θέσεων μαθητείας που κινδυνεύουν να χαθούν. Η Ιρλανδία εφάρμοσε την καταβολή 3 000 EUR στους εργοδότες για κάθε νέα εγγραφή μαθητευόμενων, με αποτέλεσμα την έντονη ανάκαμψη των ετήσιων εγγραφών. Το πρόγραμμα κινήτρων για θέσεις μαθητείας, που απορρέει από την ιρλανδική δέσμη κινήτρων για θέσεις εργασίας του Ιουλίου (July Jobs Stimulus), είναι ακόμη υπό εξέλιξη. Στη Δανία, βάσει τριμερούς συμφωνίας, το πλεόνασμα από την εκπαιδευτική επιχορήγηση εργοδοτών (AUB) αναδιανέμεται για την παροχή προγράμματος επιδότησης μισθών για θέσεις μαθητείας. Η Γαλλία δρομολόγησε πρόγραμμα κρατικής στήριξης ύψους 2 δισ. EUR για την πρόσληψη ασκούμενων. Στη Λιθουανία, η αποζημίωση των εργοδοτών για την απασχόληση ατόμων που παραπέμπονται από τις ΔΥΑ στο πλαίσιο της σύμβασης μαθητείας αυξήθηκε από 40 σε 70 % της σύμβασης. Αυξήθηκε επίσης η χρηματοδότηση της επαγγελματικής κατάρτισης για τα προσόντα ή τις ικανότητες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των προσόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας.

¹⁴³ Η ενισχυμένη Ευρωπαϊκή Συμμαχία για Θέσεις Μαθητείας είναι ένας από τους πυλώνες της ανακοίνωσης της Επιτροπής «Στήριξη της απασχόλησης των νέων: Γέφυρα προς την απασχόληση για την επόμενη γενιά», COM(2020) 276 final. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!VK79Vc>

Τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί να εργαστούν προς την κατεύθυνση της επίτευξης των κοινών στόχων πολιτικής που καθορίζονται στο ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την εκπαίδευση των ενηλίκων (2011), το οποίο αποτελεί μέρος του ευρύτερου πλαισίου για τη συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020). Η ομάδα εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εκπαίδευση ενηλίκων κατέγραψε την πρόοδο στους τέσσερις τομείς προτεραιότητας (διακυβέρνηση, προσφορά και αξιοποίηση, πρόσβαση και ποιότητα) του ευρωπαϊκού θεματολογίου για την εκπαίδευση των ενηλίκων το 2019¹⁴⁴. Θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής δίδουν ολοένα μεγαλύτερη προσοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων, τάση που επιταχύνουν περαιτέρω οι προκλήσεις που σχετίζονται με τον μεταβαλλόμενο χαρακτήρα της εργασίας, την αυτοματοποίηση και τις δημογραφικές εξελίξεις. Διάφορα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα για την ενίσχυση της διακυβέρνησης της εκπαίδευσης ενηλίκων, ιδίως μέσω της επικαιροποίησης και της βελτίωσης της νομοθεσίας και της διαμόρφωσης βελτιωμένων μηχανισμών συντονισμού. Η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη στήριξη της εκπαίδευσης ενηλίκων σε πολλές χώρες, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα μέτρα υλοποίησης των διαδρομών αναβάθμισης δεξιοτήτων¹⁴⁵. Τα στοιχεία της ομάδας εργασίας καταδεικνύουν την ύπαρξη δύο αλληλοσυνδεόμενων προκλήσεων, δηλ. τη διασφάλιση της ίσης πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση ενηλίκων και τη στήριξη των ευάλωτων ομάδων που έχουν θιγεί από την πανδημία COVID-19. Επιπλέον, οι ευκαιρίες για την επαγγελματοποίηση των εργαζομένων που απασχολούνται στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων παραμένουν περιορισμένες.

¹⁴⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019), «Achievements under the Renewed European Agenda for Adult Learning» (Επιτεύγματα στο πλαίσιο του ανανεωμένου ευρωπαϊκού θεματολογίου για την εκπαίδευση των ενηλίκων), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!Up64bh>

¹⁴⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019), σύσταση του Συμβουλίου όσον αφορά τις διαδρομές αναβάθμισης των δεξιοτήτων: νέες ευκαιρίες για ενηλίκους – καταγραφή των μέτρων εφαρμογής, SWD(2019) 89. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!Wh39md>

Τα κράτη μέλη, αναγνωρίζοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα συστήματά τους για την εκπαίδευση ενηλίκων, ανέλαβαν μια σειρά από πρωτοβουλίες το δεύτερο εξάμηνο του 2019 και το 2020. Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων αναγνωρίζει το δικαίωμα των ενηλίκων στη διά βίου μάθηση ως μέσο απόκτησης των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία και την επιτυχή διαχείριση των εργασιακών μεταβολών. Σειρά κρατών μελών έχουν θεσπίσει μέτρα για τη στήριξη της αναβάθμισης των δεξιοτήτων ενηλίκων χαμηλής ειδίκευσης ή ανέργων ενηλίκων. Από τον Σεπτέμβριο του 2019 η Φινλανδία έχει δρομολογήσει την κοινοβουλευτική μεταρρύθμιση της συνεχούς μάθησης με σκοπό τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης πολιτικής με επίκεντρο την επαγγελματική εξέλιξη και εκπαίδευση καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου. Το πρόγραμμα *UpSkilling CZ* παρέχει υποστήριξη στο δίκτυο εγκεκριμένων φορέων του εθνικού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων (ΕΠΕΠ) όσον αφορά τη διοργάνωση και διεξαγωγή εξετάσεων που οδηγούν στο αποκαλούμενο πλήρες επαγγελματικό προσόν στο επίπεδο 3 και 4 του ΕΠΕΠ. Στη Βουλγαρία, η «επιχείρηση Δεξιότητες» σχεδιάστηκε για να δοθεί στους εργοδότες η δυνατότητα να παρέχουν κατάρτιση τόσο σε απασχολούμενους όσο και σε νεοπροσληφθέντες ανέργους στις επιχειρήσεις τους. Με προϋπολογισμό 17 εκατ. EUR, αναμένεται να παράσχει κατάρτιση για απόκτηση επαγγελματικών προσόντων, βασικών ικανοτήτων και ειδικής κατάρτισης σε τουλάχιστον 5 500 άτομα. Η Δανία κατέληξε σε πολιτική συμφωνία σχετικά με τη διάθεση 102 εκατ. DKK (13,7 εκατ. EUR) για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης, παρέχοντάς τους τις ικανότητες που απαιτούνται ώστε να μπορέσουν να απασχοληθούν σε θέσεις εργασίας υψηλής εξειδίκευσης. Η Κύπρος, η Ιταλία και η Λετονία θέσπισαν πρόσφατα μέτρα για τη στήριξη των ανέργων. Η Λετονία κλιμάκωσε τις παρεχόμενες δυνατότητες εκπαίδευσης ενηλίκων για τους απασχολούμενους, όπως, μεταξύ άλλων, εξ αποστάσεως μάθηση, διδακτικά προγράμματα και κύκλους μαθημάτων σε πανεπιστήμια και κολέγια. Επίσης, η στήριξη που παρέχεται στους εργαζόμενους επεκτάθηκε ώστε να καλύπτει τα έξοδα μετάβασής τους στο κέντρο κατάρτισης.

Τα κράτη μέλη στηρίζουν επίσης τη δυνατότητα των ατόμων να επιλέγουν προγράμματα κατάρτισης που ανταποκρίνονται στις ατομικές τους μαθησιακές προτιμήσεις και ανάγκες. Το 2019 υπογράφηκε στη Γαλλία διάταγμα για την εφαρμογή του νόμου του 2018 σχετικά με την ελευθερία των ατόμων να επιλέγουν τη μελλοντική τους σταδιοδρομία, το οποίο παρέχει σε εργαζομένους και άτομα που αναζητούν εργασία πρόσβαση στην κατάρτιση και τη δυνατότητα χρήσης του προσωπικού λογαριασμού κατάρτισης. Οι Κάτω Χώρες έθεσαν σε εφαρμογή, αρχής γενομένης από το 2020, το πρόγραμμα *SLIM*, ένα πρόγραμμα παροχής κινήτρων για μάθηση και ανάπτυξη στις ΜΜΕ. Επιπλέον, το 2022 αναμένεται να αρχίσει να ισχύει ο νέος μηχανισμός χρηματοδότησης STAP για την τόνωση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Ο μηχανισμός αυτός παράσχει σε όλους όσους σχετίζονται με την ολλανδική αγορά εργασίας τη δυνατότητα κατάρτισης προς όφελος της προσωπικής τους ανάπτυξης και απασχολησιμότητας. Η Αυστρία προτίθεται να θεσπίσει λογαριασμό μάθησης («Bildungskonto») βάσει συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων με σκοπό τη χρηματοδότηση του επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, της κατάρτισης και της περαιτέρω εκπαίδευσης. Στη Σουηδία, η επένδυση στην περιφερειακή επαγγελματική εκπαίδευση για ενηλίκους θα αυξηθεί κατά 700 εκατ. SEK (68,2 εκατ. EUR). Το κράτος κατάργησε την απαίτηση για συγχρηματοδότηση από τους δήμους για το 2020 και, επιπλέον, θα χρηματοδοτήσει 1 500 πρόσθετες θέσεις και τη σχετική στήριξη σπουδών.

Οι εγγυήσεις για τη νεολαία 2013 δημιούργησαν ευκαιρίες για τους νέους και έδωσαν ιδιαίτερη ώθηση στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και την καινοτομία. Ως αποτέλεσμα, οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης (ΔΥΑ) βελτίωσαν και διεύρυναν τις υπηρεσίες τους για τους νέους¹⁴⁶. Κατά την επταετία πριν από την πανδημία COVID-19, σε όλη την ΕΕ υπήρχαν περίπου 1,7 εκατομμύρια λιγότεροι νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ)¹⁴⁷. Παρότι είναι βέβαιο ότι σε αυτό συνέβαλε σε κάποιο βαθμό το βελτιούμενο μακροοικονομικό πλαίσιο, τα στοιχεία υποδηλώνουν ότι ο μετασχηματιστικός ρόλος των εγγυήσεων για τη νεολαία ήταν ιδιαίτερα σημαντικός. Πάνω από 24 εκατομμύρια νέοι οι οποίοι είχαν κατά το παρελθόν εγγραφεί σε προγράμματα εγγυήσεων για τη νεολαία έλαβαν προσφορά απασχόλησης, συνεχούς εκπαίδευσης, μαθητείας και πρακτικής άσκησης. Σε πολλά κράτη μέλη, ωστόσο, το εκτιμώμενο ποσοστό των ατόμων ΕΑΕΚ που παραμένουν εγγεγραμμένα στα εν λόγω προγράμματα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο από 50 %¹⁴⁸. Πριν από την πανδημία COVID-19, τα μέτρα πολιτικής που στηρίζουν τις εγγυήσεις για τη νεολαία στόχευαν περισσότερο σε συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες. Τον Ιούλιο του 2020 η Επιτροπή πρότεινε την ενίσχυση των εγγυήσεων για τη νεολαία μέσω της διεύρυνσης της κάλυψης στα άτομα ηλικίας 15-29 ετών (από το ανώτατο όριο των 25 ετών), της εξάλειψης των αποκλεισμών, της ενίσχυσης της σύνδεσης με την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, καθώς και μέσω της παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης, προσανατολισμού και καθοδήγησης.

¹⁴⁶ Παρότι η γενική διαχείριση των εθνικών ή περιφερειακών προγραμμάτων εγγυήσεων για τη νεολαία μπορεί να αποτελεί αρμοδιότητα συγκεκριμένου υπουργείου, άλλου επιπέδου δημόσιας διοίκησης ή της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης (ΔΥΑ), η τελευταία είναι συνήθως εκείνη που διαχειρίζεται στην πράξη τα προγράμματα αυτά, διεκπεραιώνοντας την εγγραφή των νέων και την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών απασχόλησης. Βλ. την έκθεση «2019 Report on PES Implementation of the Youth Guarantee» (Έκθεση για την εφαρμογή των εγγυήσεων για τη νεολαία από τις ΔΥΑ 2019) (στη διεύθυνση: <https://europa.eu/rR34MQ>) και την έκθεση «2018 Assessment Report on PES Capacity» (Έκθεση αξιολόγησης των δυνατοτήτων των ΔΥΑ 2018) (στη διεύθυνση <https://europa.eu/Xg73Ux>).

¹⁴⁷ Στοιχεία της Eurostat για την ηλικιακή κατηγορία 15-24 ετών, 2013-2019, με χρήση του μέσου όρου της ΕΕ-27. Λαμβανομένης υπόψη της ευρύτερης ηλικιακής κατηγορίας των 15-29 ετών, που υιοθετήθηκε σε πολλά κράτη μέλη (βλ. ενότητα 2.2), η μείωση σε απόλυτους αριθμούς είναι περίπου 3,2 εκατομμύρια.

¹⁴⁸ Η περιορισμένη κάλυψη σε πολλές χώρες είναι πιθανό να συνδέεται με τη μεταβαλλόμενη σύνθεση του πληθυσμού ΕΑΕΚ (χαμηλότερο ποσοστό ανέργων ΕΑΕΚ) και με τη μείωση του συνολικού αριθμού ΕΑΕΚ.

Πριν από την πανδημία, τα κράτη μέλη είχαν αρχίσει να βελτιώνουν την προσέγγιση και την ενεργοποίηση των νέων που παρουσίαζαν τη μεγαλύτερη δυσκολία ως προς την προσέγγισή τους, ενισχύοντας, ταυτόχρονα, τη διάσταση του φύλου στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών.

Η Ελλάδα ενέκρινε πιλοτικό πρόγραμμα για την παροχή προσωρινής στήριξης της επιχειρηματικότητας σε 3 000 άνεργους νέους (ηλικίας 18-29 ετών). Η στήριξη περιλαμβάνει την αξιολόγηση και παροχή καθοδήγησης για επιχειρηματικά σχέδια, που συνοδεύεται από πρόγραμμα επιδοτήσεων για 2 500 νέους επιχειρηματίες. Το εν λόγω πρόγραμμα εστιάζει ιδίως στις νέες γυναίκες (τουλάχιστον 60 % των τοποθετήσεων) και ανέρχεται σε 10 000 EUR για 12 μήνες ή 17 000 EUR για 18 μήνες. Η Αυστρία προτίθεται να μεταρρυθμίσει την υπηρεσία *Arbeitsmarktservice*, με στόχο την περισσότερο βιώσιμη μείωση της ανεργίας. Τα προβλεπόμενα μέτρα εστιάζουν ιδίως στα έμφυλα στερεότυπα, στα άτομα με αναπηρίες και στους μακροχρόνια άνεργους και αποσκοπούν στην ενίσχυση της αποδοτικότητας μέσω της δημιουργίας υπηρεσιών μίας στάσης για τα άτομα που αναζητούν εργασία. Η Αυστρία προτίθεται επίσης να προβεί σε ολοκληρωμένη αναμόρφωση του συστήματος μαθητείας της με σκοπό τον εκσυγχρονισμό του και την ενίσχυση των δυνατοτήτων του ώστε να παρέχει περισσότερα οφέλη σε ευάλωτες ομάδες όπως οι νέοι με ειδικές ανάγκες, τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση και οι αιτούντες άσυλο. Η γερμανική ΔΥΑ διαθέτει μηχανισμό που βοηθά τα άτομα που εργάζονται στον τομέα του εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού να εντοπίζουν πιο γρήγορα τους νέους που είναι πιθανό να εγκαταλείψουν την εκπαίδευση και να τους παρέχουν αποτελεσματικές υπηρεσίες συμβουλευτικής και μέτρα στήριξης. Το κολέγιο (*Hochschule*) του Ομοσπονδιακού Οργανισμού Απασχόλησης είναι αρμόδιο για ένα μηχανισμό για την αποτροπή της πρόωρης εγκατάλειψης των θέσεων μαθητείας. Η φλαμανδική κυβέρνηση και οι κοινωνικοί εταίροι υπέγραψαν δήλωση προθέσεων για τη βελτίωση της ενεργοποίησης των αέργων, ιδίως των νέων ΕΑΕΚ, η οποία θα υλοποιηθεί σε στενή συνεργασία με το ομοσπονδιακό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης (π.χ. RIZIV) και τις υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης (OCMW).

Η οικονομική κρίση που προκάλεσε η πανδημία COVID-19 έχει πλήξει έντονα τους νέους και τους κατέστησε ομάδα προτεραιότητας προς στήριξη σε όλα τα κράτη μέλη. Η Γαλλία ανακοίνωσε τη δημιουργία 300 000 πρόσθετων «contrats d'insertion professionnelle» (επιδοτούμενων θέσεων εργασίας) για τη στήριξη της ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας. Επίσης, χορηγήθηκε επιδότηση ύψους έως 4 000 EUR σε επιχειρήσεις που προσλαμβάνουν νέους εργαζομένους ηλικίας κάτω των 26 ετών σε θέσεις εργασίας με μισθό έως και διπλάσιο του κατώτατου μισθού μεταξύ Αυγούστου 2020 και Ιανουαρίου 2021, με σκοπό να βελτιωθεί η πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας. Το Βέλγιο παρέτεινε κατά πέντε μήνες τη διάρκεια του επιδόματος ανεργίας για τα άτομα που εγκαταλείπουν το σχολείο και αναζητούν εργασία (inschakelingsuitkering). Στη Λετονία, οι άνεργοι φοιτητές πλήρους φοίτησης έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε αναβάθμιση ψηφιακών δεξιοτήτων, καθώς και ερευνητικών και οργανωτικών δεξιοτήτων στο πανεπιστήμιο ή το κολέγιό τους. Οι φοιτητές που συμμετέχουν στο μέτρο θα λαμβάνουν υποτροφία ύψους 10 EUR για κάθε ημέρα συμμετοχής (περίπου 200 EUR τον μήνα). Η Λετονία θέσπισε επίσης προσωρινή παροχή ανεργίας για νέους αποφοίτους και για συνολικό χρονικό διάστημα τεσσάρων μηνών, αλλά όχι πέραν της 31ης Δεκεμβρίου 2020, ύψους 500 EUR μηνιαίως για τους πρώτους δύο μήνες και 375 EUR μηνιαίως για τους τελευταίους δύο μήνες. Στη Λιθουανία, η δυνατότητα λήψης του «επίδοματος ζητούντων εργασία» (200 EUR για όσους δεν λαμβάνουν επίδομα ανεργίας ή 42 EUR για όσους λαμβάνουν) επεκτάθηκε στους σπουδαστές και στα άτομα που δεν ήταν επιλέξιμα για το επίδομα ανεργίας. Το επίδομα μπορεί να καταβληθεί για διάστημα έως 6 μηνών, αλλά όχι πέρα από τις 31 Δεκεμβρίου 2020.

Τα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα για τη διεύρυνση της συμμετοχής στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα και τη βελτίωση της ποιότητας παροχής της, ως βασικό στοιχείο για την προετοιμασία των παιδιών ώστε να επιτύχουν στη ζωή τους. Η Βουλγαρία και το Βέλγιο μείωσαν την ηλικία υποχρεωτικής προσχολικής φοίτησης από τα πέντε στα τέσσερα έτη και από τα έξι στα πέντε έτη αντίστοιχα. Στην Κροατία, κατασκευάζονται ή ανακαινίζονται περίπου 500 παιδικοί σταθμοί, πολλοί εκ των οποίων είναι σε κωμοπόλεις με πληθυσμό κάτω των 5 000 κατοίκων. Επιπλέον, διατέθηκε ποσό ύψους 1,8 εκατ. EUR στα όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης για να βελτιώσουν τη διαθεσιμότητα και την ποιότητα της ΠΕΦ. Η Ιρλανδία δρομολόγησε τον Νοέμβριο του 2019 το *εθνικό σύστημα υπηρεσιών παιδικής φροντίδας* (National Childcare Scheme), βάσει του οποίου διατίθενται επιδοτήσεις με βάση το εισόδημα σε οικογένειες με τεκμαρτό οικογενειακό εισόδημα ύψους έως 60 000 EUR ετησίως για την κάλυψη του κόστους της παιδικής φροντίδας πέραν των ωρών της προσχολικής ή σχολικής εκπαίδευσης. Στόχος είναι η παροχή ποιοτικής, προσβάσιμης και οικονομικά προσιτής ΠΕΦ και φύλαξης μετά το σχολείο σε όλες τις οικογένειες, προβλέπεται δε ότι 70-80 000 παιδιά θα καταγράφονται ετησίως κατά τα πρώτα στάδια υλοποίησης του συστήματος. Ταυτόχρονα, οι ιρλανδικές εθνικές αρχές ενέκριναν το σχέδιο ανάπτυξης εργατικού δυναμικού (*Workforce Development Plan*) (2020-2028), με σκοπό τη βελτίωση του προφίλ σταδιοδρομίας στην ΠΕΦ μέσω της θέσπισης απαιτήσεων για τα επαγγελματικά προσόντα, της δημιουργίας πλαισίου σταδιοδρομίας και της παροχής ευκαιριών ανάπτυξης ηγετικών δεξιοτήτων. Η Ιταλία διπλασίασε από 1 500 EUR σε 3 000 EUR το ετήσιο κουπόνι προσχολικής εκπαίδευσης (*Bonus Nido*) για τις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος. Με σκοπό τη στήριξη των γονέων, οι Κάτω Χώρες θα αυξήσουν από το 2020 το επίδομα ΠΕΦ και τον σχετικό με τα παιδιά προϋπολογισμό κατά περίπου 500 εκατομμύρια EUR για τα ζευγάρια με μεσαία εισοδήματα. Οι οικογένειες με περισσότερα από δύο παιδιά θα λαμβάνουν, από το 2021, επιπλέον ποσό ύψους 617 EUR ανά παιδί κατ' έτος, από το τρίτο παιδί και μετά, ποσό που αντιπροσωπεύει σημαντική αύξηση σε σχέση με το τρέχον ποσό. Επιπλέον, το δικαίωμα για επίδομα ΠΕΦ επεκτείνεται στα νοικοκυριά στα οποία ο ένας σύντροφος εργάζεται και ο άλλος χρήζει μακροχρόνιας φροντίδας. Στη Μάλτα, ο *Νόμος για την Εκπαίδευση* του 2019 προβλέπει πλέον ότι ελάχιστη προϋπόθεση για την πρόσληψη προσωπικού ΠΕΦ είναι η κατοχή πανεπιστημιακού διπλώματος, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας στον κλάδο. Στην Ουγγαρία, οι γονείς που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας λαμβάνουν μηνιαία στήριξη περίπου 112 EUR για τη φύλαξη των παιδιών τους σε οικογενειακούς και εργασιακούς παιδικούς σταθμούς, καθώς και σε παιδικούς σταθμούς που δεν συντηρεί η τοπική αυτοδιοίκηση από τον Σεπτέμβριο του 2019.

Πολλά κράτη μέλη θέσπισαν προσωρινά μέτρα για γονείς και φροντιστές στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της κρίσης της νόσου COVID-19. Τέτοια προσωρινά μέτρα ελήφθησαν, για παράδειγμα, στην Τσεχία με σκοπό τη στήριξη των γονέων μέσω επιδόματος παροχής φροντίδας στο σπίτι για παιδιά ηλικίας κάτω των 13 ετών ή των οποίων ο φροντιστής έχει αναπηρία, για όσο διάστημα τα σχολεία παρέμειναν κλειστά. Οι αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι που ήταν αναγκαίο να παραμείνουν στο σπίτι με παιδιά ηλικίας 6–13 ετών λάμβαναν επίσης συνεισφορά ύψους 424 CZK/ημέρα (16 EUR/ημέρα) τον Μάρτιο και ύψους 500 CZK/ημέρα (18 EUR/ημέρα) τον Απρίλιο. Η Λιθουανία θέσπισε νέες διατάξεις κοινωνικής ασφάλισης για τους εργαζόμενους γονείς και φροντιστές ηλικιωμένων ή ατόμων με αναπηρία (κυρίως γυναίκες), μετά την αναστολή της λειτουργίας των σχολείων και των υπηρεσιών παροχής φροντίδας, καταβάλλοντας το 65,9 % του δηλωθέντος εισοδήματος ως παροχή ασθενείας. Η Γαλλία διασφάλισε την παροχή υπηρεσιών ΠΕΦ για τους εργαζομένους σε νευραλγικές θέσεις και την αύξηση της δυναμικότητας επιμέρους υπηρεσιών, σε έως και έξι παιδιά ταυτόχρονα, κατά τη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας. Η Ιταλία προσέφερε στις οικογένειες κουπόνι 1 200 EUR, το οποίο αυξανόταν σε έως 2 000 EUR στην περίπτωση εργαζομένων στον τομέα της υγείας.

Η οικογενειακή άδεια χρησιμοποιήθηκε ως βασικό μέτρο για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης λόγω COVID. Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της κρίσης, το Βέλγιο θέσπισε ειδικό πρόγραμμα (μερικής) γονικής άδειας λόγω COVID-19 ώστε να μπορούν οι εργαζόμενοι γονείς (με παιδί ηλικίας κάτω των 12 ετών) να συνδυάσουν την εργασία με την παροχή φροντίδας στη διάρκεια της πανδημίας. Κατά την περίοδο Μαΐου-Σεπτεμβρίου 2020, οι εργαζόμενοι μπορούσαν να μειώσουν τον χρόνο εργασίας τους¹⁴⁹. Το γεγονός ότι για να είναι κάποιος επιλέξιμος για το πρόγραμμα χρειαζόταν μόνο έναν μήνα απασχόλησης και ότι η παροχή ήταν κατά 25 % υψηλότερη σε σχέση με το προηγούμενο μοντέλο λειτούργησε ως κίνητρο για τη συμμετοχή και των πατέρων. Στην Ιταλία, οι εργαζόμενοι με παιδιά ηλικίας κάτω των 12 ετών μπορούσαν να λάβουν έως 30 ημέρες γονικής άδειας με το ήμισυ των αποδοχών μέχρι το τέλος Ιουλίου. Οι οικογένειες των οποίων το ισοδύναμο εισόδημα δεν υπερβαίνει τα 40 000 EUR λαμβάνουν πίστωση φόρου για την πραγματοποίηση διακοπών. Η Κύπρος χορήγησε ειδική άδεια μετ' αποδοχών για τους γονείς (με παιδιά ηλικίας κάτω των 15 ετών) που δεν είχαν τη δυνατότητα τηλεργασίας λόγω διακοπής παροχής ΠΕΦ και του κλεισίματος των σχολείων, βάσει μισθού. Το Λουξεμβούργο θέσπισε γονική άδεια μετ' αποδοχών για τον ιδιωτικό τομέα και τους αυτοαπασχολούμενους που υποχρεώθηκαν να σταματήσουν να εργάζονται για να φροντίσουν άτομο με αναπηρία ή εξαρτώμενο ηλικιωμένο που κατοικεί κάτω από την ίδια στέγη λόγω του κλεισίματος των εγκεκριμένων δομών. Οι γονείς που υποχρεούνταν να φροντίσουν παιδιά (ηλικίας κάτω των 13 ετών) λόγω της διακοπής λειτουργίας της ΠΕΦ και των σχολείων, μπορούσαν να λάβουν άδεια για οικογενειακούς λόγους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η Ρουμανία χορήγησε ημέρες άδειας μετ' αποδοχών κατά τη διάρκεια του κλεισίματος των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, λόγω δυσμενών μετεωρολογικών συνθηκών ή «άλλων ακραίων καταστάσεων», όπως η πανδημία COVID-19. Το επίδομα αντιστοιχεί στο 75 % του βασικού μισθού και έως το 75 % του μέσου ακαθάριστου εθνικού μισθού (δηλ. 5 429 RON ή 1 115 EUR). Οι γονείς ή οι νομικοί εκπρόσωποι παιδιών ή ενηλίκων με αναπηρία, εκτός σχολείου ή που χρήζουν φροντίδας, λαμβάνουν επίσης ημέρες άδειας μετ' αποδοχών. Στην Ισπανία, παρέχεται στους εργαζομένους η δυνατότητα να προσαρμόσουν ή να μειώσουν τις ώρες εργασίας τους (έως και 100 %), με ισοδύναμη μείωση του μισθού, σε περίπτωση που είναι επιφορτισμένοι με ευθύνες παροχής φροντίδας που συνδέονται με την πανδημία. Στη Βουλγαρία, η επιτρεπόμενη άδεια άνευ αποδοχών αυξήθηκε από 30 σε 60 ημέρες με σκοπό να ελαχιστοποιηθεί ο αντίκτυπος της πανδημίας.

¹⁴⁹ Οι γονείς μπορούν να μειώσουν τον χρόνο εργασίας τους κατά 20 % (για τους εργαζομένους πλήρους απασχόλησης) ή κατά 50 % (για τους εργαζομένους πλήρους απασχόλησης και τους εργαζομένους που απασχολούνται στο 75 % του ωραρίου πλήρους απασχόλησης). Επιπλέον, από τον Ιούλιο του 2020, οι μόνοι γονείς και οι γονείς παιδιών με αναπηρίες μπορούν να μειώσουν πλήρως τον χρόνο εργασίας τους.

Τα κράτη μέλη θεσπίζουν ολοένα και περισσότερο μόνιμα μέτρα οικογενειακής άδειας.

Το γεγονός αυτό μπορεί να αποτελεί εν μέρει απόρροια της οδηγίας σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές, η οποία θεσπίστηκε το 2019¹⁵⁰. Η Τσεχία αύξησε το επίδομα μητρότητας/πατρότητας σε 300 000 CZK (11 300 EUR, αυξημένο κατά 50 % για τα δίδυμα ή τις πολυδυμίες). Το μηνιαίο όριο για παιδί ηλικίας κάτω των 2 ετών το οποίο είναι εγγεγραμμένο στην ΠΕΦ αυξήθηκε από 46 σε 92 ώρες και το όριο παροχής επιδόματος μητρότητας/πατρότητας αυξήθηκε σε 10 000 CZK (376 EUR) για τους γονείς χωρίς ασφάλιση ασθενείας. Η Ιταλία αύξησε την άδεια πατρότητας από πέντε σε επτά ημέρες, εναρμονίζοντας περισσότερο την πολιτική της με την οδηγία σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές, στην οποία προβλέπεται άδεια πατρότητας μετ' αποδοχών διάρκειας 14 ημερών. Η Λιθουανία παρέτεινε το δικαίωμα χρήσης της γονικής άδειας 30 ημερών από τρεις μήνες σε ένα έτος μετά τον τοκετό. Στις Κάτω Χώρες, οι πατέρες ή οι δεύτεροι γονείς μπορούν, από 1ης Ιουλίου 2020, να λάβουν πρόσθετη άδεια διάρκειας έως πέντε εβδομάδων εντός των πρώτων έξι μηνών μετά τον τοκετό. Οι εργοδότες μπορούν να υποβάλουν στον οργανισμό ασφάλισης εργαζομένων αίτηση για παροχή άδειας για τους εργαζομένους τους για ποσό έως το 70 % του ημερομισθίου (και όχι άνω του 70 % του μέγιστου ημερομισθίου).

Ορισμένα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα ευέλικτης εργασίας στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της

κρίσης της νόσου COVID-19. Η Μάλτα θέσπισε σύστημα στήριξης των εργοδοτών και των αυτοαπασχολουμένων που καλύπτει το 45 % του επιλέξιμου κόστους έως 500 EUR για κάθε συμφωνία τηλεργασίας και 4 000 EUR ανά επιχείρηση για τεχνολογία τηλεργασίας. Η Σλοβακία θέσπισε μέτρα που επιτρέπουν στους εργοδότες και τους εργαζομένους να εφαρμόζουν ένα αμοιβαίως συμφωνηθέν σύστημα εργασίας κατ' οίκον. Η Τσεχία θέσπισε τον επιμερισμό θέσεων εργασίας στον εργατικό κώδικα προκειμένου να βοηθήσει τους εργαζομένους να ισορροπήσουν καλύτερα την εργασία με την οικογενειακή ζωή. Ο επιμερισμός θέσεων εργασίας αναμένεται να βοηθήσει τους εργοδότες να παρέχουν τη δυνατότητα μικρότερων ωραρίων, διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια εναλλακτική λύση για τους εργαζομένους σε σχέση με την έξοδο από την αγορά εργασίας, ιδίως λόγω υποχρεώσεων οικογενειακής φροντίδας. Η τροποποίηση άρχισε να ισχύει από τον Ιανουάριο του 2021.

¹⁵⁰ Οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές και την κατάργηση της οδηγίας 2010/18/ΕΕ του Συμβουλίου.

Μικρός αριθμός κρατών μελών έλαβαν μέτρα για την αντιμετώπιση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των φύλων. Στην Τσεχία εκπονείται σχέδιο δράσης για την ισότιμη αμοιβή, στο πλαίσιο του οποίου προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα για την άμβλυνση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των φύλων. Στο σχέδιο συμμετέχουν βασικοί φορείς όπως η Κρατική Επιθεώρηση Εργασίας (SLIO), το Γραφείο του Συνηγόρου των Δικαιωμάτων του Πολίτη, το γραφείο εργασίας, κοινωνικοί εταίροι και συγκεκριμένοι εργοδότες από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Η Εσθονία εφαρμόζει πιλοτικά μέτρα ώθησης με σκοπό την αύξηση του ποσοστού των φοιτητριών και των εργαζόμενων γυναικών στον τομέα των ΤΠΕ. Η Γαλλία θέσπισε δείκτη ο οποίος θα κάνει πιο ορατές τις πολυδιάστατες μισθολογικές ανισότητες για όλες τις επιχειρήσεις με πάνω από 50 εργαζομένους. Στην Ισπανία, δύο διατάγματα που υπογράφηκαν τον Οκτώβριο κατέστησαν υποχρεωτική για όλους τους εργοδότες την τήρηση αρχείων των μέσων μισθών ανδρών και γυναικών, ενώ οι επιχειρήσεις με πάνω από 50 εργαζομένους υποχρεούνται να διαπραγματεύονται προγράμματα ισότητας με τους εκπροσώπους των εργαζομένων. Η Επιτροπή προτίθεται να προτείνει οδηγία σχετικά με μέτρα διαφάνειας της αμοιβής με σκοπό τη βελτίωση της πρόσβασης των εργαζομένων σε πληροφορίες σχετικά με την αμοιβή, την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις διακρίσεις και τη διευκόλυνση της εφαρμογής ισότιμων αμοιβών.

Έχουν τεθεί σε εφαρμογή ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας και στοχευμένες υπηρεσίες με στόχο τη στήριξη της γυναικείας απασχόλησης. Η Αυστρία προτίθεται να αυξήσει τις ευκαιρίες για τις γυναίκες σε αγροτικές περιοχές μέσω ευκαιριών ψηφιοποίησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η Ελλάδα καταρτίζει διάφορα προγράμματα για τη στήριξη της γυναικείας απασχόλησης όπως το πρόγραμμα «*Προηγμένες δεξιότητες για γυναίκες (Advanced Skills 4 Women)*» —ένα πρόγραμμα κατάρτισης ΤΠΕ για άνεργες γυναίκες· το πρόγραμμα «*Συμβουλευτική υποστήριξη, κατάρτιση και πιστοποίηση για άνεργες γυναίκες στον κλάδο της δημιουργικής βιομηχανίας*» και ένα πρόγραμμα απόκτησης δεξιοτήτων για άνεργες γυναίκες ηλικίας έως 29 ετών. Η Ισπανία θέσπισε νέα νομοθεσία για την προστασία των γυναικών που πλήττονται από την απώλεια θέσεων εργασίας σε επισφαλείς γυναικοκρατούμενους κλάδους. Στο πλαίσιο του ειδικού συστήματος οικιακού προσωπικού του γενικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, θεσπίστηκε έκτακτη επιδότηση (70 % του μισθού) για τους εργαζόμενους που απασχολούνται ως οικιακό προσωπικό και οι οποίοι χάνουν τη θέση εργασίας τους, εν όλω ή εν μέρει, κατά τη διάρκεια της πανδημίας και δεν λαμβάνουν επίδομα ανεργίας.

Τα κράτη μέλη έλαβαν διάφορα μέτρα για την προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων προσωρινών μέτρων για τον μετριασμό του αρνητικού αντικτύπου της κρίσης της νόσου COVID-19. Στο πλαίσιο του νέου νόμου για τα άτομα με αναπηρίες, η Βουλγαρία υλοποιεί το νέο εθνικό πρόγραμμα για την απασχόληση των ατόμων με αναπηρίες, με σκοπό τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης για αυτά. Το Λουξεμβούργο ψήφισε νόμο για τη βελτίωση της πρόσβασης στην κανονική αγορά εργασίας (ιδιωτικός τομέας) και τη συνέχιση της απασχόλησης για άτομα με αναπηρίες ή άτομα υπό εξωτερική ανακατάταξη. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω συνοδευτικών μέτρων (έως 150 ώρες για σύμβαση ή ΕΠΑΕ διάρκειας τουλάχιστον 12 μηνών και 300 ώρες πάνω από τους 24 μήνες) υπό την καθοδήγηση «βοηθού ένταξης στην απασχόληση». Η Μάλτα παρείχε προσωρινή στήριξη από τις 9 Μαρτίου έως τις 5 Ιουνίου 2020 σε άτομα με αναπηρίες που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, είχαν εγγραφεί στο Jobsplus (ΔΥΑ) και επιθυμούσαν να παραμείνουν στο σπίτι για λόγους υγείας και ασφάλειας στη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19. Ως αντίδραση στη νόσο COVID-19, από 1ης Απριλίου 2020, η Πολωνία αύξησε τα ποσοστά συγχρηματοδότησης των μισθών των εργαζομένων με αναπηρία που έχουν ταξινομηθεί ως άτομα με σοβαρή ή ήπια αναπηρία. Το ύψος της μισθολογικής προσαύξησης αυξήθηκε επίσης για τους εργαζομένους με αναπηρία με ειδικές παθήσεις (π.χ. ψυχική ασθένεια, διανοητική αναπηρία, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές ή επιληψία, καθώς και για τους τυφλούς). Ήδη πριν από την πανδημία COVID-19, η Φινλανδία ξεκίνησε το έργο «Ικανότητα εργασίας» για άτομα με μερική ικανότητα εργασίας, στο πλαίσιο του οποίου διατέθηκαν 33 εκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2020–22. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μέτρα προσδιορισμού της ικανότητας εργασίας των ατόμων και μέτρα καθοδήγησης των ατόμων που αναζητούν εργασία στις υπηρεσίες υποστήριξης που χρειάζονται. Συνδέεται στενά με το εν εξελίξει πρόγραμμα «Μελλοντικά κέντρα υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών 2020–2022». Στο πρόγραμμα προβλέπεται επίσης ότι οι υπηρεσίες της ΔΥΑ θα προσλάβουν περισσότερους συντονιστές ικανότητας εργασίας με σκοπό τη βελτίωση των διαθέσιμων υπηρεσιών. Η Γαλλία έθεσε σε εφαρμογή προσωρινή ενίσχυση πρόσληψης για τη στήριξη της απασχόλησης ατόμων με αναπηρία κατά τη διάρκεια της κρίσης και την προαγωγή της αλλαγής νοοτροπίας.

Διάφορα κράτη μέλη δρομολόγησαν δράσεις για τη στήριξη της ένταξης στην αγορά εργασίας των υπηκόων τρίτων χωρών, συχνά σε συνδυασμό με γλωσσική κατάρτιση. Διάφορα κράτη μέλη θέσπισαν ή αναθεώρησαν σχέδια δράσης/στρατηγικές για να ανταποκριθούν στην ανάγκη εντατικοποίησης των προσπαθειών για ένταξη στην αγορά εργασίας. Ορισμένα κράτη μέλη διεύρυναν επίσης το φάσμα μέτρων ένταξης που προσφέρουν και αύξησαν την υποχρεωτική συμμετοχή σε μαθήματα γλώσσας και σε εκπαίδευση με σκοπό την ένταξη. Η Πορτογαλία εξέδωσε διάταγμα για τη δρομολόγηση ενός νέου προγράμματος μαθημάτων πορτογαλικής, προσαρμοσμένου στις μαθησιακές ανάγκες των μεταναστών, ως μέσου προώθησης της κοινωνικής ένταξης και συνοχής. Η Γερμανία ανέπτυξε κατευθυντήριες γραμμές για τη στήριξη των επιχειρήσεων όσον αφορά την επιχειρησιακή ένταξη προσφύγων μέσω πιλοτικών προγραμμάτων υποδοχής, με σκοπό την παροχή ολοκληρωμένης στήριξης της ένταξης των μεταναστών σε ατομικό επίπεδο. Στην Αυστρία, μετά από αρκετά έτη πιλοτικής εφαρμογής, το 2019 υλοποιήθηκε σε εθνικό επίπεδο το «*διαπεριφερειακό έργο τοποθέτησεων σε θέσεις μαθητείας*». Το έργο αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της αναντιστοιχίας των κενών θέσεων μαθητείας και των άνεργων νέων, με ιδιαίτερη έμφαση στους πρόσφυγες. Η Τσεχία ενέκρινε τον Δεκέμβριο του 2019 νέο σχέδιο δράσης για την ένταξη. Η Κύπρος παρουσίασε επίσης στα μέσα του 2019 νέο σχέδιο δράσης για την ένταξη των μεταναστών για την περίοδο 2020-2022, ενώ η Σλοβενία θέσπισε νέα στρατηγική για τη μετανάστευση (Ιούλιος 2019).

Ορισμένα κράτη μέλη έλαβαν μέτρα για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων των ενηλίκων και την απόκτηση νέων, μέτρα τα οποία ωφελούν συχνά και τους υπηκόους τρίτων χωρών ως μία από τις ομάδες στόχους. Για παράδειγμα, η Σουηδία προγραμμάτισε νέα χωριστή επένδυση (150 εκατ. SEK, δηλ. περίπου 14,6 εκατ. EUR) για «πράσινες θέσεις εργασίας» για άτομα που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών. Στο Βέλγιο, η κυβέρνηση της Βαλονίας πρότεινε νέο πρόγραμμα στήριξης και προσανατολισμού των εργαζομένων που επιθυμούν να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους ή να αναπροσανατολιστούν προς θέσεις εργασίας οι οποίες αντιμετωπίζουν ελλείψεις εργατικού δυναμικού, με έμφαση στους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας και τους εργαζομένους που χάνουν τη δουλειά τους, ενώ η Φλάνδρα σχεδιάζει να εστιάσει περισσότερο στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων αλφαριθμητισμού και αριθμητισμού καθώς και να δημιουργήσει μια νέα πλατφόρμα διά βίου μάθησης. Τέλος, η Αυστρία συνέχισε να υλοποιεί την πρωτοβουλία της για την εκπαίδευση των ενηλίκων (*Initiative Erwachsenenbildung*), που αποσκοπεί στη βελτίωση της πρόσβασης των κοινωνικοοικονομικάς μειονεκτούντων ατόμων στην εκπαίδευση ενηλίκων και στην αύξηση του μορφωτικού επιπέδου τους, με τη συμμετοχή κυρίως ενηλίκων από οικογένειες μεταναστών. Η Ιταλία έχει δρομολογήσει το Ταμείο Νέων Δεξιοτήτων (*Fondo Nuove Competenze*) για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού καθώς και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, με ιδιαίτερη έμφαση στις πράσινες και στις ψηφιακές δεξιότητες.

Τα κράτη μέλη προέβησαν επίσης σε μεταρρυθμίσεις με σκοπό την αναγνώριση ή/και την επικύρωση των προσόντων ή των δεξιοτήτων υπηκόων τρίτων χωρών. Για παράδειγμα, τον Φεβρουάριο του 2020 η Γερμανία συνέστησε τη νέα κεντρική υπηρεσία για την αναγνώριση επαγγελματιών στο πλαίσιο του Ομοσπονδιακού Οργανισμού Απασχόλησης¹⁵¹. Η νέα υπηρεσία λειτουργεί σε εθνικό επίπεδο ως η αρμόδια υπηρεσία στην οποία μπορούν να απευθύνονται όσοι βρίσκονται στο εξωτερικό και επιδιώκουν αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων ή δεξιοτήτων. Ο γερμανικός νόμος για την προσωρινή αναστολή της απέλασης για λόγους κατάρτισης και απασχόλησης παρέχει επίσης τη δυνατότητα έκδοσης διετούς άδειας παραμονής μετά την επιτυχή ολοκλήρωση επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης ή μετά τη συμπλήρωση 30 μηνών απασχόλησης. Η Φινλανδία κατάρτισε νέες κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων εργασίας και, επιπροσθέτως, το Υπουργείο Οικονομικών Υποθέσεων και Απασχόλησης προτείνει γενική αύξηση κατά 3 εκατ. EUR του προϋπολογισμού για την ένταξη των μεταναστών (μεταξύ άλλων και για τον προσδιορισμό δεξιοτήτων).

¹⁵¹ Zentrale Servicestelle Berufsanerkennung (ZSBA): <https://www.anerkennung-in-deutschland.de/html/de/pro/zsba.php>

Διάφορα κράτη μέλη έχουν λάβει μέτρα για τη διευκόλυνση της αποδοχής εργαζομένων μεταναστών από τρίτες χώρες, ιδίως εργαζομένων με υψηλή ειδικευση και όσων καλύπτουν κενά σε επαγγελματικούς τομείς με ελλείψεις. Με βάση τους (τροποποιητικούς) κανονισμούς για τις άδειες εργασίας του 2018, η Ιρλανδία δημοσίευσε την τελευταία έκδοση του καταλόγου κρίσιμων δεξιοτήτων και του καταλόγου μη επιλέξιμων επαγγελμάτων, η οποία έχει τεθεί σε ισχύ από τον Ιανουάριο του 2020, με στόχο την αντιμετώπιση άμεσων ελλείψεων εργατικού δυναμικού σε βασικούς τομείς όπως η φιλοξενία, οι κατασκευές, η υγεία και οι οδικές μεταφορές¹⁵². Το 2019 η γαλλική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα υλοποιήσει πολιτική επαγγελματικής μετανάστευσης ανά τομέα δραστηριότητας, με βάση την πρώτη αναθεώρηση (από το 2008) των περιφερειακών καταλόγων επαγγελματικών τομέων με ελλείψεις. Για τη διαχείριση των αυξημένων μεταναστευτικών ροών του εργατικού δυναμικού, η Λιθουανία θέσπισε τον Ιούλιο του 2019 ποσοτώσεις για τους εργαζομένους τρίτων χωρών που έρχονται να εργαστούν σε επαγγελματικούς τομείς με ελλείψεις, ενώ ο πρώτος κατάλογος επαγγελμάτων πρόκειται να καταρτιστεί το 2021. Τον Σεπτέμβριο του 2019 η Τσεχία θέσπισε νέες ετήσιες ποσοτώσεις όσον αφορά την υποβολή αιτήσεων για τις κάρτες εργαζομένων και τις θεωρήσεις μακράς διάρκειας για επαγγελματικούς λόγους και άρχισε να υλοποιεί τρία νέα προγράμματα μετανάστευσης εργατικού δυναμικού. Στη Λετονία, οι τροποποιήσεις του νόμου για τη μετανάστευση τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιουλίου 2019, παρέχοντας στους εργοδότες τη δυνατότητα να προσλαμβάνουν υπηκόους τρίτων χωρών βάσει θεώρησης μακράς διαμονής, ενώ για ορισμένες περιπτώσεις καταργήθηκαν το ελάχιστο χρονικό διάστημα για την υποβολή αίτησης για κενή θέση εργασίας και η απαίτηση δημοσίευσης κενής θέσης εργασίας. Η Φινλανδία διεύρυνε την κλίμακα εφαρμογής του οριζόντιου προγράμματος «*Προώθηση των ταλέντων*» για τη μετανάστευση εργατικού δυναμικού, με μεγαλύτερη έμφαση στη μετανάστευση και την ένταξη διεθνών φοιτητών και ερευνητών. Στο πλαίσιο του προγράμματος θα ληφθούν μέτρα για την επίσπευση της διαδικασίας έκδοσης άδειας παραμονής με βάση την εργασία, προκειμένου να διευκολυνθεί η είσοδος και παραμονή φοιτητών και ερευνητών στη Φινλανδία.

¹⁵² Βλ. τον κατάλογο στη διεύθυνση <https://dbei.gov.ie/en/What-We-Do/Workplace-and-Skills/Employment-Permits/Employment-Permit-Eligibility/Ineligible-Categories-of-Employment/>

Λόγω της κρίσης της νόσου COVID-19 πολλά κράτη μέλη περιόρισαν την ελευθερία μετακίνησης από χώρες εκτός ΕΕ και εντός των συνόρων της ΕΕ, με αποτέλεσμα ελλείψεις εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς όπως η γεωργία και η υγειονομική περίθαλψη. Για την κάλυψη των εν λόγω αναγκών εργατικού δυναμικού, χώρες όπως το Βέλγιο, η Αυστρία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Σλοβενία επέσπευσαν την έκδοση ή/και παρέτειναν την ισχύ των (εποχικών) θεωρήσεων εργασίας για συγκεκριμένες κατηγορίες αγροτικού εργατικού δυναμικού ή/και επαγγελματιών υγείας¹⁵³. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τον τομέα υγειονομικής περίθαλψης, στην Ιρλανδία δόθηκε η δυνατότητα στους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στη χώρα και δεν έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας να ανταποκριθούν στην πρόσκληση, σε εθνικό επίπεδο, για εργαζομένους του τομέα της υγείας και να υποβάλουν αίτηση για αλλαγή καθεστώτος ώστε να εργαστούν ως προσωπικό στον τομέα της υγείας. Στη Γαλλία, εφαρμόστηκε ειδική και απλουστευμένη διαδικασία για τους ιατρούς τρίτων χωρών με πτυχίο από χώρα εκτός ΕΕ οι οποίοι συνέδραμαν στην αντιμετώπιση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας. Η Ελλάδα επέδειξε ευελιξία όσον αφορά τις άδειες παραμονής για υπηκόους τρίτων χωρών που δεν διαθέτουν επίσημα έγγραφα, με σκοπό την απασχόλησή τους αποκλειστικά στον τομέα της γεωργίας. Στην Ισπανία, οι νόμιμοι μετανάστες με άδειες παραμονής που έληγαν μεταξύ 14 Μαρτίου και 30 Σεπτεμβρίου μπορούσαν επίσης να απασχολούνται νομίμως από αγρότες. Επιπλέον, η Ισπανία διασφάλισε επίσης για τους εποχικούς εργάτες ενισχυμένη προστασία, τόσο ως προς την πρόσβαση σε συστήματα προσωρινής ανεργίας (ERTE) όσο και σε παροχές ανεργίας. Η Τσεχία ανέπτυξε μέτρα για τη σύνδεση διαθέσιμων υπηκόων τρίτων χωρών που κινδύνευαν να χάσουν την απασχόλησή τους με εργοδότες που αναζητούσαν νέους εργαζομένους, ιδίως στον τομέα της γεωργίας. Η Φινλανδία και το Βέλγιο εφάρμοσαν προσωρινές παρεκκλίσεις ως προς το δικαίωμα στην εργασία των αιτούντων άσυλο. Επιπλέον, η Φινλανδία τροποποίησε τον νόμο περί αλλοδαπών και τον νόμο περί εποχικών εργατών, παρέχοντας έτσι στους υπηκόους τρίτων χωρών που διέμεναν ήδη στη χώρα τη δυνατότητα να αλλάξουν εργοδότη ή τομέα χωρίς να υποβάλουν αίτηση για παράταση της άδειας ή νέα άδεια. Ορισμένες χώρες ήσαν κατ' εξαίρεση την απαγόρευση εισόδου για συγκεκριμένες κατηγορίες, όπως το Λουξεμβούργο, το οποίο δεν εφάρμοσε την απαγόρευση για τους ερευνητές και τους εμπειρογνώμονες που παρείχαν συμβουλές στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, καθώς και για τους εποχικούς εργάτες.

¹⁵³ Βλ. επίσης ΕΔΜ/ΟΟΣΑ (2020). Maintaining labour migration in essential sectors in times of pandemic (Διατήρηση της μετανάστευσης εργατικού δυναμικού σε βασικούς τομείς σε περιόδους πανδημίας). Ενημερωτικό δελτίο EMN-ΟΟΣΑ. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_inform3_labour_migration_2020_en.pdf

3.3 Κατευθυντήρια γραμμή 7: Βελτίωση της λειτουργίας των αγορών εργασίας και της αποτελεσματικότητας του κοινωνικού διαλόγου

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται η εφαρμογή της κατευθυντήριας γραμμής αριθ. 7 για την απασχόληση, βάσει της οποίας συνιστάται στα κράτη μέλη να βελτιώσουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και την αποτελεσματικότητα του κοινωνικού διαλόγου. Σε αυτήν περιλαμβάνεται η εξισορρόπηση ευελιξίας και ασφάλειας στις πολιτικές για την αγορά εργασίας, η αποτροπή του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας, η καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και η προώθηση της μετάβασης σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, η διασφάλιση της κάλυψης των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας, η χορήγηση επαρκών παροχών ανεργίας και η προώθηση της κινητικότητας εργαζομένων και εκπαιδευομένων. Επίσης, εξετάζεται η προώθηση του κοινωνικού διαλόγου και η συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών στη βάση υφιστάμενων εθνικών πρακτικών. Στην ενότητα 3.3.2 αναφέρονται τα μέτρα πολιτικής που λαμβάνουν τα κράτη μέλη στους τομείς αυτούς.

3.3.1 Βασικοί δείκτες

Η κρίση της νόσου COVID-19 ανέδειξε τις διαφορές των συνθηκών εργασίας μεταξύ των ατόμων, καθώς και τις αρνητικές συνέπειες του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας.

Παρότι γενικά μειώνεται, ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολούνται αναγκαστικά σε θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου και μερικής απασχόλησης παραμένει υψηλός σε μερικά κράτη μέλη. Ο δυαδικός χαρακτήρας της αγοράς εργασίας έχει αρνητικές συνέπειες για τους πληττόμενους εργαζομένους, ιδίως για τους νέους και τα άτομα που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση. Αυτό έχει καταστεί εμφανές στην παρούσα συγκυρία: παρότι το τμήμα του εργατικού δυναμικού που απολαμβάνει καλύτερες προοπτικές εργασίας και ασφάλεια είναι πιο προστατευμένο στη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19, οι εργαζόμενοι σε πιο επισφαλείς ή λιγότερο ευπροσάρμοστες συνθήκες εργασίας ή/και με πιο περιορισμένη πρόσβαση στην κοινωνική προστασία έχουν πληγεί πιο έντονα¹⁵⁴. Οι ομάδες στο κατώτερο άκρο της εισοδηματικής κατανομής από την εργασία είναι πιο πιθανό να υποστούν περαιτέρω απώλειες εισοδήματος και θέσεων εργασίας, ιδίως δε οι εργαζόμενοι προσωρινής απασχόλησης, οι απασχολούμενοι νέοι και τα άτομα σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης. Μακροπρόθεσμα, είναι σημαντικό τα κράτη μέλη να αποφύγουν κακοσχεδιασμένες ρυθμίσεις που θέτουν εμπόδια στη δημιουργία θέσεων εργασίας και να διασφαλίσουν ότι οι θέσεις προσωρινής εργασίας αποτελούν στήριγμα για τη μετάβαση προς πιο προστατευμένες μορφές εργασίας βάσει σύμβασης. Δύο αρχές του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων υποστηρίζουν τις προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Συγκεκριμένα, η Αρχή 5 («Ασφαλής και ευπροσάρμοστη απασχόληση») και η αρχή 7 («Ενημέρωση για τους όρους απασχόλησης και προστασία σε περίπτωση απολύσεων») έχουν σκοπό να διασφαλίσουν την ίση μεταχείριση μεταξύ εργαζομένων ανεξάρτητα από τον τύπο της σχέσης εργασίας τους.

¹⁵⁴ Κοινό Κέντρο Ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2020), *The impact of COVID confinement measures on EU labour market* (Ο αντίκτυπος των μέτρων περιορισμού λόγω COVID στην αγορά εργασίας της ΕΕ), Science for Policy Briefs, διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!QK78dV>. Πειραματική ανάλυση της Eurostat (2020), COVID-19 labour effects across the income distribution (Οι επιπτώσεις της νόσου COVID-19 στο εργατικό δυναμικό όλων των βαθμίδων εισοδηματικής κατανομής), διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!nV98vQ>

Η ευέλικτη εργασία με βάση τις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ), ιδίως δε η τηλεργασία, έχει καταστεί βασικό στοιχείο των μεταβαλλόμενων μοντέλων και πρακτικών εργασίας. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας έχει πυροδοτήσει τη συζήτηση σχετικά με την επέκταση των ευέλικτων συνθηκών εργασίας μέσω της αξιοποίησης των ΤΠΕ. Αυτό μπορεί να έχει σαφή οφέλη για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής των ατόμων, καθώς τους παρέχει τη δυνατότητα να προσαρμόζουν τον χρόνο και τον τόπο εργασίας στις ανάγκες τους. Ωστόσο, μπορεί να οδηγήσει και σε εντατικοποίηση της εργασίας, παρά την ύπαρξη υψηλού βαθμού ευελιξίας και αυτονομίας. Οι πτυχές αυτές έχουν δώσει ώθηση στον διάλογο σχετικά με την κανονιστική ρύθμιση του χρόνου εργασίας στο πλαίσιο των ρυθμίσεων τηλεργασίας σε διάφορα κράτη μέλη και σε επίπεδο ΕΕ¹⁵⁵. Επιπλέον, τα εργασιακά περιβάλλοντα που χαρακτηρίζονται από ευρεία χρήση των ΤΠΕ ενδέχεται να ενέχουν κινδύνους για την υγεία των εργαζομένων.

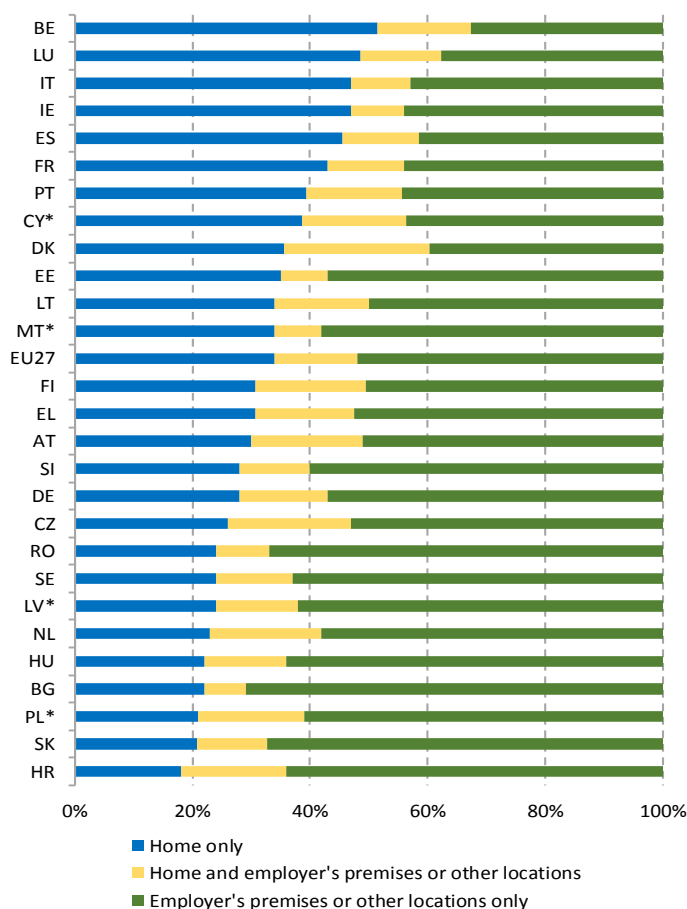
Οι πτυχές που άπτονται της ποιότητας των θέσεων εργασίας είναι επίσης σημαντικές στο πλαίσιο της εργασίας βάσει ΤΠΕ. Παρότι ορισμένοι εργαζόμενοι κατορθώνουν να αξιοποιούν προς όφελός τους τη μεγαλύτερη ευελιξία και τον υψηλότερο βαθμό αυτονομίας που είναι εγγενή στην εργασία βάσει ΤΠΕ, σχεδόν το ένα τέταρτο των εργαζομένων (24 %) που απασχολούνται σε περιβάλλον εργασίας βάσει ΤΠΕ βιώνουν επισφαλείς συνθήκες απασχόλησης (π.χ. είναι πιο πιθανό να απασχολούνται βάσει σύμβασης ορισμένου χρόνου, να έχουν χαμηλό εισόδημα, να βιώνουν εργασιακή ανασφάλεια και να μην έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες κατάρτισης).

Οι αυτοαπασχολούμενοι με ευέλικτη εργασία βάσει ΤΠΕ είναι επίσης πιθανότερο να βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση.

¹⁵⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Eurofound (2020), *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age* (Τηλεργασία και κινητή εργασία βάσει ΤΠΕ: ευέλικτη εργασία στην ψηφιακή εποχή), σειρά New forms of employment (Νέες μορφές απασχόλησης), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

Διάγραμμα 41: Η πανδημία έδωσε ώθηση στην τηλεργασία

- Τόπος εργασίας των εργαζομένων στη διάρκεια εφαρμογής των περιορισμών στην κινητικότητα των ατόμων λόγω της πανδημίας COVID-19 (ανά κράτος μέλος, ποσοστό %)

Πηγή: Eurofound (2020), «Ζωή, εργασία και COVID-19», σειρά COVID-19, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο. Σημείωση: χαμηλή αξιοπιστία (*) τον Οκτώβριο του 2020 για την Κύπρο, τη Λετονία, τη Μάλτα και την Πολωνία. Ως ΕΕ-27 νοείται ο σταθμισμένος μέσος όρος των 27 κρατών μελών. Τα αποτελέσματα αυτά πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, καθώς η τομεακή κατανομή των εργαζομένων του δείγματος επηρεάζει την κατανομή της τηλεργασίας ανά χώρα.

Η τηλεργασία έχει καταστεί ο συνήθης τρόπος εργασίας για πολλά άτομα με περιορισμένη ή καμία προγενέστερη πείρα τηλεργασίας. Σύμφωνα με στοιχεία του ΕΕΔ¹⁵⁶, το 2019 μόνο το 5,5 % του συνόλου των απασχολουμένων (ηλικίας 20-64 ετών) στην ΕΕ-27 εργαζόνταν τακτικά κατ' οίκον. Τα υψηλότερα ποσοστά αναφέρθηκαν στις Κάτω Χώρες (15 %), στη Φινλανδία (14,5 %), στο Λουξεμβούργο (11,5 %) και στην Αυστρία (10,2 %). Παρότι εμφάνιζε ελαφρά αυξητική τάση κατά τα τελευταία έτη, η κατ' οίκον εργασία αποτελούσε σχεδόν εξαίρεση στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία, την Κύπρο, την Κροατία και την Ελλάδα, με ποσοστά επί της συνολικής απασχόλησης κάτω ή περίξ του 2 % το 2019. Η κατάσταση αυτή έχει αλλάξει πλήρως το 2020, λόγω των μέτρων περιορισμού της κινητικότητας και κοινωνικής αποστασιοποίησης που ελήφθησαν για την καταπολέμηση της πανδημίας. Πρόσφατη ηλεκτρονική έρευνα του Eurofound περιλαμβάνει συναφείς πληροφορίες σχετικά με αυτή τη μεταβολή των μοντέλων εργασίας¹⁵⁷. Στο **διάγραμμα 41** φαίνονται οι σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τον τόπο εργασίας στη διάρκεια της πανδημίας κατά δήλωση των ίδιων των αποκριθέντων. Το ποσοστό των αποκριθέντων που ανέφεραν ότι εργάζονται αποκλειστικά κατ' οίκον στη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 κυμαίνεται από περίπου 20 % στη Βουλγαρία, την Κροατία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβακία έως άνω του 40 % στη Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία και την Ιρλανδία, και άνω του 50 % στο Βέλγιο. Λεπτομερής ανάλυση των ευάλωτων επαγγελματιών στα κράτη μέλη της ΕΕ (δηλ. όσων περιλαμβάνουν εργασίες που προϋποθέτουν στενή φυσική επαφή και εργασίες που δεν μπορούν να διεκπεραιωθούν εξ αποστάσεως) διατίθεται στην ανασκόπηση του 2020 σχετικά με τις εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς¹⁵⁸.

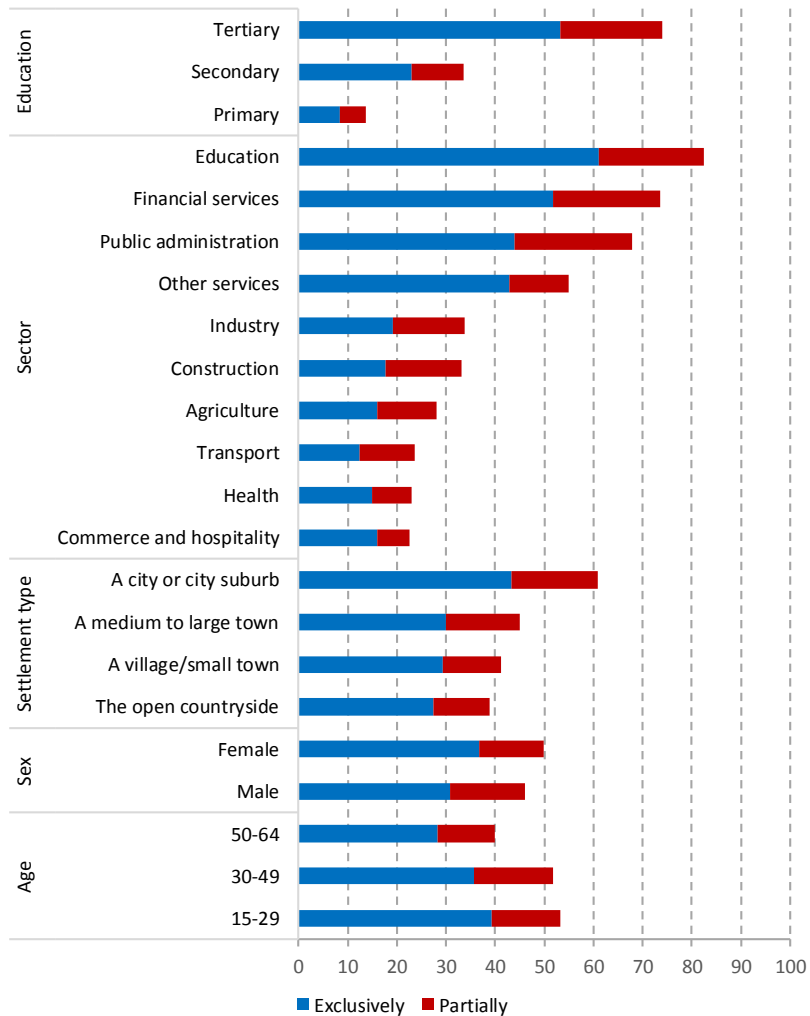
¹⁵⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), *EU Labour Force Survey ad hoc module 2019 on work organisation and working time arrangements*, Eurostat, έκθεση για την αξιολόγηση της ποιότητας. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/Fq97qU>

¹⁵⁷ Σημείωση: η ηλεκτρονική έρευνα του Eurofound με τίτλο «Ζωή, εργασία και COVID-19» είναι ένα διαδικτυακό εργαλείο που έχει σχεδιαστεί για την ταχεία συγκέντρωση πληροφοριών από άτομα ηλικίας άνω των 18 ετών με πρόσβαση στο διαδίκτυο και με χρήση μη πιθανοτικής μεθόδου δειγματοληψίας. Η ηλεκτρονική έρευνα διεξήχθη σε δύο στάδια, τον Απρίλιο και το Ιούλιο του 2020. Συνολικά, συμπληρώθηκαν 91 753 ερωτηματολόγια, εκ των οποίων 87 477 από άτομα που ζουν στην ΕΕ-27.

¹⁵⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2020* (Εξελίξεις ως προς την αγορά εργασίας και τους μισθούς στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση 2020) Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 42: Η συχνότητα της τηλεργασίας είναι υψηλότερη σε ορισμένα προφίλ και τομείς

1 Κατ' οίκον εργασία στη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, κύρια χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων εργαζομένων (ΕΕ-27, ποσοστό %)

3. Πηγή: Eurofound (2020), ηλεκτρονική έρευνα «Ζωή, εργασία και COVID-19».

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας, τα άτομα που εργάζονταν κατ' οίκον ήταν κατά κύριο λόγο κάτοικοι πόλεων, υπάλληλοι γραφείου στον τομέα των υπηρεσιών και είχαν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Έως 74 % των απασχολούμενων αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εργάζονταν κατ' οίκον, έναντι 34 % των απασχολούμενων αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 14 % των απασχολούμενων αποφοίτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όπως είναι αναμενόμενο, υπάρχουν επίσης σημαντικές διαφορές όσον αφορά τη συχνότητα εργασίας κατ' οίκον ανά τομέα, με την υψηλότερη συχνότητα να παρατηρείται στους περισσότερους τομείς παροχής υπηρεσιών (ιδίως στην εκπαίδευση, στον χρηματοπιστωτικό τομέα και στη δημόσια διοίκηση) και τη χαμηλότερη στους τομείς «πρώτης γραμμής» όπως η υγεία, οι μεταφορές και η γεωργία, καθώς και σε τομείς που υπόκεινται σε ειδικούς περιορισμούς, όπως το λιανεμπόριο και η φιλοξενία. Οι εργαζόμενοι που ζουν σε πόλεις είναι επίσης πιθανότερο να εργάζονται κατ' οίκον από εκείνους που ζουν στην επαρχία ή σε πιο αραιοκατοικημένες περιοχές. Σχετικά υψηλότερο ποσοστό γυναικών ανέφεραν ότι εργάζονται κατ' οίκον σε σύγκριση με τους άνδρες. Τέλος, οι νεότεροι εργαζόμενοι ήταν πιθανότερο να εργάζονται με τηλεργασία απ' ό,τι άλλες ηλικιακές ομάδες. Τα εν λόγω ευρήματα συνάδουν με τα στοιχεία της έρευνας της ΕΕ για τη χρήση των ΤΠΕ¹⁵⁹.

Τα στοιχεία από την πλέον πρόσφατη διαδικτυακή έρευνα COLLEEM II, που συγκεντρώθηκαν πριν από την πανδημία, καταδεικνύουν ότι η εργασία μέσω πλατφόρμας εξακολουθεί να αποτελεί περιορισμένο αλλά αυξανόμενο φαινόμενο¹⁶⁰. Μικρό μόνο ποσοστό (περίπου 1,4 %) του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στα κράτη μέλη που συμμετείχαν στην έρευνα το 2018 παρείχαν υπηρεσίες μέσω ψηφιακών πλατφορμών εργασίας ως κύρια δραστηριότητα (μείωση 0,9 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2017). Ωστόσο, μεγαλύτερο είναι το ποσοστό όσων δηλώνουν ότι παρέχουν τις εν λόγω υπηρεσίες ως δευτερεύουσα δραστηριότητα (4,1 % του συνόλου των αποκριθέντων· αύξηση 0,5 εκατοστιαίων μονάδων σε σύγκριση με το 2017), με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Η εργασία μέσω πλατφόρμας παραμένει ετερογενής δραστηριότητα, με τις συνθήκες εργασίας, το καθεστώς εργασίας και το εισόδημα των εργαζομένων μέσω πλατφόρμας να εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από το είδος των επιτελούμενων εργασιών, το επιχειρηματικό μοντέλο και τους μηχανισμούς διακυβέρνησης που εφαρμόζει η πλατφόρμα. Εντούτοις, οι σχετικές εκτιμήσεις είναι σημαντικές για την ανάλυση της χρησιμότητας της εργασίας μέσω πλατφόρμας στα κράτη μέλη και των σχετικών παραμέτρων ποιότητας της εργασίας¹⁶¹.

¹⁵⁹ Sostero M., et al. (2020), *Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide? (Δυνατότητα τηλεργασίας και κρίση COVID-19: νέο ψηφιακό χάσμα:)*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020, JRC121193. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!PR73qN>

¹⁶⁰ Urzi Brancati, C., et al. (2019), *New evidence on platform workers in Europe. Results from the second COLLEEM survey*. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!qQ33cP> Σημείωση: η έρευνα COLLEEM II συνεχίζει και επεκτείνει το έργο που επιτελέστηκε στην προηγούμενη έρευνα COLLEEM («Συνεργατική οικονομία και απασχόληση»). Πρόκειται για μια διαδικτυακή έρευνα δείγματος σχετικά με τις ψηφιακές πλατφόρμες που πραγματοποιήθηκε κατόπιν ανάθεσης από τη ΓΔ EMPL και υπό τον συντονισμό του JRC. Διενεργήθηκε σε 15 κράτη μέλη: Τσεχία, Γερμανία, Ισπανία, Φινλανδία, Γαλλία, Κροατία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λιθουανία, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Σουηδία, Σλοβακία και Ηνωμένο Βασίλειο.

¹⁶¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την εργασία μέσω πλατφόρμας, βλ. την κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020 και τις σχετικές πηγές δεδομένων.

Η πανδημία COVID-19 επηρέασε την οικονομία των πλατφορμών σε διάφορα κράτη μέλη.

Ορισμένες πλατφόρμες προσάρμοσαν γρήγορα τα επιχειρηματικά μοντέλα τους για να διευρύνουν τις παραδόσεις τους και να συμπεριλάβουν πρόσθετα προϊόντα ή υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της υγειονομικής περίθαλψης. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να έχει συμβάλει στο να διευκολυνθεί η παροχή βασικών αγαθών, να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος δυσλειτουργίας των αλυσίδων εφοδιασμού και να στηριχθεί η διατήρηση των θέσεων απασχόλησης. Ωστόσο, στη διάρκεια της πανδημίας κατέστησαν πιο εμφανείς οι κίνδυνοι για την υγεία και την ασφάλεια, καθώς και οι ανησυχίες που συνδέονται με την υψηλή ένταση εργασίας. Άλλες πλατφόρμες, όπως, συχνά, πλατφόρμες που παρέχουν υπηρεσίες κινητικότητας και οικιακές υπηρεσίες, βρέθηκαν αντιμέτωπες με κατακόρυφη πτώση της δραστηριότητάς τους μετά την επιβολή των μέτρων περιορισμού της κινητικότητας και κοινωνικής αποστασιοποίησης. Σύμφωνα με το Eurofound¹⁶², η ζήτηση για εργασία μέσω πλατφόρμας έχει αυξηθεί μετά την εκδήλωση της πανδημίας στο Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Εσθονία, την Ισπανία, τις Κάτω Χώρες, την Κροατία, τη Λιθουανία, τη Μάλτα, την Πορτογαλία, τη Σλοβενία και την Τσεχία. Σε αυτές τις χώρες και σε άλλα κράτη μέλη, οι πλατφόρμες έχουν λάβει μέτρα για την παροχή καθοδήγησης στους εργαζομένους όσον αφορά την υγεία και την ασφάλεια στην εργασία, τη στήριξη του εισοδήματος και εγγυήσεις διατήρησης της σύμβασης εργασίας ως αντιστάθμισμα για τις περιόδους απουσίας και διακοπής της εργασίας. Ωστόσο, ο αντίκτυπος στους εργαζομένους σε πλατφόρμες όσον αφορά την κάλυψη και την επάρκεια αυτών των μέτρων είναι πιθανό να χρήζει στενής παρακολούθησης.

¹⁶² Eurofound (2020), *Platform economy: Developments in the COVID-19 crisis* (Οικονομία των πλατφορμών: εξελίξεις εν μέσω της κρίσης COVID-19).

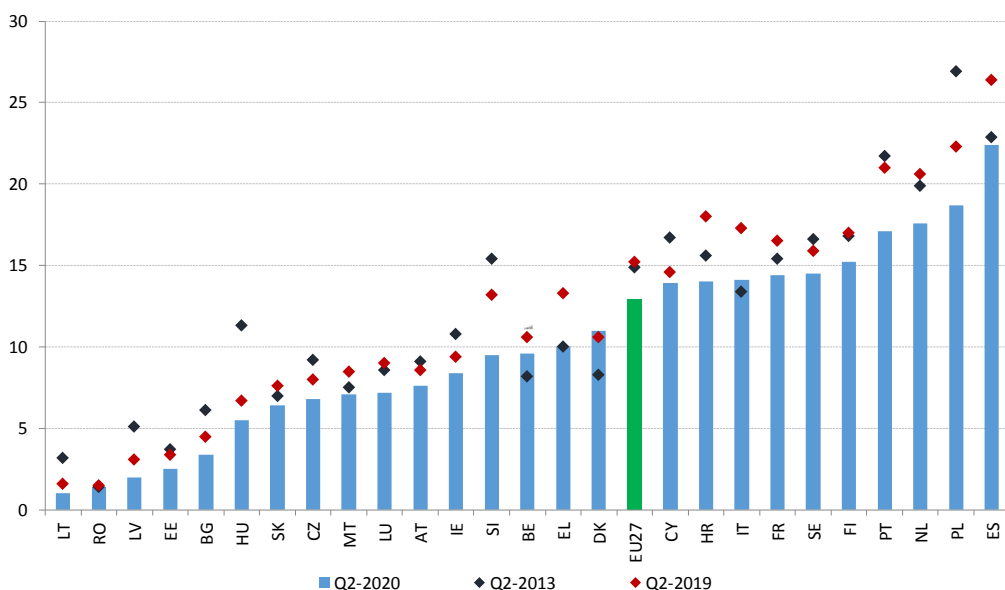
Ο κατακερματισμός της αγοράς εργασίας,¹⁶³ όπως διαφαίνεται από το ποσοστό εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης, μπορεί να αποτελεί επιπρόσθετη αιτία ευπάθειας στο πλαίσιο της παρούσας κρίσης¹⁶⁴. Όπως τονίζεται στην κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020, ο κατακερματισμός της αγοράς εργασίας ενδέχεται να έχει σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες, όπως περιορισμένη αποτελεσματικότητα της κατανομής των πόρων, χαμηλότερο εισόδημα, αναιμική αύξηση της παραγωγικότητας και ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, μεγαλύτερους κινδύνους φτώχειας, ανισότητα ή μειωμένη κοινωνική κινητικότητα. Το ποσοστό των συμβάσεων ορισμένου χρόνου επί του συνόλου των εργαζομένων (15-64 ετών) στην ΕΕ-27 κυμαίνεται γύρω στο 15 % κατά μέσο όρο τα τελευταία δέκα έτη, αν και υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Το χάσμα μεταξύ των κρατών μελών με τα υψηλότερα και τα χαμηλότερα ποσοστά ήταν 25 εκατοστιαίες μονάδες το 2019, μετά την πτωτική τάση που ακολούθησε την κορύφωση στις 31 εκατοστιαίες μονάδες το 2005 και ανήλθε σε 21,6 εκατοστιαίες μονάδες το δεύτερο τρίμηνο του 2020, μολονότι ελαφρώς υψηλότερα (22,5 εκατοστιαίες μονάδες) για το τρίτο τρίμηνο του 2020. Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση του ποσοστού εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης (15-64 με προσαρμογή στις εποχικές διακυμάνσεις) στην ΕΕ-27 (κατά 3,3 εκατοστιαίες μονάδες), σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Αυτό υποδηλώνει ότι οι απώλειες θέσεων εργασίας λόγω των κλυδωνισμών στην οικονομία συνέβησαν κυρίως μέσω της μη ανανέωσης συμβάσεων ορισμένου χρόνου, ενώ τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας και οι περιορισμοί των απολύσεων ενδέχεται να απέτρεψαν μεγαλύτερη απώλεια θέσεων εργασίας στους εργαζομένους με καθεστώς μόνιμης απασχόλησης. Ωστόσο, η διαφορά αυτή είναι λιγότερο εμφανής στο τρίτο τρίμηνο του 2020, σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2019 (1,7 εκατοστιαίες μονάδες). Σε ορισμένα κράτη μέλη όπως η Ισπανία, η Κροατία, η Πολωνία, η Πορτογαλία και η Σλοβενία παρατηρήθηκε μείωση των ποσοστών εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης άνω των 3,5 εκατοστιαίων μονάδων μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2020 και του δεύτερου τριμήνου του 2019, ενώ το συνολικό ποσοστό σε ορισμένα εξ αυτών εξακολουθεί να κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα (άνω του 15 %). Το δεύτερο τρίμηνο του 2020, τα ποσοστά άλλων επτά κρατών μελών (Σουηδία, Γαλλία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Δανία και Ελλάδα) εξακολουθούν να κυμαίνονται μεταξύ 10 % και 15 %, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά, κάτω του 5 %, παρατηρούνται στη Λιθουανία, τη Ρουμανία, τη Λετονία, την Εσθονία και τη Βουλγαρία.

¹⁶³ Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), πρόκειται για τη διαίρεση της αγοράς εργασίας σε χωριστές υποαγορές ή τμήματα, τα οποία διακρίνονται μεταξύ τους με βάση τα διαφορετικά χαρακτηριστικά και τους κανόνες συμπεριφοράς, όπως οι συμβατικές ρυθμίσεις, το επίπεδο επιβολής ή τα είδη των σχετικών εργαζομένων. Η έρευνα επί του θέματος αποσκοπεί στον προσδιορισμό των βασικών τμημάτων της αγοράς εργασίας, του βαθμού των μεταξύ τους μεταβάσεων και των συνεπειών όσον αφορά την ισότητα και την αποδοτικότητα της αγοράς εργασίας, με σκοπό την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών του εν λόγω φαινομένου.

¹⁶⁴ Η κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020 περιλάμβανε εκτεταμένη ανάλυση των ζητημάτων που συνδέονται με τον κατακερματισμό της αγοράς εργασίας, αντλώντας στοιχεία από την έκθεση του Eurofound (2019) με τίτλο *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses* (Κατακερματισμός της αγοράς εργασίας: Πιλοτική εφαρμογή νέων εμπειρικών αναλύσεων και αναλύσεων πολιτικής), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

Διάγραμμα 43: Η προσωρινή απασχόληση εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση σε διάφορα κράτη μέλη

Ποσοστό εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης επί του συνολικού αριθμού εργαζομένων (ηλικίας 15-64 ετών), τριμηνιαία στοιχεία, προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις.

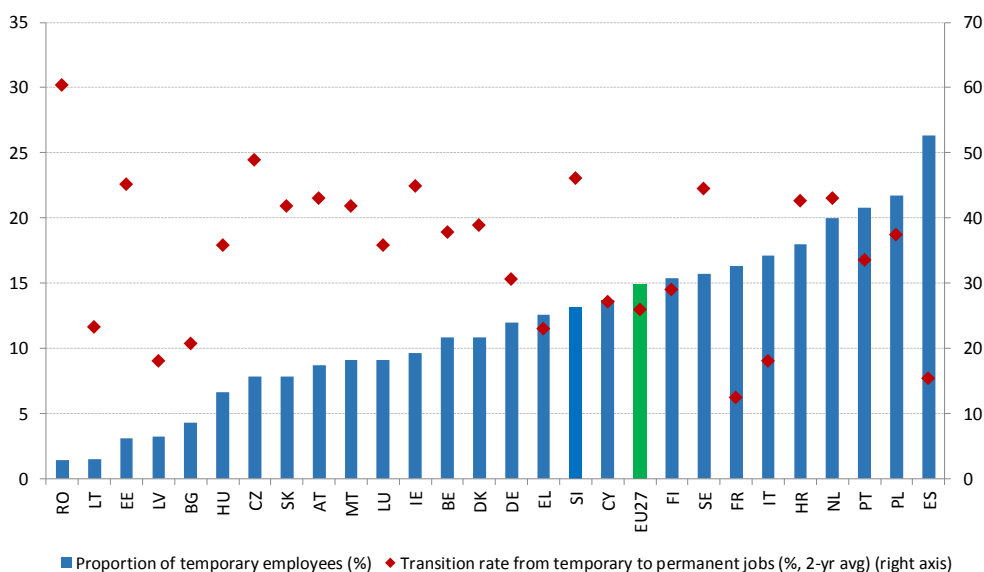

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Σημείωση: δεν διατίθενται τα πλέον πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία για τη Γερμανία.

Οι γυναίκες, οι νεότεροι εργαζόμενοι και οι εργαζόμενοι που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ είναι πιθανότερο να εργάζονται με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης σε σχέση με άλλες ομάδες του πληθυσμού. Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό των εργαζομένων γυναικών (ηλικίας 15-64 ετών) με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στην ΕΕ-27 ήταν 13,6 %, σε σύγκριση με 12,4 % για τους άνδρες, ενώ μεταξύ του δεύτερου τριμήνου του 2019 και του δεύτερου τριμήνου του 2020 σημειώθηκε πτώση κατά 2,2 εκατοστιαίες μονάδες όσον αφορά τόσο τους άνδρες όσο και τις γυναίκες (τα ετήσια ποσοστά για το 2019 ήταν 15,5 % για τις γυναίκες και 14,4 % για τους άνδρες, με μια κατά κανόνα σταθερή διαφορά τα τελευταία έτη). Τα υψηλότερα ποσοστά γυναικείας προσωρινής απασχόλησης (15-64) επί του συνολικού αριθμού απασχολούμενων παρατηρήθηκαν στην Ισπανία (27,3 % το 2019· 24,6 % για το δεύτερο τρίμηνο του 2020), την Πολωνία (22,9 % και 19,8 % αντίστοιχα), τις Κάτω Χώρες (21,2 % και 18,3 % αντίστοιχα) και την Πορτογαλία (21,1 % και 17,3 % αντίστοιχα). Το 2019 το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης στους νέους απασχολούμενους (ηλικίας 15 έως 24 ετών) ήταν πολύ υψηλότερο, δηλ. 49,6 % (45,4 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020), έναντι 12,7 % (11,1 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020) για τα άτομα ηλικίας 25 έως 54 ετών και 6,8 % (5,7 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020) για τα άτομα ηλικίας 55 έως 64 ετών. Το ποσοστό προσωρινής απασχόλησης ήταν επίσης πολύ υψηλότερο μεταξύ των εργαζομένων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ (22 %) απ' ό,τι μεταξύ των γηγενών (13 %), ενώ το χάσμα ήταν ιδιαίτερα μεγάλο (διαφορά πάνω από 20 εκατοστιαίες μονάδες) στην Πολωνία και την Κύπρο και σχετικά μεγάλο (περίπου 10-15 εκατοστιαίες μονάδες) στη Σουηδία, την Ισπανία και την Ελλάδα.

Διάγραμμα 44: Η διασφάλιση της λειτουργίας των συμβάσεων ορισμένου χρόνου ως εφελθρίου συμβάλλει στην ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς

Ποσοστό μετάβασης σε θέσεις εργασίας αορίστου χρόνου (μέσος όρος για το 2018 και το 2019) και ποσοστό εργαζομένων με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης επί του συνόλου των εργαζομένων ηλικίας 15-64 ετών (2019).

Πηγή: Eurostat, EEA, SILC.

Σημείωση: η εργασιακή μετάβαση για τη Λετονία αφορά το 2017· η τιμή για τη Σλοβακία αφορά το 2016.

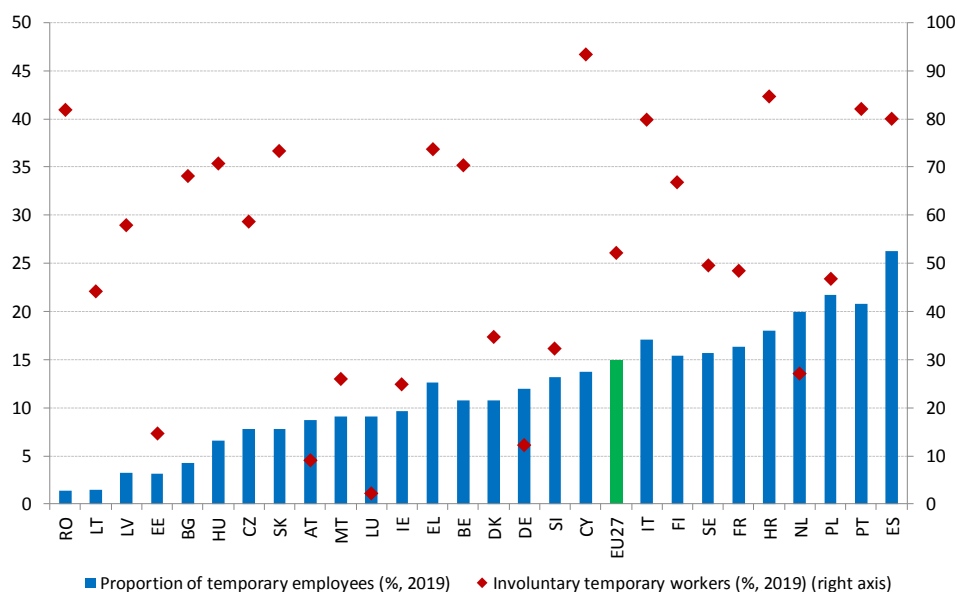
Είναι καίριας σημασίας για την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς να διασφαλιστεί ότι οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου λειτουργούν ως εφελθριο για τη μετάβαση σε θέσεις εργασίας αορίστου χρόνου και δεν καταλήγουν σε επαγγελματικό αδιέξοδο. Ένα υψηλό ποσοστό εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης, σε συνδυασμό με χαμηλά ποσοστά μετάβασης από θέσεις εργασίας προσωρινής απασχόλησης σε θέσεις εργασίας αορίστου χρόνου, μπορεί να αποτελεί ένδειξη του δυαδικού χαρακτήρα της αγοράς εργασίας. Στο **διάγραμμα 44** απεικονίζονται τα ποσοστά μετάβασης από συμβάσεις ορισμένου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου (ως μέσοι όροι για το 2018 και το 2019), σε σχέση με τα πλέον πρόσφατα ετήσια στοιχεία όσον αφορά τους εργαζόμενους προσωρινής απασχόλησης ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης (ηλικίας 15-64 ετών). Τρία κράτη μέλη (Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία) εμφανίζουν υψηλά ποσοστά προσωρινής απασχόλησης (πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ ύψους 12,8 % το 2019) σε συνδυασμό με χαμηλά ποσοστά μετάβασης από συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου (κάτω του 20 %). Σε άλλες χώρες, όπως η Πολωνία, οι Κάτω Χώρες ή η Πορτογαλία, παρατηρούνται σημαντικά ποσοστά προσωρινής απασχόλησης αλλά και υψηλότερα ποσοστά μετάβασης (άνω του 30 %). Απεναντίας, στη Ρουμανία, την Εσθονία, την Τσεχία, τη Σλοβακία και την Αυστρία παρατηρήθηκαν χαμηλά ποσοστά προσωρινής απασχόλησης και σχετικά υψηλά ποσοστά μετάβασης σε συμβάσεις αορίστου χρόνου (άνω του 30 %).

Η αναγκαστική προσωρινή απασχόληση παραμένει σημαντική σε ορισμένα κράτη μέλη.

Σε ορισμένα κράτη μέλη, ο κύριος λόγος για τον οποίο ένας εργαζόμενος προσωρινής απασχόλησης εργάζεται με σύμβαση ορισμένου χρόνου εξακολουθεί να είναι ότι δεν μπόρεσε να βρει θέση εργασίας αορίστου χρόνου. Το ποσοστό των εργαζομένων που απασχολούνται αναγκαστικά σε θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου επί του συνόλου των εργαζομένων στην ΕΕ-27 μειώνεται αργά αλλά σταθερά τα τελευταία έτη, από 56,2 % το 2016 σε 52,1 % το 2019, αν και υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών (βλ. **διάγραμμα 45**). Σε χώρες όπως η Κροατία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Ισπανία και η Ιταλία, περίπου 80 % των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης (ηλικίας 15-64 ετών) δηλώνουν ότι βρίσκονται στην κατάσταση αυτή διότι δεν μπόρεσαν να βρουν θέση εργασίας αορίστου χρόνου. Στην Κύπρο, παρά το ότι το ποσοστό των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης (13,9 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020) είναι κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ, το 93,4 % εξ αυτών θεωρούνται εργαζόμενοι που απασχολούνται αναγκαστικά σε θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που ανέρχεται σε 52,1 %. Τα χαμηλότερα ποσοστά, κάτω του 15 %, εργαζομένων που απασχολούνται αναγκαστικά σε θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου καταγράφονται στο Λουξεμβούργο, την Αυστρία και τη Γερμανία.

Διάγραμμα 45: Το ποσοστό των ατόμων που θεωρείται ότι εργάζονται με καθεστώς αναγκαστικής προσωρινής απασχόλησης εξακολουθεί να είναι σημαντικό σε ορισμένα κράτη μέλη

Ποσοστό εργαζομένων που εργάζονται με καθεστώς αναγκαστικής προσωρινής απασχόλησης επί του συνόλου των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης (2019) και ποσοστό εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης επί του συνολικού αριθμού εργαζομένων (2019).

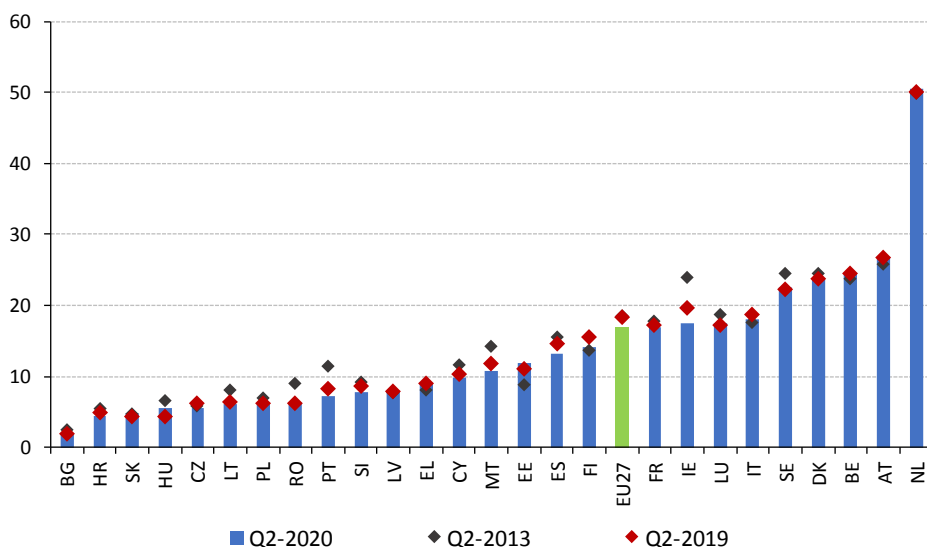
Πηγή: Eurostat, EEA, SILC.

Σημείωση: η αναγκαστική προσωρινή απασχόληση για την ΕΕ αφορά το 2018.

Το ποσοστό της μερικής απασχόλησης έχει μειωθεί πρόσφατα, αλλά ο αριθμός των εργαζομένων που εργάζονται με καθεστώς αναγκαστικής μερικής απασχόλησης εξακολουθεί να είναι σημαντικός. Το ποσοστό των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης (ηλικίας 15-64 ετών, προσαρμοσμένο σε εποχικές διακυμάνσεις) στην ΕΕ-27 άγγιξε το 17 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020, μειωμένο κατά 1,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Σε ό,τι αφορά την τριμηνιαία διακύμανση, στην Ουγγαρία, την Εσθονία και τις Κάτω Χώρες καταγράφηκε πρόσφατα αύξηση της μερικής απασχόλησης (μεταξύ 1,1 και 0,5 εκατοστιαίων μονάδων το δεύτερο τρίμηνο του 2020, σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2019), ενώ στην Πορτογαλία, τη Σλοβενία, την Ισπανία, τη Φινλανδία και την Ιρλανδία το ποσοστό αυτό μειώθηκε σημαντικά (μεταξύ -2,3 και -1 εκατοστιαίων μονάδων) (βλ. **διάγραμμα 46**). Το δεύτερο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης ισούται ή υπερβαίνει το 20 % σε πέντε κράτη μέλη (Κάτω Χώρες, Αυστρία, Βέλγιο, Δανία και Σουηδία), ενώ σε άλλες τρεις χώρες (Βουλγαρία, Σλοβακία και Κροατία) είναι κάτω από 5 %. Πριν από την πανδημία, το ποσοστό των εργαζομένων με καθεστώς αναγκαστικής μερικής απασχόλησης επί της συνολικής απασχόλησης (ηλικίας 15-64 ετών) παρουσίαζε πτωτική τάση, από 32 % το 2014 σε 25,8 % το 2019. Ωστόσο, τα ποσοστά διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό μεταξύ των κρατών μελών (περίπου 62 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ των χαμηλότερων και των υψηλότερων ποσοστών το 2019), καθώς η Ελλάδα, η Ιταλία, η Κύπρος και η Ρουμανία αναφέρουν ποσοστά άνω του 55 %, ενώ άλλες χώρες (Βέλγιο, Τσεχία, Εσθονία, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Αυστρία και Σλοβενία) αναφέρουν ποσοστά κάτω από 5 %. Είναι πολύ πρόωρο να κρίνει κανείς με βάση τα στοιχεία κατά πόσον η υφιστάμενη κρίση θα οδηγήσει σε ανάκαμψη του ποσοστού των εργαζομένων με καθεστώς αναγκαστικής μερικής απασχόλησης.

Διάγραμμα 46: Το ποσοστό μερικής απασχόλησης παραμένει σε γενικές γραμμές σταθερό διαχρονικά, αν και με σημαντικές διακυμάνσεις σε ορισμένα κράτη μέλη

Ποσοστό μερικής απασχόλησης επί της συνολικής απασχόλησης (ηλικίες 15-64 ετών), τριμηνιαία στοιχεία, προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις.

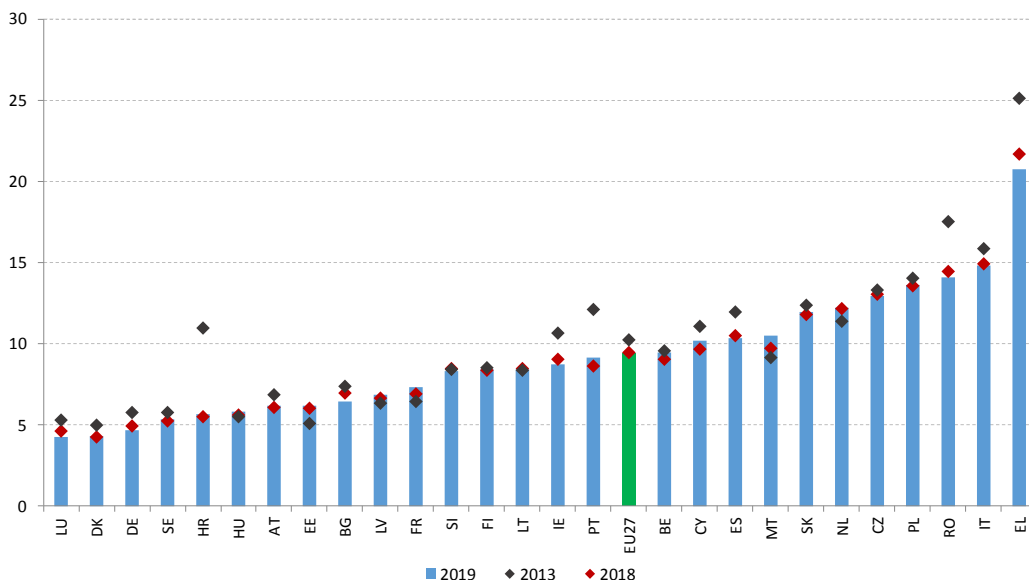

Πηγή: Eurostat, ΕΕΑ. Σημείωση: δεν διατίθενται τα πλέον πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία για τη Γερμανία.

Το καθεστώς των αυτοαπασχολούμενων χωρίς υπαλλήλους (οι αποκαλούμενοι «εργαζόμενοι για ίδιο λογαριασμό») παραμένει ευρέως διαδεδομένο. Πριν από την πανδημία, το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών επί της συνολικής απασχόλησης ήταν σχετικά σταθερό ή εμφάνιζε ελαφρώς πτωτική τάση στα περισσότερα κράτη μέλη, αν και με σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών και των τομέων (βλ. ενότητα 3.1). Η αυτοαπασχόληση αποτελεί συνήθως εκούσια επιλογή και είναι θετική ένδειξη επιχειρηματικού πνεύματος. Ωστόσο, ενδέχεται επίσης να υποκρύπτει σχέσεις εξαρτημένης εργασίας (υπάρχουν, ωστόσο, περιορισμοί όσον αφορά την αξιολόγηση της οικονομικής και οργανωτικής εξάρτησης με συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία της Eurostat)¹⁶⁵. Το 2019 το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων χωρίς υπαλλήλους αντιπροσώπευε το 9,4 % της συνολικής απασχόλησης στην ΕΕ. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στην Ελλάδα, την Ιταλία και τη Ρουμανία (άνω του 14 %) και ακολούθησαν η Πολωνία, η Τσεχία, οι Κάτω Χώρες και η Σλοβακία, με ποσοστά μεταξύ 12 % και 13,6 % (βλ. **διάγραμμα 47**). Αντιθέτως, σε κράτη μέλη όπως το Λουξεμβούργο, η Δανία, η Γερμανία, η Σουηδία, η Κροατία και η Ουγγαρία καταγράφηκαν ποσοστά κάτω ή πλησίον του 5 %. Στη Μάλτα, τις Κάτω Χώρες, την Κύπρο και την Πορτογαλία, το ποσοστό αυτοαπασχολούμενων χωρίς υπαλλήλους αυξήθηκε (κατά 0,5 εκατοστιαίες μονάδες ή περισσότερο) το 2019 σε σύγκριση με ένα έτος πριν, ενώ στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία μειώθηκε κατά τουλάχιστον 0,5 εκατοστιαίες μονάδες στη διάρκεια της ίδιας χρονικής περιόδου. Στην παρούσα συγκυρία, η διασφάλιση της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία για όλους, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, μπορεί να περιορίσει την αβεβαιότητα και να βελτιώσει τις συνθήκες στην αγορά εργασίας.

Διάγραμμα 47: Αν και μειούμενος, ο αριθμός των εργαζομένων για ίδιο λογαριασμό παραμένει υψηλός σε ορισμένα κράτη μέλη και απαιτείται στενή παρακολούθηση για την αποτροπή καταστάσεων «ψευδούς» αυτοαπασχόλησης

Αυτοαπασχολούμενοι χωρίς υπαλλήλους ως ποσοστό επί της συνολικής απασχόλησης.

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ (υπολογισμοί της ΓΔ EMPL).

¹⁶⁵ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. την κοινή έκθεση για την απασχόληση του 2020 και τον ad-hoc μηχανισμό της Eurostat όσον αφορά την αυτοαπασχόληση του 2017.

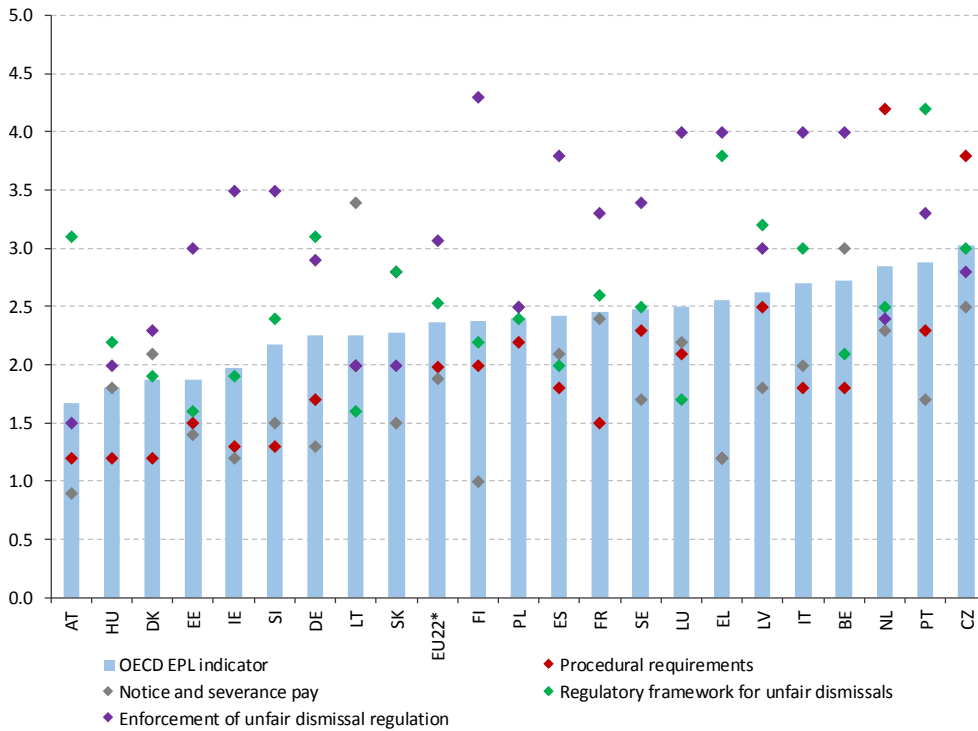
Ο αντίκτυπος της κρίσης της νόσου COVID-19 είναι σοβαρός για τα άτομα που απασχολούνται σε αδήλωτη εργασία. Η αδήλωτη εργασία εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πρόκληση για την ΕΕ και προσλαμβάνει ποικίλες μορφές, από την απουσία εγγράφων έως τη δήλωση λιγότερων ωρών εργασίας, την άδηλη πληρωμή μισθών και την ψευδή αυτοαπασχόληση. Σύμφωνα με ειδική έρευνα του Ευρωβαρόμετρου, το 33 % των Ευρωπαίων γνωρίζει κάποιο άτομο που απασχολείται σε αδήλωτη εργασία, ενώ το 10 % αναφέρει ότι έχει αποκτήσει κατά το περασμένο έτος προϊόντα ή υπηρεσίες που συνδέονται με αδήλωτη εργασία. Ο αντίκτυπος της πανδημίας έπληξε πολύ έντονα τους περισσότερους τομείς της οικονομίας σε ολόκληρη την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων όσων συνδέονται παραδοσιακά με υψηλά ποσοστά αδήλωτων εργαζομένων, οι οποίοι έχουν περιορισμένη συχνά πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο απώλειας εισοδήματος και θέσεων εργασίας. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί νέες προκλήσεις για τις επιθεωρήσεις εργασίας, οι οποίες υποχρεώθηκαν να προσαρμόσουν τις εργασιακές πρακτικές και τις προτεραιότητές τους στα νέα δεδομένα της πανδημίας. Σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, η ευρωπαϊκή πλατφόρμα με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας προς αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας έχει ανταποκριθεί στις άμεσες προκλήσεις με δράσεις που αποσκοπούν να ενθαρρύνουν τη μετάβαση από την αδήλωτη στη δηλωμένη εργασία (για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. ενότητα 3.3.2).

Η καλά σχεδιασμένη νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης μπορεί να διευκολύνει την προσαρμογή και τις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας μέσω της άμβλυνσης των συνεπειών που έχουν οι κλυδωνισμοί στην οικονομία για τους εργαζομένους και μέσω της προώθησης ομαλών μεταβάσεων στην αγορά εργασίας. Με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, η προσέγγιση αυτή ευνοεί επίσης τη διαμόρφωση ενός σταθερού περιβάλλοντος στο οποίο άτομα και επιχειρήσεις καταναλώνουν και επενδύουν με εμπιστοσύνη. Στο **διάγραμμα 48** παρουσιάζονται τα κύρια αποτελέσματα της επικαιροποίησης των δεικτών προστασίας της απασχόλησης που διενήργησε ο ΟΟΣΑ το 2020 για τα συμμετέχοντα κράτη μέλη¹⁶⁶. Οι εν λόγω δείκτες, παρά την περιορισμένη κανονιστική τους αξία, αναδεικνύουν την ετερογένεια των μοντέλων στις διάφορες χώρες (όπως υποδεικνύουν οι διαφορές σε ό,τι αφορά τόσο τον γενικό δείκτη όσο και καθέναν από τους επιμέρους δείκτες) και επιτρέπουν την παρατήρηση της εξέλιξής τους διαχρονικά. Επιπλέον, η σχέση μεταξύ της νομοθεσίας περί προστασίας της απασχόλησης για τους εργαζόμενους που απασχολούνται σε μόνιμη βάση και εκείνης για τους εργαζόμενους προσωρινής απασχόλησης μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των καθοριστικών παραγόντων του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας. Κατά μέσο όρο, η βαθμολογία των συμμετεχόντων κρατών μελών είναι περίπου 2 όσον αφορά τον γενικό δείκτη νομοθεσίας περί προστασίας της απασχόλησης του ΟΟΣΑ (EPL), σε κλίμακα 0 έως 6. Η συνολική βαθμολογία ορισμένων κρατών μελών όπως η Δανία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Ιρλανδία και η Αυστρία, είναι κάτω από 2 όσον αφορά τον δείκτη EPL, γεγονός που υποδηλώνει πιο ευέλικτο ρυθμιστικό πλαίσιο των αγορών εργασίας, ενώ ο δείκτης EPL άλλων κρατών μελών όπως το Βέλγιο, η Τσεχία, η Ιταλία, η Λετονία, οι Κάτω Χώρες και η Πορτογαλία, κυμαίνεται μεταξύ 2,5 και 3, γεγονός που υποδηλώνει ελαφρώς πιο αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο των αγορών εργασίας. Η αναλυθείσα βαθμολογία των υπόλοιπων έντεκα κρατών μελών βρίσκεται στο μέσον και κυμαίνεται μεταξύ 2 και 2,5. Γενικά, για την περίοδο αναφοράς 2008-2019, ορισμένα κράτη μέλη όπως οι Κάτω Χώρες, η Τσεχία και η Ιρλανδία έχουν μετατοπιστεί προς υψηλότερες τιμές του δείκτη, δηλ. εφαρμόζουν αυστηρότερο ρυθμιστικό πλαίσιο (με τις βαθμολογίες να αυξάνονται κατά 0,4 μονάδες ή περισσότερο) (βλ. **διάγραμμα 49**). Απεναντίας, σε χώρες όπως η Αυστρία, η Ελλάδα, η Σλοβενία, η Γερμανία και το Λουξεμβούργο, παρατηρήθηκε μείωση της τιμής του γενικού δείκτη κατά περίπου 0,8 μονάδες ή περισσότερο, γεγονός που σηματοδοτεί μετατόπιση προς πιο ευέλικτο ρυθμιστικό πλαίσιο.

¹⁶⁶ Ο δείκτης νομοθεσίας περί προστασίας της απασχόλησης (EPL) του ΟΟΣΑ για την απόλυση εργαζομένων που απασχολούνται σε μόνιμη βάση βασίζεται σε κλίμακα από 0 έως 6. Αξιολογεί τις εθνικές διατάξεις για την απόλυση εργαζομένων που απασχολούνται σε μόνιμη βάση με βάση τέσσερις ευρείες κατηγορίες: i) διαδικαστικές απαιτήσεις· ii) προειδοποίηση και αποζημίωση λόγω απόλυσης· iii) ρυθμιστικό πλαίσιο για τις καταχρηστικές απολύσεις· iv) εφαρμογή της νομοθεσίας για τις καταχρηστικές απολύσεις. Ο δείκτης EPL του ΟΟΣΑ αντιπροσωπεύει τον μέσο όρο των τεσσάρων βαθμολογιών. Διενεργήθηκε σε 22 κράτη μέλη: Βέλγιο, Τσεχία, Δανία, Γερμανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία, Φινλανδία και Σουηδία. Πηγή: <http://oe.cd/epl>

Διάγραμμα 48: Τα κράτη μέλη έχουν διαμορφώσει διαφορετικά τις νομοθεσίες τους για την προστασία της απασχόλησης

Δείκτες ΟΟΣΑ: Αυστηρότητα του ρυθμιστικού πλαισίου για τις ατομικές απολύσεις εργαζομένων που απασχολούνται σε μόνιμη βάση, 2019

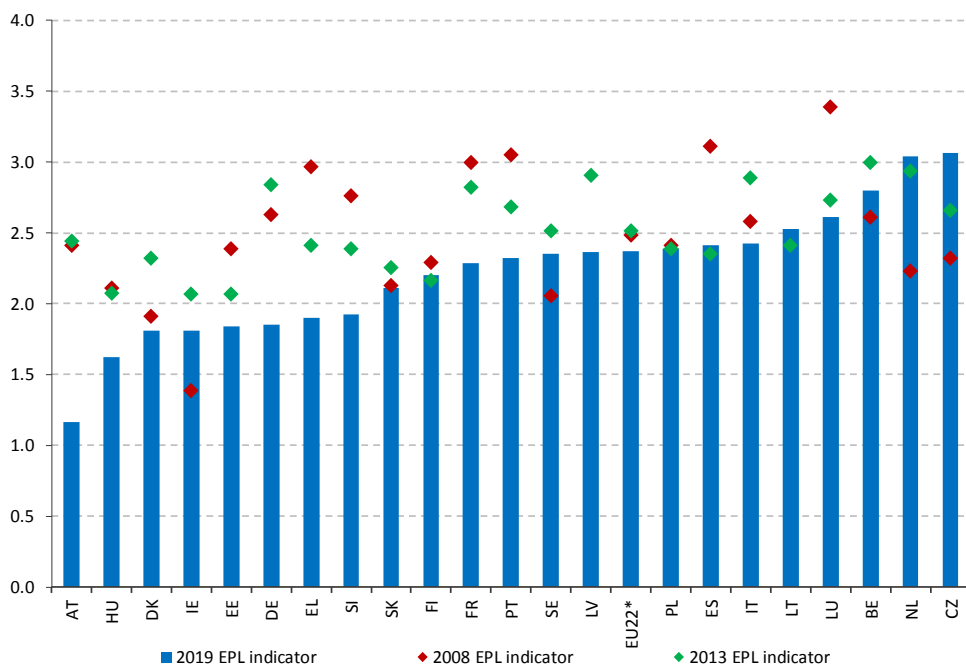
(*) Ως ΕΕ-22 νοείται η μέση βαθμολογία των 22 κρατών μελών που αναλύθηκαν στη βάση δεδομένων EPL του ΟΟΣΑ.
 Πηγή: Δείκτες του ΟΟΣΑ για τη νομοθεσία περί προστασίας της απασχόλησης.

Οι διαφορές μεταξύ των συμβάσεων όσον αφορά τις διαδικαστικές απαιτήσεις, το κόστος πρόσληψης και απόλυσης και το ρυθμιστικό πλαίσιο σχετικά με τις καταχρηστικές απολύσεις μπορούν να επηρεάσουν τις προτιμήσεις των εργοδοτών όσον αφορά τις προσλήψεις καθώς και την ασφάλεια των θέσεων εργασίας για τους εργαζομένους. Η μέση βαθμολογία¹⁶⁷ των 22 χωρών της ΕΕ που αναλύθηκαν ως προς τις διαδικαστικές απαιτήσεις είναι 2, με έξι κράτη μέλη (Αυστρία, Ουγγαρία, Δανία, Ελλάδα, Ιρλανδία και Σλοβενία) να καταγράφουν βαθμολογίες κάτω από 1,3 και άλλα τρία (Σλοβακία, Τσεχία και Κάτω Χώρες) να υπερβαίνουν το 2,8. Η προθεσμία προειδοποίησης και το ύψος της αποζημίωσης λόγω απόλυσης εμφανίζουν σχετικά χαμηλή μέση βαθμολογία (1,9), με διαφορά 2,5 εκατοστιαίων μονάδων μεταξύ της υψηλότερης τιμής (3,4 στη Λιθουανία) και της χαμηλότερης (0,9 στην Αυστρία). Οι διαφορές στο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις καταχρηστικές απολύσεις ή τις αποζημιώσεις σε περίπτωση διαφοράς (δηλ. του κόστους εφαρμογής της νομοθεσίας για τις καταχρηστικές απολύσεις μέσω αποζημίωσης λόγω απόλυσης σε περίπτωση δικαστικής απόφασης που κρίνει ως καταχρηστική την απόλυση) μπορούν επίσης να επηρεάσουν τα πρότυπα πρόσληψης που ακολουθούν οι εργοδότες. Η μέση βαθμολογία στην ΕΕ-22 για την εφαρμογή της νομοθεσίας για τις καταχρηστικές απολύσεις είναι 3,1, με διαφορά 2,8 εκατοστιαίων μονάδων μεταξύ των χαμηλότερων βαθμολογιών (στην Αυστρία, τη Σλοβακία, την Ουγγαρία και τη Λιθουανία) και των υψηλότερων (στη Φινλανδία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, την Ιταλία και την Ελλάδα).

¹⁶⁷ Η βαθμολογία αντιπροσωπεύει τον μη σταθμισμένο μέσο όρο των τιμών που αναφέρονται για τα 22 κράτη μέλη της ΕΕ που συμμετέχουν στους δείκτες του ΟΟΣΑ για την προστασία της απασχόλησης. Για κάθε έτος, οι δείκτες αφορούν το ρυθμιστικό πλαίσιο που βρίσκεται σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. www.oecd.org/employment/protectionanalysis

Διάγραμμα 49: Σε ορισμένα κράτη μέλη, η νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης έχει μεταβληθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου

Δείκτες ΟΟΣΑ: Αυστηρότητα της προστασίας της απασχόλησης, ατομικές και συλλογικές απολύσεις (τακτικές συμβάσεις), βάση δεδομένων 2019, 2013 και 2008

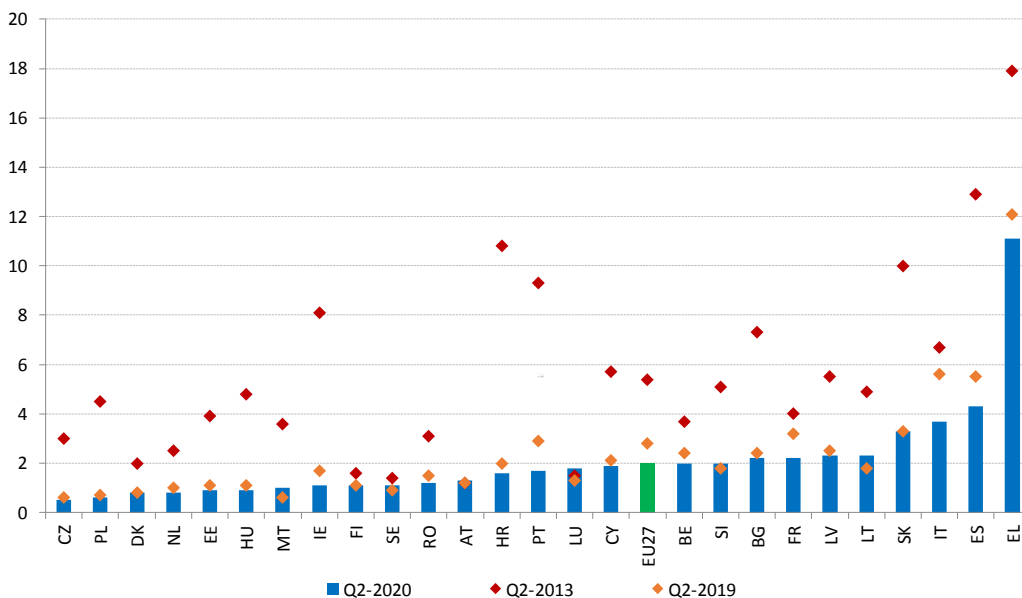

(*) Ως ΕΕ-22 νοείται η μέση βαθμολογία των 22 κρατών μελών που αναλύθηκαν στη βάση δεδομένων EPL του ΟΟΣΑ. Πηγή: Δείκτες του ΟΟΣΑ για τη νομοθεσία περί προστασίας της απασχόλησης που δημοσιεύτηκαν το 2009, το 2014 και το 2020. Σημείωση: οι τιμές EPL για το 2008 (δημοσιεύτηκαν το 2009) δεν είναι διαθέσιμες για τη Λετονία και τη Λιθουανία.

Η αυστηρότητα της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης όσον αφορά τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου έχει επίσης προσαρμοστεί με την πάροδο του χρόνου. Γενικά, ο δείκτης αυστηρότητας της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης (δηλ. αυστηρότητα του ρυθμιστικού πλαισίου για τις προσλήψεις) για εργαζομένους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου μειώθηκε από 1,85 το 2000 σε 1,78 το 2008 (γεγονός που υποδηλώνει ότι οι όροι πρόσληψης βάσει συμβάσεων ορισμένου χρόνου κατέστησαν λιγότερο αυστηροί τη συγκεκριμένη περίοδο), ενώ στη συνέχεια αυξήθηκε (από 1,78 το 2008 σε 1,84 το 2019), επιστρέφοντας σχεδόν στο επίπεδο του 2000. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την αυστηρότητα της προστασίας της απασχόλησης για τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου, με τις βαθμολογίες να κυμαίνονται από λιγότερο από 1 στην Ιρλανδία, τη Σουηδία και τη Λετονία, έως άνω του 3 στην Εσθονία, τη Γαλλία, την Ιταλία και το Λουξεμβούργο. Όσον αφορά την περίοδο 2000-2019, παρατηρήθηκε σταδιακή μείωση της συνολικής βαθμολογίας (δηλ. λιγότερη αυστηρότητα) στη Σουηδία, τη Γερμανία, την Πορτογαλία, την Ελλάδα και την Ισπανία. Απεναντίας, η βαθμολογία αυξήθηκε ελαφρώς (δηλ. μεγαλύτερη αυστηρότητα) στη Σλοβακία, την Πολωνία, την Τσεχία και την Ουγγαρία.

Διάγραμμα 50: Αν και μειούμενη, η μακροχρόνια ανεργία παραμένει υψηλή σε ορισμένες χώρες της νότιας και ανατολικής Ευρώπης

Μακροχρόνια ανεργία (άτομα ηλικίας 15-74 ετών) ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού, τριμηνιαία στοιχεία, προσαρμοσμένα σε εποχικές διακυμάνσεις

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Σημείωση: δεν διατίθενται τα πλέον πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία για τη Γερμανία.

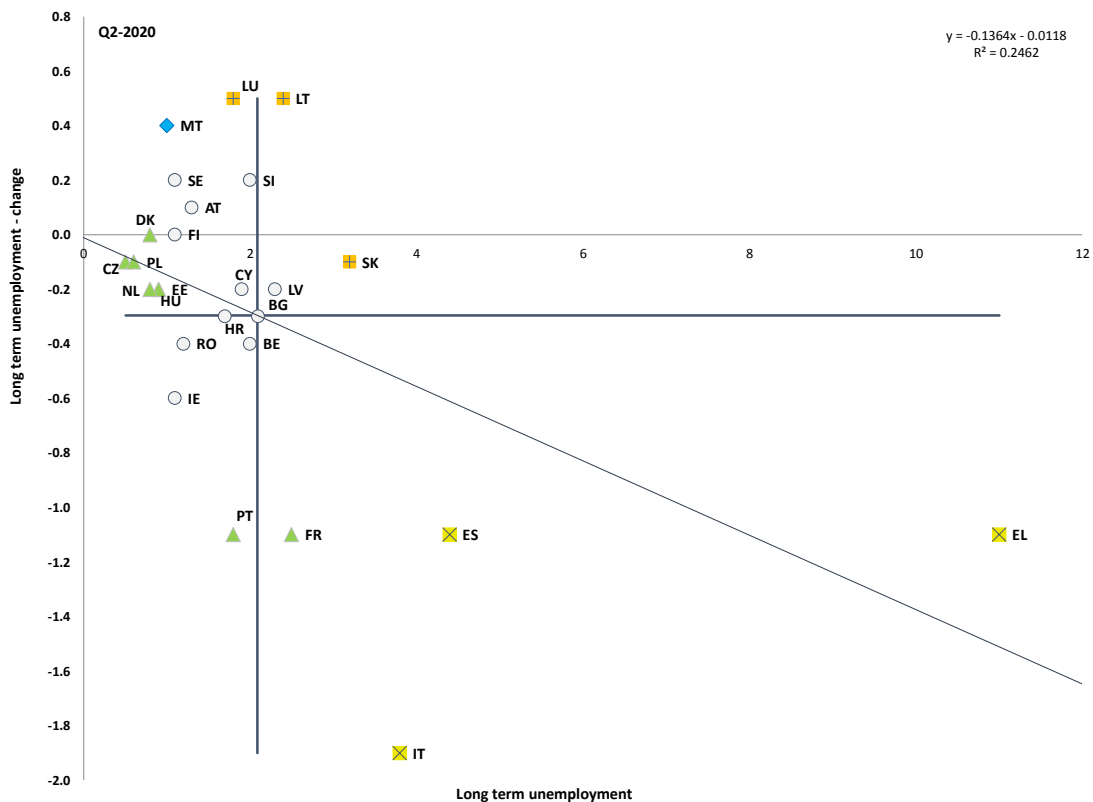
Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις τα τελευταία έτη, η έκταση της μακροχρόνιας ανεργίας παραμένει μεγάλη σε ορισμένα κράτη μέλη. Στο **διάγραμμα 50** απεικονίζεται, για το δεύτερο τρίμηνο των επιλεγμένων ετών, το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (δηλ. ο λόγος μεταξύ του αριθμού των ατόμων που είναι άνεργα για περισσότερο από ένα έτος και του ενεργού πληθυσμού, προσαρμοσμένος σε εποχικές διακυμάνσεις, ο οποίος θεωρείται καλός δείκτης για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των ΕΠΑΕ)¹⁶⁸. Στην ΕΕ-27, τα τελευταία έτη παρατηρείται κατά μέσο όρο σταθερή μείωση των ποσοστών μακροχρόνιας ανεργίας, από 5,4 % το δεύτερο τρίμηνο του 2013 σε 2,1 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020 (ή από 5,5 % το 2014 σε 2,8 % το 2019, βάσει ετήσιων στοιχείων). Ωστόσο, η έκταση της μακροχρόνιας ανεργίας εξακολουθεί να διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών, καθώς τα ποσοστά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 κυμαίνονταν από 0,5 % στην Τσεχία, 0,6 % στην Πολωνία ή 0,8 % στις Κάτω Χώρες, έως 3,8 % στην Ιταλία και 4,4 % στην Ισπανία. Ορισμένα άλλα κράτη μέλη εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά από τον μέσο όρο της ΕΕ (2 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020), συμπεριλαμβανομένης της Σλοβακίας (3,2 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020), της Γαλλίας (2,5 %), της Λιθουανίας (2,4 %) και της Λετονίας (2,3 %). Τα ποσοστά της μακροχρόνιας ανεργίας εξελίχθηκαν συνολικά προς τα πάνω το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του 2020 για τα περισσότερα κράτη μέλη. Παρά ταύτα, το δεύτερο τρίμηνο του 2020 παρατηρήθηκε σημαντική βελτίωση σε σχέση με ένα έτος πριν (κατά άνω των 1,2 εκατοστιαίων μονάδων) στη Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Στον αντίποδα, στη Λιθουανία και το Λουξεμβούργο, το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά (κατά άνω των 0,5 εκατοστιαίων μονάδων) σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του 2019 (**διάγραμμα 51**). Το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας εμφανίζει σημαντικές περιφερειακές ανισότητες (παράρτημα 4). Σε έξι κράτη μέλη, υπάρχει τουλάχιστον μία περιφέρεια με ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας άνω του 5 %.

Η σύσταση του Συμβουλίου του 2016 για την ένταξη των μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας εξακολουθεί να είναι συναφής για τις πολιτικές που απαιτούνται για τον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων της κρίσης. Η αύξηση της ανεργίας λόγω της πανδημίας COVID-19 αναμένεται να επιδεινώσει τη μακροχρόνια ανεργία με κάποια χρονική υστέρηση (δηλ. ένα έτος), ενώ η ποιότητα της στήριξης προς την εν λόγω ομάδα εξακολουθεί να παρουσιάζει σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Μεταξύ των υφιστάμενων ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας, υπάρχουν περιθώρια αύξησης της στοχευμένης προσέγγισης, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας των αξιολογήσεων που διενεργούν οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και την ενίσχυση της συνεργασίας με τους εργοδότες. Ο συντονισμός μεταξύ δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και κοινωνικών υπηρεσιών αποτελεί επίσης πρόκληση σε ορισμένες χώρες, συχνά λόγω περιορισμένων δυνατοτήτων ή έλλειψης στρατηγικής προσέγγισης και πολιτικής δέσμευσης για τη διασφάλιση θεσμικής ή νομοθετικής αλλαγής.

¹⁶⁸ Η Επιτροπή Απασχόλησης καθόρισε το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας ως πρωταρχικό δείκτη του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων για την παρακολούθηση της ενεργητικής στήριξης της απασχόλησης.

Διάγραμμα 51: Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μακροχρόνια άνεργοι προκειμένου να επιστρέψουν στην εργασία μπορεί να επιδεινωθούν από την πανδημία

Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

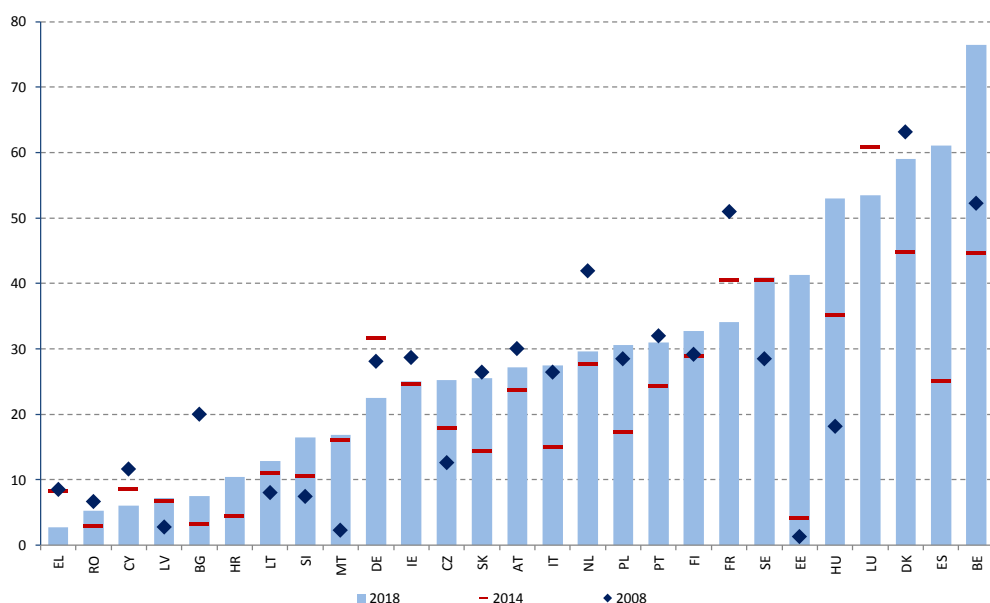

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Περίοδος: επίπεδα 2020 και τριμηνιαίες μεταβολές σε σχέση με το 2019. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα.

Τα κράτη μέλη εισήλθαν στην κρίση με διαφορετικά ποσοστά συμμετοχής σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας. Υπάρχουν μεγάλες διαφορές ως προς τη συμμετοχή στα μέτρα ενεργοποίησης, μεταξύ άλλων σε ό,τι αφορά το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στα κράτη μέλη (βλ. **διάγραμμα 52**)¹⁶⁹. Από το 2014 σε διάφορα κράτη μέλη (όπως η Λιθουανία, η Σλοβενία, η Μάλτα, η Σλοβακία, η Ιταλία και η Πολωνία) έχουν καταγραφεί ποσοστά συμμετοχής κάτω από 30 %, αν και τα τελευταία έτη οι εξελίξεις είναι θετικές. Για διάφορες χώρες, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα, η Ρουμανία, η Κύπρος, η Λετονία, η Βουλγαρία και η Κροατία, τόσο οι επενδύσεις όσο και η συμμετοχή σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας (ΕΠΑΕ) παραμένουν χαμηλές σε σύγκριση με τον μέσο όρο (10 % ή λιγότερο ως προς τη συμμετοχή και κάτω από 0,2 % του ΑΕΠ ως προς τις δαπάνες). Στα κράτη μέλη με χαμηλά ποσοστά συμμετοχής πριν από την υγειονομική κρίση, οι πρόσθετες και πιο στοχευμένες επενδύσεις σε ΕΠΑΕ μπορούν να διευκολύνουν την πρόσβαση όλων στην αγορά εργασίας και να διασφαλίσουν ανάκαμψη χωρίς αποκλεισμούς.

Διάγραμμα 52: Παρατηρούνται σημαντικές διαφορές όσον αφορά τη συμμετοχή στις ΕΠΑΕ

Συμμετοχή σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας (ανά 100 άτομα που επιθυμούν να εργαστούν)

Πηγή: Eurostat, βάση δεδομένων ΠΑΕ.

Σημείωση: για την Τσεχία και την Ελλάδα, στοιχεία του 2017 αντί του 2018.

¹⁶⁹ Ωστόσο, ο εν λόγω δείκτης θα πρέπει να ερμηνεύεται με προσοχή, καθώς υπολογίζει μόνο τη συμμετοχή σε πολιτικές για την αγορά εργασίας (και όχι την αποτελεσματικότητά τους), και για ορισμένες χώρες παρουσιάζει ζητήματα στατιστικής αξιοπιστίας όσον αφορά τη διαδικασία συγκέντρωσης στοιχείων.

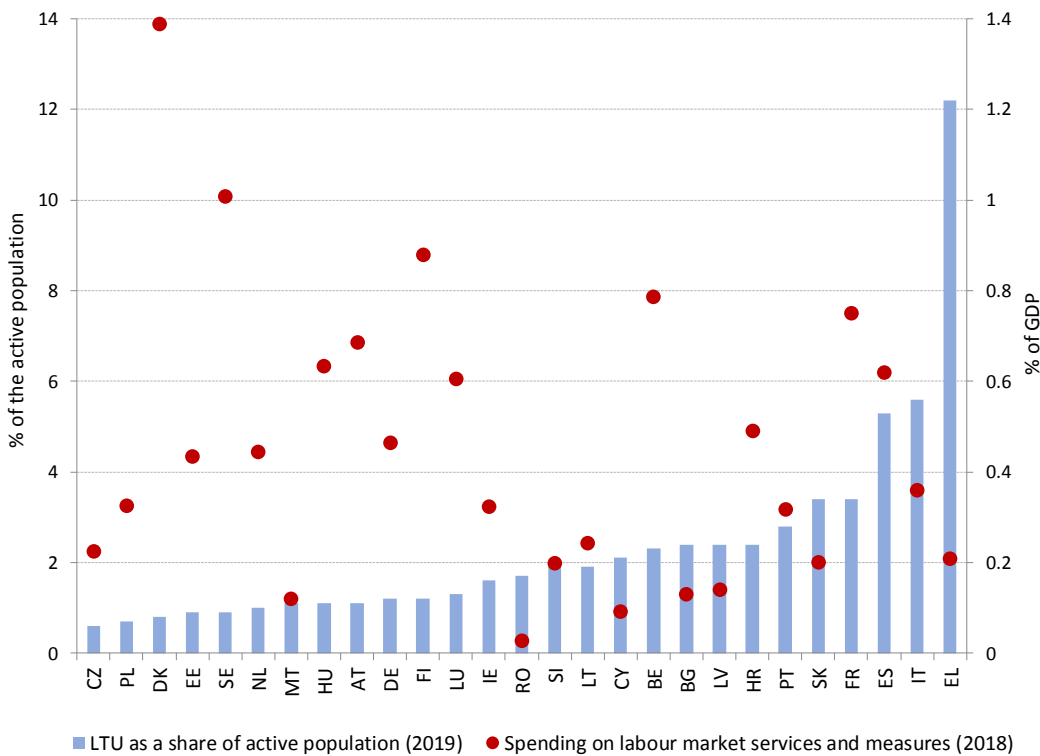
Μέσω της ενίσχυσης της σύνδεσης μεταξύ των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας (ΕΠΑΕ) και της παροχής δεξιοτήτων, τα κράτη μέλη μπορούν να καταστήσουν τις μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας πιο αποτελεσματικές και να προωθήσουν τη βιώσιμη ανάκαμψη χωρίς αποκλεισμούς. Για να διασφαλιστεί η υψηλής ποιότητας δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας απαιτείται η επιτυχής παροχή στοχευμένων και ευπροσάρμοστων ΕΑΕΠ, με ιδιαίτερη έμφαση στις επενδύσεις στην αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων για όλες τις ηλικίες. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα στηριχθεί η ανάκαμψη χωρίς αποκλεισμούς, ιδίως για όσους βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση. Τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία (ΕΔΕΤ) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση συμπράξεων με τη συμμετοχή ευρέος φάσματος φορέων και με περισσότερες ανταλλαγές πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών όσον αφορά τις ΕΠΑΕ. Τα κράτη μέλη θα μπορούν πλέον να χρησιμοποιούν διάφορα μέσα, συμπεριλαμβανομένου του νέου Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας,¹⁷⁰ για την προώθηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στο πλαίσιο της εμβληματικής πρωτοβουλίας «Απόκτηση νέων δεξιοτήτων και αναβάθμιση δεξιοτήτων». Βασικά στοιχεία για την αποτελεσματική υλοποίηση θα είναι ο στενός συντονισμός και ο σαφής καθορισμός των επιδιωκόμενων σκοπών, των μεταρρυθμίσεων, των επενδύσεων και των μέτρων για την επίτευξή τους, καθώς και οι διάφορες χρηματοδοτικές συνεισφορές¹⁷¹.

¹⁷⁰ COM(2020) 408 final. *Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας*. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!fp38Ng>

¹⁷¹ COM(2020) 575 final. *Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021*. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!DY66vx>

Διάγραμμα 53: Οι δαπάνες για υπηρεσίες και μέτρα για την αγορά εργασίας διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών, συχνά χωρίς να συνδέονται άμεσα με τα επίπεδα ανεργίας

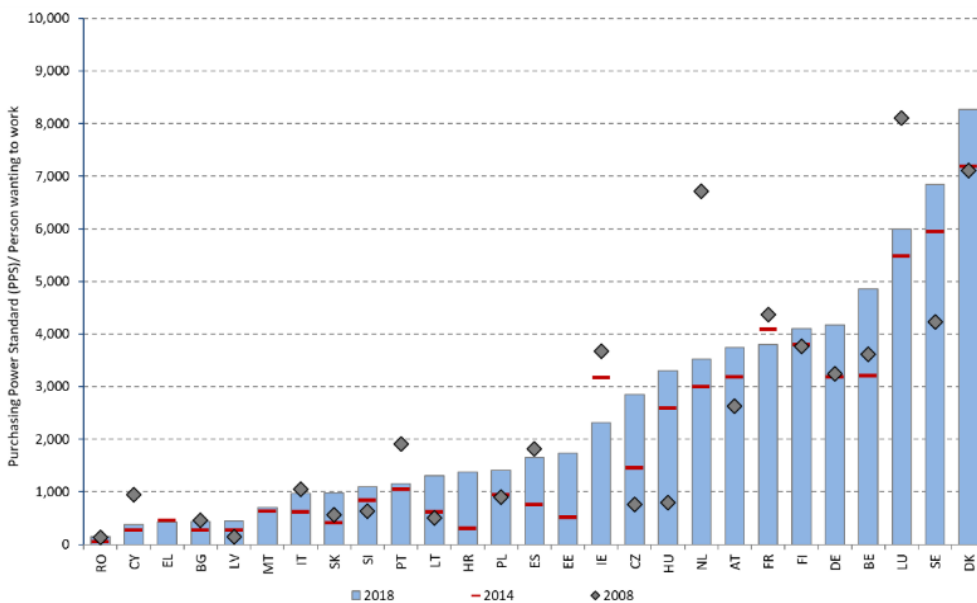
Δαπάνες για υπηρεσίες και μέτρα για την αγορά εργασίας (2018) και ποσοστό μακροχρόνια ανέργων (2019)

Πηγή: βάση δεδομένων ΠΑΕ και ΕΕΔ.

Διάγραμμα 54: Οι δαπάνες για υπηρεσίες και μέτρα για την αγορά εργασίας έχουν μεταβληθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου σε πολλά κράτη μέλη

Δαπάνες για ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας σε εκατοστιαίες μονάδες ανά άτομο που επιθυμεί να εργαστεί

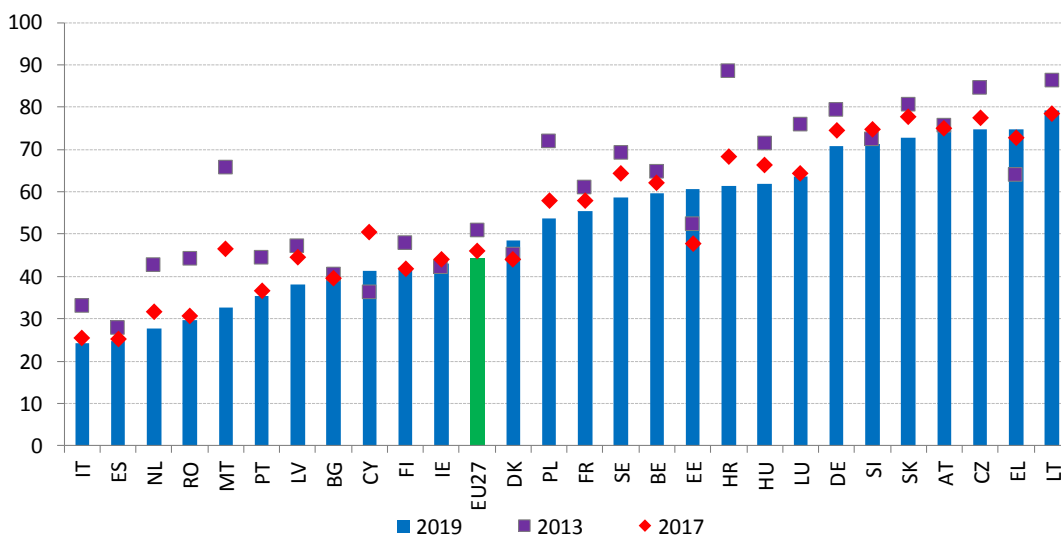

Πηγή: Βάση δεδομένων ΠΑΕ. Σημείωση: για τη Βουλγαρία, τη Δανία και την Ιταλία, οι δαπάνες για τις ΕΠΑΕ αφορούν το 2017.

Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης (ΔΥΑ) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάσχεση του αντικτύπου της κρίσης και τη στήριξη των ατόμων που έρχονται αντιμέτωπα με εμπόδια στην απασχόληση. Στο διάγραμμα 55 παρουσιάζεται το ποσοστό των ανέργων που χρησιμοποιούν ΔΥΑ για την αναζήτηση εργασίας. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών το 2019, καθώς τα ποσοστά κυμαίνονται από 30 % στην Ιταλία, την Ισπανία, τις Κάτω Χώρες και τη Ρουμανία, έως 75 % στη Λιθουανία, την Ελλάδα, την Τσεχία, την Αυστρία, τη Σλοβακία, τη Σλοβενία και τη Γερμανία. Στην ΕΕ-27, η χρήση των ΔΥΑ από τους ανέργους παρουσιάζει κατά μέσο όρο πτωτική τάση, από 50,8 % το 2013 σε 44,2 % το 2019, αν και σε μερικά κράτη μέλη παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση αυτή την περίοδο (Ελλάδα κατά 10,7 εκατοστιαίες μονάδες· Εσθονία κατά 8,4 εκατοστιαίες μονάδες· Κύπρος κατά 5 εκατοστιαίες μονάδες· Δανία κατά 3,3 εκατοστιαίες μονάδες). Οι νέοι, τα άτομα χαμηλής ειδίκευσης και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που αναζητούν εργασία εξακολουθούν να υπερεκπροσωπούνται μεταξύ αυτών που αναζητούν τη συνδρομή των ΔΥΑ, γεγονός που είναι πιθανό να εξακολουθήσει να ισχύει στο πλαίσιο των επιπτώσεων της κρίσης.

Διάγραμμα 55: Η χρήση των ΔΥΑ στα κράτη μέλη παρουσιάζει διαφορές διαχρονικά

Ποσοστό ανέργων που χρησιμοποιούν τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης για αναζήτηση εργασίας, στοιχεία για το 2013, το 2017 και το 2019

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ.

Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης υπερβαίνουν τους παραδοσιακούς τρόπους εργασίας προκειμένου να αντιμετωπίσουν την απότομη αύξηση του αριθμού των ατόμων που αναζητούν εργασία και να στηρίζουν τα άτομα αυτά στη μετάβασή τους μεταξύ επαγγελμάτων ή τομέων¹⁷²¹⁷³. Η ανάγκη παροχής στήριξης σε ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται ολοένα και περισσότερο από την τηλεργασία απαιτεί περαιτέρω επενδύσεις σε προηγμένη τεχνολογία και στις διαδικτυακές πλατφόρμες, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη δεξιοτήτων ΤΠΕ για το προσωπικό. Επίσης, για να διασφαλιστεί η επαρκής και αποτελεσματική ανταπόκριση στις ανάγκες των ατόμων που αναζητούν εργασία και των εργοδοτών, μπορεί να απαιτείται η αύξηση των δυνατοτήτων ορισμένων υπηρεσιών προκειμένου να καταστούν πιο εξατομικευμένες και αποτελεσματικές. Τα ενισχυμένα εργαλεία κατάρτισης προφίλ για άτομα που αναζητούν εργασία, σε συνδυασμό με την παροχή βοήθειας και συμβουλευτικής υποστήριξης κατά την αναζήτηση εργασίας, μπορούν να στηρίζουν τις τοποθετήσεις σε θέσεις εργασίας μέσω της καλύτερης στόχευσης των υπηρεσιών σε συγκεκριμένες ανάγκες ομάδων και ατόμων.

Η συμπεριφορά κατά την αναζήτηση εργασίας διαφέρει μεταξύ των κρατών μελών. Κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27, το 68,1 % όσων απάντησαν αναφέρει ότι κατά την αναζήτηση εργασίας χρησιμοποιεί τις κοινωνικές διασυνδέσεις (π.χ. φίλους, συγγενείς και συνδικαλιστικές οργανώσεις), ενώ ακολουθούν η εκδήλωση ενδιαφέροντος απευθείας σε εργοδότες (56,6 %), η συνδρομή των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης (44,2 %) και η επικοινωνία με ιδιωτικά γραφεία εύρεσης εργασίας (21 %) (βλ. διάγραμμα 56). Σε εθνικό επίπεδο, δεν υπάρχουν σαφείς σχέσεις υποκατάστασης μεταξύ των μεθόδων αναζήτησης εργασίας. Ωστόσο, τα κράτη μέλη στα οποία η χρήση των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης (ΔΥΑ) είναι περιορισμένη τείνουν να παρουσιάζουν επίσης μεγαλύτερη χρήση άτυπων μεθόδων όπως οι κοινωνικές επαφές ή η εκδήλωση ενδιαφέροντος απευθείας σε εργοδότες. Κατά μέσο όρο, το 21 % των ατόμων που αναζητούν εργασία έρχονται σε επαφή με ιδιωτικά γραφεία εύρεσης εργασίας για να αναζητήσουν εργασία, με τα ποσοστά μεταξύ των κρατών μελών να κυμαίνονται από 2,3 % έως 42,2 %. Τηρουμένων των αναλογιών, η αποτελεσματικότητα της βοήθειας που παρέχεται στα άτομα που αναζητούν εργασία από τις ΔΥΑ μετράται παραδοσιακά λαμβανομένων υπόψη παραγόντων όπως οι δυνατότητες (ως προς τις δαπάνες και το προσωπικό), ο βαθμός ψηφιακής και τεχνολογικής ολοκλήρωσης, και το επίπεδο και η έκταση των συμπράξεων. Οι ίδιοι αυτοί παράγοντες διαδραματίζουν πλέον καταλυτικό ρόλο στη στήριξη της ταχείας προσαρμογής των ΔΥΑ προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δυσλειτουργίες που σχετίζονται με την πανδημία και την ανάγκη για ενισχυμένες υπηρεσίες αντιστοίχισης (ΔΟΕ, 2020¹⁷⁴).

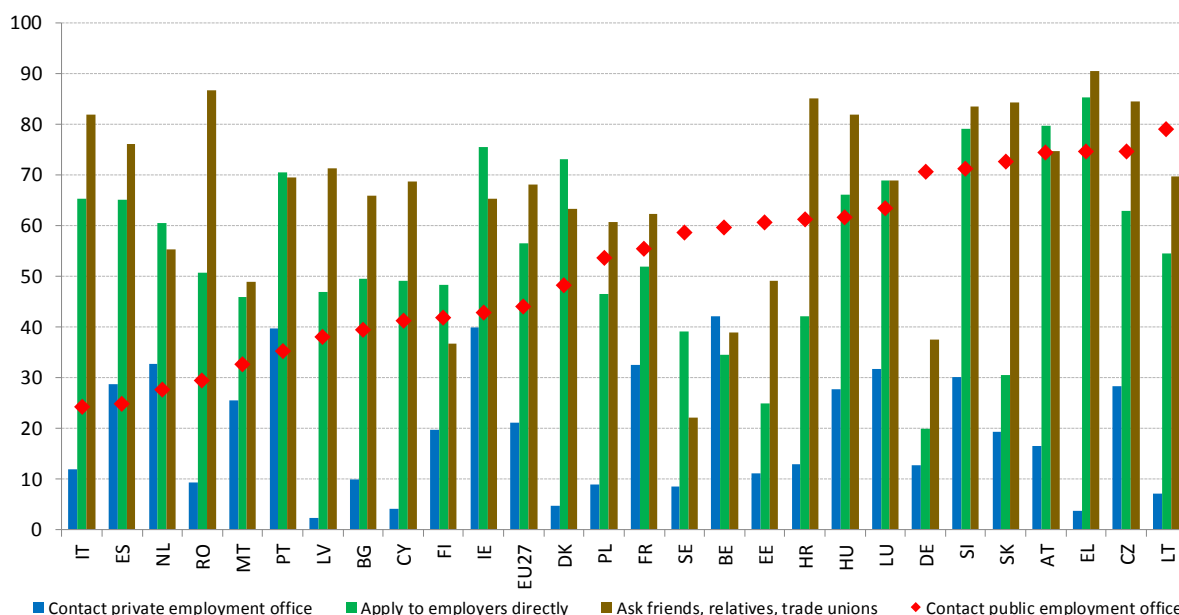
¹⁷² ΟΟΣΑ (2020). *Public employment services in the frontline for employees, jobseekers and employers* (Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης στην πρώτη γραμμή για τους εργαζόμενους, τους αναζητούντες εργασία και τους εργοδότες).

¹⁷³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). *Μέτρα και δραστηριότητες των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης για την αντιμετώπιση της νόσου COVID-19*, Ευρωπαϊκό δίκτυο δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης, μελέτη βάσει έρευνας, Ιούνιος 2020.

¹⁷⁴ Avila, Z., & Mattozzi, G. (2020), *COVID-19: public employment services and labour market policy responses*. Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, ενημερωτικό σημείωμα πολιτικής της ΔΟΕ.

Διάγραμμα 56: Η χρήση των ΔΥΑ κατά την αναζήτηση εργασίας διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών

Ποσοστό ανέργων που χρησιμοποιούν επιλεγμένες μεθόδους αναζήτησης εργασίας (2019)

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ.

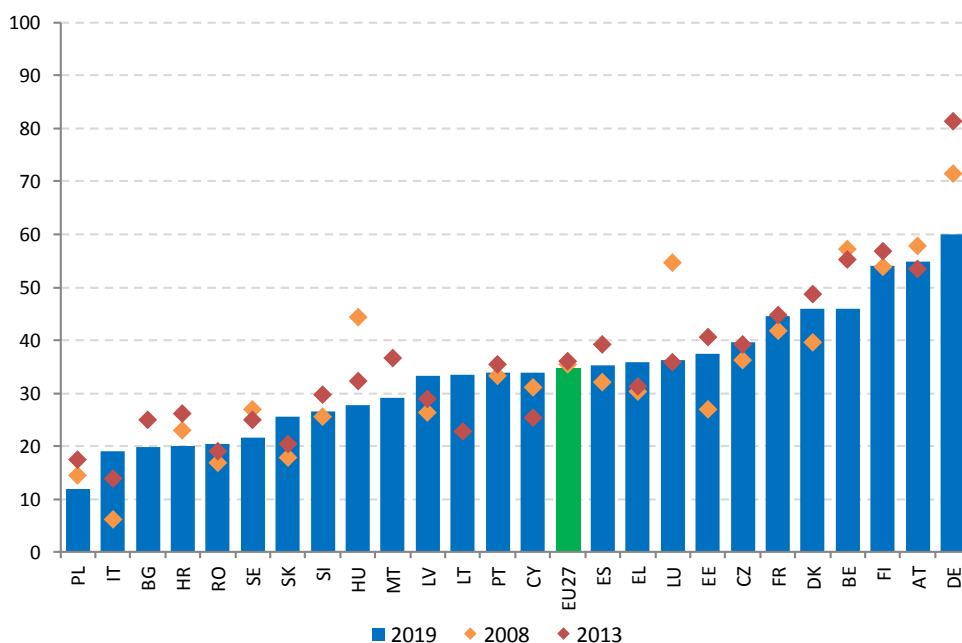
Η διάρκεια, το επίπεδο και η επιλεξιμότητα για τις παροχές αποτελούν χαρακτηριστικά των συστημάτων παροχών ανεργίας τα οποία είναι καθοριστικής σημασίας για τον μετριασμό του κοινωνικοοικονομικού αντικτύπου της κρίσης. Η χορήγηση, για εύλογο χρονικό διάστημα, επαρκών παροχών ανεργίας, οι οποίες είναι προσβάσιμες σε όλους τους εργαζομένους και συνοδεύονται από αποτελεσματικά ενεργητικά μέτρα για την αγορά εργασίας, είναι καθοριστικής σημασίας για τη στήριξη των αναζητούντων εργασία κατά τη διάρκεια φάσεων μετάβασης. Στην παρούσα συγκυρία, τα άτομα με σύντομο ή λιγότερο συνεχές ιστορικό απασχόλησης χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, καθώς συχνά τα άτομα αυτά καλύπτονται σε μικρότερο βαθμό από τα συστήματα παροχών ανεργίας. Στο πλαίσιο της παρούσας κρίσης, διάφορα κράτη μέλη έχουν ενισχύσει αυτά τα συστήματα. Η συγκριτική ανάλυση που παρουσιάζεται στην κοινή έκθεση για την απασχόληση βασίζεται στο πλαίσιο συγκριτικής αξιολόγησης των παροχών ανεργίας και των ΕΠΑΕ που έχει συμφωνηθεί από την Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO). Η ανάλυση παραμένει γενικά έγκυρη. Στην παρούσα ενότητα παρέχεται επικαιροποίηση της ανάλυσης και ιδίως των δεικτών πολιτικών δράσεων¹⁷⁵.

¹⁷⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). *Employment and Social developments in Europe (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στη Ευρώπη)*. Τριμηνιαία ανασκόπηση, Ιούνιος 2020. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κατά μέσο όρο, πριν από την κρίση της νόσου COVID-19, το ένα τρίτο περίπου των βραχυχρόνια ανέργων καλύπτονταν από παροχές ανεργίας στην ΕΕ. Το ποσοστό των βραχυχρόνια ανέργων (δηλ. όσων είναι άνεργοι για λιγότερο από 12 μήνες) που λαμβάνουν παροχές ανεργίας έχει παραμείνει σταθερό τα τελευταία έτη, με μικρές διακυμάνσεις όσον αφορά την κατάταξη των χωρών (βλ. **διάγραμμα 56**). Τα υψηλότερα ποσοστά κάλυψης (άνω του 50 %) παρατηρούνται στη Γερμανία, την Αυστρία και τη Φινλανδία, ενώ ακολουθούν το Βέλγιο, η Δανία και η Γαλλία. Στον αντίποδα, η χαμηλότερη κάλυψη παρατηρείται στην Πολωνία (12 %) και, ακολούθως, στην Ιταλία και την Κροατία, με περίπου 20 %. Οι διαφορές αυτές μεταξύ των χωρών μπορούν να ερμηνευτούν με βάση τις διαφορές στον σχεδιασμό των συστημάτων παροχών ανεργίας, ιδίως όσον αφορά τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας, τη μέγιστη διάρκεια, την αυστηρότητα των απαιτήσεων σχετικά με την αναζήτηση εργασίας και την αλληλεπικάλυψη με άλλα συστήματα κοινωνικής προστασίας.

Διάγραμμα 57: Το ποσοστό των βραχυχρόνια ανέργων που καλύπτονται από παροχές ανεργίας διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών

Κάλυψη παροχών ανεργίας για τους βραχυχρόνια ανέργους (ηλικίας 15-64 ετών)

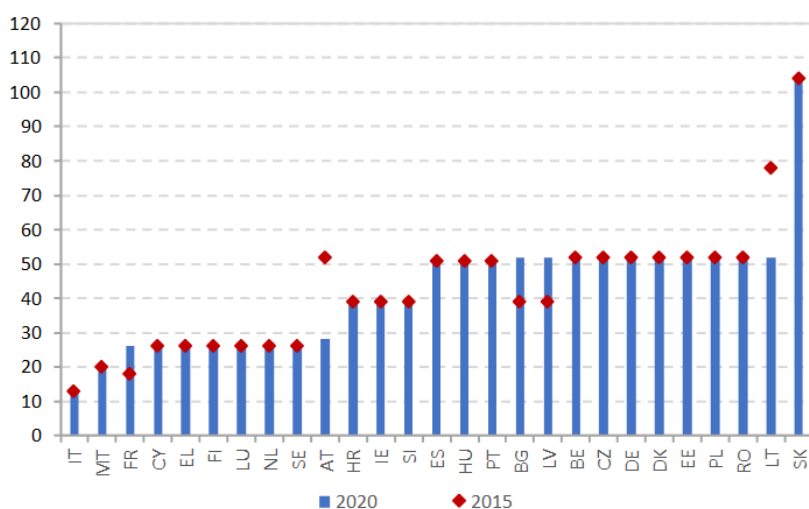

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ. Σημείωση: δεν διατίθενται στοιχεία για την Ιρλανδία και τις Κάτω Χώρες. Τα στοιχεία για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία αφορούν το 2018.

Σε όλα τα κράτη μέλη πλην ενός, ένα έτος απασχόλησης αρκεί για την εξασφάλιση δικαιώματος ασφαλιστικών παροχών ανεργίας, ωστόσο αυτό αντιστοιχεί σε πολύ διαφορετικές περιόδους ισχύος του δικαιώματος. Μια βασική παράμετρος για τον προσδιορισμό της επιλεξιμότητας είναι η απαιτούμενη ελάχιστη περίοδος εισφορών προκειμένου οι εργαζόμενοι να δικαιούνται παροχές ανεργίας. Στα μισά περίπου κράτη μέλη, για την εξασφάλιση δικαιώματος παροχών απαιτείται ιστορικό απασχόλησης ενός έτους (διάγραμμα 58). Μόνο στη Σλοβακία η απαίτηση είναι μεγαλύτερη (δύο έτη απασχόλησης εντός της τελευταίας τετραετίας). Στις υπόλοιπες χώρες, η ελάχιστη απαιτούμενη περίοδος είναι διάρκειας είτε έξι είτε εννέα μηνών. Η συντομότερη περίοδος εφαρμόζεται στην Ιταλία, όπου 13 εβδομάδες ασφάλισης εργασίας επαρκούν για την εξασφάλιση δικαιώματος παροχών. Ωστόσο, στο εν λόγω σύντομο ιστορικό απασχόλησης αντιστοιχεί δικαίωμα διάρκειας 6,5 εβδομάδων (δεδομένου ότι η διάρκεια των παροχών αντιστοιχεί στο 50 % του ιστορικού ασφάλισης, με ανώτατο όριο τα δύο έτη). Οι συντομότερες περίοδοι ισχύος του δικαιώματος παρέχουν στους εργαζόμενους με σύντομες ή διακεκομμένες σταδιοδρομίες ευκολότερη πρόσβαση στις παροχές ανεργίας, αν και ενδέχεται με τη σειρά τους να προάγουν τις άσκοπες απολύσεις εργαζομένων (δηλ. την εναλλαγή εργαζομένων). Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 59, οι εργαζόμενοι που απολύονται μετά από ένα έτος απασχόλησης δικαιούνται παροχές που αντιστοιχούν σε πολύ διαφορετικές διάρκειες, ανάλογα με τη χώρα. Στην πλειονότητα των κρατών μελών, οι παροχές μπορούν να ζητηθούν το πολύ για έξι μήνες. Στην Ελλάδα και το Λουξεμβούργο η διάρκεια είναι ακριβώς 12 μήνες, ενώ στο Βέλγιο, τη Δανία και τη Γαλλία υπερβαίνει το ένα έτος. Πέραν της Σλοβακίας (όπου άτομο με ιστορικό απασχόλησης ενός έτους δεν δικαιούται παροχές), η συντομότερη διάρκεια (μόλις πέντε εβδομάδες) παρατηρείται στην Ουγγαρία.

Διάγραμμα 58: Στα μισά περίπου κράτη μέλη, η περίοδος εισφορών για την κατοχύρωση δικαιώματος παροχών ανεργίας είναι ένα έτος (52 εβδομάδες)

Διάρκεια της απαιτούμενης περιόδου κατοχύρωσης του δικαιώματος, 2020 (σε εβδομάδες)

Πηγή: Βάση δεδομένων MISSOC (Σύστημα αμοιβαίας πληροφόρησης σχετικά με την κοινωνική προστασία), Ιανουάριος 2015 και Ιανουάριος 2020. Σημείωση: στη Μάλτα, το ελάχιστο κριτήριο για την κατοχύρωση του δικαιώματος είναι η καταβολή 50 εβδομαδιαίων εισφορών, εκ των οποίων τουλάχιστον 20 πρέπει να έχουν καταβληθεί ή πιστωθεί κατά τα δύο προηγούμενα ημερολογιακά έτη· στην Ιρλανδία, πρέπει να έχουν καταβληθεί τουλάχιστον 104 εβδομαδιαίες εισφορές από τη στιγμή που το άτομο ξεκίνησε να εργάζεται. Στο γράφημα δεν απεικονίζονται τυχόν μεταβολές στις περιόδους κατοχύρωσης του δικαιώματος που επήλθαν μετά τον Ιανουάριο του 2020.

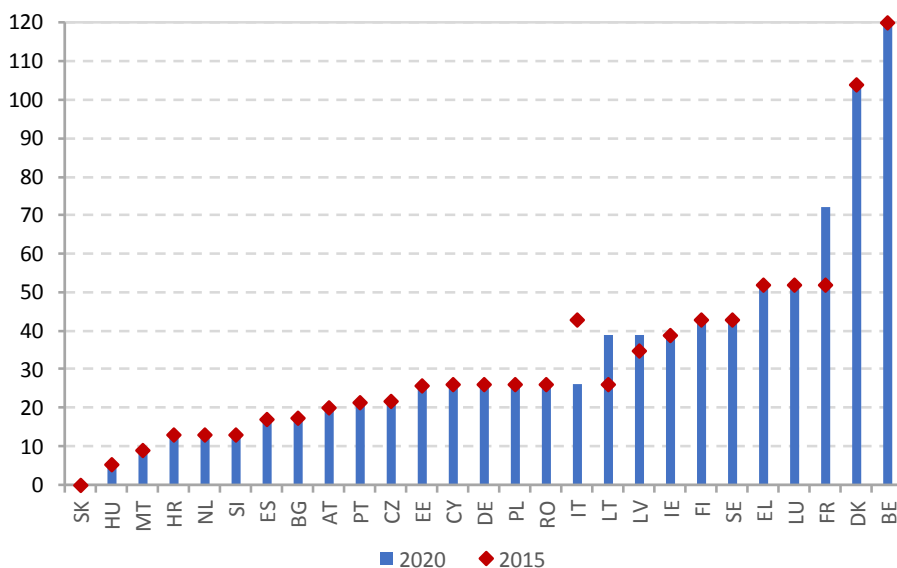
Η επάρκεια των παροχών ανεργίας διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών. Τα καθαρά ποσοστά αναπλήρωσης στην αρχή της περιόδου ανεργίας¹⁷⁶ για τους χαμηλόμισθους (δηλ. με προηγούμενες αποδοχές που αντιστοιχούν στο 67 % του μέσου μισθού), οι οποίοι συγκαταλέγονται, κατά κανόνα, στους κύριους δικαιούχους παροχών ανεργίας, κυμαίνονται από κάτω από 20 % στην Ουγγαρία έως 90 % στο Βέλγιο, με τις περισσότερες χώρες να κυμαίνονται μεταξύ 60 % και 80 % (βλ. **διάγραμμα 60**). Η λαμβανόμενη στήριξη εισοδήματος (στη διάρκεια διαφορετικών περιόδων ανεργίας) μειώνεται γενικά με την πάροδο του χρόνου, λόγω της μείωσης της γενναιοδωρίας των παροχών σε βάθος χρόνου ή λόγω μετάβασης από την ασφάλιση ανεργίας σε συστήματα βοηθημάτων ανεργίας. Γι' αυτόν τον λόγο, τα καθαρά ποσοστά αναπλήρωσης είναι γενικά υψηλότερα τον δεύτερο μήνα ανεργίας σε σύγκριση με τον δωδέκατο μήνα¹⁷⁷. Πέντε κράτη μέλη (Κύπρος, Κάτω Χώρες, Ιταλία, Πορτογαλία και Βουλγαρία) παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες διαφορές ως προς τα καθαρά ποσοστά αναπλήρωσης τον δεύτερο και τον δωδέκατο μήνα.

¹⁷⁶ Τα καθαρά ποσοστά αναπλήρωσης (ΚΠΑ) παρέχουν ένδειξη της επάρκειας της λειτουργίας αναπλήρωσης εισοδήματος των παροχών ασφάλισης ανεργίας. Ως ΚΠΑ ορίζεται συνήθως ο λόγος του καθαρού εισοδήματος εκτός εργασίας (κυρίως παροχές ανεργίας σε περίπτωση ανεργίας ή παροχές με βάση τους πόρους του δικαιούχου σε περίπτωση κάλυψης από την κοινωνική πρόνοια) διά του καθαρού εισοδήματος εντός εργασίας.

¹⁷⁷ Η Μάλτα είναι η μοναδική περίπτωση στην οποία τα καθαρά ποσοστά αναπλήρωσης είναι υψηλότερα τον δωδέκατο μήνα σε σύγκριση με τον δεύτερο, γεγονός που οφείλεται στο ότι τα βοηθήματα ανεργίας (τα μόνα στα οποία έχουν πρόσβαση τα άτομα μετά από 12 μήνες ανεργίας) είναι υψηλότερα από την ασφάλιση ανεργίας.

Διάγραμμα 59: Η διάρκεια των παροχών ανεργίας (για εργαζόμενο με ιστορικό εισφορών ενός έτους) παρουσιάζει σημαντικές διαφορές ανά την ΕΕ

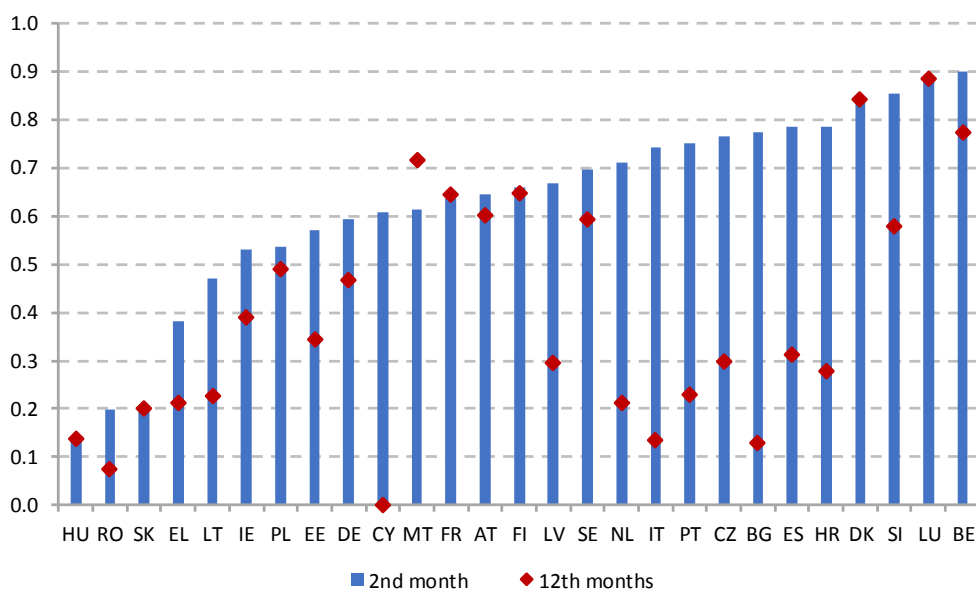
Μέγιστη διάρκεια παροχών σε εβδομάδες με ιστορικό απασχόλησης ενός έτους, 2015 και 2020

Πηγή: βάση δεδομένων MISSOC, Ιανουάριος 2015 και Ιανουάριος 2020. Σημείωση: στο Βέλγιο δεν υφίσταται όριο στη διάρκεια των παροχών. Στην Κύπρο, υπολογίζονται 6 εργάσιμες ημέρες ανά εβδομάδα. Στην Ιρλανδία, το επίδομα καταβάλλεται επί 39 εβδομάδες (234 ημέρες) μόνο σε άτομα που έχουν καταβάλει 260 ή περισσότερες εβδομαδιαίες εισφορές PRSI (κοινωνική ασφάλιση ανάλογη με τις αποδοχές). Στη Σλοβακία, άτομο με ιστορικό ενός έτους δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να λάβει παροχές ανεργίας (απαιτούνται τουλάχιστον δύο έτη εισφορών ασφάλισης ανεργίας εντός της τελευταίας τετραετίας). Στην Πολωνία, η διάρκεια εξαρτάται από το επίπεδο του ποσοστού ανεργίας της περιοχής σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο. Στο γράφημα δεν απεικονίζονται τυχόν μεταβολές στη διάρκεια που επήλθαν μετά τον Ιανουάριο του 2020. Όσον αφορά την Ιταλία, τα στοιχεία για το 2015 είναι πριν από τη θέσπιση της νέας νομοθεσίας για τις παροχές ανεργίας του Μαΐου 2015.

Διάγραμμα 60: Τα επίπεδα παροχών παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις ανά την ΕΕ

Καθαρό ποσοστό αναπλήρωσης στο 67 % του μέσου μισθού, κατά τον δεύτερο και τον δωδέκατο μήνα ανεργίας (2019)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή με βάση το μοντέλο φορολογίας-παροχών του ΟΟΣΑ.

Σημείωση: ο δείκτης υπολογίζεται για άτεκνο άτομο που ζει μόνο, με σύντομο ιστορικό απασχόλησης (1 έτος), και ηλικίας 20 ετών. Περιλαμβάνονται οι διάφορες συνιστώσες εισοδήματος, οι παροχές ανεργίας και άλλες παροχές (όπως κοινωνική πρόνοια και επιδόματα στέγασης).

Πριν από την πανδημία, η κινητικότητα στο εσωτερικό της ΕΕ συνέχιζε να παρουσιάζει ανοδική τάση. Το 2019 7,3 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ (με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο) ηλικίας 20-64 ετών δραστηριοποιούνταν οικονομικά σε διαφορετικό κράτος μέλος από τη χώρα ιθαγένειάς τους. Επιπλέον, άλλα 7 εκατομμύρια άτομα περίπου στην ΕΕ-27 είχαν μετακινηθεί σε άλλη χώρα χωρίς να είναι ενεργά (π.χ. άεργα μέλη οικογένειας, φοιτητές και συνταξιούχοι). Περίπου 1,9 εκατομμύριο άτομα (μαζί με τις χώρες ΕΖΕΣ) διέρχονταν σύνορα για να μεταβούν στην εργασία τους, ενώ το 2019 καταγράφηκαν περίπου 3 εκατομμύρια αποσπάσεις εργαζομένων. Η κινητικότητα αυτή στο εσωτερικό της ΕΕ συμπληρωνόταν από 17 εκατομμύρια υπηκόους τρίτων χωρών με μόνιμη διαμονή στην ΕΕ. Όλα τα παραπάνω άτομα αντιστοιχούσαν σε 10 % περίπου του πληθυσμού της ΕΕ. Με την εκδήλωση της πανδημίας COVID-19, προέκυψε σειρά ζητημάτων σχετικά με την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Μεταξύ των εργαζομένων που επλήγησαν πιο σοβαρά ήταν οι διασυνοριακοί εργαζόμενοι και οι βραχυπρόθεσμα μετακινούμενοι εργαζόμενοι, όπως οι εποχικοί εργάτες και οι αποσπασμένοι εργαζόμενοι. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρείχε καθοδήγηση και πρακτικές συμβουλές με σκοπό να διασφαλιστεί ότι οι μετακινούμενοι εργαζόμενοι στο εσωτερικό της ΕΕ, και ιδιαίτερα όσοι απασχολούνταν σε κρίσιμα επαγγέλματα, μπορούσαν να μεταβούν στον χώρο εργασίας τους¹⁷⁸. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να εφαρμόσουν ειδικές διαδικασίες με σκοπό τη διασφάλιση της ομαλής μετακίνησης των βραχυπρόθεσμα μετακινούμενων εργαζομένων (π.χ. εποχικοί εργάτες), προκειμένου να ανταποκριθούν καλύτερα στις ελλείψεις εργατικού δυναμικού και στις ανάγκες που προκύπτουν από την κρίση. Επιπλέον, θα πρέπει να βελτιωθεί η παροχή πληροφοριών στους διασυνοριακούς και τους βραχυπρόθεσμα μετακινούμενους εργαζομένους για θέματα εργατικού δικαίου και κοινωνικής ασφάλισης· επιπρόσθετα, τα κράτη μέλη και οι περιφερειακές αρχές θα πρέπει να μειώσουν τα νομικά και διοικητικά εμπόδια.

Σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευομένων στην ΕΕ είναι μετακινούμενοι. Η μάθηση χωρίς σύνορα συμβάλλει στην προσωπική και εκπαιδευτική ανάπτυξη τόσο των μεμονωμένων εκπαιδευομένων όσο και των εκπαιδευτικών πλαισίων στα οποία λαμβάνει χώρα η μάθηση. Το 2018 το 13,5 % των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ΕΕ ήταν μετακινούμενοι σπουδαστές (δηλ. είχαν σπουδάσει εν μέρει ή εξ ολοκλήρου στο εξωτερικό). Η Κύπρος, η Γερμανία, η Φινλανδία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες έχουν τα υψηλότερα ποσοστά εξερχόμενης κινητικότητας αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ΕΕ. Το 2018 τα υψηλότερα ποσοστά εισερχόμενης κινητικότητας αποφοίτων καταγράφηκαν στο Λουξεμβούργο (24,2 %), τις Κάτω Χώρες (18,8 %), την Αυστρία (16,0 %) και τη Δανία (15,1 %).

¹⁷⁸ C/2020/2051. Ανακοίνωση της Επιτροπής – Κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με την άσκηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της έξαρσης της νόσου COVID-19 (2020/C 102 I/03).

Ο κοινωνικός διάλογος αποτελεί πρωταρχικό χαρακτηριστικό των εργασιακών σχέσεων και σημαντικό στοιχείο για την προώθηση της ανάκαμψης και της κοινωνικής ανθεκτικότητας, καθώς περιλαμβάνει όλες τις διαπραγματεύσεις και διαβουλεύσεις μεταξύ των ενώσεων εργοδοτών και εργαζομένων και εκπροσώπων της κυβέρνησης, υποστηρίζοντας τα ασφαλή εργασιακά περιβάλλοντα, τους δίκαιους όρους εργασίας και την ανθεκτικότητα των αγορών εργασίας. Ο έγκαιρος και αποτελεσματικός κοινωνικός διάλογος διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ανάληψη ευθύνης σε εθνικό επίπεδο για τις μεταρρυθμίσεις και στη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης επιτυχίας τους. Τόσο η κατευθυντήρια γραμμή 7 για την απασχόληση όσο και ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων αναδεικνύουν τη σημασία της διασφάλισης επαρκούς συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των σχετικών μεταρρυθμίσεων και πολιτικών.

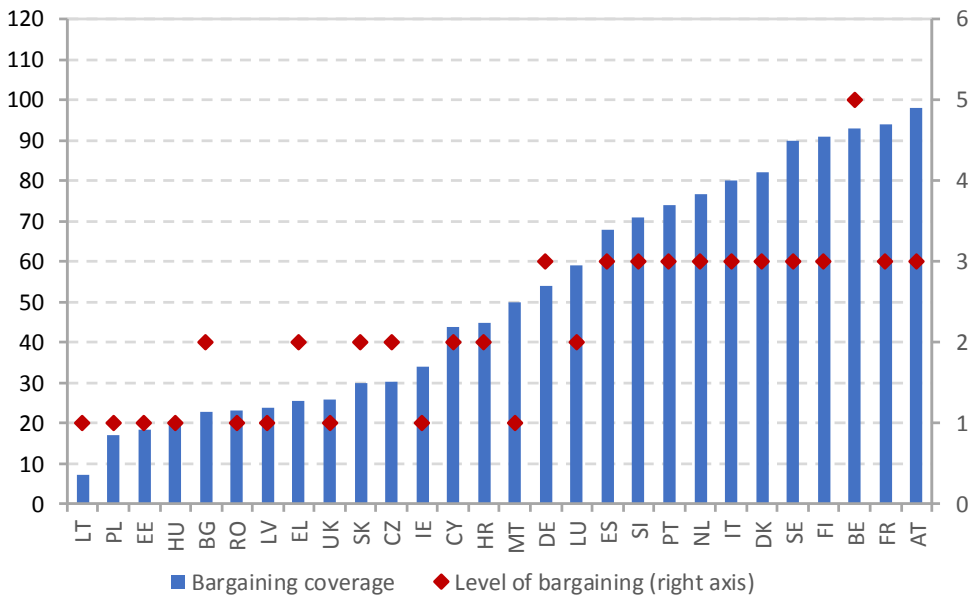
Σύμφωνα με τις εθνικές πρακτικές, τα κράτη μέλη μπορούν να στηρίξουν περαιτέρω τον κοινωνικό διάλογο μέσω της αύξησης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των κοινωνικών εταίρων. Όπως αναφέρεται στην τελευταία κοινή έκθεση για την απασχόληση, τα αριθμητικά στοιχεία συμμετοχής σε συνδικαλιστικές ενώσεις παρουσιάζουν κατά μέσο όρο μείωση σε όλη την Ευρώπη τα τελευταία έτη. Ωστόσο, η συνδικαλιστική πυκνότητα δεν αποτελεί τον μοναδικό δείκτη όσον αφορά την ικανότητα των συνδικαλιστικών οργανώσεων να κινητοποιούν εργαζομένους. Παράγοντες όπως η κάλυψη¹⁷⁹ και το επίπεδο των συλλογικών διαπραγματεύσεων (δηλ. το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτονται από συλλογικές συμβάσεις μισθών, με εξαίρεση τομείς ή επαγγέλματα που δεν δικαιούνται να συμμετέχουν στη διαπραγμάτευση) στο συνδικαλιστικό τοπίο μπορεί επίσης να διαδραματίζουν κάποιον ρόλο. Παρότι η κάλυψη των συλλογικών διαπραγματεύσεων έχει μειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες,¹⁸⁰ σε ορισμένα κράτη μέλη εξακολουθεί να αποτελεί βασικό θεσμό της αγοράς εργασίας για τον καθορισμό των μισθών σε όλα τα επίπεδα. Η πρόταση της Επιτροπής για επαρκείς κατώτατους μισθούς [2020/0310 (COD)] αποσκοπεί στην προώθηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων για τους μισθούς σε όλα τα κράτη μέλη.

¹⁷⁹ Η κάλυψη των συλλογικών διαπραγματεύσεων συγκαταλέγεται στους δείκτες που μπορούν να περιγράψουν με τον βέλτιστο τρόπο την επικράτηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων σε ένα κράτος μέλος. Ωστόσο, χαρακτηρίζεται από σειρά σημαντικών στατιστικών και εννοιικών μειονεκτημάτων που περιορίζουν την αντιπροσωπευτικότητα και συγκρισιμότητά της, ιδίως σε ό,τι αφορά την ανάλυση της λειτουργικότητάς της. Οι διάφορες πτυχές που ενέχουν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις απαιτούν ακριβή μελέτη του λειτουργικού πλαισίου και των υφιστάμενων δεικτών προκειμένου να αξιολογηθούν τα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματά τους.

¹⁸⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review*, (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ετήσια ανασκόπηση), Σεπτέμβριος 2020. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 61: Η κάλυψη και το επίπεδο των συλλογικών διαπραγματεύσεων διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών

Κάλυψη και επίπεδο των συλλογικών διαπραγματεύσεων (με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία του πιο πρόσφατου έτους)

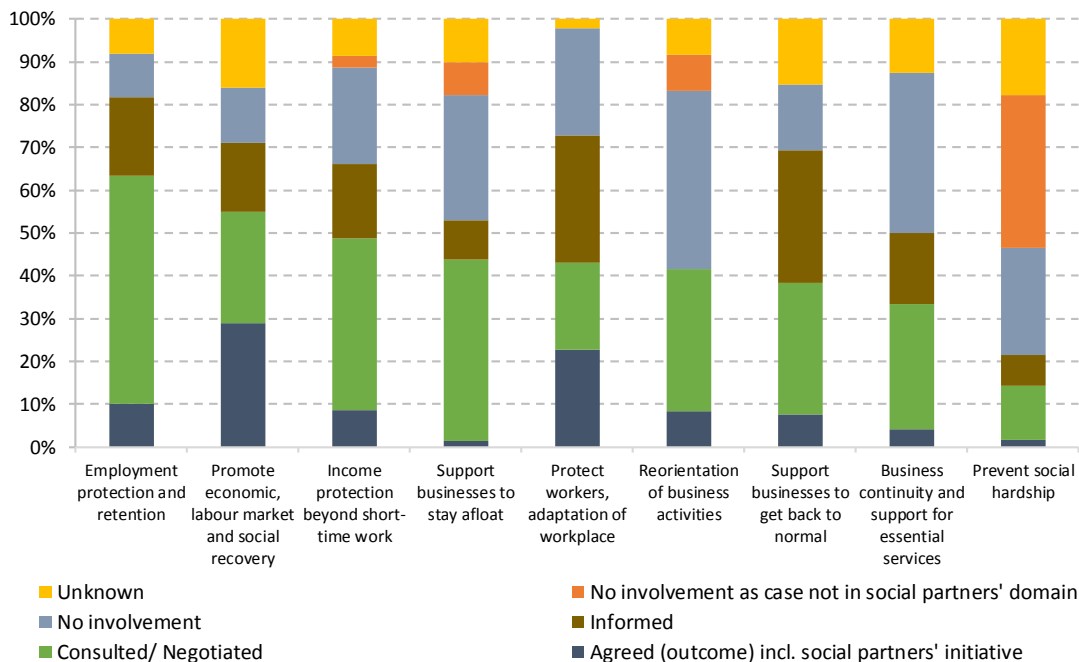
Πηγή: βάση δεδομένων για τα θεσμικά χαρακτηριστικά των συνδικαλιστικών ενώσεων, τη διαμόρφωση των μισθών, τις κρατικές παρεμβάσεις και τα κοινωνικά σύμφωνα [Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts (ICTWSS)]. Χρησιμοποιήθηκε η πηγή που περιείχε πιο πρόσφατα στοιχεία ανά κράτος μέλος. Σημείωση: έτη στοιχείων: 2018 για την Αυστρία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Λιθουανία και τις Κάτω Χώρες· 2017 για την Ισπανία, την Κροατία, την Ουγγαρία, την Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο· 2016 για το Βέλγιο, τη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Τσεχία, τη Δανία, την Ελλάδα, τη Φινλανδία, τη Μάλτα, την Πορτογαλία, τη Ρουμανία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία· 2015 για την Εσθονία και την Πολωνία. Κυρίαρχο επίπεδο διαπραγματεύσεων: 5 = πρωτίστως σε κεντρικό ή διακλαδικό επίπεδο και υπάρχουν κεντρικά καθορισμένοι δεσμευτικοί κανόνες ή ρήτρες που πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο συμφωνιών που αποτελούν προϊόν διαπραγμάτευσης σε χαμηλότερα επίπεδα· 4 = ενδιάμεσο επίπεδο ή εναλλαγή μεταξύ διαπραγματεύσεων σε κεντρικό επίπεδο και κλαδικών διαπραγματεύσεων· 3 = πρωτίστως σε κλαδικό επίπεδο· 2 = ενδιάμεσο επίπεδο ή εναλλαγή μεταξύ κλαδικών διαπραγματεύσεων ή διαπραγματεύσεων σε επίπεδο επιχείρησης· 1 = πρωτίστως σε τοπικό επίπεδο ή επίπεδο επιχείρησης. Έτη στοιχείων 2018, εκτός: 2017 για τη Γερμανία, τη Σουηδία, τη Σλοβενία και τη Σλοβακία.

Οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να συμβάλουν σε σημαντικό βαθμό σε πρωτοβουλίες που σχεδιάζουν οι κυβερνήσεις για τον μετριασμό αιφνίδιας διακοπής της οικονομικής δραστηριότητας ή για την ενσωμάτωση νέων τεχνολογικών εξελίξεων. Διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διακυβέρνηση των σχέσεων εργασίας και μπορούν να συμβάλουν στη στήριξη μιας αγοράς εργασίας σε μετάβαση η οποία είναι βιώσιμη και δίκαιη. Ο κοινωνικός διάλογος αποτελεί σημαντικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων όσον αφορά την κοινωνικοοικονομική αντιμετώπιση της κρίσης της νόσου COVID-19, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για την προστασία της υγείας, των εισοδημάτων και των θέσεων εργασίας των εργαζομένων στην πρώτη γραμμή και σε νευραλγικές θέσεις. Οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν επίσης να διαπραγματευτούν ταχείες προσαρμογές σε υφιστάμενες συμβάσεις, όπως η επέκταση των συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας ή η απλούστευση των διαδικασιών για την προώθηση της τηλεργασίας και, ευρύτερα, της κινητής εργασίας βάσει ΤΠΕ. Σύμφωνα με το Eurofound,¹⁸¹ οι κοινωνικοί εταίροι «συμμετείχαν» (δηλ. είτε ζητήθηκε η άποψη τους, είτε είχαν διαπραγματευτεί ή συμφώνησαν τελικώς με το μέτρο) στο 40 % περίπου των καταγεγραμμένων περιπτώσεων κατά τις οποίες η κυβέρνηση θέσπισε νομοθεσία ή κατάρτισε άλλα μη δεσμευτικά κείμενα στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της κρίσης της νόσου COVID-19 μεταξύ Απριλίου και Οκτωβρίου 2020. Στο **διάγραμμα 62** απεικονίζονται οι διάφορες μορφές της εν λόγω συμμετοχής ανά θεματικό τομέα. Οι κοινωνικοί εταίροι συμμετείχαν κατά κύριο λόγο σε δράσεις που σχετίζονταν με την προστασία και τη διατήρηση της απασχόλησης, στις οποίες περιλαμβάνονται κυρίως συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας και άλλα συστήματα προστασίας του εισοδήματος. Επίσης, συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό σε μέτρα προώθησης της ανάκαμψης, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας του εισοδήματος πέραν του μειωμένου ωραρίου και της παροχής στήριξης στις επιχειρήσεις. Ο χαμηλότερος βαθμός συμμετοχής καταγράφηκε όσον αφορά μέτρα για τη στήριξη της συνέχισης των δραστηριοτήτων και την αποτροπή κοινωνικών δυσχερειών.

¹⁸¹ Στη βάση δεδομένων COVID-19 EU Policy Watch του Eurofound αποτυπώνονται μέτρα πολιτικής, συλλογικές συμβάσεις και εταιρικές πρακτικές από κυβερνήσεις, κοινωνικούς εταίρους και άλλους φορείς, με σκοπό τον μετριασμό των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της κρίσης. Έως τις 8 Οκτωβρίου 2020 η βάση δεδομένων περιλάμβανε συνολικά 564 περιπτώσεις σχετικές με νομοθεσία ή με μη δεσμευτικά κείμενα οι οποίες κρίθηκε ότι εμπίπτουν στον τομέα των κοινωνικών εταίρων.

Διάγραμμα 62: Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων διαφέρει ανάλογα με τον θεματικό τομέα

Μορφή της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων στον σχεδιασμό μέτρων πολιτικής για την αντιμετώπιση της κρίσης

Πηγή: Eurofound (2020), βάση δεδομένων COVID-19 EU Policy Watch.

Παρά την πρόσφατη πρόοδο σε ολόκληρη την ΕΕ, εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια για μεγαλύτερη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στην ανάπτυξη και την υλοποίηση πολιτικών και μεταρρυθμίσεων. Η κρίση της νόσου COVID-19 έθεσε υπό πίεση τις πολιτικές και νομοθετικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων στα περισσότερα κράτη μέλη. Δεδομένης της πρωτόγνωρης κατάστασης, πολλά κράτη μέλη θέσπισαν έκτακτα μέτρα επείγουσας ανάγκης ή ενέκριναν ταχείες νομοθετικές διαδικασίες που δεν περιλάμβαναν πάντοτε τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων. Κάποιες ενδείξεις για αυξημένη ένταση της διαβούλευσης με τους κοινωνικούς εταίρους αναφέρθηκαν σε ορισμένα κράτη μέλη όπου παραδοσιακά η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων είναι μικρή, και συγκεκριμένα Ουγγαρία, Πολωνία και Ρουμανία. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα όσον αφορά τη λειτουργία του κοινωνικού διαλόγου σε επιχειρησιακό επίπεδο. Η συνολική πρόοδος και οι υφιστάμενες προκλήσεις αναλύθηκαν και αξιολογήθηκαν από την Επιτροπή Απασχόλησης το φθινόπωρο του 2018 και του 2019. Οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις του 2020 ανέδειξαν την έλλειψη συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων στα τρία προαναφερθέντα κράτη μέλη. Για να διασφαλιστεί ότι η ανάκαμψη προωθεί θέσεις εργασίας υψηλής ποιότητας καθώς και ασφαείς και δίκαιες συνθήκες εργασίας, είναι καίριας σημασίας τα κράτη να προχωρήσουν σε ευρύ διάλογο για τη διαμόρφωση πολιτικής με τους κοινωνικούς εταίρους, μεταξύ άλλων, σχετικά με την κατάρτιση και την εφαρμογή των σχεδίων τους για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα¹⁸².

Η διαβούλευση με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να παράσχει πολύτιμες πληροφορίες και στήριξη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της πολιτικής. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ) βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της προσπάθειας για τον μετριασμό του αντικτύπου της πανδημίας στην Ευρώπη. Για παράδειγμα, δρουν συχνά ως δίκτυο υποστήριξης για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών φροντίδας στα κράτη μέλη. Όπως επισημαίνεται στις αναθεωρημένες κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση που εκδόθηκαν τον Οκτώβριο του 2020,¹⁸³ όπου κρίνεται σκόπιμο και με βάση τις υφιστάμενες εθνικές πρακτικές, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την εμπειρία των σχετικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών όσον αφορά την απασχόληση και τα κοινωνικά ζητήματα. Οι ΟΚΠ μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην έγκαιρη και υπεύθυνη εφαρμογή έκτακτων μέτρων, μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων για τη στήριξη της ανάκαμψης και της κοινωνικής ανθεκτικότητας. Οι προσπάθειες να καταστεί η ανάκαμψη πιο βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς εξαρτώνται επίσης από τη συμμετοχή και τη συνεργασία των εθνικών αρχών και των ΟΚΠ.

¹⁸² COM(2020) 575 final. *Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021*.

¹⁸³ Απόφαση (ΕΕ) 2020/1512 του Συμβουλίου της 13ης Οκτωβρίου 2020 σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών.

3.3.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην αγορά εργασίας ώθησαν ορισμένα κράτη μέλη να προσαρμόσουν τις συνθήκες εργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των ευάλωτων εργαζομένων.

Τον Μάρτιο του 2020 η Ισπανία θέσπισε την προσωρινή απαγόρευση των αντικειμενικών απολύσεων και την αναστολή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου που επηρεάζονται από την ύπαρξη συστήματος μειωμένου ωραρίου, ούτως ώστε να μην λήξουν οι συμβάσεις των πληττόμενων εργαζομένων στη διάρκεια της περιόδου ισχύος των περιορισμών απασχόλησης. Η Ιταλία θέσπισε μέτρο για την απαγόρευση της απόλυσης εργαζομένων για περίοδο 5 μηνών, με ημερομηνία έναρξης τις 23 Φεβρουαρίου 2020. Το Βέλγιο θέσπισε προσωρινό μέτρο βάσει του οποίου επιτρέπεται η σύναψη βραχυπρόθεσμων διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε τομείς κρίσιμης σημασίας, για μέγιστο χρονικό διάστημα 3 μηνών. Επιπλέον, για την αντιμετώπιση των ελλείψεων εργατικού δυναμικού σε τομείς με σημαντικό ποσοστό φοιτητικής εργασίας, η βελγική κυβέρνηση θέσπισε προσωρινή παρέκκλιση από τον μέγιστο αριθμό ωρών φοιτητικής εργασίας (475 ώρες ετησίως) μέχρι το τέλος του 2020. Μετά την έκδοση του νόμου έκτακτης ανάγκης τον Μάρτιο του 2020, η Φινλανδία επέκτεινε την προθεσμία προειδοποίησης για τις ατομικές απολύσεις σε όλους τους εργαζομένους στους τομείς της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών διάσωσης και έκτακτης ανάγκης, για να αντιμετωπίσει τις πιθανές ελλείψεις εργατικού δυναμικού σε κρίσιμους και ζωτικούς τομείς. Στο πλαίσιο της ευρύτερης μεταρρύθμισης για την αντιμετώπιση διαρθρωτικών προκλήσεων, η Πορτογαλία θέσπισε το 2019 μέτρα για να διασφαλίσει τα δικαιώματα των εργαζομένων προσωρινής απασχόλησης για αποζημίωση σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης και ενέκρινε δράσεις οι οποίες αφορούν τις πολύ βραχυπρόθεσμες συμβάσεις (π.χ. επέκταση της μέγιστης διάρκειας από 15 σε 35 ημέρες) και τις συμβάσεις διαλείπουσας απασχόλησης (π.χ. μείωση της ελάχιστης περιόδου από 6 σε 5 μήνες). Ένα πρόσθετο μέτρο, το «CONVERTE +», στηρίζει τη μετατροπή συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου μέσω της παροχής οικονομικής βοήθειας στους εργοδότες (τετραπλάσιας του καθαρού μισθού της σύμβασης αορίστου χρόνου, με ανώτατο όριο τα 439 EUR). Περιλαμβάνεται προσαύξηση 10 % σε περίπτωση που η μετατροπή πραγματοποιείται σε οικονομικά μειονεκτούσες περιοχές ή απευθύνεται σε άτομα που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες.

Άλλα κράτη μέλη προτείνουν νέους ή τροποποιημένους κανονισμούς για τον χρόνο εργασίας, με σκοπό να αποκριθούν στις υφιστάμενες, νέες και αναδυόμενες προκλήσεις της αγοράς εργασίας. Στη Φινλανδία θεσπίστηκε προσωρινή παρέκκλιση, μεταξύ Μαρτίου και Ιουνίου του 2020, για την εξασφάλιση της συναίνεσης των εργαζομένων όσον αφορά τις υπερωρίες, τη διασφάλιση τακτικών περιόδων ανάπαυσης και την τήρηση των δικαιωμάτων ετήσιας άδειας για όλους τους εργαζομένους στους τομείς της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων που απασχολούνται σε κέντρα αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Τον Μάρτιο του 2020 η Ισπανία θέσπισε προσωρινό μέτρο για την προτεραιοποίηση των ρυθμίσεων τηλεργασίας και το δικαίωμα προσαρμογής ή μείωσης του ωραρίου με βάση τις συνέπειες της πανδημίας. Τον Απρίλιο του 2020 η Γαλλία θέσπισε μια σειρά από τροποποιήσεις της εργατικής νομοθεσίας για τους δημοσίους υπαλλήλους (εκτός των εκπαιδευτικών), με στόχο την ευθυγράμμιση των ρυθμίσεων εργασίας (δηλ. ωράρια, κατ' οίκον εργασία, άδεια μετ' αποδοχών και ημέρες ανάπαυσης) με τις αντίστοιχες ρυθμίσεις για τους εργαζομένους του ιδιωτικού τομέα. Η Ουγγαρία εξέδωσε διάταγμα για τη διασφάλιση μεγαλύτερης ευελιξίας σε ό,τι αφορά τον χρόνο και την οργάνωση της εργασίας. Το Βέλγιο επικαιροποίησε προσωρινά τη νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης με σκοπό την αύξηση του αριθμού των ημερών εποχικής εργασίας και τη διευκόλυνση της προσωρινής απόσπασης εργαζομένων με καθεστώς μόνιμης απασχόλησης από άλλες επιχειρήσεις σε εργοδότες σε τομείς που θεωρούνται κρίσιμης σημασίας. Η Φινλανδία θέσπισε νέο νόμο που καθορίζει το πλαίσιο για τη ρύθμιση του ωραρίου σε όλους τους τομείς. Ο νόμος, που τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2020, περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με τις τράπεζες ωρών εργασίας, οι οποίες θα παρέχουν στους εργαζομένους τη δυνατότητα να εξοικονομούν ώρες εργασίας και να «κερδίζουν» δικαιώματα ετήσιας άδειας ή παροχές σε χρήμα αντί άδειας. Στην Πορτογαλία, αντιθέτως, η κατάργηση του υπολογισμού των ωρών εργασίας βάσει ατομικής σύμβασης μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου από τον Οκτώβριο του 2020 μπορεί να οδηγήσει στην αυστηροποίηση της ρύθμισης του ωραρίου.

Υπάρχουν διαφορές όσον αφορά το περιεχόμενο και την κάλυψη των εθνικών κανονισμών σχετικά με την τηλεργασία και την κινητή εργασία βάσει ΤΠΕ. Ορισμένα κράτη μέλη υιοθέτησαν μια γενική προσέγγιση που συνίσταται στην κανονιστική ρύθμιση της τηλεργασίας, χωρίς άμεση σύνδεση με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής (π.χ. Γερμανία). Άλλες χώρες θέσπισαν κανόνες για την τηλεργασία με σκοπό την προώθηση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, χωρίς ωστόσο να προβλέψουν διατάξεις σχετικά με τις δυνητικές αρνητικές συνέπειες της ευέλικτης εργασίας με ΤΠΕ (π.χ. Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Πορτογαλία και Ρουμανία). Στην Ισπανία, τον Σεπτέμβριο του 2020 ψηφίστηκε νέος νόμος για τη ρύθμιση της διαρθρωτικής τηλεργασίας (δηλ. όταν τουλάχιστον το 30 % του ωραρίου αφορά τηλεργασία). Οι εργοδότες υποχρεούνται να αποζημιώνουν τους εργαζομένους για το κόστος με το οποίο επιβαρύνονται και να διασφαλίζουν ίση μεταχείριση και ευκαιρίες για όλους. Μερικά άλλα κράτη μέλη θέσπισαν νομοθεσία που προωθεί τη χρήση ΤΠΕ με σκοπό τη στήριξη των ευέλικτων μορφών εργασίας, θέτοντας, ταυτόχρονα, σαφή όρια μεταξύ του χρόνου εργασίας και του χρόνου εκτός εργασίας. Σε άλλες χώρες, τα ζητήματα που σχετίζονται με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής ρυθμίζονται μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων σε επίπεδο επιχείρησης ή κλάδου, με βάση τις υφιστάμενες εθνικές πρακτικές.

Στην παρούσα συγκυρία, διάφορα κράτη μέλη επικαιροποίησαν και ενίσχυσαν τους κανονισμούς τους με σκοπό να διασφαλίσουν επαρκείς συνθήκες υγείας και ασφάλειας στην εργασία. Σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους, η Ιταλία ενέκρινε τον Μάρτιο του 2020 κοινό πρωτόκολλο στο οποίο καθορίζονται μέτρα για τη διασφάλιση επαρκών επιπέδων προστασίας της υγείας για όλους τους εργαζομένους. Το μέτρο περιλαμβάνει προϋπολογισμό ύψους 50 εκατ. EUR για την αγορά μέσων και εργαλείων ατομικής προστασίας. Επιπλέον, διατίθεται σε επιχειρήσεις έκπτωση φόρου για τη χρηματοδότηση έως και του 60 % (ή 60 000 EUR) των μέτρων που εφαρμόζουν για την υγεία και την ασφάλεια το 2020. Τον Απρίλιο η Λιθουανία επικαιροποίησε τη νομοθεσία της σχετικά με την πρόληψη και τον έλεγχο των μεταδοτικών ασθενειών με σκοπό τη διεύρυνση του φάσματος των ατόμων που ασφαλιζονται βάσει του κρατικού προϋπολογισμού και την καλύτερη κάλυψη των κινδύνων που συνδέονται με την πανδημία και άλλες σοβαρές ασθένειες. Τον Μάιο του 2020 η Ρουμανία ενέκρινε κατευθυντήριες γραμμές και θέσπισε μέτρα για τη ρύθμιση της επανέναρξης της δραστηριότητας εργοδοτών και εργαζομένων. Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές και τα μέτρα αναμένεται να οδηγήσουν σε πιο συγκεκριμένα πρωτόκολλα σε επίπεδο κλάδου ή επιχείρησης με σκοπό τον εντοπισμό και την εξάλειψη ή τον έλεγχο των κινδύνων που σχετίζονται με την εργασία. Τον Ιούνιο η Εσθονία τροποποίησε τον νόμο για την υγεία και ασφάλεια στην εργασία για να προσδιορίσει τον όρο «εργοδότης», ώστε να εξασφαλίσει ότι οι επιθεωρήσεις εργασίας είναι σε θέση να επιβάλλουν πρόστιμα στις επιχειρήσεις που δεν συμμορφώνονται με τα πρότυπα για την υγεία και ασφάλεια στην εργασία, μεταξύ άλλων, από την άποψη του εξοπλισμού εργασίας και της πρόληψης των παραγόντων κινδύνου. Στο πλαίσιο ευρύτερης δέσμης μέτρων, η Πορτογαλία ενέκρινε τον Ιούλιο του 2020 κατευθυντήριες γραμμές και θέσπισε προσωρινά μέτρα για τη στήριξη της απόκτησης συσκευών ελέγχου της υγείας για τους εργαζομένους.

Η διαδικασία εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης συνεχίστηκε με ποικίλους τρόπους σε διάφορα κράτη μέλη με σκοπό την καταπολέμηση του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας. Τον Οκτώβριο του 2019, στο πλαίσιο ευρύτερης μεταρρύθμισης, η Ελλάδα θέσπισε μέτρο για την ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων μερικής απασχόλησης, πρόσθετες απαιτήσεις για τις γραπτές συμβάσεις και κανονιστικές ρυθμίσεις της υπερωριακής εργασίας με σκοπό την αποτροπή της κατάχρησης αυτού του τύπου σύμβασης (ο οποίος συχνά θεωρείται ότι υποκρύπτει αδήλωτη εργασία πλήρους απασχόλησης). Βάσει της ίδιας μεταρρύθμισης, το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ II θα ενισχυθεί ώστε να καλύπτει κι άλλες άτυπες μορφές απασχόλησης. Στο πλαίσιο αυτό, θα δημιουργηθεί μια νέα ψηφιακή πλατφόρμα για την αποτελεσματική καταγραφή των ωρών εργασίας. Τον Οκτώβριο του 2019 η Πορτογαλία αναθεώρησε τον εργατικό της κώδικα με σκοπό να καθορίσει αυστηρότερες προϋποθέσεις για τη χρήση συμβάσεων ορισμένου χρόνου, να διασφαλίσει την κοινωνική προστασία και να αποθαρρύνει την αδήλωτη εργασία. Ειδικότερα, τα μέτρα αποσκοπούν στη μείωση της μέγιστης διάρκειας των συμβάσεων ορισμένου χρόνου (από 3 σε 2 έτη), στον περιορισμό των προσλήψεων με καθεστώς ορισμένου χρόνου για μόνιμες θέσεις εργασίας και της ανανέωσης των συμβάσεων ορισμένου χρόνου (π.χ. μέγιστο όριο 6 ανανεώσεων). Τον Ιανουάριο του 2020 στις Κάτω Χώρες άρχισε να ισχύει ένα νέο μέτρο για τη βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ των συμβάσεων αορίστου και ορισμένου χρόνου μέσω της διευκόλυνσης της πρόσληψης εργαζομένων σε μόνιμη βάση και της μείωσης της ελκυστικότητας των προσλήψεων ορισμένου χρόνου. Η Εσθονία αυστηροποίησε τα μέτρα για τη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων των αποσπασμένων εργαζομένων καθώς και των εργαζομένων που απασχολούνται υπό παρόμοιες συνθήκες παρέχοντας υπηρεσίες μέσω εταιρειών προσωρινής απασχόλησης.

Ορισμένα κράτη μέλη συνέχισαν προγενέστερες προσπάθειες καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας και ενίσχυσαν τις επιθεωρήσεις εργασίας με πρόσθετα μέτρα και πόρους. Στην Ελλάδα, δρομολογήθηκε τον Οκτώβριο του 2019 δράση σε συνέχεια του σχεδίου δράσης 2017-19 για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Οι ελληνικές αρχές δημιούργησαν επίσης νέο ηλεκτρονικό μητρώο με τις επιχειρήσεις στις οποίες έχουν επιβληθεί πρόστιμα κατά το παρελθόν διότι απασχολούσαν αδήλωτους εργαζομένους, ενώ θα ακολουθήσει η δημιουργία ηλεκτρονικού καταλόγου με τις συμμορφούμενες επιχειρήσεις. Σχεδιάζεται επίσης η κατάρτιση νέου κώδικα δεοντολογίας για τις επιθεωρήσεις εργασίας, η αναβάθμιση του υφιστάμενου συστήματος ανάλυσης κινδύνου και η παροχή ενισχυμένης κατάρτισης για τις επιθεωρήσεις εργασίας με βάση τις βέλτιστες πρακτικές της ΕΕ. Στην Ιταλία, η κυβέρνηση αύξησε τους πόρους που προορίζονται για την καταπολέμηση της παράνομης απασχόλησης και της εκμετάλλευσης στον τομέα της γεωργίας κατά 31 εκατ. EUR, με συγχρηματοδότηση του Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης. Επιπλέον, τον Μάιο του 2020 η Ιταλία έλαβε μέτρα για τη νομιμοποίηση του καθεστώτος απασχόλησης και την έκδοση προσωρινών αδειών διαμονής για αλλοδαπούς πολίτες. Το μέτρο αυτό αφορά συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας στους οποίους είναι πολύ συχνή η αδήλωτη εργασία, όπως η γεωργία και οι προσωπικές και οικιακές υπηρεσίες. Στην Ισπανία η εξόρυξη και η αντιστοίχιση δεδομένων αξιοποιούνται για να εντοπίζονται αποτελεσματικότερα οι δόλιες αξιώσεις που συνδέονται με συστήματα στήριξης της απασχόλησης. Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η ενίσχυση της πρόληψης, καθώς χώρες όπως η Βουλγαρία, η Πορτογαλία και η Σλοβακία αναπτύσσουν νέες υπηρεσίες προσέγγισης των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής εκστρατείας #EU4FairWork.

Τα κράτη μέλη τροποποιούν τα υφιστάμενα πλαίσια ή θεσπίζουν νέα συστήματα ΕΠΑΕ με σκοπό να ανταποκριθούν καλύτερα στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στους μακροχρόνια ανέργους και άλλες ευάλωτες ομάδες. Με τη στήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), οι βουλγαρικές δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης (ΔΥΑ) ολοκληρώνουν το «Έργο Θέσεις εργασίας» με επίκεντρο τους μακροχρόνια ανέργους και αέργους, το οποίο ξεκίνησε το 2018. Η περιφέρεια της Βαλονίας (Βέλγιο) υλοποιεί νέο πρόγραμμα στήριξης το οποίο αποσκοπεί ειδικά στην κάλυψη των αναγκών των ατόμων που αναζητούν εργασία. Το πρόγραμμα αυτό δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες ομάδες (π.χ. στα άτομα χαμηλής ειδίκευσης, τους μακροχρόνια άνεργους και τα άτομα από οικογένειες μεταναστών). Στην Τσεχία, τα μέτρα που θεσπίστηκαν τον Μάρτιο του 2020 αποσκοπούν να βελτιώσουν την προσβασιμότητα στην υπηρεσία απασχόλησης παρέχοντας τη δυνατότητα διαδικτυακής εγγραφής στις υπηρεσίες συνδρομής στην αναζήτηση εργασίας και καταργώντας την υποχρέωση των ατόμων που αναζητούν εργασία να εγγράφονται στον τόπο μόνιμης κατοικίας τους. Στην Εσθονία, μέσω νέου μέτρου που θεσπίστηκε τον Απρίλιο του 2020 έχουν αυξηθεί οι δυνατότητες των ανέργων να συμβουλευονται τις ΔΥΑ εικονικά, μεταξύ άλλων, μέσω εργαλείων ΤΠ όπως το Skype. Στη Γαλλία, στο πλαίσιο ευρείας μεταρρύθμισης, η τριμερής συμφωνία που υπογράφηκε τον Δεκέμβριο του 2019 μεταξύ της κυβέρνησης, των ΔΥΑ και της εθνικής διεπαγγελματικής ένωσης για την απασχόληση στη βιομηχανία και το εμπόριο (UNEDIC) αποσκοπεί να ενισχύσει την καθοδήγηση που παρέχεται στους εγγεγραμμένους ανέργους, και ιδίως σε όσους βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση. Μεταξύ Μαρτίου και Ιουνίου η Γερμανία θέσπισε ευρύ φάσμα μέτρων για να συνδράμει τις ευάλωτες ομάδες. Οι εν λόγω ομάδες ωφελήθηκαν επίσης από γενικά μέτρα για την αγορά εργασίας όπως, μεταξύ άλλων, συμβουλευτικές υπηρεσίες και κατάρτιση για την καλύτερη αντιστοίχιση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Τον Απρίλιο του 2020 η Πολωνία θέσπισε προσωρινή στήριξη για ανέργους ή για τα άτομα που κινδυνεύουν να χάσουν τη θέση εργασίας τους. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτεί δράσεις με σκοπό την προώθηση της απασχολησιμότητας των δικαιούχων και της μετάβασής τους στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των μεταβάσεων από μια θέση εργασίας σε άλλη.

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν περαιτέρω μέτρα για την παροχή πιο εξατομικευμένης στήριξης και την καλύτερη ενσωμάτωση των υπηρεσιών για τους μακροχρόνια ανέργους. Στο πλαίσιο ευρύτερης μεταρρύθμισης, η Γαλλία θέσπισε μέτρα για την ενίσχυση της συνεργασίας με τους εργοδότες, τη βελτίωση της αξιολόγησης των διαφόρων αναγκών των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και τη βελτίωση της καθοδήγησης των ατόμων που αναζητούν εργασία, ιδίως δε όσων είναι μακροχρόνια άνεργοι. Αυτή την περίοδο σχεδιάζεται η θέσπιση νομοθετικών αλλαγών για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που σχετίζονται με την ανεργία, μέσω μηχανισμών έγκαιρης ανίχνευσης. Στο πλαίσιο της ευρύτερης αντιμετώπισης της κρίσης, η Ελλάδα ενέκρινε τον Ιούνιο του 2020 36 500 θέσεις για οκτάμηνες συμβάσεις απασχόλησης στον δημόσιο τομέα («Προγράμματα κοινωφελούς εργασίας»), που περιλαμβάνουν 150 ώρες κατάρτισης και πιστοποίηση των αποκτηθεισών δεξιοτήτων. Η Φινλανδία λαμβάνει μέτρα για την παροχή από τις ΔΥΑ πιο εξατομικευμένης και προσαρμοσμένης συνδρομής στα άτομα που αναζητούν εργασία και σε άτομα που αλλάζουν θέση εργασίας. Η Κύπρος θέσπισε διάφορα κίνητρα για την πρακτική εξάσκηση νεοπροσλαμβανόμενων μακροχρόνια ανέργων. Το 2019 92 πρώην μακροχρόνια άνεργοι επωφελήθηκαν από αυτό το στοχευμένο πρόγραμμα, ενώ έως το τέλος του 2020 οι συμμετέχοντες προβλέπεται να φτάσουν τους 300.

Στην παρούσα συγκυρία, τα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα (κυρίως προσωρινού χαρακτήρα) για να ενισχύσουν τα εθνικά τους συστήματα παροχών ανεργίας. Τον Μάρτιο η Δανία παρέτεινε τη διάρκεια των παροχών ανεργίας και του επιδόματος ασθενείας μέχρι τον Ιούνιο του 2020 και χαλάρωσε τις προϋποθέσεις για όσους λαμβάνουν ήδη παροχές ανεργίας και ασθενείας. Τον Ιούνιο του 2020 η Εσθονία θέσπισε μέτρα με σκοπό την αύξηση των παροχών ανεργίας και την ενίσχυση των μέτρων κοινωνικής προστασίας. Σε αυτά περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, από τον Σεπτέμβριο του 2020 και μετά, αύξηση των ασφαλιστικών παροχών ανεργίας (από το 50 % στο 60 % του προηγούμενου μισθού του ατόμου που κατέστη πρόσφατα άνεργο), και από τον Ιανουάριο του 2021 και μετά, αύξηση του επιδόματος ανεργίας (από το 35 % στο 50 % του κατώτατου μηνιαίου μισθού του τρέχοντος έτους, ή 292 EUR). Τα εν λόγω μέτρα ακολουθούν τη θέσπιση, τον Δεκέμβριο του 2019, της ετήσιας αύξησης των ασφαλιστικών παροχών ανεργίας. Το νέο κατώτατο μηνιαίο ποσό για το 2020 αυξήθηκε σε 279 EUR (για 31 ημέρες), σε σύγκριση με 258 EUR το 2019. Τον Μάρτιο η Μάλτα θέσπισε προσωρινή παροχή ανεργίας (ύψους 800 EUR) για όλους όσους έχασαν τη θέση εργασίας τους λόγω της κρίσης στον τομέα της υγείας. Στο πλαίσιο ευρύτερης μεταρρύθμισης, η Σουηδία θέσπισε τον Απρίλιο του 2020 σειρά μέτρων για να ενισχύσει προσωρινά το σύστημα παροχών ανεργίας, συμπεριλαμβανομένης της χαλάρωσης των απαιτήσεων όσον αφορά τα ποσά (δηλ. αύξηση των κατώτατων ποσών) του ταμείου ασφάλισης ανεργίας και την πρόσβαση σε αυτό. Από τον Οκτώβριο του 2020 η Βουλγαρία αύξησε κατά 30 % την ελάχιστη ημερήσια παροχή και παρέτεινε τη διάρκειά της από 4 σε 7 μήνες για τις οριζόμενες από τη νομοθεσία περιπτώσεις. Το Λουξεμβούργο ενέκρινε την αυτόματη επέκταση των παροχών ανεργίας για όσο διάστημα διαρκέσει η κατάσταση κρίσης, στηρίζοντας τους δικαιούχους των οποίων οι παροχές έληγαν κατά τη διάρκεια της κρίσης στον τομέα της υγείας. Για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, η Ελλάδα και η Γαλλία παρέτειναν την περίοδο επιλεξιμότητας των παροχών ανεργίας. Η Σλοβακία έπραξε το ίδιο από τον Απρίλιο ως τον Αύγουστο του 2020 για τους δικαιούχους των οποίων η περίοδος στήριξης έληγε κατά τη διάρκεια της κρίσης στον τομέα της υγείας. Τον Ιούλιο του 2020 η Πορτογαλία παρέτεινε την κοινωνική παροχή ανεργίας μέχρι το τέλος του έτους. Σε διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους, η Κύπρος θέσπισε τον Απρίλιο ειδικό προσωρινό πρόγραμμα για τη στήριξη των ανέργων οι οποίοι είχαν εξαντλήσει τις τακτικές παροχές ανεργίας. Το ύψος της παροχής ορίστηκε σε 360-500 EUR μηνιαίως και θα ισχύει μέχρι τον Δεκέμβριο του 2020. Τον Απρίλιο η Λετονία θέσπισε βοήθημα ανεργίας (το ύψος του οποίου ορίστηκε σε 180 EUR τον μήνα) για περίοδο 4 μηνών για όσους εξάντλησαν τις παροχές ανεργίας που δικαιούνταν. Το βοήθημα αυτό θα ισχύει μέχρι το τέλος του 2020. Τον Μάρτιο, η Γαλλία θέσπισε έκτακτα μέτρα αναπλήρωσης του εισοδήματος για να στηρίξει τα άτομα που αναζητούν εργασία και βρίσκονται κοντά στη λήξη του δικαιώματός τους.

Η Ιταλία δέσμευσε τον Μάρτιο περίπου 10 δισ. EUR για να ενισχύσει το σύστημα κοινωνικού δικτύου ασφαλείας («Cassa Integrazione») και να στηρίζει την απασχόληση και τα επίπεδα εισοδήματος των ατόμων που επλήγησαν πιο έντονα από την κρίση. Σε περίπτωση που ο άνεργος δεν είναι επιλέξιμος για το προαναφερθέν κοινωνικό επίδομα (ύψους 600 EUR μηνιαίως), δικαιούνται αυτόματα παράταση των παροχών ανεργίας (εφόσον αυτές έληγαν πριν από την 1η Μαΐου 2020) για περίοδο έως 2 μηνών. Σε συντονισμό με τους κοινωνικούς εταίρους, η Φινλανδία θέσπισε τον Απρίλιο του 2020 προσωρινές τροποποιήσεις στον νόμο περί ασφάλισης ανεργίας με σκοπό τη συντόμευση της περιόδου πρότερης εργασίας που απαιτείται για κατοχύρωση του δικαιώματος για επίδομα ανεργίας με βάση τις αποδοχές αντί για το βασικό επίδομα ανεργίας (34 EUR ανά ημέρα εργασίας). Περαιτέρω προσωρινές παρεκκλίσεις αποσκοπούν στη διεύρυνση της προσωρινής στήριξης για την αποδοχή εργασίας, ιδίως για τους εργαζομένους στον τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας. Στη Λιθουανία, τα άτομα με καθεστώς άνεργου που δεν συμμετέχουν σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας μπορούν να λάβουν παροχή αναζητούντων εργασία (200 EUR για άνεργους που δεν λαμβάνουν παροχές ανεργίας ή 42 EUR για όσους λαμβάνουν παροχές ανεργίας). Οι παροχές μπορούν να καταβληθούν για μέγιστη περίοδο 6 μηνών και ως τις 31 Δεκεμβρίου 2020.

Ορισμένα από τα μέτρα που θεσπίστηκαν για να ενισχύσουν τα συστήματα παροχών ανεργίας έχουν σχεδιαστεί με σκοπό τη βελτίωση της ιδιαίτερης κατάστασης ορισμένων ομάδων.

Τον Μάρτιο του 2020 το Βέλγιο παρέτεινε κατά τρεις μήνες τη διάρκεια του επιδόματος ανεργίας για τα άτομα που εγκαταλείπουν το σχολείο και αναζητούν εργασία. Το εν λόγω προσωρινό μέτρο ακολούθησε η προσωρινή αναστολή της προοδευτικής μείωσης των παροχών ανεργίας (δηλ. της σταδιακής μείωσης του ύψους των παροχών), με ισχύ από τον Απρίλιο του 2020 και για όσο διάστημα διαρκέσει η κρίση. Η Γαλλία επέκτεινε την περίοδο επιλεξιμότητας των παροχών ανεργίας και των σχετικών δικαιωμάτων σε νέες κατηγορίες εργαζομένων (μεταξύ άλλων, εποχικοί εργαζόμενοι και εργαζόμενοι που απασχολούνται από αυτοαπασχολούμενο). Στο πλαίσιο ευρείας μεταρρύθμισης, στη Γαλλία τροποποιήθηκε και το σύστημα «μερικής ανεργίας» με σκοπό την προσαρμογή του στις αρνητικές συνέπειες της πανδημίας για συγκεκριμένες ομάδες (π.χ. εργαζόμενοι στον τομέα της φροντίδας παιδιών, εργαζόμενοι κατ' οίκον, εργαζόμενοι με καθεστώς προσωρινής και διαλείπουσας απασχόλησης, εξωτερικοί συνεργάτες και εποχικοί εργάτες) και ορισμένους τομείς. Τον Απρίλιο η Λετονία παρέτεινε μέχρι το τέλος του 2020 την κάλυψη των παροχών ανεργίας για τους αυτοαπασχολούμενους και τους ιδιοκτήτες πολύ μικρών επιχειρήσεων που επλήγησαν από την πανδημία. Τον Μάρτιο η Ισπανία θέσπισε έκτακτα μέτρα για να διασφαλίσει την προσωρινή στήριξη του εισοδήματος συγκεκριμένων ομάδων που επλήγησαν από την πανδημία. Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα αφορούν εργαζομένους προσωρινής απασχόλησης ή όσους απασχολούνται στον τομέα της οικιακής εργασίας, των οποίων η εργασία διακόπηκε πλήρως ή εν μέρει (συμπεριλαμβανομένης της λύσης της σχέσης εργασίας) οι οποίοι δεν έχουν πρόσβαση σε τακτικές παροχές ανεργίας. Η Φινλανδία θέσπισε επίσης στοχευμένο μέτρο με σκοπό να διασφαλιστεί η καταβολή των παροχών ανεργίας άνευ σχετικής απόφασης, ως προκαταβολή, για περίοδο έξι μηνών αντί της συνήθους περιόδου των δύο μηνών.

Τα τελευταία έτη τα κράτη μέλη αναθεώρησαν τις περιόδους που απαιτούνται για την εξασφάλιση παροχών ανεργίας με σκοπό να επιτύχουν τη σωστή ισορροπία μεταξύ ενεργοποίησης και ειδικών όρων. Στη Λιθουανία, η περίοδος που απαιτείται για την εξασφάλιση παροχών ανεργίας μειώθηκε από 18 σε 12 μήνες το 2017, ενώ αυξήθηκε από 9 σε 12 μήνες στη Βουλγαρία (εντός των τελευταίων 18 μηνών) και στη Λετονία από το 2018 και το 2020, αντίστοιχα. Το 2020 η Λετονία μείωσε επίσης τα ποσά και τη διάρκεια των παροχών ανεργίας από 9 σε 8 μήνες. Στην Αυστρία, όπου απαιτείται ιστορικό ασφάλισης 52 εβδομάδων (εντός των τελευταίων 24 μηνών) για αιτήσεις που υποβάλλονται πρώτη φορά, η εν λόγω περίοδος μειώνεται σε 28 εβδομάδες για επακόλουθες αιτήσεις και σε 26 εβδομάδες (εντός των τελευταίων 12 μηνών) για τους εργαζομένους ηλικίας κάτω των 25 ετών. Τέλος, στο πλαίσιο ευρείας μεταρρύθμισης του συστήματος παροχών ανεργίας, η Γαλλία αύξησε τον Νοέμβριο του 2019 την ελάχιστη απαιτούμενη διάρκεια απασχόλησης από 4 σε 6 μήνες, αυξάνοντας ταυτόχρονα τη διάρκεια του δικαιώματος. Ωστόσο, για να ληφθούν υπόψη οι συνθήκες της κρίσης, η περίοδος αυτή μειώθηκε προσωρινά στους τέσσερις μήνες, όπως ήταν αρχικά, ως τα τέλη Φεβρουαρίου 2021.

Σε πολλά κράτη μέλη, οι κοινωνικοί εταίροι συνεισέφεραν με τον πλέον εποικοδομητικό τρόπο στο έργο των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής σε ό,τι αφορά την προστασία και τη διατήρηση της απασχόλησης.¹⁸⁴ Μετά την εκδήλωση της πανδημίας, η πλέον δυναμική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων παρατηρήθηκε στα κράτη μέλη που διαθέτουν καλά ανεπτυγμένες δομές κοινωνικού διαλόγου. Τον Μάρτιο του 2020 η κυβέρνηση της Δανίας και οι κοινωνικοί εταίροι κατέληξαν σε τριμερή συμφωνία για τη στήριξη της διατήρησης των θέσεων εργασίας. Παρόμοιες συμφωνίες για την προστασία της απασχόλησης και τη στήριξη των εισοδημάτων συνήφθησαν στην Αυστρία, σε συνδυασμό με την εφαρμογή μέτρων για την τηλεργασία μετά την επιβολή των υγειονομικών περιορισμών. Στην Ισπανία, η σύναψη τριμερών συμφωνιών είχε ως αποτέλεσμα την παράταση των προγραμμάτων διατήρησης των θέσεων εργασίας τουλάχιστον μέχρι τον Ιανουάριο του 2021, καθώς και την έγκριση νέου νόμου σχετικά με την τηλεργασία. Στη Γερμανία, διάφοροι τομείς, όπως η χημική βιομηχανία και ο δημόσιος τομέας, κατέληξαν σε διμερείς συμφωνίες για την προστασία της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Στη Γαλλία και την Ιταλία, οι κοινωνικοί εταίροι ανέπτυξαν πρωτόκολλα ασφαλείας με σκοπό να διασφαλίσουν την υγεία και την ασφάλεια στον χώρο εργασίας όλων των εργαζομένων. Στην Κύπρο, δρομολογήθηκε το 2020 νέα πιλοτική μορφή διαβούλευσης με σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας και τη διευκόλυνση της υποβολής στοιχείων κατά το αρχικό στάδιο κατάρτισης του Εθνικού Μεταρρυθμιστικού Προγράμματος. Στη Λιθουανία δημιουργήθηκε νέος διμερής φορέας για την προώθηση της ανάπτυξης των ικανοτήτων των κοινωνικών εταίρων και τη βελτίωση της συμμετοχής τους στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Αξίζει επίσης να αναφερθεί η πολύτιμη συμβολή των κοινωνικών εταίρων σε πρόσφατες πρωτοβουλίες της ΕΕ όπως, για παράδειγμα, στο νέο θεματολόγιο για τις δεξιότητες και στην πρωτοβουλία για τον κατώτατο μισθό¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Eurofound (2020), *Involvement of national social partners in policymaking – 2019*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

¹⁸⁵ Έως τη λήξη της προθεσμίας σύνταξης της παρούσας έκθεσης είχαν προγραμματιστεί περαιτέρω συσκέψεις διαβούλευσης σχετικά με άλλες πρωτοβουλίες πολιτικής όπως η εγγύηση για τα παιδιά και η εργασία μέσω πλατφόρμας.

Η στήριξη της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων έχει εξελιχθεί με διάφορους τρόπους στα κράτη μέλη. Στη Γαλλία, από τον Ιανουάριο του 2020 ισχύει η νομική απαίτηση περί σύστασης κοινωνικής και οικονομικής επιτροπής σε κάθε επιχείρηση με περισσότερους από έντεκα εργαζομένους. Το μέτρο αποσκοπεί στην αντικατάσταση των τριών ήδη υφιστάμενων φορέων κοινωνικού διαλόγου και στην αποκέντρωση των διαπραγματεύσεων σε επίπεδο επιχειρήσεων. Στην Πορτογαλία, βάσει μέτρου καθορίζονται απαιτήσεις πριν από τη λύση των συλλογικών συμβάσεων, μεταξύ των οποίων η διευκρίνιση των κινήτρων και των λόγων που οδήγησαν στη λύση. Οποιοδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη μπορεί να ζητήσει τη διαιτησία του εργατοδικείου. Τον Ιούνιο του 2020 η Εσθονία τροποποίησε τον νόμο περί συνδικαλιστικών οργανώσεων προκειμένου να διευκρινίσει τον όρο «εργοδότης», ώστε να διασφαλίσει ότι οι επιθεωρήσεις εργασίας είναι σε θέση να επιβάλλουν πρόστιμα σε περιπτώσεις ενεργειών που παρεμποδίζουν τη συμμετοχή σε δραστηριότητες που σχετίζονται με συνδικαλιστικές οργανώσεις. Στην Ισπανία, η εθνική κυβέρνηση, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι ενώσεις εργοδοτών υπέγραψαν τον Ιούλιο του 2020 συμφωνία για την επανέναρξη των τριμερών συνομιλιών στρογγυλής τραπέζης για τη διαπραγμάτευση σημαντικών εργασιακών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Οι εργασίες σχετικά με τις εν λόγω συνομιλίες έχουν ανασταλεί από τον Μάρτιο του 2019. Στην Πολωνία, νέες διατάξεις έδωσαν στην κυβέρνηση την εξουσία να απολύει, υπό ορισμένες περιστάσεις, μέλη του συμβουλίου κοινωνικού διαλόγου. Οι διατάξεις αυτές έχουν ισχύσει από τον Μάρτιο ως τον Δεκέμβριο του 2020 και υποδηλώνουν δυνητική εξασθένιση της αυτονομίας των κοινωνικών εταίρων και απομάκρυνση από την 8η αρχή του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Οι αντιδράσεις στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας κατέδειξαν τις δυνατότητες στενής συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών και των κοινωνικών εταίρων για την ανάπτυξη και την υλοποίηση πολιτικών και μεταρρυθμίσεων. Στο πλαίσιο έρευνας του Eurofound,¹⁸⁶ οι κοινωνικοί εταίροι αξιολόγησαν την ποιότητα των υφιστάμενων εθνικών διαδικασιών και δομών διακυβέρνησης για τη διεξαγωγή συζητήσεων σχετικά με το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) ως παρόμοια με την ποιότητα των αντίστοιχων διαδικασιών και δομών κατά τα προηγούμενα έτη. Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι συγκεκριμένες διαδικασίες που αποσκοπούν στη διεξαγωγή συζητήσεων σχετικά με τα ΕΠΜ τροποποιήθηκαν σε ορισμένες μόνο χώρες (π.χ. Βέλγιο). Ωστόσο, υποδηλώνουν επίσης ότι η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων το 2020 δεν ανταποκρινόταν συνολικά στα συνήθη πρότυπα ποιότητας, ιδίως λόγω των περιορισμένων διαβουλεύσεων και ανταλλαγών πληροφοριών σε διάφορα κράτη μέλη. Τα ίδια ευρήματα καταδεικνύουν ότι συνολικά οι κοινωνικοί εταίροι είναι ικανοποιημένοι με το περιεχόμενο πολιτικής των ΕΠΜ, ακόμη και σε κράτη μέλη στα οποία η συμμετοχή τους στη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου δεν είναι πλήρως θεσμοθετημένη. Σε λίγες μόνο χώρες οι συνδικαλιστικές οργανώσεις ανέφεραν σχετικά αρνητική αξιολόγηση του περιεχομένου των εν λόγω εγγράφων. Συνολικά, οι θετικές αυτές παρατηρήσεις μπορούν εν μέρει να εξηγηθούν από το γεγονός ότι οι κοινωνικοί εταίροι σε μερικά κράτη μέλη έχουν συμμετάσχει στον σχεδιασμό ορισμένων από τις βασικές λύσεις πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

¹⁸⁶ Πηγή: Eurofound (2020), *National social partners and policymaking during the health crisis*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

3.4 Κατευθυντήρια γραμμή 8: Προαγωγή των ίσων ευκαιριών για όλους, προώθηση της κοινωνικής συμπερίληψης και καταπολέμηση της φτώχειας

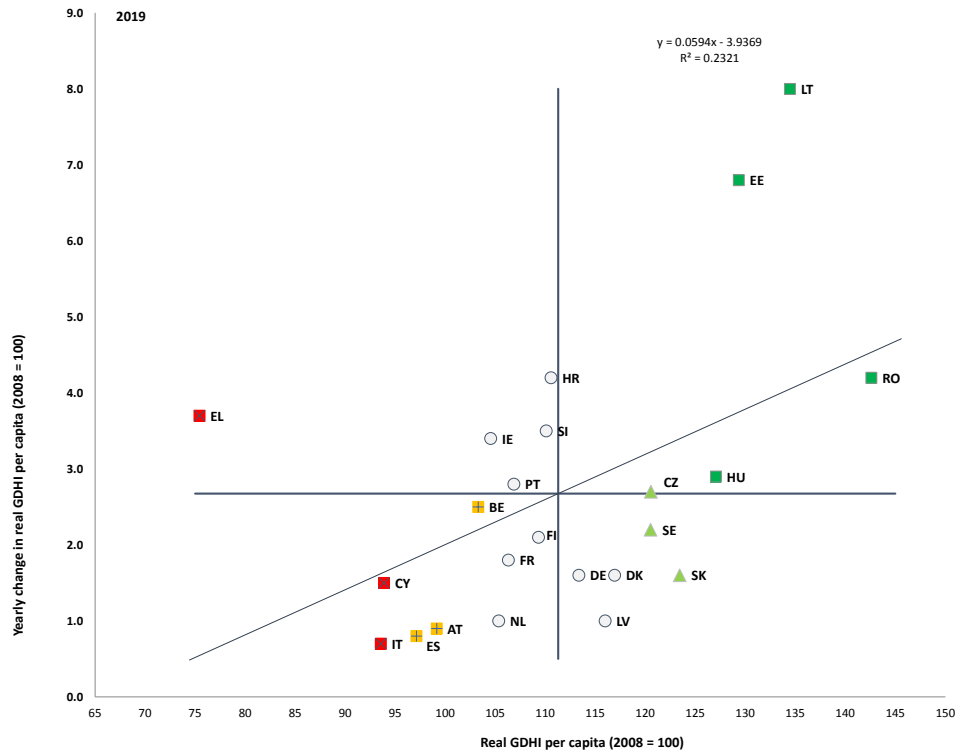
Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται η εφαρμογή της κατευθυντήριας γραμμής αριθ. 8 για την απασχόληση, βάσει της οποίας συνιστάται στα κράτη μέλη να προαγάγουν τις ίσες ευκαιρίες και να καταπολεμήσουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στην ενότητα 3.4.2 γίνεται αναφορά στα μέτρα πολιτικής που ελήφθησαν από τα κράτη μέλη στους τομείς των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των συστημάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, των οικογενειακών παροχών, των πολιτικών στέγασης, των συντάξεων, της μακροχρόνιας φροντίδας, της υγειονομικής περίθαλψης και της ένταξης των ατόμων με αναπηρίες.

3.4.1 Βασικοί δείκτες

Η θετική δυναμική της οικονομίας που παρατηρήθηκε σε προηγούμενα έτη ήταν σταθερή πριν από την επιδημική έξαρση της COVID-19, καθώς τα συνολικά εισοδήματα των νοικοκυριών (ΑΔΕΝ) αυξήθηκαν στο σύνολο των κρατών μελών της ΕΕ-27. Το εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκε παντού στην Ευρώπη το 2019 λόγω της αύξησης των αποδοχών από την εργασία και σε συνάρτηση με τη γενική βελτίωση του κατά κεφαλήν ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος. Ωστόσο, το φάσμα του πραγματικού ρυθμού ανάπτυξης του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών (ΑΔΕΝ) ήταν ευρύ στα διάφορα κράτη μέλη. Οι περισσότερες χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης συνέχισαν τη διαδικασία σύγκλισης, παρουσιάζοντας αυξήσεις του ΑΔΕΝ υψηλότερες του μέσου όρου. Από την άλλη πλευρά, στις χώρες όπου είχε παρατηρηθεί η μεγαλύτερη μείωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών μετά την κρίση του 2008, η ανάπτυξη συνέχισε να είναι καθηλωμένη, με αξιοσημείωτη εξαίρεση την Ελλάδα. Το κατά κεφαλήν ΑΔΕΝ σε πέντε κράτη μέλη (Κύπρος, Ιταλία, Ισπανία, Αυστρία και Ελλάδα) εξακολούθησε να είναι κάτω από τα επίπεδα που είχαν επιτευχθεί πριν από την ύφεση του 2008-2009.

Διάγραμμα 63: Τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών εξακολουθούσαν να αυξάνονται πριν από την κρίση της νόσου COVID-19, αλλά ο ρυθμοί ανάπτυξης ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών

Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΔΕΝ, δείκτης 2008 =100 και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

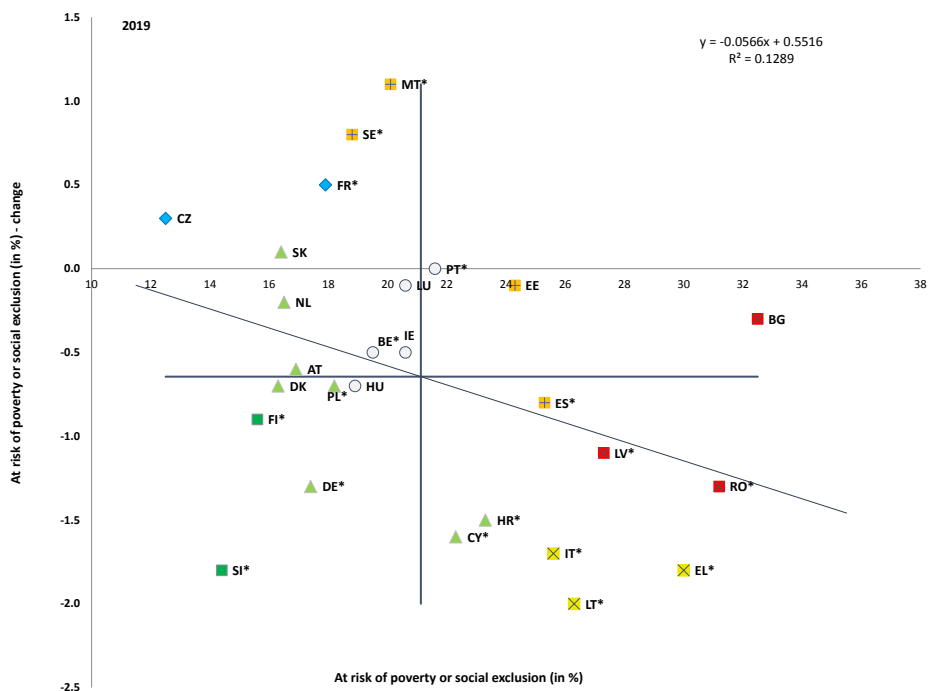
Πηγή: Eurostat, εθνικοί λογαριασμοί [nasq_10_nf_tr και namq_10_gdp], εσωτερικοί υπολογισμοί. Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΔΕΝ, δείκτης 2008=100. Περίοδος: έπιπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Στις 11 Ιανουαρίου 2021 δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία για την Βουλγαρία και τη Μάλτα.

Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) μειώθηκε για έβδομο κατά σειρά έτος πριν από την εμφάνιση της κρίσης της νόσου COVID-19, αλλά η πρόοδος επιβραδυνόταν σε χώρες με υψηλότερα ποσοστά. Το 2019 το ποσοστό των ατόμων που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) στην ΕΕ-27 μειώθηκε κατά ακόμη 0,7 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2018, δηλ. μειώθηκε στο 20,9 % (ή 3,39 εκατομμύρια άτομα λιγότερα απ' ό,τι το 2018). Η σύγκλιση συνεχιζόταν σε κάποιο βαθμό σε ολόκληρη την ΕΕ (βλ. **διάγραμμα 64**), αν και με βραδύτερους ρυθμούς, καθώς η βελτίωση σε ορισμένες χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα επιβραδύνθηκε σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Πιο συγκεκριμένα, στη Βουλγαρία το ποσοστό AROPE ήταν χαμηλότερο σε σχέση με το 2018 κατά μόνο 0,5 εκατοστιαίες μονάδες, σε σύγκριση με πολύ μεγαλύτερες μειώσεις τα προηγούμενα έτη (με αποτέλεσμα σωρευτική μείωση 16,8 εκατοστιαίες μονάδες από την κορύφωση του 2012). Παρομοίως, στη Ρουμανία το ποσοστό AROPE μειώθηκε κατά 1,3 εκατοστιαίες μονάδες από το 2018 (-12 εκατοστιαίες μονάδες από το 2012) και στη Λετονία κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες (-8,9 εκατοστιαίες μονάδες από το 2012). Οι πλέον αξιοσημείωτες βελτιώσεις παρατηρούνται στη Λιθουανία (-2 εκατοστιαίες μονάδες), την Ελλάδα (-1,8 εκατοστιαίες μονάδες), την Ιταλία (-1,7 εκατοστιαίες μονάδες), την Κύπρο (-1,6 εκατοστιαίες μονάδες) και την Κροατία (-1,5 εκατοστιαίες μονάδες). Παρά τις βελτιώσεις, τα εν λόγω κράτη μέλη παραμένουν πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Μεταξύ των χωρών που είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, παρουσίασαν σημαντική βελτίωση η Σλοβενία (-1,8 εκατοστιαίες μονάδες) και η Γερμανία (-1,3 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ η Μάλτα (+1,1 εκατοστιαίες μονάδες) και η Γαλλία (+0,5 εκατοστιαίες μονάδες) παρουσίασαν επιδείνωση¹⁸⁷. Ορισμένα κράτη μέλη παρουσιάζουν μεγάλες περιφερειακές διαφορές όσον αφορά τα ποσοστά AROPE (παράρτημα 4).

¹⁸⁷ Κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας, δεν υπάρχουν διαθέσιμες ενδείξεις για τη στατιστική σημασία των ετήσιων μεταβολών.

Διάγραμμα 64: Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκε στην πλειονότητα των κρατών μελών

Ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, επίπεδα 2019 και μεταβολές από το προηγούμενο έτος (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

Πηγή: Eurostat, στατιστικές SILC. Περίοδος: επίπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο. Στατιστικά σημαντικές μεταβολές επισημαίνονται με αστερίσκο (*).

Το μερίδιο των παιδιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) μειωνόταν τα τελευταία χρόνια πριν από την κρίση της νόσου COVID-19. Το 2019 το συνολικό ποσοστό AROPE στην ΕΕ-27 ήταν 22,2 % για τα παιδιά, έναντι 21,3 % για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (18-64) και 18,5 % για τους ηλικιωμένους (65 ετών και άνω)¹⁸⁸. Συνολικά, τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στη Ρουμανία (35,8 %), τη Βουλγαρία (33,9 %), την Ελλάδα (30,5 %) και την Ισπανία (30,3 %). Μεταξύ 2018 και 2019, ο αριθμός των παιδιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ-27 μειώθηκε κατά 993 000 άτομα, δηλαδή κατά 4 %. Σε σχετικούς όρους, η μείωση ήταν μεγαλύτερη στη Λετονία (15,0 %), στην Κροατία (14,7 %) και στη Δανία (14,2 %). Στο άλλο άκρο του φάσματος, ο αριθμός των παιδιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε κατά 14,5 % στη Σουηδία (αυξάνοντας το ποσοστό AROPE κατά 2,5 εκατοστιαίες μονάδες) και κατά 1,9 % στην Ισπανία (αυξάνοντας το ποσοστό AROPE κατά 0,8 εκατοστιαίες μονάδες). Στις πιο εύπορες χώρες (π.χ. Λουξεμβούργο, Σουηδία ή Φινλανδία), η διαβίωση κάτω από το όριο της φτώχειας AROPE δεν συνεπάγεται πάντοτε συνθήκες υλικής και κοινωνικής στέρησης. Από την άλλη πλευρά, πολλά παιδιά σε φτωχότερες χώρες ζουν σε συνθήκες υλικής στέρησης ακόμη και αν τα εισοδήματα των οικογενειών τους υπερβαίνουν το όριο της φτώχειας AROPE. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι λιγότερο πιθανό απ' ό,τι οι εύποροι συνομήλικοί τους να έχουν καλή επίδοση στο σχολείο, να έχουν καλή υγεία και να αξιοποιήσουν το πλήρες δυναμικό τους αργότερα στη ζωή τους. Κύριο ρόλο στην παιδική φτώχεια παίζουν η θέση των γονέων στην αγορά εργασίας, η οποία με τη σειρά της συνδέεται στενά με το επίπεδο εκπαίδευσής τους, και η σύνθεση του νοικοκυριού. Σε μερικά κράτη μέλη, το ποσοστό AROPE για τα παιδιά που ανατρέφονται από έναν μόνο γονέα ή σε οικογένειες με περισσότερα από 3 παιδιά, ή για τα παιδιά μεταναστών ή Ρομά είναι μέχρι και τρεις φορές μεγαλύτερο σε σχέση με το ποσοστό άλλων παιδιών. Τα μειονεκτήματα αυτά συχνά συμβαδίζουν.

Τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Το 2019 το ποσοστό AROPE των ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ (ηλικίας 18 ετών και άνω) ήταν σχεδόν διπλάσιο από το ποσοστό των γηγενών (38 % έναντι 19,6 %), ήτοι διαφορά 18,4 περίπου εκατοστιαίων μονάδων. Τα τελευταία χρόνια, η διαφορά αυτή παραμένει σταθερή και κυμαίνεται περίπου στις 19,5 εκατοστιαίες μονάδες. Σε ορισμένα κράτη μέλη είναι ιδιαίτερα μεγάλη: σχεδόν 30 εκατοστιαίες μονάδες στη Σουηδία, το Βέλγιο και την Ελλάδα. Τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ βιώνουν επίσης συχνά φτώχεια των εργαζομένων. Το 2019 το αντίστοιχο ποσοστό ανήλθε σε 21,2 % σε σύγκριση με 7,9 % για τους γηγενείς. Σε επίπεδο ΕΕ, η διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων είναι σταθερή, παραμένει όμως μεγάλη για ορισμένα κράτη μέλη, ιδίως για την Ισπανία, το Λουξεμβούργο και τη Σουηδία.

¹⁸⁸ Σημειώνεται ότι μία συνιστώσα AROPE, «άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας» είναι διαθέσιμη μόνο για άτομα κάτω των 60 ετών. Λόγω αυτού, η συγκρισιμότητα των στοιχείων AROPE για άτομα κάτω των 60 και άνω των 60 ετών είναι περιορισμένη.

Το μερίδιο του πληθυσμού που αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας (AROP) παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερό πριν από την κρίση της νόσου COVID-19. Με 1,4 εκατομμύρια λιγότερα άτομα να αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας στην ΕΕ-27, το μερίδιο αυτό μειώθηκε ελαφρώς σε 16,5 % το 2019 (από 16,8 % το 2018) – βλ. το επάνω πλαίσιο του διαγράμματος 65. Η κατάσταση παρέμεινε σημαντικά χειρότερη από τον μέσο όρο στη Ρουμανία, τη Λετονία, τη Βουλγαρία, την Εσθονία, την Ισπανία, τη Λιθουανία και την Ιταλία¹⁸⁹, που κατέγραψαν στο σύνολό τους ποσοστά άνω του 20 %. Το ποσοστό AROP μειώθηκε στη Λιθουανία (-2,3 εκατοστιαίες μονάδες), στη Σλοβενία (-1,3 εκατοστιαίες μονάδες), στη Γερμανία (-1,2 εκατοστιαίες μονάδες) και στην Κροατία (-1 εκατοστιαίες μονάδες). Συνολικά, μετά από χρόνια αυξήσεων και πρόσφατων βελτιώσεων, το μέσο ποσοστό AROP είναι σταθερό, έχοντας επιστρέψει στο επίπεδο του 2010. Ωστόσο, η συνολική αυτή σταθερότητα είναι αποτέλεσμα σύνθετων αλλαγών που καλύπτουν αρκετά ευρύ φάσμα σε επίπεδο κρατών μελών. Παρατηρείται σημαντική επιδείνωση σε ορισμένα κράτη μέλη (κατά άνω των 2 εκατοστιαίων μονάδων ή περισσότερο στην Εσθονία, το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, τη Σουηδία και τη Ρουμανία), αλλά και κάποιες βελτιώσεις (κατά άνω των 2 εκατοστιαίων μονάδων στην Κροατία, την Ελλάδα και την Πολωνία). Οι πιο πρόσφατες εκτιμήσεις με βάση τις ταχείες εκτιμήσεις της Eurostat δείχνουν ότι για το 2019 οι περισσότερες χώρες δεν θα δουν σημαντικές μεταβολές¹⁹⁰. Ειδικότερα, μπορεί να αναμένεται αύξηση του ποσοστού AROP στη Σλοβενία και τη Σουηδία και μείωση στην Κύπρο, τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ισπανία και τη Ρουμανία. Κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας, οι ταχείες εκτιμήσεις της Eurostat που αφορούν τα εισοδήματα του 2020 (και συνεπώς αποτυπώνουν τον αντίκτυπο της κρίσης) δεν ήταν ακόμη διαθέσιμες.

Η κρίση της νόσου COVID-19 είναι πιθανό να επιδεινώσει τις υφιστάμενες προκλήσεις ως προς τη φτώχεια. Σε πρόσφατη μελέτη του Κοινού Κέντρου Ερευνών¹⁹¹ διερευνήθηκε ο αντίκτυπος της πανδημίας στα εισοδήματα των νοικοκυριών και η συμβολή των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής που υιοθετήθηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης στην άμβλυνσή της. Το ποσοστό AROP αυξήθηκε μόλις κατά 0,1 εκατοστιαίες μονάδες κατά μέσο όρο στην ΕΕ, αντικατοπτρίζοντας το αυτόματο σταθεροποιητικό αποτέλεσμα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και ένταξης, καθώς και των επιπρόσθετων μέτρων που ελήφθησαν. Σε διαφορετική περίπτωση, το συνδεδεμένο ποσοστό AROP¹⁹² θα αυξανόταν κατά 1,7 εκατοστιαίες μονάδες, αποτυπώνοντας τη σημαντική πτώση του ορίου φτώχειας λόγω της κρίσης της νόσου COVID-19. Μεταξύ των χωρών με σημαντική, άνω των 2 εκατοστιαίων μονάδων, αύξηση των ποσοστών φτώχειας θα συγκαταλέγονταν η Ουγγαρία, η Σλοβακία, η Ισπανία, η Σουηδία, η Λιθουανία και η Τσεχία. Η αύξηση της φτώχειας θα ήταν κατανεμημένη σε εύρος παρόμοιο με αυτό που σημειώθηκε μεταξύ 2008 και 2009, λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

¹⁸⁹ Βάσει στοιχείων του 2018, καθώς κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας δεν υπήρχαν διαθέσιμα αριθμητικά στοιχεία για το 2019.

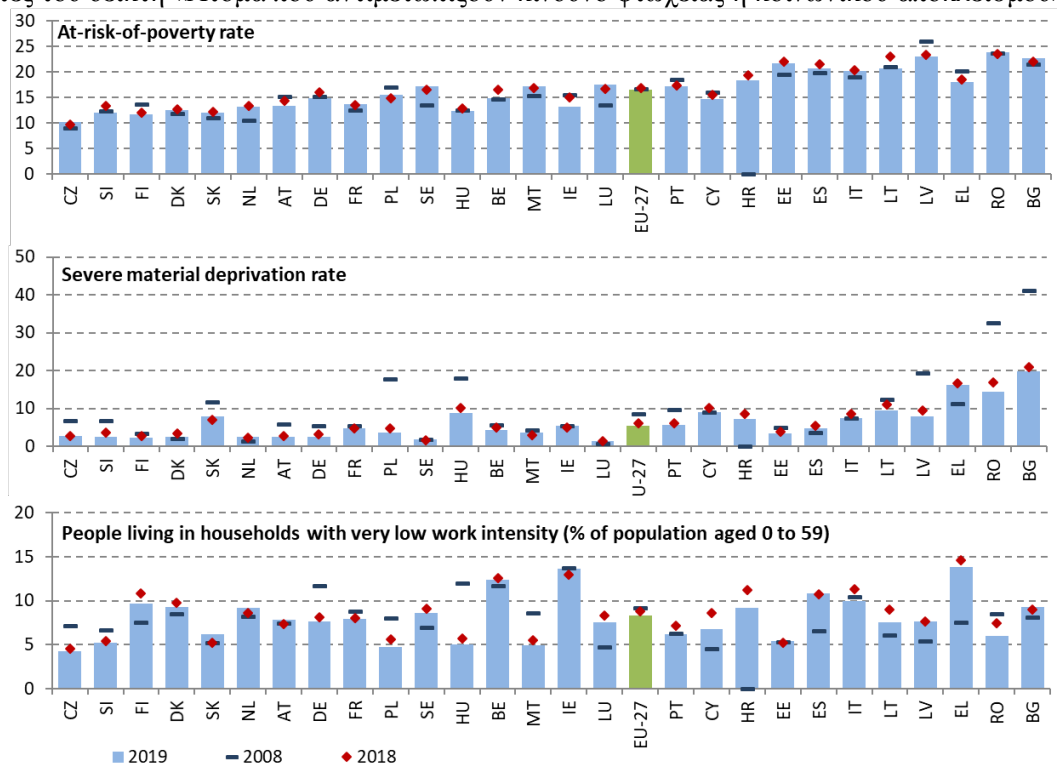
¹⁹⁰ Ταχείες εκτιμήσεις της Eurostat για τα εισοδήματα του 2019. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!px93hB>

¹⁹¹ Βλ. Almeida et al. Almeida κ.ά. (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown (Εισόδημα των νοικοκυριών και συμβολή των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής στην άμβλυνση των συνεπειών κατά τη διάρκεια του μεγάλου εγκλεισμού)*, JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 06/2020 (Έγγραφο εργασίας του Κοινού Κέντρου Ερευνών σχετικά με τη φορολογία και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αριθ. 06/2020). Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://europa.eu/!Vj39hX>· το συνοδευτικό έγγραφο πολιτικής διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!JU66Gc>

¹⁹² Εν προκειμένω, το όριο της φτώχειας είναι συνδεδεμένο με την τιμή των βασικών προσομοιώσεων EUROMOD 2019, αντί να χρησιμοποιείται το εκτιμώμενο όριο φτώχειας για το 2020. Βλ. διάγραμμα 9 στη σελίδα 17 της έκθεσης.

Διάγραμμα 65: Η κατάσταση συνεχίζει να βελτιώνεται, ιδίως όσον αφορά τις σοβαρές υλικές στερήσεις και τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά οιονεί ανέργων.

Υποδείκτες του δείκτη «Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού», ΕΕ-27

Πηγή: Eurostat, στατιστικές SILC. Σημείωση: οι δείκτες ταξινομούνται με βάση τον δείκτη AROPE για το 2019.

Λόγω της διαθεσιμότητας στοιχείων, στο συνολικό ποσοστό της ΕΕ για το 2008 περιλαμβάνεται το Ηνωμένο Βασίλειο και δεν περιλαμβάνεται η Κροατία. Σημείωση: διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο το 2019 και για τη Βουλγαρία, τη Δανία, την Εσθονία, το Λουξεμβούργο και τις Κάτω Χώρες κατά τα προηγούμενα έτη.

Η υλική στέρηση βελτιώθηκε περαιτέρω σε όλες σχεδόν τις χώρες πριν από την πανδημία.

Το 2019 σχεδόν 3 εκατομμύρια άτομα ανακουφίστηκαν από τη σοβαρή υλική στέρηση στην ΕΕ-27 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, ενώ το ποσοστό του πληθυσμού σε αυτήν την κατάσταση ήταν 5,4 %, μισή εκατοστιαία μονάδα λιγότερο απ' ό,τι το 2018 – βλ. το μεσαίο πλαίσιο του διαγράμματος 65. Οι βελτιώσεις στον τομέα της υλικής στέρησης οδήγησαν περαιτέρω στη βελτίωση του δείκτη AROPE, ειδικά χάρη στις μειώσεις στη Ρουμανία, την Πολωνία, τη Γερμανία και την Ισπανία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μειωθούν κατά περισσότερο από 20 εκατομμύρια τα άτομα σε σοβαρή υλική στέρηση σε σύγκριση με το 2012, οπότε ο δείκτης έφτασε στο ανώτατο σημείο του. Ωστόσο, η θετική τάση, εάν υπάρχει, φαίνεται να εξασθενεί σε ορισμένες από τις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά (Βουλγαρία, Λετονία, Λιθουανία και Ελλάδα). Όμως και πάλι, η υλική και κοινωνική στέρηση¹⁹³ (δηλ. ο διευρυμένος δείκτης όπου εξετάζονται περισσότερα στοιχεία και δη κοινωνικού χαρακτήρα) μειωνόταν με ταχύ ρυθμό σε αυτές τις χώρες, με εξαίρεση τη Βουλγαρία όπου η βελτίωση ήταν μέτρια.

Η θετική δυναμική της αγοράς εργασίας υποστήριξε την περαιτέρω μείωση του ποσοστού ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά οιονεί ανέργων πριν από την κρίση της νόσου COVID-19.

Το ποσοστό των ατόμων που ζούσαν σε νοικοκυριά οιονεί ανέργων ήταν 8,3 % συνολικά στις χώρες της ΕΕ-27 το 2019, ελαφρά μειωμένο από το προηγούμενο έτος – βλ. το κάτω πλαίσιο του διαγράμματος 65. Ενώ η συνολική τάση ήταν θετική ή σταθερή σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη (με κάποιες εξαιρέσεις, όπως στη Σλοβακία, τις Κάτω Χώρες και την Αυστρία), η τάση αυτή είναι πιθανό να αντιστραφεί λόγω της κρίσης της νόσου COVID-19, αντικατοπτρίζοντας την αύξηση της ανεργίας και τη μείωση του αριθμού των ωρών εργασίας, όπως επισημαίνεται στο κεφάλαιο 3.1.

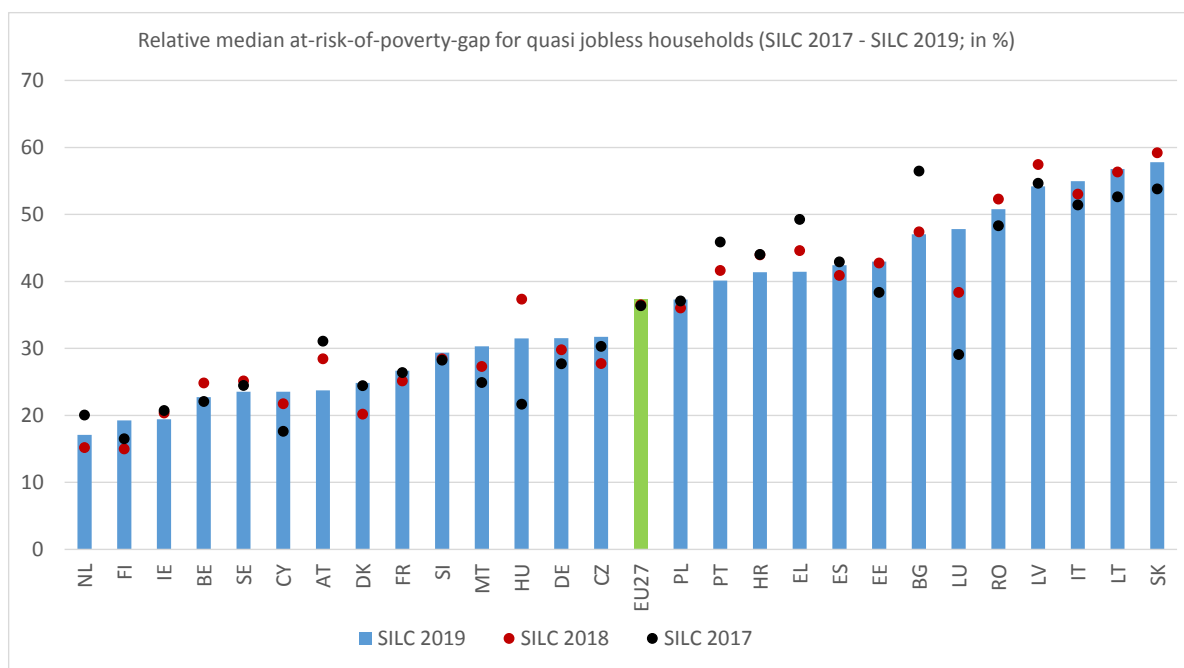
Η φτώχεια των εργαζομένων παρέμεινε σταθερά σε υψηλά επίπεδα το 2019, παρά κάποιες σημαντικές μειώσεις. Η φτώχεια των εργαζομένων, μετά την κορύφωσή της στο 9,8 % το 2016 για την ΕΕ-27, παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα, στο 9 % (ελαφρώς κάτω από το επίπεδο του 9,3 % το 2018· βλ. επίσης κεφάλαιο 3.1.1). Η φτώχεια των εργαζομένων παραμένει ιδιαίτερα υψηλή στη Ρουμανία (15,4 %), την Ισπανία (12,8 %), την Ιταλία (11,8 %) και το Λουξεμβούργο (12 %). Κατά το τελευταίο έτος παρατηρούνται βελτιώσεις σε ορισμένα κράτη μέλη (-1,5 εκατοστιαίες μονάδες στη Σλοβενία, -1,1 εκατοστιαίες μονάδες στη Βουλγαρία και τη Γερμανία, -0,8 εκατοστιαίες μονάδες στην Ελλάδα). Τα άτομα με συμβάσεις μερικής απασχόλησης εκτίθενται περισσότερο στη φτώχεια των εργαζομένων (15,1 % συνολικά στην ΕΕ-27), όμως σε ορισμένες χώρες υψηλό σχετικό κίνδυνο αντιμετωπίζουν και τα άτομα με πλήρη απασχόληση. Αυτό ισχύει ιδίως στη Ρουμανία (12,3 %), στην Ισπανία (10,7 %) και στο Λουξεμβούργο (10 %).

¹⁹³ Ένα άτομο θεωρείται ότι υφίσταται υλική και κοινωνική στέρηση όταν βιώνει αναγκαστική έλλειψη 5 ή περισσότερων από 13 στοιχεία στέρησης (έναντι 9 για τη σοβαρή υλική στέρηση). Σε αυτά περιλαμβάνονται στοιχεία που σχετίζονται με κοινωνικές δραστηριότητες (αναγνυχή, διαδίκτυο, συναντήσεις με φίλους/οικογένεια, μικροέξοδα). Από το 2014 συλλέγονται 7 νέα στοιχεία, 1 σε επίπεδο νοικοκυριού και 6 σε ατομικό επίπεδο, δηλαδή για καθένα από τα άτομα ηλικίας 16 ετών και άνω εντός του νοικοκυριού.

Το βάθος της φτώχειας παρέμεινε αμετάβλητο το 2019, παρά τη συνολική βελτίωση στα επίπεδα εισοδήματος. Το χάσμα της φτώχειας δείχνει την απόσταση του διάμεσου εισοδήματος των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας από το όριο της φτώχειας. Το χάσμα αυτό ήταν 24,5 % στην ΕΕ-27 το 2019, σχεδόν αμετάβλητο σε σύγκριση με το 2018. Από τις χώρες με το μεγαλύτερο χάσμα φτώχειας (πάνω από 25 % στη Ρουμανία, την Ιταλία, την Ισπανία, την Ουγγαρία, τη Λετονία, τη Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Κροατία και τη Λιθουανία¹⁹⁴), ο δείκτης βελτιώθηκε μόνο στη Ρουμανία, τη Λιθουανία και την Ελλάδα το 2019. Στην Ουγγαρία, το χάσμα της φτώχειας αυξήθηκε κατά 4,8 εκατοστιαίες μονάδες. Αυξήθηκε επίσης σε χώρες με επίπεδα χαμηλότερα από τον μέσο όρο (Αυστρία +2,2 εκατοστιαίες μονάδες, Σουηδία +1,8 εκατοστιαίες μονάδες και Γερμανία +1,2 εκατοστιαίες μονάδες). Σε πολλές περιπτώσεις, το βάθος της φτώχειας δεν μειώθηκε σημαντικά παρά τις συνολικές βελτιώσεις στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση πριν από την πανδημία.

Διάγραμμα 66: Σχετικό διάμεσο χάσμα κινδύνου φτώχειας για νοικοκυριά οιονεί ανέργων

Σχετικό διάμεσο χάσμα κινδύνου φτώχειας για νοικοκυριά οιονεί ανέργων, 2017-2019

Πηγή: ίδιος υπολογισμός με βάση μικροστοιχεία SILC από τη Eurostat. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο το 2019.

¹⁹⁴ Σε αυτήν την ομάδα περιλαμβάνονται επίσης η Ιταλία και η Σλοβακία βάσει των στοιχείων του 2018.

Η φτώχεια των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά οιονεί ανέργων είναι βαθύτερη από τη φτώχεια άλλων ομάδων. Στην ΕΕ-27, το χάσμα της φτώχειας για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (18-64) που ζει σε νοικοκυριά (οιονεί) ανέργων¹⁹⁵ αυξήθηκε στο 37,3 % το 2019 (36,5 % το 2018). Η Σλοβακία, η Λιθουανία, η Ιταλία, η Λετονία και η Ρουμανία εξακολουθούν να καταγράφουν τα μεγαλύτερα χάσματα φτώχειας, παρά τις όποιες βελτιώσεις (διάγραμμα 66). Ο δείκτης είναι χαμηλότερος από 20 % στις Κάτω Χώρες, τη Φινλανδία και την Ιρλανδία. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στο Λουξεμβούργο (+9,4 εκατοστιαίες μονάδες). Τα υψηλά ποσοστά υποδηλώνουν χαμηλή επάρκεια και κάλυψη των παροχών, καθώς οι παροχές δεν αποδίδουν αρκετά καλά ώστε να καλύψουν αυτό το χάσμα.

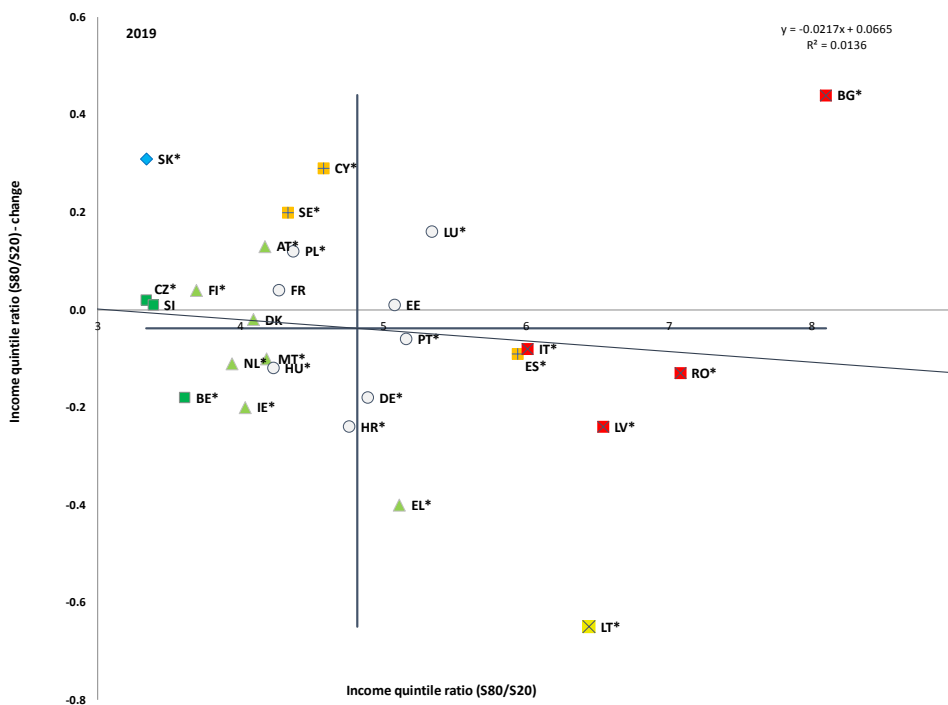
Τα άτομα με αναπηρία διατρέχουν σημαντικά μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού από τα άτομα χωρίς αναπηρία. Το 2019 ποσοστό 28,4 % των ατόμων με αναπηρία στην ΕΕ-27 διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σύγκριση με 18,4 % των ατόμων χωρίς αναπηρία, διαφορά 10 εκατοστιαίων μονάδων. Η σοβαρότητα της αναπηρίας είναι πολύ σημαντικός αιτιολογικός παράγοντας, με ποσοστό 34,7 % των ατόμων με σοβαρή αναπηρία ηλικίας 16 ετών και άνω να διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σύγκριση με 26 % των ατόμων με μέτρια αναπηρία¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Ο δείκτης υπολογίζεται ως η απόσταση μεταξύ του διάμεσου σταθμισμένου με κλίμακες ισοδυναμίας συνολικού καθαρού εισοδήματος των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο του κινδύνου φτώχειας και σε πολύ χαμηλό επίπεδο έντασης εργασίας και του ίδιου του ορίου του κινδύνου φτώχειας, εκφρασμένος ως ποσοστό του ορίου του κινδύνου φτώχειας. Το όριο αυτό καθορίζεται στο 60 % του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος όλου του πληθυσμού σε μια χώρα και όχι για την ΕΕ στο σύνολό της.

¹⁹⁶ EU-SILC (2019), Ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά επίπεδο περιορισμού δραστηριότητας, φύλο και ηλικία [hlth_dpe010].

Διάγραμμα 67: Συνολικά, η εισοδηματική ανισότητα μειώθηκε ελαφρώς, με μέτριες αυξήσεις σε ορισμένα κράτη μέλη.

Λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων).

Πηγή: Eurostat, στατιστικές SILC. Περίοδος: επίπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο. Στατιστικά σημαντικές μεταβολές επισημαίνονται με αστερίσκο (*).

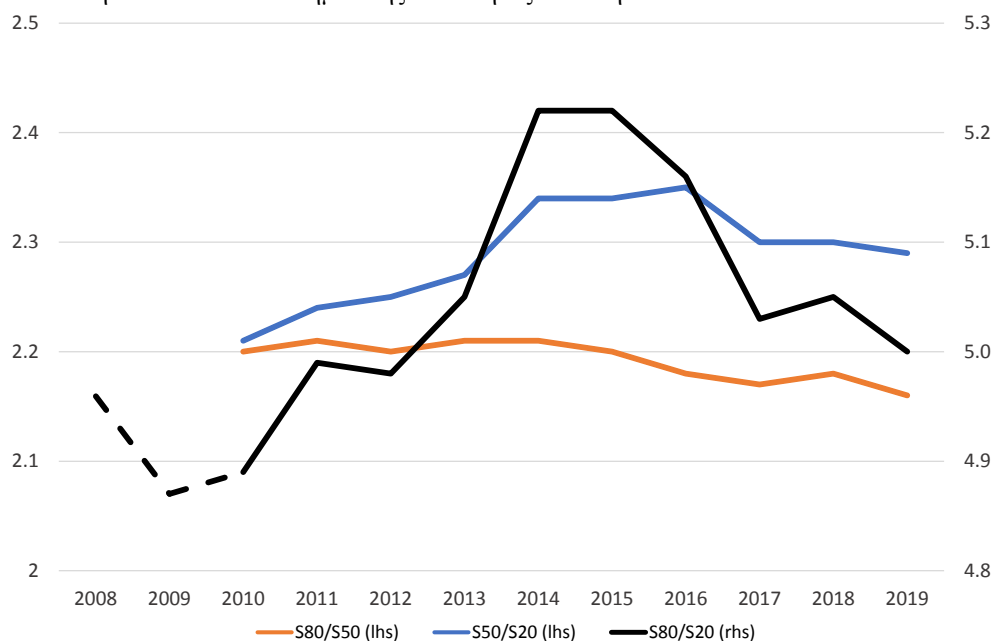
Αν και οι συνολικές εισοδηματικές ανισότητες μειώθηκαν ελαφρώς κατά μέσο όρο, η δυναμική τους υποδηλώνει εξασθένηση της σύγκλισης μεταξύ των κρατών μελών πριν από την κρίση της νόσου COVID-19. Το 2019 στην ΕΕ-27 το μερίδιο εισοδήματος του ανώτερου 20 % της εισοδηματικής κατανομής ήταν σχεδόν 5 φορές μεγαλύτερο από το μερίδιο του κατώτερου 20 % της εισοδηματικής κατανομής, αναλογία ελαφρώς μειωμένη σε σχέση με αυτήν του προηγούμενου έτους (5,05). Αυτός ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας παρέμεινε υψηλός, πολύ πάνω από 7, ιδίως στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (και οι δύο «κρίσιμες καταστάσεις» σύμφωνα με τη μεθοδολογία του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων —βλ. [διάγραμμα 67](#)). Οι βελτιώσεις ήταν περιορισμένες, ειδικά στις χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικών ανισοτήτων. Παρά ταύτα, οι ανισότητες μειώθηκαν σημαντικά στη Λιθουανία («κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη») και στην Ελλάδα («καλύτερη από τον μέσο όρο» λόγω της πρόσφατης βελτίωσης). Μειώσεις παρατηρούνται επίσης στη Γερμανία. Συνολικά, υπάρχει περιορισμένη σύγκλιση μεταξύ των χωρών, εξαιρουμένης της ακραίας περίπτωσης της Βουλγαρίας, που παρουσιάζει σημαντική αύξηση του λόγου πεμπτημορίων εισοδήματος (+0,44). Σύμφωνα με προκαταρκτικές εκτιμήσεις του Κοινού Κέντρου Ερευνών¹⁹⁷, η αύξηση της ανισότητας ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19 το 2020 μπορεί να αντισταθμιστεί σε μεγάλο βαθμό από μέτρα πολιτικής. Ενώ η κρίση COVID-19 θα προκαλούσε, χωρίς άλλη παρέμβαση, σημαντική αύξηση της ανισότητας (+3,3 % στον δείκτη Gini), με τα μέτρα πολιτικής οι ανισότητες θα μειώνονταν κατά 1 %. Συγκριτικά, η κρίση των ετών 2008/2009 οδήγησε σε μικρή μείωση της εισοδηματικής ανισότητας.

Η συνολική αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας κατά την τελευταία δεκαετία οφείλεται στην αύξηση των ανισοτήτων στο κατώτερο άκρο της εισοδηματικής κατανομής. Η ανισότητα στο σύνολο της εισοδηματικής κατανομής μπορεί να αναλυθεί σε ανισότητα στο ανώτερο και στο κατώτερο άκρο της. Ο λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος, S50/S20, μετρά τη σχέση μεταξύ των εισοδηματικών μεριδίων στο διάμεσο και στο κατώτερο 20 % της εισοδηματικής κατανομής. Το μέγεθος αυτό ήταν 2,29 το 2019, σταθερό σε σύγκριση με το 2018 (2,3). Η ανάκαμψη επέτρεψε περαιτέρω μείωση από την ανώτατη τιμή του 2016 (2,36), δεν μπόρεσε όμως να αντισταθμίσει πλήρως τη συνολική αύξηση που παρατηρήθηκε από το 2010 (από 2,21) —βλ. [διάγραμμα 68](#), το οποίο εξηγεί τη συνολική αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας. Κατά παρόμοιο τρόπο, ο λόγος S80/S50 μετρά την ανισότητα στο ανώτερο μέρος της εισοδηματικής κατανομής. Ο δείκτης αυτός παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερός, και μάλιστα μειώθηκε ελαφρώς κατά την τελευταία δεκαετία (από 2,2 σε 2,17).

¹⁹⁷ Βλ. [Almeida et al. \(2020\)](#), όπως αναφέρεται παραπάνω.

Διάγραμμα 68: Κατά την τελευταία δεκαετία, η ανισότητα αυξήθηκε στο κατώτερο άκρο της εισοδηματικής κατανομής

Ανάλυση των τάσεων εισοδηματικής ανισότητας κατά την τελευταία δεκαετία.

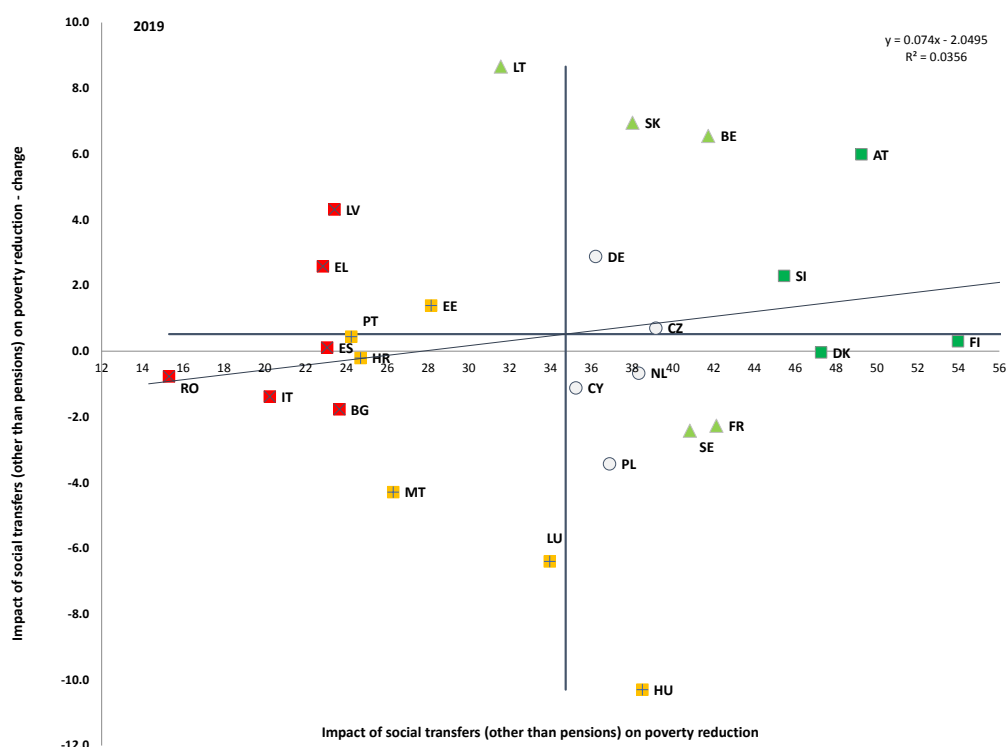
Πηγή: ίδιος υπολογισμός με βάση τα δεδομένα Eurostat, στοιχεία SILC.

Το εισόδημα του κατώτερου 40 % του πληθυσμού συνέχισε να αυξάνεται ελαφρώς ταχύτερα από τον μέσο όρο. Το μερίδιο εισοδήματος των νοικοκυριών στο κατώτερο 40 % της εισοδηματικής κατανομής σημείωσε αύξηση με βραδείς ρυθμούς έως το 2019, συμβαδίζοντας με τις μέτριες βελτιώσεις των άλλων εισοδηματικών ανισοτήτων. Ο μέσος όρος της ΕΕ ανήλθε σε 21,4 % το 2019, έναντι 21,19 % το 2018 (και από την ελάχιστη τιμή της τάξης του 20,9 % το 2014 και 2015). Τα νοικοκυριά στο κατώτερο 40 % της κατανομής κέρδισαν εισοδηματικό μερίδιο κυρίως στη Γερμανία, την Ελλάδα, τη Λιθουανία και την Ουγγαρία, ενώ το εισοδηματικό μερίδιό τους μειώθηκε στη Βουλγαρία, το Λουξεμβούργο, την Πολωνία και τη Σουηδία.

Έως το 2017 (το έτος των τελευταίων διαθέσιμων στοιχείων), οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην ΕΕ συνέχισαν να αυξάνονται σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη. Το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης προοριζόταν για συντάξεις γήρατος και ανάγκες στον τομέα της υγείας¹⁹⁸. Οι αυξήσεις των κοινωνικών δαπανών κατά τα έτη 2012 έως 2017 οφείλονταν κυρίως σε περαιτέρω αυξήσεις των δαπανών για τους ηλικιωμένους (εν μέρει λόγω δημογραφικών παραγόντων), εκτός από την Ελλάδα, αλλά και για την υγειονομική περίθαλψη. Αντιθέτως, οι δαπάνες για την ανεργία σταθεροποιήθηκαν μετά το 2010 και μειώθηκαν από το 2014, δεδομένης της βελτίωσης του οικονομικού περιβάλλοντος. Οι δαπάνες για τις οικογένειες, τη στέγαση και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκαν ελαφρώς από το 2013. Τα έξοδα ασθενείας και αναπηρίας συνέβαλαν σημαντικά στη συνολική αύξηση των δαπανών στα περισσότερα κράτη μέλη, εκτός από την Ελλάδα και την Πολωνία, όπου μειώθηκαν.

Διάγραμμα 69: Ο αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών στη μείωση της φτώχειας αποδυναμώνεται σε ορισμένα κράτη μέλη.

Αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας και ετήσια μεταβολή (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων).

Πηγή: Eurostat, στατιστικές SILC. Περίοδος: επίπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο το 2019.

¹⁹⁸ Βλ. σ. 33, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Employment and Social developments in Europe (Εργασιακές και κοινωνικές εξελίξεις στη Ευρώπη). Ετήσια ανασκόπηση 2020. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!MM76mf>

Αν και ο αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών (εξαιρουμένων των συντάξεων) για τη φτώχεια είναι σταθερός, εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τα επίπεδα και τη δυναμική. Συνολικά, ο δείκτης αυτός παρέμεινε σταθερός το 2019 για την ΕΕ-27 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (32,38 % έναντι 32,8 % το 2018). Ωστόσο, η απόδοση και η δυναμική ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό —βλ. **διάγραμμα 69**. Οι χώρες με τις καλύτερες επιδόσεις είναι η Φινλανδία, η Αυστρία, η Δανία και η Σλοβενία με ποσοστά άνω του 45 %, ενώ με τις χειρότερες παραμένουν η Ρουμανία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Βουλγαρία και η Πορτογαλία με ποσοστά κάτω ή περίξ του 24 %. Η Λιθουανία και η Λετονία, κάτω και κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ αντίστοιχα, παρουσιάζουν σημαντικές βελτιώσεις (+8,7 εκατοστιαίες μονάδες και +4,3 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ το Λουξεμβούργο, η Μάλτα και ιδίως η Ουγγαρία υποχώρησαν σημαντικά (κατά 6,4 εκατοστιαίες μονάδες, 4,3 εκατοστιαίες μονάδες και 10,3 εκατοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα). Το γράφημα δεν δείχνει σαφή σχέση μεταξύ επιπέδων και μεταβολών.

Η κρίση της νόσου COVID-19 αποτελεί μια ισχυρή υπενθύμιση της σημασίας της κοινωνικής προστασίας. Οι μηχανισμοί κοινωνικής ασφάλισης μπορούν να συμβάλουν στην άμβλυνση της καμπύλης της πανδημίας, επιτρέποντας στους εργαζομένους να μένουν στο σπίτι όταν χρειάζεται. Μπορούν επίσης να μετριάσουν τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της μειωμένης οικονομικής δραστηριότητας, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα τους εργαζομένους μέσω της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης. Ωστόσο, οι μηχανισμοί αυτοί δεν είναι πάντοτε διαθέσιμοι για τους εργαζόμενους σε άτυπες μορφές απασχόλησης και τους αυτοαπασχολούμενους. Επίσης, ενδέχεται να μην είναι επαρκείς ή κατάλληλοι για εποχές πανδημίας.

Παρά τα κυβερνητικά μέτρα που υιοθετήθηκαν για την προστασία των θέσεων εργασίας (π.χ. συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας), ως το καλοκαίρι του 2020 υπήρχαν ενδείξεις αξιοσημείωτης αύξησης του αριθμού των δικαιούχων παροχών ανεργίας (βλ. επίσης κεφάλαιο 3.3). Μεταξύ των χωρών για τις οποίες υπάρχουν πρόσφατα στοιχεία, η σχετική αύξηση των δικαιούχων παροχών ανεργίας από τον Φεβρουάριο του 2020 ήταν ιδιαίτερα έντονη (άνω του 50 %) στην Αυστρία, την Εσθονία, την Ισπανία, την Ουγγαρία, τη Μάλτα και τη Σλοβακία¹⁹⁹. Αντίθετα, σε αυτό το στάδιο δεν σημειώθηκαν αξιοσημείωτες μεταβολές όσον αφορά τις τάσεις στον αριθμό των δικαιούχων παροχών κοινωνικής πρόνοιας και επιδομάτων αναπηρίας, ούτε γενικά υπήρχαν άμεσες, σαφείς ενδείξεις αύξησης των επιπέδων των δικαιούχων με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία.

¹⁹⁹ Βλ. *2020 SPC Annual Review of the Social Protection Performance Monitor (SPPM) and developments in social protection policies* (Ετήσια ανασκόπηση του δείκτη επιδόσεων κοινωνικής προστασίας και των εξελίξεων στις πολιτικές κοινωνικής προστασίας από την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας για το 2020). Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!FN69gB>

Το πλαίσιο παρακολούθησης της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία δείχνει ότι παραμένουν σημαντικά κενά στην προστασία των αυτοαπασχολούμενων και των εργαζομένων σε άτυπες μορφές απασχόλησης. Ορισμένες ομάδες αυτοαπασχολούμενων δεν έχουν πρόσβαση σε παροχές ασθενοείας σε τέσσερα κράτη μέλη, σε ασφάλιση ανεργίας σε έντεκα και σε ασφάλιση έναντι εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών σε εννέα. Η έκθεση παρακολούθησης καταδεικνύει ότι η πρόσβαση στην κοινωνική προστασία ενδέχεται επίσης να είναι πιο περιορισμένη για ορισμένες μορφές εργαζομένων σε άτυπες μορφές απασχόλησης. Τα χάσματα αυτά μπορεί να αφορούν την περιστασιακή, εξαρτώμενη από τη ζήτηση εργασία, τις βραχυπρόθεσμες συμβάσεις ορισμένου χρόνου, την εποχική εργασία, τη μαθητεία ή την πρακτική άσκηση. Ειδικά ανά χώρα παραδείγματα άτυπων μορφών απασχόλησης αποτελούν η «μικροεργασία» στη Γερμανία, οι συμβάσεις αστικού δικαίου στην Πολωνία, οι συμφωνίες για την εκτέλεση εργασίας στην Τσεχία, οι συμβάσεις εργασίας με μη σταθερό εισόδημα στη Σλοβακία, οι οικιακοί εργαζόμενοι στην Ισπανία, οι απλουστευμένες συμβάσεις στην Ουγγαρία. Τέτοιου είδους συμβάσεις μπορεί να αντιπροσωπεύουν σημαντικό ποσοστό της αγοράς εργασίας.

Ακόμη και αν τυπικά καλύπτονται, ορισμένοι εργαζόμενοι σε άτυπες μορφές απασχόλησης και οι αυτοαπασχολούμενοι μπορεί να έχουν εκ των πραγμάτων περιορισμένη πρόσβαση στην κοινωνική προστασία. Περιορισμένη πρόσβαση σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι δεν είναι σε θέση να συσσωρεύσουν και να κατοχυρώσουν επαρκή δικαιώματα τα οποία να μπορούν να αξιοποιήσουν εάν χρειαστεί. Κάποια από τα εμπόδια αφορούν τις ελάχιστες περιόδους εξασφάλισης των δικαιωμάτων, τους χρόνους αναμονής και την έλλειψη δυνατότητας μεταφοράς δικαιωμάτων κοινωνικής προστασίας. Τα δικαιώματα κοινωνικής προστασίας δεν διατηρούνται, συσσωρεύονται ή/και μεταβιβάζονται πάντοτε όταν τα άτομα μεταβαίνουν από ένα καθεστώς της αγοράς εργασίας σε άλλο. Καθώς ο κόσμος της εργασίας μεταβάλλεται, η ευελιξία αυτή καθίσταται πιο σημαντική και η έλλειψη δυνατότητας μεταφοράς μπορεί να παρεμποδίζει τη δυναμική και την αντιστοίχιση της προσφοράς και της ζήτησης στην αγορά εργασίας. Η έλλειψη ρυθμιστικού πλαισίου, το υψηλό κόστος και οι διαφορές των κανόνων που διέπουν τα διάφορα συστήματα μπορεί να αποτελούν εμπόδιο για τη μετάβαση μεταξύ τομέων ή μορφών απασχόλησης σε πολλά κράτη μέλη. Τέλος, η έλλειψη διαφανών πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης δεν επιτρέπει στους ενδιαφερομένους να λαμβάνουν εμπειρισταωμένες αποφάσεις σε πολλές χώρες.

Τα προσωρινά μέτρα δεν υποκαθιστούν την ανάγκη επέκτασης της κοινωνικής προστασίας για όσους δεν καλύπτονται σε πιο μόνιμη βάση. Τα περισσότερα μέτρα που ελήφθησαν στην αρχή της κρίσης της νόσου COVID-19 παρουσιάστηκαν ως προσωρινού χαρακτήρα. Στη διάρκεια της φάσης ανάκαμψης απαιτούνται διαρκείς προσπάθειες για τη διατήρηση και την ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας για όλους, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων. Με βάση την απάντηση που δόθηκε στην κρίση, η προστασία των αυτοαπασχολούμενων και των εργαζομένων σε άτυπες μορφές απασχόλησης θα πρέπει να ενισχυθεί περαιτέρω σε διαρθρωτική βάση, σύμφωνα με τη σύσταση σχετικά με την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία.

Η επάρκεια των συστημάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος διαβρώνεται σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη σε σύγκριση με τα όρια της φτώχειας και τα εισοδήματα των χαμηλόμισθων εργαζομένων. Η επάρκεια των παροχών ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος μπορεί να παρακολουθείται²⁰⁰ μέσω της σύγκρισης του εισοδήματος των δικαιούχων τόσο με το εθνικό όριο φτώχειας, όσο και με το εισόδημα χαμηλόμισθου εργαζομένου²⁰¹. Τα εν λόγω σημεία αναφοράς παρέχουν ένδειξη του αντικτύπου όσον αφορά τον μετριασμό της εισοδηματικής φτώχειας, καθώς και ένδειξη όσον αφορά τη διάσταση ενεργοποίησης των συστημάτων και τη δυνητική λειτουργία τους ως αντικινήτρων, αντίστοιχα. Για το τελευταίο διαθέσιμο εισοδηματικό έτος (2018), η επάρκεια των συστημάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος διαβρώθηκε συνολικά στην ΕΕ-27, γεγονός το οποίο καταδεικνύει ότι το εισόδημα των δικαιούχων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος υστερεί έναντι των συνολικών εισοδηματικών εξελίξεων κατά την οικονομική επέκταση που προηγήθηκε της κρίσης της νόσου COVID-19. Αν και η διάβρωση αυτή ως προς την επάρκεια είναι γενική, η μείωση είναι σημαντικότερη σε ορισμένες χώρες σε σύγκριση με το εισόδημα χαμηλόμισθου εργαζομένου (Εσθονία -18,2 εκατοστιαίες μονάδες, Τσεχία -7 εκατοστιαίες μονάδες, Λουξεμβούργο -5,8 εκατοστιαίες μονάδες). Σε δύο μόνο χώρες η επάρκεια του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος πλησιάζει το όριο της φτώχειας (Ιρλανδία και Κάτω Χώρες), ενώ παρέμεινε κάτω από το ένα τρίτο του ορίου φτώχειας στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ουγγαρία, την Ιταλία²⁰², την Τσεχία και τη Σλοβακία.

²⁰⁰ Σύμφωνα με τη μεθοδολογία που συμφωνήθηκε στο πλαίσιο συγκριτικής αξιολόγησης του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος. βλ. τις κοινές εκθέσεις για την απασχόληση 2019 και 2020.

²⁰¹ Ως «χαμηλόμισθος εργαζόμενος» νοείται, στο πλαίσιο της συγκριτικής αξιολόγησης, άτομο οι αποδοχές του οποίου αντιστοιχούν στο 50 % του μέσου εθνικού ακαθάριστου μισθού.

²⁰² Το σύστημα που εξετάζεται είναι το ελάχιστο εισόδημα ένταξης, το οποίο ίσχυε πριν από την θέσπιση του ισχύοντος συστήματος «Εισόδημα πολίτη» (Reddito di cittadinanza) που θεσπίστηκε το 2019.

Διάγραμμα 70: Η επάρκεια της στήριξης ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος παρουσιάζει σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών

Καθαρό εισόδημα δικαιούχων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος ως ποσοστό του ορίου κινδύνου φτώχειας (με εξομάλυνση σε διάστημα τριετίας) και ως ποσοστό του εισοδήματος χαμηλόμισθου εργαζομένου (εισοδηματικό έτος 2018)

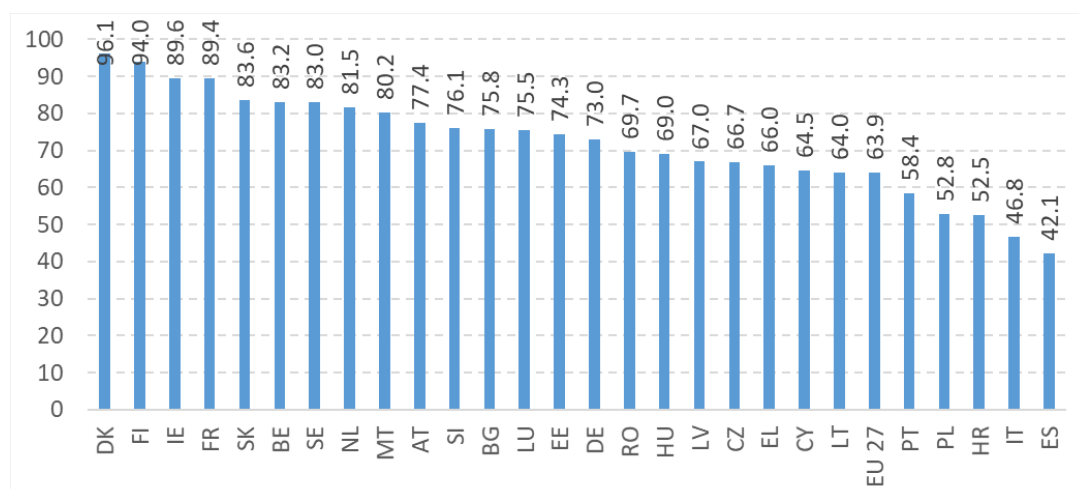
Πηγή: Eurostat, ΟΟΣΑ.

Σημειώσεις: τα διαγράμματα αφορούν άτομα που ζουν μόνα. Το καθαρό εισόδημα δικαιούχου ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος μπορεί να περιλαμβάνει και άλλα είδη παροχών (π.χ. επιδόματα στέγασης) πέραν του ελάχιστου εισοδήματος. Ο υπό εξέταση χαμηλόμισθος εργαζόμενος κερδίζει το 50 % του μέσου μισθού και εργάζεται με καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο.

Πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας, η κάλυψη των κοινωνικών παροχών για τους φτωχότερους ήταν σε γενικές γραμμές σταθερή. Το ποσοστό των δικαιούχων παροχών μετρά το μερίδιο των οικονομικά ενεργών ατόμων (ηλικίας 18-59 ετών) που λαμβάνουν οποιαδήποτε παροχή (εκτός από παροχές γήρατος) μεταξύ του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας. Ο δείκτης αυτός εμφανίζει ένα εύρος από 42,1 % στην Ισπανία έως 96,1 % στη Δανία, με μέσο όρο 63,9 % για την ΕΕ-27, παρουσιάζοντας ελαφριά μείωση (-2 εκατοστιαίες μονάδες) από το προηγούμενο έτος.

Διάγραμμα 71: Σε πολλά κράτη μέλη μεγάλο μέρος του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας δεν λαμβάνει παροχές

Ποσοστό δικαιούχων παροχών (μερίδιο των ατόμων ηλικίας 18-59 ετών που λαμβάνουν οποιαδήποτε κοινωνική παροχή, εκτός από παροχές γήρατος) μεταξύ του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας, 2018.

Πηγή: ίδιος υπολογισμός με βάση στοιχεία SILC από τη ESTAT.

Η αδυναμία παροχής επαρκούς θερμότητας στο νοικοκυριό μειώνεται και παρουσιάζει

μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών. Αυτή η διάσταση της ενεργειακής φτώχειας μειώθηκε

κατά μέσο όρο από την ανώτατη τιμή του 11,2 % το 2012 σε 6,9 % το 2019. Το ποσοστό του πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να ικανοποιεί τις ανάγκες θέρμανσης μειώθηκε απότομα (κατά 5 εκατοστιαίες μονάδες ή περισσότερο) στη Μάλτα, τη Βουλγαρία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα, την Πολωνία, την Πορτογαλία, την Ιταλία και τη Ρουμανία, ενώ αυξήθηκε κατά 2,3 εκατοστιαίες μονάδες στη Σλοβακία και 1,8 εκατοστιαίες μονάδες στο Λουξεμβούργο. Στην ΕΕ-27, αυτό επηρέασε το 18,8 % των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (σε σύγκριση με το 5 % των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με 60 % και άνω του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος). Οι άνθρωποι που ζουν μόνοι ηλικίας 65 ετών και άνω (10,2 %) ή οι μονογονεϊκές οικογένειες (10,5 %) διέτρεχαν μεγαλύτερο κίνδυνο από τον μέσο πληθυσμό. Η πρόσφατα εγκριθείσα σύσταση της Επιτροπής σχετικά με την ενεργειακή φτώχεια²⁰³ παρέχει οδηγίες και περαιτέρω στοιχεία για την κατανόηση της ενεργειακής φτώχειας στην ΕΕ, μαζί με τα εθνικά σχέδια των κρατών μελών για την ενέργεια και το κλίμα —και τις αξιολογήσεις τους από την Επιτροπή.

²⁰³ C(2020) 9600 final.

Το επίπεδο επάρκειας των συντάξεων επιδεινώθηκε ελαφρώς το 2019. Το ποσοστό AROPE μεταξύ των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω αυξήθηκε ελαφρώς στην ΕΕ-27 από 18,4 % το 2018 σε 18,5 % το 2019, αν και εξακολουθεί να είναι αρκετά χαμηλότερο από το 2008 (23,3 %). Οι διαφορές μεταξύ των φύλων παραμένουν (16,1 % για τους άνδρες και 21 % για τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας). Το ποσοστό ποικίλλει ευρέως στα κράτη μέλη, από 9,6 % στο Λουξεμβούργο έως 47,1 % στη Βουλγαρία. Η αύξηση του ποσοστού AROPE οφείλεται κυρίως στη σχετική φτώχεια, με το όριο της φτώχειας να έχει αυξηθεί και στις 27 χώρες εκτός της Σουηδίας. Αντίθετα, το ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης συνέχισε την πτωτική του πορεία: αφού μειώθηκε από 7,5 % το 2008 σε 4,7 % το 2018, το 2019 μειώθηκε εκ νέου σε 4,4. Το συνολικό ποσοστό αναπλήρωσης²⁰⁴ μειώθηκε επίσης ελαφρώς, από 58 % το 2018 σε 57 % το 2019, υποδηλώνοντας σχετική επιδείνωση των συνταξιοδοτικών παροχών σε σχέση με το εισόδημα από την εργασία στα τελευταία έτη του επαγγελματικού βίου· ωστόσο παραμένει υψηλότερο από το 2008 (52 %). Η διαφορά μεταξύ των φύλων (με τις γυναίκες να έχουν κατά μέσο όρο χαμηλότερο ποσοστό αναπλήρωσης) μειώθηκε από 5 σε 4 εκατοστιαίες μονάδες και παρέμεινε ουσιαστικά σταθερή από το 2008, παρά τη σχετική αύξηση στην απασχόληση των γυναικών.

Το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων συνεχίζει να μειώνεται αργά. Το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων²⁰⁵ μειώνεται κατά περίπου 1 εκατοστιαία μονάδα ετησίως από το 2010 και ήταν 29,1 % το 2018 (ηλικιακή ομάδα 65-74 ετών). Τα πρόσφατα στοιχεία από το 2019 δείχνουν ότι το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων ήταν υψηλότερο στο Λουξεμβούργο, τη Μάλτα, τις Κάτω Χώρες (πάνω από 40 %), την Αυστρία και την Κύπρο (λίγο πάνω από 35 %), ενώ τα μικρότερα χάσματα (κάτω από 10 %) καταγράφηκαν στην Εσθονία (0,2 %), τη Δανία (6,7 %) και τη Σλοβενία (9,4 %).

Η πανδημία COVID-19 ανέδειξε περαιτέρω τις ανάγκες φροντίδας των ηλικιωμένων. Μετά την επιδημική έξαρση της COVID-19, το ένα πέμπτο των ατόμων ηλικίας 50 ετών και άνω που χρειάζονταν φροντίδα διαπίστωσαν ότι είχε γίνει δυσκολότερο να λάβουν τη φροντίδα που χρειάζονταν²⁰⁶. αυτό συνέβαινε είτε επειδή οι φροντιστές δεν είχαν πρόσβαση σε αυτούς, είτε επειδή δεν είχαν πλέον τη σχετική οικονομική δυνατότητα.

²⁰⁴ Το συνολικό ποσοστό αναπλήρωσης είναι το μικτό διάμεσο ατομικό συνταξιοδοτικό εισόδημα του πληθυσμού ηλικίας 65-74 ετών σε σχέση με τις μικτές διάμεσες ατομικές αποδοχές από την εργασία του πληθυσμού ηλικίας 50-59 ετών, εξαιρουμένων άλλων κοινωνικών παροχών.

²⁰⁵ Το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων ορίζεται ως η ποσοστιαία διαφορά στη μέση ατομική σύνταξη γήρατος όλων των γυναικών που καλύπτει η μελέτη σε σύγκριση με τη μέση ατομική σύνταξη γήρατος της αντίστοιχης ομάδας ανδρών.

²⁰⁶ Κύμα 8 της έρευνας SHARE, προκαταρκτικά αποτελέσματα.

Συνολικά, η οικονομική προσιτότητα της στέγασης για τα ευρωπαϊκά νοικοκυριά συνέχισε να βελτιώνεται το 2019, αν και με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Το 2019 το 9,4 % του πληθυσμού της ΕΕ-27 ζούσε σε νοικοκυριά τα οποία ξόδευαν το 40 % ή περισσότερο του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματός τους στη στέγαση (μέγεθος της υπερβολικής επιβάρυνσης με δαπάνες στέγασης). Το ποσοστό αυτό ήταν υψηλότερο στην Ελλάδα (36,2 %), με τη Βουλγαρία και τη Δανία να ακολουθούν (πάνω από 15 %), ενώ ήταν χαμηλότερο στη Φινλανδία, τη Μάλτα και την Κύπρο (λιγότερο από 4 % του πληθυσμού). Σε ό,τι αφορά τον πληθυσμό που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας, το ποσοστό υπερβολικής επιβάρυνσης με δαπάνες στέγασης ήταν σημαντικά υψηλότερο (35 % το 2019), με σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Στην Ελλάδα, το 88 % του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας επιβαρυνόταν υπερβολικά με δαπάνες στέγασης, όπως και το 74 % στη Δανία και το 48 % στη Βουλγαρία και τη Γερμανία. Ταυτόχρονα, στη Λιθουανία, τη Λετονία, τη Φινλανδία, την Εσθονία, την Κύπρο και τη Μάλτα, λιγότερο από το 20 % του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας διέθεσε το 40 % ή περισσότερο του διαθέσιμου εισοδήματός του σε δαπάνες στέγασης. Σε γενικές γραμμές, οι ενοικιαστές, είτε στην ιδιωτική αγορά ενοικίασης είτε στην αγορά μειωμένων τιμών, επηρεάζονται περισσότερο από την οικονομική προσιτότητα της στέγασης σε σχέση με τους ιδιοκτήτες με στεγαστικό δάνειο. Το ποσοστό υπερβολικής επιβάρυνσης με δαπάνες στέγασης ήταν υψηλότερο στις πόλεις (11,9 %) σε σύγκριση με τις αγροτικές περιοχές (6,8 %).

Η ποιότητα της στέγασης έχει βελτιωθεί την τελευταία δεκαετία, όμως και πάλι το 4 % του πληθυσμού της ΕΕ-27 ζούσε σε κατοικίες με συνωστισμό ή με σοβαρά προβλήματα ποιότητας. Τέτοια προβλήματα ήταν, μεταξύ άλλων, η έλλειψη μπάνιου ή τουαλέτας, διαρροές στην κατοικία από την οροφή, ή η έλλειψη φυσικού φωτός. Οι κατοικίες με συνωστισμό ή οι κατοικίες κακής ποιότητας επηρεάζουν δυσανάλογα τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και τους ενοικιαστές, ιδίως όσους ανήκουν στην αγορά επιδοτούμενης ενοικίασης. Τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ αντιμετώπιζαν επίσης περισσότερες δυσκολίες πρόσβασης σε αξιοπρεπή στέγαση, με υψηλότερα ποσοστά συνωστισμού (27,6 % έναντι 14,2 % για τους γηγενείς) και υπερβολικής επιβάρυνσης με δαπάνες στέγασης (19,1 % έναντι 8,8 % για τους γηγενείς) το 2019.

Το φαινόμενο των αστέγων εντείνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με τον αριθμό τους να αυξάνεται σταθερά στα περισσότερα κράτη μέλη την τελευταία δεκαετία. Μελέτες εκτιμούν ότι στην ΕΕ τουλάχιστον 700 000 άτομα κοιμούνται κάθε νύχτα στον δρόμο ή σε προσωρινό κατάλυμα ή κατάλυμα έκτακτης ανάγκης, κατά 70 % περισσότερα απ' ό,τι μια δεκαετία πριν²⁰⁷. Επιπλέον, ο κίνδυνος της έλλειψης στέγης επεκτείνεται σε διαφορετικές ομάδες της κοινωνίας. Στη Σουηδία, το ποσοστό των γυναικών στον άστεγο πληθυσμό αυξήθηκε από 17 % σε 38 % μεταξύ 1993 και 2017. Στις Κάτω Χώρες, ο αριθμός των αστέγων νέων υπερτριπλασιάστηκε μεταξύ 2009 και 2018, από 4 000 σε 12 600. Επίσης, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο υπερεκπροσωπούνται στον άστεγο πληθυσμό. Στη Γερμανία, οι οικογένειες με παιδιά αντιπροσωπεύουν το 27,2 % των άστεγων προσφύγων, σε σύγκριση με το 13 % του υπόλοιπου πληθυσμού των αστέγων. Στην πόλη της Βαρκελώνης, το 52,3 % των αστέγων είναι υπήκοοι τρίτων χωρών. Το ίδιο και στην Ελλάδα, όπου το 51 % των 3 774 ασυνόδευτων ανηλίκων είναι άστεγοι. Τα άτομα που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης αντιμετωπίζουν επίσης ανισότητες στον τομέα της υγείας: υψηλά ποσοστά χρόνιων ψυχικών και σωματικών παθήσεων, προβλήματα κατάχρησης ουσιών και μειωμένο προσδόκιμο ζωής.

Η κρίση της νόσου COVID-19 έχει ασκήσει πρωτοφανή πίεση στα συστήματα υγείας των κρατών μελών. Εκτός από τις προκλήσεις που θέτει ως προς τη δυνατότητα των κρατών μελών να αντιμετωπίσουν την κρίση, επιδεινώνει τις υφιστάμενες διαρθρωτικές προκλήσεις που σχετίζονται με την αποτελεσματικότητα, την προσβασιμότητα και την ανθεκτικότητα των συστημάτων υγείας. Αυτές αφορούν, για παράδειγμα, την ανεπαρκή χρηματοδότηση για επενδύσεις στην υγεία (συμπεριλαμβανομένης της ετοιμότητας και της αντίδρασης στην κρίση), τον περιορισμένο συντονισμό και ενοποίηση των υπηρεσιών φροντίδας, τις αδυναμίες της πρωτοβάθμιας περίθαλψης, καθώς και τα ανυποχώρητα εμπόδια πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη και τις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται. Οι δυσκολίες αυτές έπληξαν έντονα τους πιο ευάλωτους, κυρίως λόγω των υψηλών ιδιωτικών πληρωμών.

²⁰⁷ FEANTSA (2020), Fifth overview of Housing Exclusion in Europe.

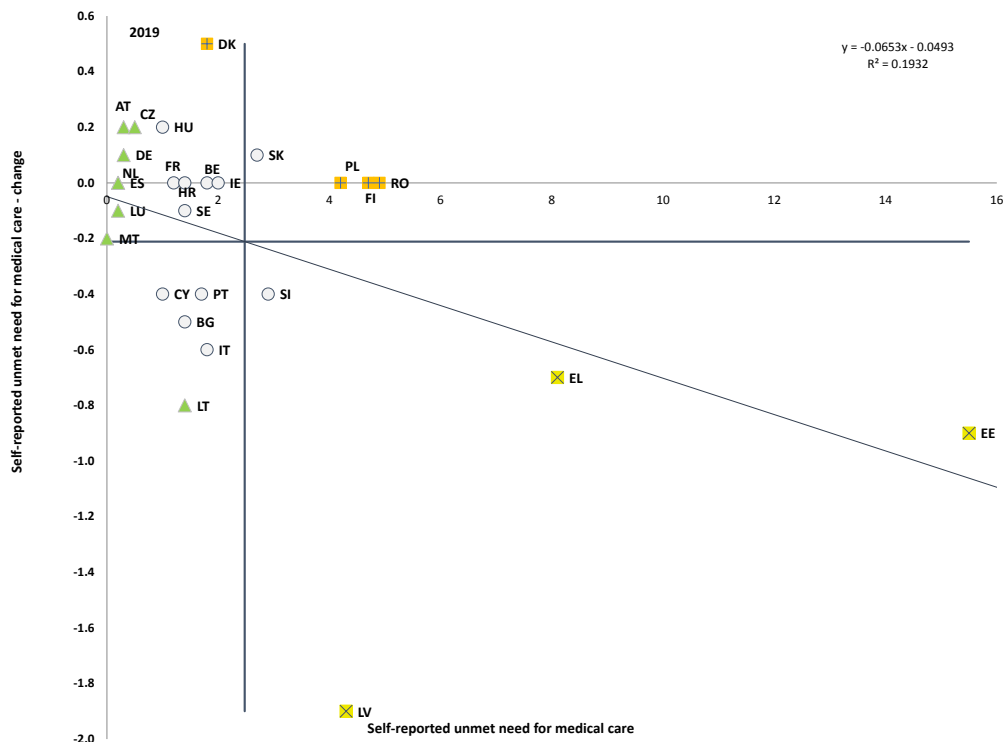
Το τμήμα του πληθυσμού που αναφέρει ανάγκες για ιατρική περίθαλψη που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, παρουσιάζει ακόμη μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών, τόσο ως προς τα επίπεδα όσο και ως προς τις αλλαγές. Σε αντίθεση με το προηγούμενο έτος, το 2019 φαίνεται να υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου και των αλλαγών στις ανάγκες για ιατρική περίθαλψη που δεν καλύπτονται, κάτι που σημαίνει ότι οι χώρες με τις υψηλότερες ανάγκες που δεν καλύπτονται παρουσιάζουν σχετικά μεγαλύτερη μείωση κατά την τελευταία περίοδο (διάγραμμα 72). Σε ορισμένα κράτη μέλη, το κόστος και ο χρόνος αναμονής παραμένουν σημαντικά εμπόδια για την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη. Το ποσοστό του πληθυσμού της ΕΕ με ανάγκη για ιατρική περίθαλψη που δεν καλύπτεται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, λόγω υπερβολικά υψηλού κόστους, μεγάλου χρόνου αναμονής ή μεγάλης απόστασης μετακίνησης, ήταν σχεδόν σταθερό κατά μέσο όρο στο 1,7 % το 2019 (1,8 % το 2018). Το ποσοστό αυτό εξακολουθούσε να υπερβαίνει το 5 % στην Εσθονία και την Ελλάδα, ενώ η Ρουμανία και η Φινλανδία ήταν κοντά σε αυτό το όριο. Η πλέον ορατή αύξηση το 2019 σημειώθηκε στη Δανία, όπου το ποσοστό αυξήθηκε στο 1,8 %, κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ. Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν υψηλότερο επίπεδο αναγκών για ιατρική εξέταση και περίθαλψη που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, με ποσοστό 4,2 % το 2019, σε σύγκριση με τα άτομα χωρίς αναπηρία με ποσοστό 1 %. Σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση βρίσκονται τα άτομα με σοβαρή αναπηρία (5,6 %)²⁰⁸.

Σε ορισμένες χώρες, σημαντικό στοιχείο προκειμένου να εξηγηθεί η προβληματική πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη αποτελούν το εισοδηματικό επίπεδο ή το καθεστώς δραστηριότητας. Παρότι οι περισσότερες χώρες δεν εμφανίζουν σημαντικές διαφορές ανάλογα με το καθεστώς δραστηριότητας (διάγραμμα 73), σε ορισμένες από αυτές οι άνεργοι (Εσθονία και Ελλάδα) και οι συνταξιούχοι (Εσθονία, Ελλάδα και Ρουμανία) αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, με το ποσοστό των ιατρικών αναγκών που δεν καλύπτονται να υπερβαίνει το 10 %. Στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, τα άτομα που εμπίπτουν στο χαμηλότερο πεμπτημόριο εισοδήματος αντιμετωπίζουν υψηλότερες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται (βλ. διάγραμμα στην ενότητα «Κύρια μηνύματα»). Η επιβάρυνση για τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα είναι ιδιαίτερα υψηλή στην Ελλάδα (+10 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό) και στη Λετονία (πάνω από 4,5 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό).

²⁰⁸ Πίνακας EU-SILC 2019 [HLTH_DH030]

Διάγραμμα 72: Πριν από την κρίση της νόσου COVID-19 καταγράφονταν στα κράτη μέλη μεγάλες διακυμάνσεις στις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων

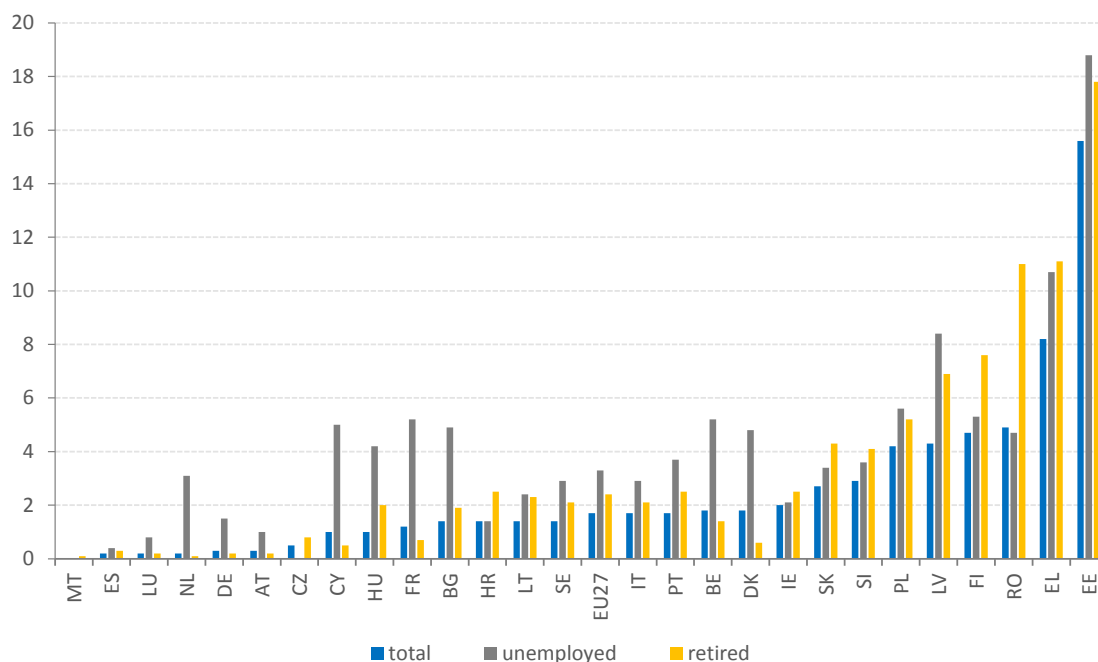
Ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων (πρωταρχικός δείκτης του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων)

Πηγή: Eurostat, στατιστικές SILC. Περίοδος: επίπεδα 2019 και ετήσιες μεταβολές σε σχέση με το 2018. Σημείωση: το σημείο τομής των αξόνων είναι ο μη σταθμισμένος μέσος όρος της ΕΕ. Το υπόμνημα παρουσιάζεται στο παράρτημα. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο.

Διάγραμμα 73: Σε ορισμένες χώρες, οι άνεργοι ή οι συνταξιούχοι αναφέρουν υψηλότερες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται

Ανάγκη για ιατρικές εξετάσεις που δεν καλύπτεται, κατά δήλωση των ίδιων των ερωτηθέντων, ανάλογα με το καθεστώς δραστηριότητας (2019)

Πηγή: Eurostat [hlth_silc_13]. Διακοπές στις σειρές για το Βέλγιο.

Κατά την προσαρμογή ανά ηλικιακή σύνθεση, οι ιατρικές ανάγκες που δεν καλύπτονται ήταν πιθανότερες μεταξύ των ατόμων που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ (σε σύγκριση με τους γηγενείς). Αυτό ήταν εμφανές ιδίως στην Εσθονία και την Ελλάδα και, σε μικρότερο βαθμό, στη Σουηδία, την Ιταλία, τη Δανία και τη Λετονία²⁰⁹. Η τάση αυτή μπορεί να σχετίζεται με διάφορους παράγοντες, όπως η έλλειψη πρόσβασης λόγω του καθεστώτος διαμονής ή της περιορισμένης ασφάλισης υγείας (σε ορισμένες χώρες), η έλλειψη γνώσεων σχετικά με τον τρόπο πρόσβασης σε υπηρεσίες, οι οικονομικοί πόροι, η συγκέντρωση μεταναστών σε μειονεκτούσες περιοχές με χαμηλότερη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και η μη προσαρμογή των εθνικών συστημάτων στις συγκεκριμένες ανάγκες των μεταναστών²¹⁰. Οι παράγοντες αυτοί, σε συνδυασμό με την κατάσταση στέγασης και την έκθεση κατά την εργασία, εξηγούν γιατί οι μετανάστες έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία COVID-19²¹¹. Μεταξύ των μεταναστών που διαμένουν στην ΕΕ, ιδιαίτερο κίνδυνο ενδέχεται να διατρέχουν οι πρόσφυγες (και οι αιτούντες άσυλο).

²⁰⁹ ΕΕ-ΟΟΣΑ (2019), Settling In, Indicators of Immigrant Integration, «Figure 4.11. Unmet medical needs»

²¹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020) EWSI analysis on availability of services for long-term integration of migrants and refugees in Europe. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!Xq69WR>

²¹¹ Βλ. ΟΟΣΑ, What is the impact of the Covid 19 pandemic on immigrants and their children, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>

Ο μέσος αριθμός ετών υγιούς ζωής που μπορεί να αναμένεται στην ηλικία των 65 ετών παρέμεινε σταθερός το 2018. Πλέον ανέρχεται σε 9,8 έτη για τους άνδρες και σε 10,0 έτη για τις γυναίκες. Ο υψηλότερος αριθμός ετών υγιούς ζωής στην ηλικία των 65 ετών μπορεί να αναμένεται στη Σουηδία, τη Μάλτα, την Ιρλανδία και την Ισπανία (πάνω από 12 έτη για αμφότερα τα φύλα), ενώ το προσδόκιμο υγιούς ζωής είναι ιδιαίτερα χαμηλό στη Λετονία, τη Σλοβακία και την Κροατία (περίπου 5 έτη).

Η υγειονομική περίθαλψη χρηματοδοτείται μέσω διαφορετικών συστημάτων, ενώ η σχετική σημασία κάθε συστήματος διαφέρει μεταξύ των κρατών μελών. Το 2018 οι ιδιωτικές πληρωμές, δηλαδή οι δαπάνες των νοικοκυριών για την υγεία (συμπεριλαμβανομένων των ιατρικών προϊόντων) που δεν καλύφθηκαν από κανένα σύστημα ή δεν καταβλήθηκαν με επιμερισμό του κόστους με οργανωμένο σύστημα, υπερέβαιναν το 30 % των τρεχουσών δαπανών για την υγεία στη Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Κύπρο, τη Λετονία και τη Λιθουανία (διάγραμμα 74).

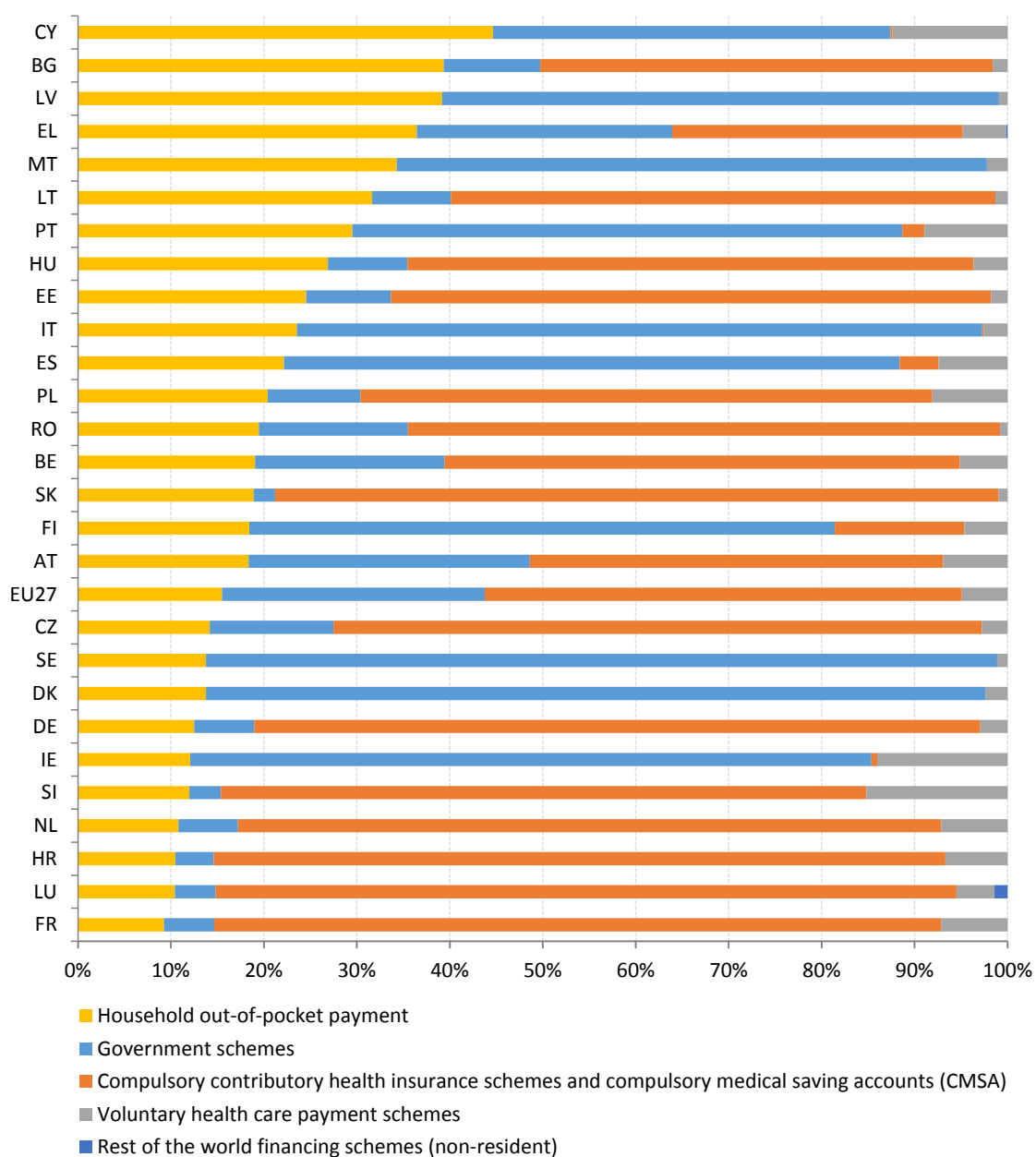
Τα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας δέχθηκαν επίσης ισχυρό πλήγμα από την πανδημία, λόγω της υψηλής ευπάθειας των χρηστών τους στην ασθένεια (λόγω γήρατος, συννοσηροτήτων ή αναπηριών). Τις τελευταίες εβδομάδες έχουν έλθει στο προσκήνιο διάφορες προκλήσεις για τη μακροχρόνια φροντίδα που σχετίζονται με την πανδημία COVID, όπως, ενδεικτικά, η περιορισμένη διαθεσιμότητα στοιχείων, οι δύσκολες καταστάσεις για τους εργαζομένους και τους άτυπους φροντιστές, η ασυνέχεια των υπηρεσιών, ζητήματα δυναμικότητας όσον αφορά τις εξετάσεις ανίχνευσης και η έλλειψη εξοπλισμού ατομικής προστασίας, έως και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και ατόμων με αναπηρίες, ιδίως των ατόμων με διανοητικές και σοβαρές αναπηρίες. Ορισμένες από αυτές αντιπροσωπεύουν νέες προκλήσεις που σχετίζονται με την κρίση (π.χ. δυναμικότητα εξετάσεων ανίχνευσης), ενώ σε άλλες περιπτώσεις η πανδημία COVID-19 αποκάλυψε και επιδείνωσε ήδη υφιστάμενες διαρθρωτικές προκλήσεις (π.χ. σε σχέση με την πρόσβαση στη φροντίδα και το εργατικό δυναμικό).

Η ανάγκη για μακροχρόνια φροντίδα αυξάνεται καθώς ο πληθυσμός της ΕΕ γηράσκει. Κατά τις επόμενες έξι δεκαετίες (έως το 2070), ο αριθμός των Ευρωπαίων ηλικίας 80+ ετών αναμένεται να διπλασιαστεί και ο δείκτης εξάρτησης ηλικιωμένων (άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω σε σχέση με τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών) προβλέπεται να αυξηθεί αλματωδώς από 29,6 % το 2016 σε 51,2 % το 2070²¹². Στην ΕΕ θα υπάρχουν μόνο 2 οικονομικά ενεργά άτομα για κάθε άτομο ηλικίας 65+, έναντι 3,3 ατόμων το 2016. Ο κίνδυνος εξάρτησης είναι υψηλότερος σε μεγαλύτερη ηλικία, όταν τα άτομα τείνουν να είναι πιο αδύναμα (27,3 % των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω και 41,5 % των ατόμων ηλικίας 75 ετών και άνω αναφέρουν σοβαρές δυσκολίες στην προσωπική φροντίδα ή στις οικιακές δραστηριότητες).

²¹² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ageing Report 2018 (Εκθεση για τη δημογραφική γήρανση 2018). Διατίθεται στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en

Διάγραμμα 74: Σε ορισμένα κράτη μέλη, οι ιδιωτικές πληρωμές αντιπροσωπεύουν μεγάλο μερίδιο των συνολικών δαπανών υγειονομικής περίθαλψης

Δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης ανά πηγή χρηματοδότησης, 2018

Πηγή: Eurostat [hlth_sha11_hf]. Σημείωση: τα στοιχεία συλλέγονται σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2015/359 της Επιτροπής όσον αφορά τις στατιστικές για τις δαπάνες και τη χρηματοδότηση της υγειονομικής περίθαλψης (εγχειρίδιο του συστήματος λογαριασμών υγείας 2011).

Μεγάλο ποσοστό των ατόμων με ανάγκες δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες προσωπικής φροντίδας. Κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27 το 2014 (έτος των τελευταίων διαθέσιμων στοιχείων)²¹³, το 52 % των ατόμων με σοβαρές δυσκολίες στην προσωπική φροντίδα ή τις οικιακές δραστηριότητες δεν είχε βοήθεια γι' αυτές τις δραστηριότητες, το 37 % είχε αρκετή βοήθεια και το 11 % δεν χρειαζόταν βοήθεια. Για πολλά νοικοκυριά είναι δύσκολη η πρόσβαση σε επαγγελματικές κατ' οίκον υπηρεσίες και οι κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες για τη μη χρήση οικιακής φροντίδας ήταν οι οικονομικοί λόγοι (35,7 %), η μη διαθεσιμότητα (9,7 %), η απόρριψη από το άτομο που έχει ανάγκη (5 %) και η μη ικανοποιητική ποιότητα (2,1 %). Το 6,3 % του ενήλικου πληθυσμού στην ΕΕ-27 παρείχε άτυπη φροντίδα σε μέλη της οικογένειας ή σε φίλους.

Προβλέπεται σημαντική αύξηση των αναγκών μακροχρόνιας φροντίδας. Η μακροχρόνια φροντίδα είναι η ταχύτερα αυξανόμενη κατηγορία κοινωνικών δαπανών σε σύγκριση με την υγεία και τις συντάξεις. Οι δημόσιες δαπάνες της ΕΕ για μακροχρόνια φροντίδα προβλέπεται ότι θα αυξηθούν από 1,6 % σε 2,7 % του ΑΕΠ στο διάστημα μεταξύ 2016 και 2070, με έντονες αποκλίσεις εντός της ΕΕ (βλ. [Διάγραμμα 72](#)).

Ο μεταβαλλόμενος ρόλος των γυναικών στην κοινωνία αλληλεπιδρά με τις δημογραφικές αλλαγές και την παροχή μακροχρόνιας φροντίδας στην ΕΕ. Αν και εξακολουθούν να υπάρχουν χάσματα μεταξύ των φύλων (βλ. κεφάλαιο 3.2), οι γυναίκες συμμετέχουν όλο και περισσότερο στην αγορά εργασίας — μια θετική εξέλιξη στο πλαίσιο της γήρανσης των κοινωνιών και της μείωσης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Δεδομένης της αυξημένης κινητικότητας και συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας, οι γυναίκες είναι λιγότερο σε θέση να παρέχουν μακροχρόνια φροντίδα σε κάποιον στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Επομένως, είναι ακόμη πιο επιτακτική η ανάγκη για επαρκείς και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας.

²¹³ Τα αποτελέσματα για το 2020 αναμένονται το 2021 [hlth_ehis_tae]

3.4.2 Μέτρα που λαμβάνονται από κράτη μέλη

Τα κράτη μέλη έλαβαν μέτρα έκτακτης ανάγκης για να ανταποκριθούν στις κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης COVID-19, συχνά επιπρόσθετα στις συνεχιζόμενες μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της κοινωνικής προστασίας των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας. Πολλά κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα για τη στήριξη του εισοδήματος των νοικοκυριών που βρίσκονται σε πολύ ευάλωτη κατάσταση. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονταν η αύξηση των υφιστάμενων παροχών ή η παροχή πρόσθετων υπηρεσιών σε είδος, η χαλάρωση των κανόνων επιλεξιμότητας και η ελάφρυνση των διοικητικών επιβαρύνσεων, ή η θέσπιση νέων προσωρινών παροχών. Αυτά τα προσωρινά μέτρα προορίζονταν ειδικά για τη στήριξη όσων δεν δικαιούνται παροχές ανεργίας και διαθέτουν πολύ χαμηλά εισοδήματα. Για παράδειγμα, η Ιταλία θέσπισε «εισόδημα έκτακτης ανάγκης» (Reddito di Emergenza) προκειμένου να υποστηρίξει οικογένειες χαμηλού εισοδήματος (δυνητικά ένα εκατομμύριο άτομα) που δεν καλύπτονται από το σύστημα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος ή από άλλα μέτρα που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της κρίσης (όπως σύστημα συμπληρώματος των μισθών ή παροχές για τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα). Στη Βουλγαρία, όπου η κυβέρνηση συνέχισε να χορηγεί παροχές κοινωνικής πρόνοιας χαλαρώνοντας τις απαιτήσεις που συνδέονται με την τακτική σχολική φοίτηση, καταβλήθηκε κατ' αποκοπή ποσό ύψους σχεδόν 200 EUR σε οικογένειες με παιδιά κάτω των 14 ετών που είχαν λάβει άδεια άνευ αποδοχών κατά τη διάρκεια του περιορισμού. Η Φινλανδία στήριξε τις πλέον ευάλωτες οικονομικά οικογένειες που δικαιούνται ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, στις περιπτώσεις που τα περιοριστικά μέτρα λόγω της πανδημίας συνεπάγονταν επιπρόσθετο κόστος. Όσον αφορά τα μόνιμα μέτρα, η Ισπανία θέσπισε εθνικό σύστημα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος το οποίο θέτει ελάχιστο όριο σε ολόκληρη την επικράτεια, με κοινούς κανόνες όσον αφορά την επιλεξιμότητα, τη διάρκεια και το ποσό. Αναμένεται να επεκτείνει την κάλυψη των υφιστάμενων περιφερειακών συστημάτων, αλλά και να μειώσει τις περιφερειακές ανισότητες. Το εθνικό σύστημα είναι συμβατό με το χαμηλό εισόδημα εργασίας, αν και οι συγκεκριμένοι κανόνες που αφορούν αυτό το σημείο, καθώς και άλλα μέτρα ενεργοποίησης, βρίσκονται στο στάδιο της προετοιμασίας. Σε άλλα κράτη μέλη έγιναν κάποιες μόνιμες αλλαγές μικρότερης κλίμακας. Στη Λετονία, από την 1η Ιανουαρίου 2021 το ύψος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος θα αυξηθεί από 64 σε 109 EUR μηνιαίως ανά άτομο σε ένα νοικοκυριό. Τα πρόσθετα μέτρα περιλαμβάνουν την αύξηση του κατώτατου εισοδήματος των ατόμων που έχουν ανάγκη, την αύξηση του κρατικού επιδόματος κοινωνικής ασφάλισης για τους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία, καθώς και την οικονομική στήριξη των παιδιών χωρίς γονική φροντίδα. Στη Βουλγαρία θεσπίστηκε νέο «βασικό εισόδημα θέρμανσης» με διεύρυνση των κριτηρίων πρόσβασης και αύξηση των ποσών (αύξηση κατά 24,5 % στα ποσά και κάλυψη 21 % περισσότερων ατόμων σε σύγκριση με το 2018).

Η κρίση της νόσου COVID-19 ασκεί πρωτοφανή πίεση στις στοχευμένες κοινωνικές υπηρεσίες. Πολλές στοχευμένες κοινωνικές υπηρεσίες δεν θεωρήθηκαν απαραίτητες και δεν μπορούσαν να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια των περιορισμών της κυκλοφορίας των πολιτών. Αυτό επηρέασε δυσανάλογα άτομα που βρίσκονται στις πιο ευάλωτες καταστάσεις και τα οποία βασίζονταν στη συνεχή παροχή των υπηρεσιών αυτών, ιδίως άστεγους, άτομα με αναπηρίες, χρεωμένα νοικοκυριά, παιδιά, άτομα που υφίστανται ενδοοικογενειακή βία, άτομα με προβλήματα εθισμού και νοικοκυριά που βασίζονται στις επισκέψεις κοινωνικών λειτουργών. Οι αρνητικές επιπτώσεις αφορούσαν ιδίως τις υπηρεσίες που παρέχονται από ΜΚΟ ή επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας. Η παροχή υπηρεσιών και η προσέγγιση των δικαιούχων επλήγησαν από την έλλειψη προσωπικού, την έλλειψη σχεδίων συνέχισης των δραστηριοτήτων, την περιορισμένη εφαρμογή τεχνολογιών ΤΠΕ, από ζητήματα επικοινωνίας και από δυσκολίες συντονισμού με άλλους ενδιαφερόμενους φορείς, όπως η δημόσια διοίκηση, οι πάροχοι υπηρεσιών και οι ΜΚΟ. Σε αυτό το δύσκολο πλαίσιο, τα κράτη μέλη έλαβαν θετικά μέτρα, τόσο προγραμματισμένα όσο και έκτακτα. Ως παράδειγμα μέτρου έκτακτης ανάγκης, στην Ισπανία μεταφέρθηκαν πρόσθετοι πόροι από τον εθνικό προϋπολογισμό σε κοινωνικές υπηρεσίες περιφερειών και δήμων με σκοπό να βοηθηθούν ευάλωτα άτομα, ιδίως ηλικιωμένοι και εξαρτώμενα άτομα. Επιπλέον, η τοπική αυτοδιοίκηση εξουσιοδοτήθηκε να επενδύσει πλεονάσματα του προϋπολογισμού του 2019 για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας (περίπου 300 εκατ. EUR). Στη Βουλγαρία διατέθηκαν πρόσθετοι πόροι για τη στήριξη του εργατικού δυναμικού των κοινωνικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας (15 εκατ. λεβ το 2020, ή 7,7 εκατ. EUR, με πρόσθετη αύξηση το 2021 σε 421,9 εκατ. λεβ ή 215,7 εκατ. EUR). Η Γερμανία επικεντρώθηκε στη διασφάλιση της συνέχειας των κοινωνικών υπηρεσιών. Θεσπίστηκε νόμος για να διασφαλιστεί ότι οι πάροχοι χρηματοδότησης καταβάλλουν τις επιδοτήσεις τους στους παρόχους κοινωνικών υπηρεσιών, ακόμη και αν δεν είναι σε θέση να παράσχουν τις υπηρεσίες τους λόγω της πανδημίας. Όσον αφορά τα προγραμματισμένα μέτρα, η Εσθονία θέσπισε πρόγραμμα καθοδήγησης για τη στήριξη των δήμων κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων κοινωνικής πρόνοιας, την υποστήριξη της ανάπτυξης οργανώσεων κοινωνικής πρόνοιας και τη βελτίωση της ποιότητας των μέτρων κοινωνικής πρόνοιας σε τοπικό επίπεδο. Ένα άλλο μέτρο παρείχε μέτρα κοινωνικής αποκατάστασης χωρίς κατάλογο αναμονής στην περίπτωση ψυχολογικών διαταραχών που εμφανίζονται για πρώτη φορά, ώστε να διασφαλίζεται έγκαιρη και αδιάλειπτη υποστήριξη. Η Ρουμανία επικαιροποίησε το πάγιο κόστος των κοινωνικών υπηρεσιών για τις ευάλωτες κατηγορίες δικαιούχων: παιδιά, ενήλικες με αναπηρίες, εξαρτώμενα ηλικιωμένα άτομα, θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή κοινωνικές υπηρεσίες για θύτες.

Η αύξηση των δαπανών κυμαίνεται μεταξύ 44 % και 98 %, ανάλογα με τους διαφορετικούς τύπους υπηρεσιών. Αντίστοιχες ενέργειες αναλήφθηκαν επίσης σε τοπικό επίπεδο και περιλαμβάνουν: αναβολή πληρωμών για ορισμένες επί πληρωμή υπηρεσίες, αναδιάταξη προσωπικού, κατανομή πρόσθετων εγκαταστάσεων (μεταξύ άλλων για άστεγους), δρομολόγηση τηλευπηρεσιών και μεταφορά υπηρεσιών στο διαδίκτυο. Για να αντιμετωπίσει την αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας, η Λιθουανία δημιούργησε ένα σύστημα που επιτρέπει στα (δυνητικά) θύματα ενδοοικογενειακής βίας να επικοινωνούν με τις αρμόδιες αρχές όχι μόνο τηλεφωνικά αλλά και με SMS.

Τα κράτη μέλη έχουν λάβει μέτρα για να στηρίξουν την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και να αντιμετωπίσουν την ενεργειακή φτώχεια, μεταξύ άλλων ως απάντηση στην κρίση της νόσου COVID-19. Τα μέτρα για τη στήριξη της πρόσβασης των ατόμων που έχουν ανάγκη σε βασικές υπηρεσίες —όπως νερό, αποχέτευση, ενέργεια, μεταφορές, ψηφιακές επικοινωνίες και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες— ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών.

Περιλαμβάνουν γενικά μέτρα κοινωνικής πολιτικής που απευθύνονται σε νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα ή σε φτωχά νοικοκυριά, όπως η στήριξη εισοδήματος ως βοήθεια για την πρόσβαση σε υπηρεσίες ή την πληρωμή λογαριασμών, κουπόνια, πιστώσεις και επιδοτήσεις, φορολογικές απαλλαγές, άμεσες παρεμβάσεις στη μείωση της τιμής υπηρεσιών και μέτρα προστασίας των καταναλωτών, όπως ελάχιστη παροχή υπηρεσιών και προστασία από αποσυνδέσεις²¹⁴. Ορισμένα κράτη μέλη προσαρμόζουν τα τελευταία χρόνια τα πλαίσια πολιτικής τους ώστε να διευρύνουν τη στήριξη και να διευκολύνουν την πρόσβαση. Για παράδειγμα, στη Ρουμανία θεσπίστηκαν νέες παροχές σε χρήμα για την προμήθεια πόσιμου νερού και αποχέτευσης για τον πληθυσμό χαμηλού εισοδήματος. Στην Ιταλία, από το 2021 θα εφαρμόζονται αυτόματα πριμοδοτήσεις για νερό και ενέργεια στους λογαριασμούς, σε μια προσπάθεια αύξησης των ποσοστών απορρόφησης των παροχών. Αν και οι βασικές υπηρεσίες έχουν διασφαλιστεί για όλη τη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19, οι ευάλωτες ομάδες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν αυξανόμενες προκλήσεις όσον αφορά την προσβασιμότητα και την οικονομική προσιτότητα των υπηρεσιών αυτών. Στις δέσμες μέτρων έκτακτης ανάγκης, τα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου. Για παράδειγμα, η Ισπανία διέυρνε τις κατηγορίες των πελατών που δικαιούνται κοινωνικό τιμολόγιο ηλεκτρικής ενέργειας, συμπεριλαμβάνοντας και ορισμένους αυτοαπασχολούμενους. Τέλος, δόθηκε εκ νέου προσοχή στην ενεργειακή φτώχεια χάρη στα εθνικά σχέδια για την ενέργεια και το κλίμα (ΕΣΕΚ)²¹⁵ και τη στρατηγική «Κύμα ανακαινίσεων»²¹⁶. Τα εθνικά σχέδια για την ενέργεια και το κλίμα εξετάζουν και αυτά την οικονομική προσιτότητα, συχνά στο πλαίσιο της ενεργειακής και κλιματικής μετάβασης. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση της Αυστρίας, του Βελγίου, της Γαλλίας, των Κάτω Χωρών ή της Δανίας.

²¹⁴ ESPN(2020), Access to essential services for people on low incomes in Europe. An analysis of policies in 35 countries, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://europa.eu/!rp96Kc>

²¹⁵ Τα κράτη μέλη κλήθηκαν να επεξεργαστούν ΕΣΕΚ στο πλαίσιο της Ενεργειακής Ένωσης και της δέσμης μέτρων «Καθαρή ενέργεια για όλους τους Ευρωπαίους» που εγκρίθηκε το 2019. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://europa.eu/!WR76jF>

²¹⁶ COM(2020) 662 final.

Η κρίση της νόσου COVID-19 είναι πιθανό να έχει ιδιαίτερα βαρύ αντίκτυπο στις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος με παιδιά. Υπό κανονικές συνθήκες, η αύξηση της συμμετοχής των γονέων στην αγορά εργασίας αποτελεί έναν από τους αποτελεσματικότερους τρόπους αντιμετώπισης των βασικών αιτίων της παιδικής φτώχειας, με κύρια μέτρα παρέμβασης τις ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας και την επέκταση της οικονομικά προσιτής και υψηλής ποιότητας παιδικής φροντίδας με διευρυμένο ωράριο λειτουργίας. Ωστόσο, αυτό έχει καταστεί δύσκολο στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19. Όχι μόνον έγιναν λιγότερες οι νέες θέσεις εργασίας λόγω της οικονομικής κάμψης, αλλά και πολλές δομές παιδικής φροντίδας περιόρισαν το δυναμικό ή τις ώρες εργασίας τους —ή έκλεισαν τελείως— προκειμένου να αμβλυνθεί ο επιδημικός κίνδυνος. Μόνο ένα κράτος μέλος (Σουηδία) κράτησε ανοικτά τα νηπιαγωγεία και τα σχολεία για παιδιά ηλικίας έως 15 ετών²¹⁷, παρέχοντας έτσι φροντίδα και ποιοτική εκπαίδευση στα παιδιά και δίνοντας στους γονείς τη δυνατότητα να διατηρήσουν τις εργασιακές τους συνήθειες όσο το δυνατόν εγγύτερα στο φυσιολογικό. Οι απαντήσεις των κρατών μελών σε αυτές τις βασικές εκπαιδευτικές προκλήσεις εξετάζονται λεπτομερώς στην ενότητα 3.2.2.

Τα περισσότερα από τα νέα μέτρα στον τομέα των οικογενειακών πολιτικών ελήφθησαν ως αντίδραση στην πρόκληση της πανδημίας COVID-19. Κατά κανόνα έλαβαν τη μορφή πρόσθετων και προσωρινών οικονομικών παροχών που απευθύνονται στα πλέον ευάλωτα παιδιά και οικογένειες (Βέλγιο-Φλάνδρα, Βουλγαρία, Λετονία, Πορτογαλία, Ρουμανία) ή επέκτασης της επιλεξιμότητας για προϋπάρχουσες παροχές (Πολωνία, Σλοβακία, Λετονία). Επιπλέον, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Σλοβενία και η Σλοβακία αύξησαν μόνιμα τις οικογενειακές παροχές, ενώ η Πολωνία και η Λετονία επέκτειναν την επιλεξιμότητα για το ισχύον επίδομα τέκνου. Μ' έναν νέο οικογενειακό νόμο, η Ιταλία σκοπεύει να θεσπίσει μηνιαίο καθολικό επίδομα για όλα τα εξαρτώμενα παιδιά, να μεταρρυθμίσει διάφορους τύπους οικογενειακών αδειών, να παράσχει κίνητρα στις γυναίκες με ευθύνες φροντίδας ώστε να εισέλθουν στο εργατικό δυναμικό και να αναπτύξει πολιτικές που θα στηρίζουν οικογένειες με εκπαιδευτικά και σχολικά έξοδα. Στη Βουλγαρία, εφαρμόστηκε καθολική προσέγγιση ως προς τα οικογενειακά επιδόματα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Επιπλέον, από το 2021 τα κριτήρια επιλεξιμότητας του εισοδήματος για ορισμένες από τις εφάπαξ παροχές θα καταργηθούν και θα αυξηθεί το ποσό άλλων παροχών.

²¹⁷ Με ρήτρα που επέτρεπε το προσωρινό κλείσιμο.

Δεδομένου ότι η πανδημία COVID-19 είναι πιθανό να αυξήσει τις ανισότητες στην Ευρώπη, τόσο εισοδηματικές όσο και εκπαιδευτικές, απαιτούνται διορθωτικές ενέργειες. Μεταξύ αυτών εξέχουσα θέση κατέχει η πρωτοβουλία «Εγγύηση για τα Παιδιά», η οποία αποσκοπεί στη διασφάλιση πρόσβασης, για τα παιδιά που έχουν ανάγκη, σε υπηρεσίες όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση, και καλύπτει επίσης την κατάλληλη διατροφή (η οποία είναι κομβικής σημασίας για την υγιή ανάπτυξη), την εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία, εξωσχολικές δραστηριότητες στους τομείς του πολιτισμού, του αθλητισμού και της ψυχαγωγίας (οι οποίες συμπληρώνουν την πτυχή της εκπαίδευσης που αφορά την κοινωνική ένταξη) και, στο μέτρο του δυνατού, τη στέγαση. Η ευρωπαϊκή εγγύηση για τα παιδιά θα βοηθήσει στον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης μετά την πανδημία COVID-19, καθώς θα συμβάλει στην κάλυψη των κενών σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά την πρόσβαση σε υπηρεσίες και θα προωθήσει την ισότητα ευκαιριών.

Ενώ τα προηγούμενα χρόνια τα κράτη μέλη επέκτειναν σε μόνιμη βάση την κάλυψη των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, επίκεντρο το 2020 ήταν η θέσπιση προσωρινών μέτρων για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Η πανδημία COVID-19 έφερε στο επίκεντρο τα άτομα που δεν καλύπτονται ή δεν καλύπτονται επαρκώς από την κοινωνική προστασία, όπως οι εργαζόμενοι σε άτυπες μορφές απασχόλησης ή οι αυτοαπασχολούμενοι. Ως εκ τούτου, κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών της κρίσης (Μάρτιος/Απρίλιος 2020) οι χώρες επέκτειναν και κλιμάκωσαν τα υφιστάμενα συστήματα και χαλάρωσαν τους όρους επιλεξιμότητας (για παράδειγμα, παροχές ανεργίας ή συστήματα παροχών ασθενείας). Τα επιδόματα ανεργίας παρατάθηκαν (π.χ. Δανία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Σλοβακία ή Λουξεμβούργο), αυξήθηκαν (Βουλγαρία) ή πάγωσε η προοδευτική μείωσή τους, όπως στο Βέλγιο. Οι αυτοαπασχολούμενοι είχαν περισσότερες ευκαιρίες να επωφεληθούν από προγράμματα στήριξης εισοδήματος, κυρίως για περιορισμένο χρονικό διάστημα ή μέσω εφάπαξ πληρωμών (π.χ. Βέλγιο, Κύπρος, Τσεχία, Πορτογαλία). Για παράδειγμα, στην Τσεχία, η κυβέρνηση αντιστάθμισε την απώλεια εισοδήματος των αυτοαπασχολούμενων που επλήγησαν από τη μείωση των πωλήσεων με κατ' αποκοπή ποσό ύψους 25 000 CZK (περίπου 915 EUR) για την περίοδο από 12 Μαρτίου έως 30 Απριλίου. Πρόσφατα, η στήριξη επεκτάθηκε για ολόκληρη την περίοδο παύσης δραστηριοτήτων των καταστημάτων/εμπορικών συναλλαγών και οι αυτοαπασχολούμενοι θα λαμβάνουν 500 CZK την ημέρα (περίπου 18 EUR). Στην Κύπρο, μέρος των λειτουργικών εξόδων των μικρών επιχειρήσεων και των αυτοαπασχολούμενων θα καλύπτονται μέσω συστήματος επιδότησης. Οι παροχές ασθενείας διευρύνθηκαν για να καλύπτουν το διάστημα από τη δεύτερη ημέρα ασθενείας (στην Εσθονία) ή (στην Κύπρο) για να καλύπτουν τόσο τους εργαζομένους όσο και τους αυτοαπασχολούμενους με υποκείμενα νοσήματα που πρέπει να απουσιάσουν από την εργασία για λόγους υγειονομικής ασφάλειας, αλλά και περιπτώσεις υποχρεωτικής απουσίας βάσει οδηγιών ή εντολών των αρχών (υποχρεωτικός περιορισμός/καραντίνα).

Στη Λετονία, το κράτος αναλαμβάνει την ευθύνη για την περίοδο ασθένειας που πλήρωνε προηγουμένως ο εργοδότης (από τη 2η ημέρα άδειας) σε περιπτώσεις που σχετίζονται με την πανδημία COVID-19 (ασθένεια και υποχρεωτική καραντίνα) έως το τέλος του 2020. Στη Λιθουανία, σε περίπτωση που η κυβέρνηση κηρύξει κατάσταση έκτακτης ανάγκης και απαιτείται καραντίνα, προβλέφθηκε μηνιαία ενίσχυση για τους αυτοαπασχολούμενους και τα άτομα που ασκούν ατομικές γεωργικές δραστηριότητες (257 EUR και 200 EUR αντίστοιχα).

Η κρίση της νόσου COVID-19 δημιούργησε την ανάγκη λήψης πρόσθετων μέτρων για την αντιμετώπιση του δυσανάλογα αρνητικού αντικτύπου στα άτομα με αναπηρίες. Ως εκ τούτου, εκτός από τα προγραμματισμένα μόνιμα μέτρα, διάφορα κράτη μέλη έλαβαν προσωρινά μέτρα για να διευκολύνουν την κατάσταση των ατόμων με αναπηρίες. Τόσο τα μόνιμα, όσο και τα προσωρινά μέτρα λόγω της πανδημίας COVID-19 παρατίθενται στην παρούσα ενότητα. Το Βέλγιο θέσπισε πρόσθετη εισοδηματική στήριξη ύψους 50 EUR το μήνα για 6 μήνες για τους δικαιούχους ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, επιδόματος αναπηρίας και εγγύησης εισοδήματος για τους συνταξιούχους. Λόγω της νόσου COVID-19, η Εσθονία παρέτεινε αυτομάτως το καθεστώς αναπηρίας για τα άτομα των οποίων το καθεστώς αναπηρίας επρόκειτο να λήξει στο χρονικό διάστημα από την έναρξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης ως το τέλος Αυγούστου. Ταυτόχρονα, αύξησε τα επιδόματα για παιδιά με αναπηρίες, τα οποία είχαν αυξηθεί για τελευταία φορά το 2006. Κατά τη διάρκεια της κατάστασης έκτακτης ανάγκης (έως τις 18 Μαΐου 2020), χορηγήθηκαν έκτακτα επιδόματα στους γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες, με προϋπολογισμό ύψους 10 εκατ. EUR. Η Εσθονία παρέτεινε επίσης αυτομάτως την αναγνώριση του επιπέδου αναπηρίας παιδιών έως ότου φτάσουν σε ηλικία εργασίας σε περίπτωση αμετάβλητης ή προοδευτικής σοβαρής ή βαριάς αναπηρίας. Προηγουμένως, η πιστοποίηση της αναπηρίας ίσχυε για ένα έως τρία χρόνια. Η Γαλλία επέκτεινε ορισμένα κοινωνικά δικαιώματα κατά τρεις ή έξι μήνες, στις περιπτώσεις που τα δικαιώματα αυτά έληγαν μεταξύ 12 Μαρτίου και 31 Ιουλίου 2020, όπως, μεταξύ άλλων, το επίδομα για άτομα με αναπηρία, το επίδομα για την εκπαίδευση παιδιού με αναπηρία και την αποζημίωση αναπηρίας. Ως μόνιμο μέτρο, οι υγειονομικοί και κοινωνικοί λειτουργοί στη Βουλγαρία παρείχαν στους ηλικιωμένους και σε άτομα με αναπηρία υπηρεσίες στήριξης και φροντίδας, όπως κατ' οίκον επισκέψεις, πακέτα φαγητού και ζεστά γεύματα, φάρμακα και βασικά αγαθά. Η Λετονία αύξησε την εισοδηματική στήριξη για τα άτομα με αναπηρία και θέσπισε την παροχή βοηθού για τα άτομα με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (προηγουμένως, μόνον οι σπουδαστές με προβλήματα όρασης είχαν δικαίωμα σε υπηρεσίες βοηθών). Για να βελτιωθεί η πρόσβαση στις υπηρεσίες για τα άτομα με πολύ σοβαρούς και σοβαρούς λειτουργικούς περιορισμούς, οι ευνοϊκότεροι όροι για την παροχή βοηθητικών υπηρεσιών ισχύουν από το 2021, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της αμοιβής των βοηθών. Η Λιθουανία καταβάλλει προσπάθειες να κλείσει όλα τα ιδρυματικά ορφανοτροφεία μέχρι το τέλος του 2020, για όλα τα παιδιά χωρίς γονική μέριμνα (βλ. ενότητα 3.2).

Η Μάλτα αύξησε τις συντάξεις αναπηρίας. Η Πορτογαλία θέσπισε το νομικό καθεστώς του άτυπου φροντιστή, απλοποίησε τη διαδικασία πιστοποίησης αναπηρίας σε ό,τι αφορά το καθεστώς των άτυπων φροντιστών, και επεξεργάζεται πιλοτικά σχέδια για τη βελτίωση της κατάστασης των άτυπων φροντιστών. Η Ρουμανία επικαιροποίησε τα πρότυπα κόστους των κοινωνικών υπηρεσιών για τις ευάλωτες ομάδες, μεταξύ των οποίων και για τα άτομα με αναπηρία, τα οποία δεν είχαν επικαιροποιηθεί από το 2015 (βλ. επίσης παραπάνω).

Κατά τη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19, πολλά κράτη μέλη έλαβαν μέτρα έκτακτης ανάγκης για την προστασία της κατάστασης στέγασης των πλέον ευάλωτων²¹⁸.

Για παράδειγμα, παρασχέθηκαν καταλύματα έκτακτης ανάγκης για τους άστεγους κατά τη διάρκεια του περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών, μεταξύ άλλων μέσω ξενώνων και καταφυγίων έκτακτης ανάγκης. Αυτό συνέβη, για παράδειγμα, στη Γαλλία, την Ισπανία και στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ιρλανδίας και της Αυστρίας. Στην Ισπανία, την Αυστρία, τη Γερμανία και την Πορτογαλία ανεστάλησαν οι καταβολές ενοικίων για ενοικιαστές που έχουν πληγεί σοβαρά, ενώ η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο παρείχαν οικονομική στήριξη για τους ενοικιαστές που δεν μπορούν να καταβάλουν το ενοίκιό τους λόγω της κρίσης²¹⁹. Στην Ελλάδα, η κυβέρνηση ενέκρινε προσωρινή μείωση (έως και 60 %) των καταβαλλόμενων ενοικίων για ενοικιαστές που έχασαν τη δουλειά τους κατά τη διάρκεια της κρίσης²²⁰. Παρόμοια μέτρα ελήφθησαν από την τοπική αυτοδιοίκηση και σε ορισμένες πόλεις, όπως στη Λισαβόνα και τη Sintra (Πορτογαλία), όπου η καταβολή των ενοικίων κοινωνικής στέγασης έχει ανασταλεί για πολλούς μήνες²²¹. Η Ιταλία και οι Κάτω Χώρες εφάρμοσαν μέτρα για την προστασία των κατόχων ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων από τον κίνδυνο απώλειας των σπιτιών τους, όπως η αναστολή των διαδικασιών κατάσχεσης υποθηκευμένων ακινήτων κατά την περίοδο του περιορισμού²²². Ωστόσο, τα μέτρα αυτά ήταν ως επί το πλείστον προσωρινά και είναι απίθανο να παραμείνουν σε ισχύ για όσο διάστημα διαρκέσουν οι επιπτώσεις της παγκόσμιας πανδημίας στην ικανότητα των νοικοκυριών να καταβάλλουν το κόστος στέγασης, και ιδίως όσων έχουν πληγεί από απώλεια απασχόλησης ή εισοδήματος κατά τη διάρκεια της κρίσης.

²¹⁸ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/housing-amid-covid-19-policy-responses-and-challenges-cfdc08a8/>

²¹⁹ ΟΟΣΑ (2020), Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges

²²⁰ Αυτόθι.

²²¹ ΟΟΣΑ (2020), Policy responses to the COVID-19 crisis in cities,

²²² ΟΟΣΑ (2020), Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges

Από την πλευρά της προσφοράς, μια σημαντική πρόκληση για τη στεγαστική πολιτική είναι η μείωση των δημόσιων επενδύσεων στην παροχή στέγασης κατά την τελευταία δεκαετία²²³.

Ορισμένα κράτη μέλη έχουν λάβει μέτρα για να αυξήσουν την προσφορά κοινωνικής στέγασης και να υποστηρίξουν την ανάκαμψη του κατασκευαστικού τομέα μετά την κρίση. Για παράδειγμα, η Αυστρία, η Ιρλανδία και οι Κάτω Χώρες θέσπισαν πρόσθετη χρηματοδότηση ή/και χαλάρωση των όρων δανεισμού προκειμένου να παρέχουν ρευστότητα στις οικοδομικές επιχειρήσεις.

Στην Πορτογαλία, χορηγήθηκαν φορολογικές απαλλαγές στα κεφαλαιακά κέρδη από ακίνητη περιουσία, ώστε να δοθούν κίνητρα σε ιδιοκτήτες σπιτιών που δραστηριοποιούνται στην αγορά βραχυπρόθεσμης μίσθωσης παραθεριστικών καταλυμάτων για να στραφούν στην αγορά της οικονομικά προσιτής μίσθωσης.

Οι συντάξεις αποτελούν την κύρια πηγή εισοδήματος για έναν στους τέσσερις Ευρωπαίους και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της ανθεκτικότητας της οικονομίας κατά την οικονομική κρίση της νόσου COVID-19. Κατά το τελευταίο έτος, πριν από την επιδημική έξαρση της COVID-19 και στο πλαίσιο της συνεχούς αύξησης της απασχόλησης στην ΕΕ, η οποία έφτασε στο υψηλότερο επίπεδο που έχει καταγραφεί ποτέ, τα κράτη μέλη συνέχισαν τις προσπάθειές τους για τη διασφάλιση της επάρκειας των συντάξεων. Διάφορα κράτη μέλη συνέχισαν τις προσπάθειές τους για την προώθηση της παράτασης του επαγγελματικού βίου και της συνταξιοδότησης σε μεγαλύτερη ηλικία, κυρίως μέσω κινήτρων και άλλων «ήπιων» μέτρων όπως η διευκόλυνση του συνδυασμού συντάξεων και απασχόλησης (Σλοβενία), η διευκόλυνση της εργασίας πέραν της συντάξιμης ηλικίας με αναβολή της συνταξιοδότησης (Εσθονία, Σουηδία) και η παράταση της περιόδου εξασφάλισης δικαιωμάτων (Δανία, Λιθουανία). Άλλες χώρες έθεσαν ως στόχο την ενίσχυση της ικανότητας διατήρησης του εισοδήματος και την εξάλειψη του αποκλεισμού από τα συνταξιοδοτικά συστήματα, για παράδειγμα μέσω της αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν τη συσσώρευση σύνταξης (Εσθονία, Λιθουανία) ή την τιμαριθμοποίηση (Κροατία), της αύξησης των φοροαπαλλαγών (Μάλτα), της θέσπισης συνταξιοδοτικών μορίων για τη φροντίδα παιδιών (Σλοβενία) ή της ενίσχυσης της αποταμίευσης επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών (Κάτω Χώρες, Πολωνία). Ορισμένα κράτη μέλη θέσπισαν μέτρα που αποσκοπούν στη μείωση της φτώχειας ή/και στην προστασία του εισοδήματος συνταξιούχων με χαμηλό εισόδημα αλλά μακρά επαγγελματική σταδιοδρομία, κυρίως με τη θέσπιση ή την αύξηση της βασικής ή της ελάχιστης σύνταξης (π.χ. Ιταλία, Σλοβενία, Βουλγαρία, Λετονία) ή ατομικού συμπληρώματος της βασικής σύνταξης (π.χ. Γερμανία), ή με την προσθήκη μικρού συμπληρώματος σε όλες τις συντάξεις κατά τη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19 και με την εισήγηση διατάξεων για μόνιμες αυξήσεις (Βουλγαρία). Για παράδειγμα, η Γερμανία καθιέρωσε συμπλήρωμα της βασικής σύνταξης στην εκ του νόμου συνταξιοδοτική ασφάλιση για τα άτομα με τουλάχιστον 33 έτη υποχρεωτικών εισφορών, ανάλογα με τις εισφορές τους και με την επιφύλαξη ελέγχου του εισοδήματος.

²²³ Βλ. σελ. 13 στο ΟΟΣΑ (2020), *Housing and Inclusive Growth*, OECD Publishing, Παρίσι. Διατίθεται στη διεύθυνση <https://doi.org/10.1787/6ef36f4b-en>

Κάποια κράτη μέλη μεταρρύθμισαν τον τρόπο χρηματοδότησης των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων. Για παράδειγμα, η Λιθουανία μεταβίβασε μέρος της χρηματοδότησης από την κοινωνική ασφάλιση στον γενικό προϋπολογισμό και πραγματοποίησε μεταφορές στον πυλώνα των συνταξιοδοτικών ταμείων προαιρετικής συμμετοχής. Ταυτόχρονα, από την αρχή της κρίσης και μετά τα περισσότερα κράτη μέλη δεν έχουν πραγματοποιήσει σημαντικές μεταρρυθμίσεις σχετικές με την κρίση στα συνταξιοδοτικά τους συστήματα, ενώ ανεστάλησαν ορισμένες μεταρρυθμίσεις που είχαν ήδη προγραμματιστεί (π.χ. η γενική συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση στη Γαλλία).

Όλα τα κράτη μέλη έχουν υιοθετήσει διάφορα προσωρινά μέτρα για να ενισχύσουν τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης ως απάντηση στην πανδημία, καθώς και για να βελτιώσουν την ανθεκτικότητά τους. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τη διάθεση πρόσθετων κονδυλίων για την κάλυψη του κόστους υγειονομικής περίθαλψης που προκύπτει λόγω της πανδημίας του κορονοϊού (για παράδειγμα για την αναδιοργάνωση της παροχής περίθαλψης σε νοσοκομεία ή για κρίσιμα ιατρικά προϊόντα, όπως εξοπλισμό ατομικής προστασίας, φαρμακευτικά προϊόντα ή αναπνευστήρες), καθώς και για την ενίσχυση της ικανότητας έρευνας και καινοτομίας (ιδίως όσον αφορά εμβόλια και μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης). Τα μέτρα αποσκοπούσαν επίσης στην ενίσχυση των συστημάτων υγείας μέσα από την αύξηση του αριθμού των κλινών εντατικής θεραπείας, την παροχή εδαφικής βοήθειας στις περιφέρειες που πλήττονται περισσότερο, την αύξηση του προσωπικού στον τομέα της υγείας (π.χ. με την πρόσληψη πρόσθετου προσωπικού, την αναβάθμιση των δεξιοτήτων ή την απόκτηση νέων δεξιοτήτων από το προσωπικό, την αξιοποίηση φοιτητών ιατρικής ή εφέδρων εθελοντών ιατρών), τη χρηματοδότηση των υπερωριών του προσωπικού στον τομέα της υγείας που εργάζεται για τον περιορισμό της νόσου COVID-19 ή/και τη χορήγηση επιμισθίου κινδύνου για το προσωπικό κοινωνικής και κοινοτικής βοήθειας, το προσωπικό στον τομέα της υγείας και το προσωπικό που παρέχει φροντίδα σε επίπεδο κοινότητας. Τα κράτη μέλη έχουν αυξήσει και βελτιώσει τις δυνατότητες διενέργειας εξετάσεων ανίχνευσης και εργαστηριακών ελέγχων και προσαρμόζουν συνεχώς τους κανόνες για τις εξετάσεις ανίχνευσης, την τήρηση φυσικής απόστασης, τα ταξίδια, την προσωπική προστασία και την καραντίνα στις αντίστοιχες επιδημιολογικές καταστάσεις.

Η κρίση αποκάλυψε τις υποκείμενες διαρθρωτικές αδυναμίες των συστημάτων υγείας σε πολλά κράτη μέλη και υπογράμμισε την ανάγκη μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού. Έχει ήδη δώσει το έναυσμα για μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της προσβασιμότητας των συστημάτων υγείας, όπως η κατάργηση των χρεώσεων χρήστη για την πρωτοβάθμια περίθαλψη στην Ιρλανδία, η κάλυψη της σχετικής με τη νόσο COVID-19 περίθαλψης και για τους μη ασφαλισμένους στη Βουλγαρία, η επέκταση της κάλυψης για τους μετανάστες στην Πορτογαλία ή η κάλυψη μέρους των εισφορών για όσους δεν εργάζονται στην Ουγγαρία, τη Σλοβενία, την Ελλάδα και την Κροατία. Στη Γερμανία και τη Γαλλία, οι περιορισμοί στη χρήση τηλεεξετάσεων μειώθηκαν περαιτέρω ως επακόλουθο της κρίσης.

Τα κράτη μέλη συνεχίζουν να εκσυγχρονίζουν τα συστήματα υγείας τους, π.χ. αυξάνοντας την προσβασιμότητα και διαθεσιμότητα των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης. Ορισμένα κράτη μέλη παρέχουν κίνητρα ή επιχορηγήσεις σε οικογενειακούς γιατρούς ή φοιτητές ιατρικής για εργασία σε υποεξυπηρετούμενες περιοχές (π.χ. Εσθονία, Λετονία, Γαλλία, Γερμανία, Τσεχία) ή αύξησαν τους μισθούς (ορισμένων κατηγοριών) εργαζομένων στον τομέα της υγείας (Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία). Η πρωτοβάθμια περίθαλψη ενισχύεται με την ίδρυση κοινοτικών κέντρων υγείας, τοπικών μονάδων υγειονομικής περίθαλψης ή ομαδικών ιατρείων γενικών ιατρών (Αυστρία, Εσθονία, Ελλάδα, Λουξεμβούργο, Ρουμανία). Η Λιθουανία αναφέρει πρόοδο ως προς τον περιορισμό των λιστών αναμονής και τη μείωση της συμμετοχής του ασθενούς στην εξόφληση συνταγογραφούμενων φαρμάκων. Η Κύπρος υλοποίησε το 2019 την πρώτη φάση της εξωνοσοκομειακής περίθαλψης, η οποία αναμένεται να μειώσει σημαντικά τις ιδιωτικές πληρωμές και να αυξήσει περαιτέρω την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη. Η τελική φάση της γενικής μεταρρύθμισης του συστήματος υγείας ξεκίνησε την 1η Ιουνίου 2020, με τη θέσπιση της κάλυψης της νοσοκομειακής περίθαλψης ως μέρους της δέσμης παροχών. Κάποιες ειδικότητες που αρχικά είχαν προγραμματιστεί να συμπεριληφθούν στη 2η φάση (κλινικοί διαιτολόγοι, εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές, φυσιοθεραπευτές, ψυχίατροι, οδοντίατροι, ειδικοί ιατρικής αποκατάστασης και παρηγορητικής αγωγής) αναβλήθηκαν έως το φθινόπωρο. Ορισμένα κράτη μέλη σχεδιάζουν ή εφαρμόζουν βελτιωμένο προγραμματισμό ή/και κατάρτιση του εργατικού δυναμικού στον τομέα της υγείας (Σουηδία, Γερμανία, Γαλλία, Εσθονία, Ισπανία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Λετονία).

Συνεχίζονται οι προσπάθειες για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας, της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της παροχής φροντίδας. Στη Φινλανδία, η νέα κυβέρνηση επανεκκίνησε τη μεταρρύθμιση των κοινωνικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (SOTE) με ορισμένες τροποποιήσεις, διατηρώντας παράλληλα την επικέντρωση στη βελτίωση της πρόσβασης στην περίθαλψη. Η Αυστρία μείωσε τον αριθμό των ασφαλιστικών ταμείων από 21 σε 5 από την 1η Ιανουαρίου 2020 με σκοπό την αύξηση της αποδοτικότητας. Στην Τσεχία και τη Λετονία αναπτύσσεται νέο σύστημα αξιολόγησης των επιδόσεων, ενώ η Πορτογαλία σύστησε επίσημο φορέα για την αξιολόγηση της διαχείρισης των δημόσιων νοσοκομείων. Το Λουξεμβούργο σύστησε εθνικό παρατηρητήριο δεδομένων υγείας για τη βελτίωση της διαθεσιμότητας και της ποιότητας των δεδομένων υγείας. Στην Ελλάδα, η νέα Εθνική Κεντρική Αρχή Προμηθειών Υγείας (ΕΚΑΠΥ) θα εφαρμόσει στην πράξη την κεντρική διαχείριση των δημόσιων προμηθειών. Η Γαλλία συνεχίζει την ενοποίηση των νοσοκομειακών δικτύων για καλύτερο συντονισμό της περίθαλψης ασθενών. Στην Τσεχία και την Ελλάδα υλοποιούνται συστήματα βάσει ομοειδών διαγνωστικών ομάδων, ενώ αντίστοιχα συστήματα σχεδιάζονται στο Λουξεμβούργο. Στον τομέα της ψηφιακής υγειονομικής περίθαλψης, το σύστημα ηλεκτρονικής διαβούλευσης της Εσθονίας δίνει τη δυνατότητα στους οικογενειακούς γιατρούς να συμβουλεύονται ψηφιακά ειδικούς για δύσκολες περιπτώσεις ασθενών. Η χώρα εγκαινίασε τον Ιούλιο του 2019 κεντρικό ψηφιακό σύστημα καταχώρισης για την πραγματοποίηση κρατήσεων για νοσοκομειακή περίθαλψη. Η Τσεχία εν μέρει και η Πολωνία πλήρως εφαρμόζουν σύστημα ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, ενώ η Λιθουανία δοκιμάζει μοντέλο για την παροχή εξ αποστάσεως υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης. Η Γερμανία ετοιμάζεται ώστε από το 2021 να διαθέτει ηλεκτρονικά αρχεία ασθενών για όλους τους ασθενείς. Η Ρουμανία σχεδιάζει να παρουσιάσει νέα πολυετή στρατηγική για την υγεία το 2021. Η Γαλλία ανακοίνωσε το καλοκαίρι του 2020 νέες επενδύσεις στην υγεία και τη φροντίδα των ηλικιωμένων, μεταξύ άλλων σε υποδομές, προσωπικό και ψηφιακές υπηρεσίες.

Λόγω του αντικτύπου της πανδημίας, πολλά κράτη μέλη έχουν αναλάβει δράση για να προστατεύσουν τα συστήματα και τους δικαιούχους μακροχρόνιας φροντίδας, ορισμένα μάλιστα έχουν βελτιώσει την κατάσταση στους τομείς της επίσημης και της άτυπης παροχής μακροχρόνιας φροντίδας. Η Φινλανδία ενέκρινε τροποποιήσεις του νόμου περί υπηρεσιών φροντίδας ηλικιωμένων ώστε να αυξήσει σταδιακά το ελάχιστο επίπεδο στελέχωσης και την ποιότητα της περίθαλψης όσον αφορά την 24ωρη φροντίδα και τη μακροχρόνια ιδρυματική φροντίδα για ηλικιωμένους, από 0,5 εργαζομένους ανά πελάτη τον Οκτώβριο του 2020 σε 0,7 εργαζομένους ανά πελάτη έως τον Απρίλιο του 2023. Η Πορτογαλία θέσπισε το νομικό καθεστώς των άτυπων φροντιστών. Για την προστασία των δικαιούχων φροντίδας κατά τη διάρκεια της πανδημίας, διάφορα κράτη μέλη (π.χ. Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Σλοβενία) θέσπισαν μέτρα ώστε να απομονώνονται οι τρόφιμοι από άλλους δικαιούχους φροντίδας εντός του κέντρου φροντίδας. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται ο περιορισμός των νεοαφιχθέντων ατόμων σε γηροκομείο για ορισμένο αριθμό ημερών, ο διαχωρισμός των ιδρυμάτων σε περιοχές ασθενών COVID και περιοχές χωρίς ασθενείς COVID, αλλά και η απομόνωση των τροφίμων σε μονόκλινα δωμάτια. Κάποια κράτη μέλη [π.χ. Βέλγιο (Βαλονία), Βουλγαρία, Εσθονία, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ισπανία] έχουν επίσης θεσπίσει μέτρα για να καταπολεμήσουν την αύξηση της μοναξιάς λόγω των μέτρων περιορισμού και καταπολέμησης της πανδημίας. Στις πρωτοβουλίες αυτές περιλαμβάνονται η αδειοδότηση επισκέψεων συγγενών σε κέντρα φροντίδας υπό ρυθμιζόμενες συνθήκες, η χρήση εργαλείων βίντεο για την επικοινωνία μεταξύ των τροφίμων του κέντρου φροντίδας και των συγγενών τους και η ψυχολογική υποστήριξη μέσω τηλεφωνικής συμβουλευτικής. Δεδομένου ότι οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού στον τομέα της μακροχρόνιας φροντίδας επιδεινώθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης, κάποια κράτη μέλη (π.χ. Αυστρία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Σλοβενία, Σουηδία) θέσπισαν ή επέκτειναν μέτρα για την αύξηση του αριθμού των εργαζομένων στον τομέα της μακροχρόνιας φροντίδας, μεταξύ άλλων με την προσωρινή μείωση των απαιτήσεων επαγγελματικών προσόντων ώστε να καταστεί δυνατή η γρήγορη πρόσληψη νέου προσωπικού, την πρόσληψη εθελοντών, φοιτητών ιατρικής και συνταξιούχων, τη χαλάρωση των κανόνων για τον μέγιστο χρόνο εργασίας, την αναδιάταξη προσωπικού από άλλους τομείς, την ενίσχυση της αναβάθμισης δεξιοτήτων, της απόκτησης νέων δεξιοτήτων και της διά βίου μάθησης εντός του τομέα, καθώς και την παροχή της δυνατότητας στους διασυννοριακούς φροντιστές να εισέρχονται στη χώρα παρά το κλείσιμο των συνόρων. Κάποια κράτη μέλη (π.χ. Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Σλοβακία, Ισπανία) θέσπισαν επίσης μέτρα για τη στήριξη των άτυπων φροντιστών κατά τη διάρκεια της πανδημίας, π.χ. μέσω παροχών, επιτρέποντας τη μείωση του χρόνου εργασίας ή θεσπίζοντας συστήματα ειδικής άδειας.